

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XIII. évfolyam 2. szám

2014. július

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János dandártábornok

Tagok: Dezső Sándor dandártábornok
Dr. Magyar István ny. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
Dr. Kobilka István ezredes
Dr. Resperger István ezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Dr. Magyar Sándor alezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

A kézirat lezárva: 2014. július 10.

Felelős szerkesztő: Dr. Resperger István ezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina zászlós

A kiadásban közreműködött az MH Geoinformációs Szolgálat
Szabályzatszerkesztő és Kiadó Osztálya

Nyomdai munkák:

HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Közhasznú
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető igazgató

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. SZENES ZOLTÁN NY. VEZÉREZREDES AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG A GLOBÁLIS ERŐTÉRBE.....	5
---	---

IVLEV ALEKSZEJ ALEZREDES AZ OROSZORSZÁG ÉS A NATO KÖZÖTTI KAPCSOLATOK: A „STRATÉGIAI” EGYÜTTMŰKÖDÉSTŐL A STRATÉGIAI VISSZAVONULÁSIG	25
--	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. VIDA CSABA ALEZREDES EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK I. – MINTÁK ALKALMAZÁSA AZ ELEMZÉS-ÉRTÉKELÉS SORÁN	48
--	----

KOVÁCS ZOLTÁN ALEZREDES A BÉKEMŰVELETEK HÍRSZERZŐ TÁMOGATÁSA	59
---	----

DR. PORKOLÁB IMRE EZREDES A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ERŐK ÉS A HÍRSZERZÉS ÚJSZERŰ ALKALMAZÁSA AZ ASZIMMETRIKUS FENYEGETÉSEK KEZELÉSE SORÁN	65
--	----

DR. TÓTH SÁNDOR ALEZREDES CLAUSEWITZTŐL A VILÁGŰRIG: HUMÁN GEOGRÁFIA, TECHNIKAI HÍRSZERZÉS	74
--	----

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A NÉMET NEMZETBIZTONSÁGI SZEKTOR

MŰKÖDÉSI KERETE 83

SZAKMATÖRTÉNET

DR. DOBÁK IMRE

ADALÉKOK A 2. VKF. OSZTÁLY

KÉPZÉSTÖRTÉNETI KÉRDÉSEIHEZ..... 105

FÓRUM

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

MOHTÁR BELMOHTÁR TEVÉKENYSÉGE

ÉSZAK-AFRIKÁBAN 117

AZ OLVASÓHOZ

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

RUTH M. ANDERSON – J. M. (ANDY) ANDERSON:

BARBED WIRE FOR SALE, THE HUNGARIAN TRANSITION

TO DEMOCRACY 1988–1991 – KÖNYVISMERTETŐ..... 127

E SZÁMUNK TARTALMA 142

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ

PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI..... 153

DR. SZENES ZOLTÁN NY. VEZÉREZREDES

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG A GLOBÁLIS ERŐTÉR BEN

2014. május 1-jén ünnepelte Magyarország az uniós tagság tizéves évfordulóját. Az Európai Unióhoz való csatlakozás a rendszerváltás elsőként megfogalmazott külpolitikai célja volt, amely a NATO-ba való belépéssel és az OECD-tagsággal együtt alkotta az euroatlanti intézményekhez való kapcsolódás stratégiai prioritását. Hosszú és rögös út vezetett a magyar uniós tagságig, amit az is mutat, hogy a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezetnek (OECD) már 1996-ban, a NATO-nak pedig 1999-ben lettünk a tagja. A tizéves évforduló egyben húszéves jubileumot is jelent, hiszen a társulási szerződés aláírása után, 1994. április 1-jén kértük hivatalosan az EU-tagságot. A keleti bővítés azonban az uniónak is új volt, a bővítési stratégia, a követelmények, a tárgyalási fordulók folyamatosan alakultak az EU-ban is. Az ún. *Koppenhágától* (az 1993. június 21–22-ei csúcstalálkozón döntött először az EU az új demokráciák felvételéről, amennyiben megfelelnek a politikai, a gazdasági és a jogharmonizációs kritériumoknak) *Koppenhágáig* (2002. december 12–13-án döntöttek tíz tagjelölt ország uniós csatlakozásáról) tartó folyamat végül is sikeresen zárult, Magyarország 2003. április 6-án írta alá a csatlakozási szerződést.

A bővítési folyamat azonban nem volt problémamentes, jelentős nehézségeket kellett leküzdenünk. Hosszas előkészítés során a csatlakozási tárgyalásokat hazánk 1998. április 1-jén kezdte meg, amely 30 tárgyalási fejezetet tartalmazott. A kezdeti lendület után a tárgyalások az ezredfordulóra lelassultak, bár Magyarország 2000 közepére valamennyi fejezetet megnyitotta. Különösen a bővítés pénzügyi hatásainak értékelésében nem volt egység az unión belül, de másképp gondolkodtak ezekről a kérdésekről az EU-tagságra pályázó országok is. A megtorpanást végül az Európai Bizottság 2000. novemberi döntése oldotta fel, amely új bővítési stratégiáról és tárgyalási menetrendről határozott.

Magyarország intézményi integrációja az EU-ba a tagság elnyerésével azonban csak megkezdődött. A tizéves tagság látványos fordulópontja volt 2007. december 21., amikor a személyek valódi mozgásszabadságát biztosító schengeni térséghez csatlakoztunk. 2011-ben szűntek meg a teljes jogú tagsággá váláshoz szükséges átmeneti korlátozó intézkedések. Bár hivatalosan a 2011. első félévi EU-elnökséggel betetőzött az intézményes integráció, hazánk még nem vezette be a belépéskor vállalt közös uniós valutát, sőt a jelenlegi kormányzat 2020 előtt nem is lát lehetőséget az euróvezetethez történő csatlakozásra.

Jelen tanulmány a tizéves EU-tagsági évforduló kapcsán azt vizsgálja, hogy mennyire változtatta meg az ország lehetőségeit az uniós tagság, javított-e az európai közösséghez való tartozás az ország erősiyán, kemény és puha hatalmi tényezőin, nemzetközi kapcsolatain. A vizsgálatnak az is tárgya, hogy hogyan változott az Európai Unió a globális erőtérben, mennyire tudta befolyásolni a globalizációs fejlődést, a multipoláris világ kialakulását, illetve az unió fejlődésének nehézségei, a globális verseny kihívásai, a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság hogyan hatottak Magyarország lehetőségeire.

Az EU a globális biztonság formálásában

Magyarország uniós tagságának évében, 2004-ben az amerikai hírszerző közösség (NIC 2020 projekt¹) négy forgatókönyvet rajzolt fel a világ fejlődésére 2020-ig: a Davosi világ, a Pax Americana, az Új kalifátus és a Félelem időszaka. Az első forgatókönyv a gazdasági fejlődésre, a második jövőkép az Amerikai Egyesült Államok dominanciájának megőrzésére, a harmadik szcenárió a radikális vallási politikai mozgalmak globális rendszert befolyásoló szerepére koncentrált, a negyedik előrejelzés pedig az erőszak proliferációja miatt egy új orwelli világ eljövételét vizionálta. Valamennyi forgatókönyvet áthatotta a biztonság jövőbeni fontossága, bár a politikai, a gazdasági, a társadalmi, a környezeti és a katonai biztonság kérdései változó súllyal jelentek meg az egyes szcenáriókban. Az amerikai futuristák hangsúlyozták, hogy a világot az elkövetkezendő 15 évben meghatározó tendenciák nem tisztán, hanem keveredve fognak megjelenni, és számos bizonytalanságot, kiszámíthatatlanságot és meglepetést fognak tartogatni. Az elmúlt 10 év bizonyította is ezt az előrejelzést. A 2008-as globális pénzügyi-gazdasági válság szétrombolta a világ egyenletes gazdasági fejlődésének „davosi” ideáit. Az Amerikai Egyesült Államok belefáradt a globális terrorizmus elleni világméretű háborúba, egyre inkább „takarékos szuperhatalomként”² akarja megőrizni gazdasági, katonai és technológiai fölényét. A világban a politikai iszlám szerepe erősödött, a dzsihádisták terrorizmus elterjedése azonban nemcsak a fejlett nyugatot, hanem az iszlám világ békéjét és fejlődését is veszélyezteti. A fegyveres konfliktusok, a terrorizmus, a bizonytalanság világa egyre inkább a Közép-Ázsia-Közel-Kelet-Afrika földrajzi tengely mentén húzódik. Kérdés volt az is, hogy Európa képes lesz-e az új biztonsági kihívásokkal (harc az erőforrásokért, migráció, szociális fejlődés, környezeti problémák) megbirkózni, úgy formálni az öreg kontinens jövőjét, hogy az egyben a világ fejlődését is szolgálja. Európa sajnos nem igazolta vissza a szuperhatalmi várakozásokat, nehezen alkalmazkodott a megváltozott nemzetközi környezethez, amelyet az új globalizációs kihívások formáltak és közvetítettek.

Ma már tudjuk, hogy az Európai Unió gyengülő erőközpontként van jelen a multipoláris világban³, az elhúzódó gazdasági válság miatt szerepe és súlya relatíve gyengült a globális erőközpontokkal vívott versenyben (1. táblázat). Pedig az EU erősnek és magabiztosnak látszott, amikor nekilendült az új évezrednek. „Európa még sosem élt ekkora jólétben, biztonságban és szabadságban, mint ma.”⁴ Európa a gazdasági válság óta jelentős problémákkal néz szembe, pedig a hidegháború után „javuló formában” vett részt a világ formálásában. Az Amerikai Egyesült Államok katonai támogatásával elérte, hogy Európa egységes, szabad és fejlődő legyen, míg a világ más erőközpontjai csak vegyes eredményeket tudtak felmutatni. Oroszország a Szovjetunió megszűnése után csak lassan nyerte vissza erejét, de még mindig jelentős lemaradásban van. Japán gazdasága stagnált, számos problémával küszködött.

¹ Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council’s 2020 Project.

² MANDELBAUM, Michael: The Frugal Superpower. Foreign Affairs, September–October, 2010.

³ MARJÁN Attila: Európa sorsa – Az öreg hölgy és a bika. KUNDNANI, Hans – DENNISON, Susi (Eds.): European Foreign Policy Scorecard 2014.

⁴ Európai Biztonsági Stratégia. p. 27.

Abban az időben a feltörekvő hatalmak, mint például Kína, még nem próbálták a világpolitikát a saját képükre formálni. Az unió a folyamatos bővítéssel jelentősen átfőrtmálta a szomszédjaival folytatott viszonyát, csökkentette az etnikai konfliktusokat, bevezette a jogállamiságot és fejlesztette a gazdaságot a Balti-tengertől a Balkánig.

Hatalmi tényezők	Jellemzők	Helyezés (részeseelés a világban)	Megjegyzés
Népesség	506 820 764 fő népsűrűség: 112 fő/km ² átlagélettartam: 80 év	3. hely	2012
Terület	4 511 824 km ²	7. hely	
Gazdasági teljesítmény	GDP 16 673 333 millió \$ Vásárlóerő-paritás 32 897 \$ Áruforgalom 3267 Mrd € Külföldi tőkebefektetés 281,8 Mrd \$ Közös fizetőeszköz: euró (€)	23% 11. hely 1. hely (30,9%) 2. hely (21%)	2012 2011 (EU-27) 2012 17 országban
Tagállamok száma	28 ország (23 tagország egyben NATO-tag is)	Bővítés: 2004 2007 2013	CY, CZ, EE, PL, LV, LT, HU, MT, SK, SI BG, RO HR
Humanitárius fejlesztés és segélyezés	11, 8 Mrd \$	4. hely	
Közös kül-, biztonság- és védelempolitika	Nincs közös haderő Nemzeti haderők létszáma 1 551 ezer fő Katonai kiadások 192,5 Mrd \$ Európai védelmi-ipari és technológiai bázis 400 ezer fő + 960 ezer munkahely 90 Mrd € értékű haditechnikai forgalom	3. hely 3. hely 2. hely	Működő katonai erők (eurohadtest, európai csendőrség, európai haderőnemi elemek) 2011 2011 Európai Védelmi Ügynökség létrehozása (2004)
Közös európai biztonsági tér	Európai ügynökségek és szervek létrehozása		EUROPOL, EUROJUST, FRONTEX, Állandó Belbiztonsági Koordinációs Bizottság (COSI)

1. táblázat. Európa a globális világban⁵

⁵ www.europa.eu; www.eurostat.eu; www.oecd.org; www.globalhumanitarianassistance.org; www.eda.eu; letöltés: 2013.12.28.

Az amerikaiakkal és a kínaiakkal szemben az európaiak szorgalmazták leginkább a globális biztonsági kihívásokra adott egységesített, intézményesített válaszokat, a klímaváltozástól a vegyi fegyverek betiltásáig. Az EU ösztönözte a stabilitást elősegítő intézményes együttműködést a regionális szervezetekkel, mint például a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségével (ASEAN), az Afrikai Unióval és az Arab Ligával. Európa magabiztosnak érezhette magát saját valutája bevezetésének sikere (1999–2002) miatt, ami elősegítette egy új alaptörvény és egy új külpolitikai intézményrendszer megalakulását, valamint elindította az első közös biztonság- és védelempolitika (CSDP) megszervezését.

A gazdasági válság óta azonban az unió reagálóképessége a globalizációs világra meggyengült (2. táblázat). Mindazok a megközelítések, amelyek jól működtek Európa számára a korábbi évtizedekben, az utóbbi években hatástalanokká váltak. Rosszabb esetben még visszafelé is hatottak egy olyan korban, amelyet a hatalmi átmenet és a fokozódó bizonytalanság jellemez. Az elmúlt tíz évben a világ szinte a felismerhetetlenségig megváltozott, Európának a globális versenyre, a külső és a belső biztonsági kihívásokra adott válaszainak ereje viszont gyengült. Az euró válsága nemcsak kétségbe vonta magát az eurót és az EU intézményrendszerét, de elvonta az európai vezetés figyelmét a globális ügyektől, a geopolitikai problémáktól. A legtöbb európai Irak és Afganisztán után kétségbe vonja a liberális intervencionizmus eredményességét, helyette a „nem beavatkozás” stratégiájában látja a megoldást. A „feltörekvő gazdaságok” tovább fejlődtek: Kína gazdasága megduplázódott, 2013-ban a világ első számú kereskedelmi nagyhatalmává vált: 4,16 trillió dollár értékű exportjával és importjával 7,6%-kal megelőzte az Amerikai Egyesült Államokat. Az öreg kontinensen is egyre inkább teret hódított a tekintélyelvű kapitalizmus, Európa befolyása – a koppenhágai klímacsúcson (2009) elszenvedett vereségtől az „arab tavasz” át az ENSZ megfigyelői státusz megszerzésének kudarcáig – meggyengült. A páneurópai külügyi intézet értékelése szerint az unió az orosz kapcsolatok területén sem tudta javítani pozícióját, más relációkban pedig a helyzete csak kismértékben javult. Az európai kutatók a Kínával egyes globális és regionális kérdésekben (általános kapcsolatok, kereskedelmi liberalizáció) folytatott együttműködésnek, a közel-keleti válságkezelésnek és a keleti partnerség javulásának adtak a korábnál jobb osztályzatot.⁶ De az unió napjaink európai válságainak (afrikai menekültek, Ukrajna, Bosznia-Hercegovina) kezelésében sem jeleskedik.

---

⁶ Az Európai Külügyi Intézet (European Council on Foreign Relations – ECFR) 2010 óta értékeli az Európai Unió nemzetközi teljesítményét 80 külpolitikai tényező alapján. Az évente közzétett jelentés pontos diagnózist állít fel az EU egészéről, illetve az egyes tagállamok (az EU-tagok hozzájárulását 30 területen mérik) teljesítményéről. A szakértők az egyes területeket – a nemzetközi hitelminősítő intézményekhez hasonlóan – nagybetűvel (A–C) értékelik, a finomhangolást pedig plusz- vagy mínuszjellel végzik el. Az eredmények alapján konkrét és pontos képet lehet alkotni az EU-ról mint globális szereplőről. Lásd: European Council on Foreign Relations, London.

Nemzetközi kapcsolatok pontszám (1–20) / értékelés	2010	2011	2012	Változás erősödés (+) gyengülés (-)
Amerikai Egyesült Államok	11,0 / B-	11,0 / B-	11,7 / B-	
Oroszország	10,0 / C+	10,0 / C+	11,0 / B-	(+)
Kína	9,0 / C+	8,5 / C	9,7 / C+	
Szélesebb európai térség	9,5 / C+	9,5 / C+	10,3 / C+	
Közél-Kelet és Afrika	-	10,0 / C+	10,3 / C+	
Multilateralizmus és válságkezelés	14 és 11 / B+ és B-	13,0 / B	12,6 / B	(-)

2. táblázat. Európa külpolitikai teljesítménye⁷

Az EU növekedésével a problémák sokasodtak az unióban, gyengült a szolidaritás, erősödött az euroszeptikus közhangulat. Nem volt egyetértés a biztonsági problémák közös kezelésében sem. A védelemre és a biztonságra szánt források folyamatosan csökkentek, a kutatásra és fejlesztésre költött pénzek megfelelődték, a „Pooling & Sharing” koncepciója nehezen materializálódott. Már elfelejtődött a 2011-es líbiai katonai beavatkozás európai sikere. Szimbolikus üzenete van annak, hogy Franciaország 2003-ban még maga kezdeményezte az EU első katonai beavatkozását a Kongói Demokratikus Köztársaságban, de tíz évvel később már egyedül hajtotta végre a katonai intervenciót Maliban, illetve a Közép-afrikai Köztársaságban, mert nem voltak európai partnerei az azonnali cselekvéshez. Pedig az Artemis művelet volt az EU-harccsoport koncepció modellje, igaz, a harccsoportokat – bár félévente kettő áll készenlétben – az unió eddig még nem alkalmazta.

Az elmúlt évtizedben Európa tett némi előrelépést egy egységes és hatékony külpolitika kifejlesztésére, sikerült több európai viszályt megoldani, illetve mérsékelni (például Koszovó). A transzatlanti kapcsolatokban korábban szkeptikus Franciaország 2009-ben visszatért a NATO katonai struktúrájába. Németország és Lengyelország nézetei az orosz politikát illetően közeledtek egymáshoz, amely jó alapot adhat az unió és Moszkva közötti – gazdasági, energiaellátási – kapcsolatok fejlesztéséhez. A lisszaboni szerződés megalkotta az EU számára a közös „külügyminiszter” és a diplomáciai szolgálat intézményét (European External Action Service – EEAS), amely létrehozta a hidat az Európai Tanács politikai hatalma és az Európai Bizottság erőforrásai között. Az intézményrendszer fejlődését azonban nem követte az unió stratégiai megújulása, ami megfelelő választ adott volna a külső és a belső változásokra. Európai szakértők szerint az EU talán a stratégiai gondolkodásban maradt le leginkább, ami hátrányosan érintette a versenyképességét.⁸

⁷ ECFR73 Scorecard 2013. p. 12.; letöltés: 2014.04.14.

⁸ VARGA Miklós: Egy közös uniós stratégiai kultúra kilátásai. DENISSON, Susi at al: Why Europe needs a new global strategy? BAUMANN, Andrea at al: Strategic Trends 2013.

Transzatlanti kapcsolatok és a hard power

Az elmúlt évtizedben megváltozott a barátság az Atlanti-óceán keleti és nyugati partja között, nem voltak súrlódásmentesek a transzatlanti kapcsolatok. Az iraki háború „rég” és „új” demokráciákra osztotta Európát, hiányzott a globális terrorizmus elleni harc közös európai percepciója, az európai tagállamok nehezen álltak „hadrendbe” az iraki és az afganisztáni műveletben. A drága missziók, az elhúzódó alacsony intenzitású katonai konfliktusok, a növekvő katonai veszteségek, a politikai célok elérésének nehézsége kijózanító hatással voltak az európai vezetésre, amit a 2008-tól elhúzódó pénzügyi válság csak felerősített. Európa egyre kevésbé hisz abban, hogy a válságok és a konfliktusok megoldásához jól felszerelt hadseregre, erős katonai védelemre van szükség.

Ezt az erősödő trendet Robert Gates korábbi amerikai védelmi miniszter „Európa demilitarizálódásának”, Radoslaw Sikorski lengyel külügyminiszter „szellemi lefegyverzésnek” nevezte, aminek következtében az európai katonai képességek jelentős meggyengültek. Az EU teljes védelmi kiadásai az utóbbi közel 10 évben (2004–2012) 254 milliárd euróról 189 milliárd euróra (az EU GDP-jének 1,5%-ára) csökkentek úgy, hogy közben az európai kormányok több mint felére redukálták a védelmi kutatások és fejlesztések költségeit (European Defence Agency).⁹ Az a tartós műveleti elkötelezettség, amit az elmúlt évtizedben számos tagállam (köztük Magyarország is) vállalt Afganisztán és Irak esetében, a belátható közeljövőben már nehezen elképzelhető. Kérdés még az is, hogy a jövőben az EU alkalmazza-e a harccsoportjait gyors és hatékony intervenciók beavatkozásokra, vagy megmarad a jelenlegi alkalmi haderő-felállítási politikánál? Sajnos a 2013. decemberi Európai Tanács védelmi napirendje nem jelentett áttörést az európai védelem krónikus problémáinak megoldásában.¹⁰ A tanács hitet tett a közös európai biztonság és védelempolitika (CSDP) fejlesztése mellett, kooperatív programokat szorgalmazott a drónok, a kibervédelem, a műholdas kommunikáció és a légi utántöltés területén, valamint szorgalmazta az európai védelmi ipar versenyképességének javítását, de konkrét programok helyett most is csak szép szavak hangzottak el.

A 2005-ös ENSZ-csúcstalálkozó óta globálisan megváltozott a védelemért való felelősség (Responsibility to Protect) elve, a közelmúlt tapasztalatai azonban egyre kevésbé igazolják, hogy a védelem, a megóvás egy erős, hosszú távú küldetést, egy cselekvési imperatívuszt jelentenek. Míg Líbia esetében az ENSZ Biztonsági Tanácsa e doktrínára hivatkozott a katonai erők bevetése kapcsán, a későbbiek folyamán ez a katonai intervenció erős ellenérzést keltett Oroszországban, Kínában és más feltörekvő hatalmakban. Véleményük szerint a NATO katonai művelete Kadhafi ellen átlépte a humanitárius védelem határvonalát és rendszerváltást eredményezett. Egy ilyen légkörben – mint ahogyan ezt látjuk Szíria esetében – a keleti nagyhatalmak minden olyan javaslatot elutasítanak, amellyel az ENSZ Biztonsági Tanácsa katonai erők bevetését engedélyezné a saját népe ellen erőszakot alkalmazó damaszkuszi kormánnyal szemben.

⁹ European Defence Agency: National Defence Data 2012. p. 2.

¹⁰ European Council 19/20 December 2013. Conclusions. EUCO 217/13. pp. 1–6.

A 90-es években Európa felülkerekedett konfliktuskerülő magatartásán és hatékonyan lépett közbe a Balkánon, majd az új évezredben fokozatosan tágította az akciórádiuszát. 2013-ban az EU már 16 műveletben (négyyszer több operációban, mint 2004-ben) 6200 fővel vett részt a globális békefenntartásban (3. sz. táblázat).¹¹ Napjaink CSDP-missziói és -műveletei 433 millió euróba kerülnek. A missziók többsége civil (jogállamisági, rendőri, határőrizeti, biztonsági szektor stb.) feladat, az öt katonai művelet többsége is kiképzési jellegű. Komolyabb kockázattal és harccselekmények lehetőségével igazából csak a közelmúltban a Közép-afrikai Köztársaságban telepített EUFOR RCA Bangui műveletben lehet számolni, de ebben az esetben is az EU határozott kivonási stratégiát követel az ENSZ-től és az Afrikai Uniótól (AU). Politikai értelemben az EU hetedik afrikai missziójának felállításáról szóló döntés nagy jelentőségű, hiszen egy hónappal az Európai Tanács katonai ügyeket tárgyaló ülése után született, hozzájárulhat a jövő évi elnökválasztások sikeréhez a közép-afrikai országban, és kifejezi az EU elkötelezettségét a szubszaharai térség iránt. Az unió azonban nem akarja hosszú távon elkötelezni magát, a zászlóalj nagyságú kontingenst az „áthidaló erők” koncepciója alapján szeretné alkalmazni, amely megteremtené a feltételeket egy nagyobb, hosszú távú ENSZ/EU-művelet létrehozásához. A kérdés azonban mindig fennáll: elegendő-e azonban a hat hónapos mandátum, és ha sikerül is az ENSZ/AU békefenntartó műveletét felállítani, fennmarad-e az EU (köztük Magyarország) elkötelezettsége a misszió hosszú távú fenntartásában.

Az egy évtizede ismétlődő transzatlanti biztonsági felmérések ugyanis azt mutatják, hogy az európaiak egyre kevésbé támogatják a konfliktusok katonai eszközökkel történő megoldását (2013-ban a felmérés résztvevőinek a 31%-a¹² hitt abban, hogy katonai intervenciókkal igazságot lehet szolgáltatni, egy másik kérdésre válaszolva 72%-uk ellenezte Szíriában a katonai beavatkozást). Ezért az európai kormányok a jövőben csak magas legitimitású műveletek elindításában számíthatnak a közvélemény politikai támogatására. Az aszimmetrikus hadviselésben az elmúlt évtizedben szerzett tapasztalatok alapján az intervenciókat egyre inkább helyi regionális erők, nemzetközi békefenntartók és a nyugati támogatottságú ellenzéki erők fogják vezetni, semmint tisztán nyugati katonai bakancsok „koptatnák a földet”. Ezért az EU-nak már a közeljövőben úgy kell menedzselnie a nemzetközi válságokat, hogy egyre nagyobb szerepet kell kapnia az együttműködő regionális szervezeteknek (Afrikai Unió, Arab Liga, EBESZ, NATO). Az EUFOR RCA Bangui jó prototípusa lehet ennek az irányváltásnak.

---

¹¹ A teljesség kedvéért hozzá kell tenni, hogy az EU-tagállamok 2014. februárban 15 570 fővel (27%) járultak hozzá az afganisztáni ISAF-művelethez, 3150 főt (66%) adtak a KFOR-misszióhoz, és három hadihajóval (780 fő, 30%) segítik a NATO tengeri műveleteit. Így az EU hozzájárulása a globális békefenntartáshoz 25 700 fő, 15%. www.nato.int; letöltés: 2014.02.23.

¹² A közvélemény-kutatást a német Marshall Alapítvány 2002-től végzi az euroatlanti térség országaiban (2013-ban 13 országban), melynek során az emberek véleményét a transzatlanti kapcsolatokról, a NATO és az EU fontosságáról, a gazdasági helyzetről, a migrációról, a feltörekvő hatalmakról kérdezik meg. A felmérés jól mutatja, hogyan változott az európai gondolkodás az elmúlt bő egy évtizedben a meghatározó biztonságpolitikai kérdésekben. Lásd: *Transatlantic Trends. Key Findings 2013*. p. 6.

A művelet neve, feladata és jellege	Központ	Kezdet	Költségvetés (millió € / év)	Létszám (fő)	Részvevők (EU-tagország + partnerország)
Operation EUFOR Althea Az ország stabilizációjának segítése – katonai	Szarajevo	2004. december	15,0	600	18 (HU) + 5
Operation ATALANTA Kalózkodás elleni harc – katonai	Northwood (UK)	2008. december	14,9	1200	21 + 3
EUBAM Libya Integrált határőrizet segítése – <i>civil</i>	Tripoli	2013. május	30,0	110	8 + 3
EUBAM Rafah A rafahi átkelő felügyelete – <i>civil</i>	Tel-Aviv	2005. május	0,9	8	4
EUCAP Nestor Tengerészeti képesség kiépítése a térségben – <i>civil</i>	Dzsibuti	2012. július	22,8	100	24 + 1
EUCAP Sahel Niger Biztonsági tanácsadás és civil szakértők képzése – <i>civil</i>	Niamey (Niger)	2012. augusztus	8,7	69	10
EUFOR RCA Bangui Béke és a biztonság fenntartása a nigeri fővárosban – katonai	Larissza (EL)	2014. február	25,9	600	Az ENSZ és az ECCAS afrikai gazdasági közösség bevonásával – felállítás alatt. HU részvétele tervezett
EULEX Kosovo Jogállamisági misszió – <i>civil</i>	Pristina	2008. február	111,0	2250	26 (HU) + 4
EUMM Georgia A grúz–orosz szerződés (2008. augusztus 12) betartásának ellenőrzése – <i>civil</i>	Tbiliszi	2008. szeptember	26,7	400	23 (HU)
EUPOL Afghanistan Afgán rendőrség segítése – <i>civil rendőri</i>	Kabul	2007. június	108,0	510	24 (HU) + 1
EUPOL COPPS Palestinian Territories A palesztin hatóságok egyenruhás rendőrségének segítése – <i>civil rendőri</i>	Ramallah	2006. január	9,6	112	19 + 3
EUPOL RD Congo A biztonsági szektor reformjának segítése – <i>civil</i>	Kinshasa	2007. július	6,7	31	7

A művelet neve, feladata és jellege	Központ	Kezdet	Költségvetés (millió € / év)	Létszám (fő)	Részvevők (EU-tagország + partnerország)
EUSEC RD Congo A haderő felkészítésének segítése – katonai	Kinshasa	2005. június	8,5	41	10 (HU) + 1
EUTM Mali A haderő kiképzése – katonai	Bamako	2013. február	23,0	560	23 (HU)
EUTM Somalia A somáliai átmeneti kormány haderejének kiképzése – katonai	Kampala (Uganda)	2013. február	11,6	125	12 (HU) + 1
EUBAM Moldova/ Ukraine A határőrizet segítése – <i>civil rendőri</i>	Odessza	2005. június	10,0	200	20 (HU) + 3
Összesen 16 misszió és művelet			433,3	6196	35

3. táblázat. EU-missziók és -műveletek (2014. február)¹³

Vannak olyan vélemények is,¹⁴ hogy meg kell változtatni a közös biztonság- és védelempolitika geopolitikai fókuszát. Európa külső körös katonai védelmére kellene koncentrálni, és az unió csak önvédelemből használná katonai erejét. Egy ilyen megközelítés csak rendvédelmi szempontból lehet releváns (az EU védelme a migrációtól, a nemzetközi bűnözéstől stb.), ahol a határok védelme jelenti a fő feladatot. Az „európai Japán” katonai koncepció, a „ping-pong diplomácia” azonban elégtelen eszköz lenne Európa déli és keleti szomszédjai növekvő instabilitásának kezeléséhez. Egy ilyen felfogást nyilván az Amerikai Egyesült Államok sem támogatna, hiszen meggyőződése, hogy konfliktusokat és válságokat nem lehet katonai erő nélkül megoldani.

A transzatlantista „vak” bizalom nemcsak katonai területen gyengült. A kétoldalú kapcsolatrendszer problémás ügyei (adósságválság kezelése, szabadkereskedelmi tárgyalások leállítása, lehallgatási botrány interpretálása, eltérő válságkezelési megoldások alkalmazása) egyre inkább elgondolkoztatják Európát. Az amerikai védelmi költségvetés megszorításával és a külpolitikai „tengely” Ázsia felé fordulásával az Amerikai Egyesült Államok nagyobb szerepvállalásra kívánja ösztönözni az uniót. Az új amerikai biztonsági (2010) és katonai stratégia (2011) a kibérbiztosítást és a high-tech katonai megoldásokat (robotok, különleges erők, nagypontosságú fegyverek) helyezi előtérbe a nagyméretű intervenciókkal szemben. Ez olyan kemény és a puha hatalmi eszközök elegyét jelenti, ami nem igényli az ENSZ BT döntését vagy mélyebb diplomáciai engedélyt, se pedig katonai erővel végrehajtott tradicionális katonai akciókat. Emellett egészen addig, amíg az intervencióhoz nem feltétlenül szükséges direkt amerikai katonai erő (mint ahogyan

¹³ EU hivatalos honlapja.

http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-somalia/index_en.htm; letöltés: 2014.02.23.

¹⁴ DENNISON, Susi at al. Why Europe needs a new global strategy? p. 5.

láttuk ezt például a 2011-es líbiai műveletben), a „hátról irányítás” (leading from behind) taktikáját használják. Barack Obama felelete az egyiptomi, a líbiai és a szíriai eseményekre azt mutatja, hogy az Amerikai Egyesült Államok közel-keleti politikája jelentősen változik egy olyan régiót illetően, amely az EU számára stratégiaileg jelentős.

Az Amerikai Egyesült Államok európai „visszalépése” egy olyan elvárást jelent az európaiak számára, amely felelőssé teszi őket az uniós szomszédságban felmerülő problémák elrendezésében. Európa a jövőben sem marad egyedül, ha a feszültségek kiéleződnek, netán káoszba torkollnának a Közel-Keleten (pl. Irán). Az Amerikai Egyesült Államok továbbra is kész azokban a konfliktusokban segíteni, amelyek inkább európai, mintsem amerikai aggodalmakra adhatnak okot. Különösen lehet erre számítani akkor, ha az amerikaiak látják Európa hajlandóságát arra, hogy nagyobb felelősséget vállaljon a NATO-ban, a nemzetközi terrorizmus elleni harcban, minden potenciális és valós fenyegetés elleni védelmi képesség fejlesztésében. Az európaiaknak arra kellene koncentrálniuk, hogy olyan stratégiai képességeket (hírszerzés, szállítóképesség, kiberbiztonság, mobil erők, önálló logisztika, határvédelem, tengeri biztonság) fejlesszenek, amelyek lehetővé tennék a „felelősségi területükön” megjelenő válságok saját hatáskörben történő rendezését.

Puhuló európai soft power

Az Európai Unió globális szereplőként ambicionálja a részvételt a világ biztonsági problémáinak megoldásában, a közreműködést egy jobb világ építésében, amit elsősorban *puha hatalomként* kíván elérni. Az európai puhahatalom-felfogás koncepciója azonban egyre bizonytalanabbá vált, az európai és a szomszédos országok egyre kevésbé szeretnék követni a brüsszeli „diktátumokat”. Az „Egyesült Európa” alapítói országai az unió bővítési folyamata során – a tagság elnyerésének feltételül – nyíltan befolyásolták közeli szomszédjaik politikáját. Brüsszel továbbra is ezt a politikát követi az olyan nyugat-balkáni országok esetében, mint Macedónia, Szerbia, Montenegró és Törökország), bár a 2014 eleji délszláv szociális demonstrációk e vonatkozásban is változásokra intenek. Ennek ellenére az EU-hoz való szorosabb kapcsolat ígérete (európai szomszédságpolitika /ENP/ 2004, keleti partnerség /EaP/ 2009) még mindig több országra hatással van a közép-kelet-európai régióban, de mint Ukrajna példája mutatja, a keleti bővítés kapcsán már nem csak a NATO-nak kell megküzdenie Oroszországgal, hanem az EU-nak is. Lassan haladnak a csatlakozási tárgyalások Törökországgal, pedig egy esetleges török uniós tagság javítaná az EU geopolitikai lehetőségeit a Földközi-tenger és a Fekete-tenger keleti részén. A FÁK – a térség legtöbb országa, Belorusztól Kazahsztánig – makacsul ellenáll az EU vonzerejének, értékeinek és normáinak. Oroszország az EU ellen akarja fordítani saját, európai modelljét egy Eurázsiai Unió létrehozásával is, amelybe bevonná a korábbi szovjet országokat is.

Bár az unió továbbra is erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy hasonló befolyást szerezzen észak-afrikai és közel-keleti szomszédjainál, ennek eredményei az arab tavasz óta legalábbis bizonytalanokká váltak. A „globális politikai ébredés”¹⁵ időszaka nem kedvez a liberális értékrendet és az emberi jogokat előtérbe helyező

¹⁵ BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió. pp. 48–62.

politikai felfogásnak. A 90-es évekbeli európai posztkommunista országokkal ellentétben a déli mediterrán országok meglehetősen csekély hajlandóságot mutatnak (talán az egy Tunézia kivételével) az európai sztenderdek elsajátítására. Az országok többsége (Egyiptom, Líbia, Algéria) hevesen védi függetlenségét, hagyományos hatalmi és társadalmi berendezkedését, és inkább függetleníteni akarja magát a külföldi (nyugati) befolyás alól, semmint megfeleljen az európai normáknak, amelyek – bárhogya is szépítjük – egyre kevésbé vonzóak az euró krízise óta. Egyiptomban például sem a hadsereg, sem a Muzulmán Testvériség nem fogadta el a nyugati normákat. A két lehetőség közötti választásra kényszerített egyiptomi liberálisok pedig – úgy tűnik – a hadsereg nézőpontja (vagyis a Nyugattól való elhatárolódás) felé húznak.

A szomszédok megváltoztatására irányuló puha hatalmi versenyben az EU sok ellenséget szerzett, és ez az egyik oka annak, hogy az európai hatalom meggyengült. A Közel-Keleten harcok dúlnak a befolyás megszerzéséért Szaúd-Arábia, Katar, Törökország és Irán között. Míg Szíriában a kialakult hidegháború valós háborúvá vált, addig máshol ez a pénzügyi támogatások versenyébe csapott át, ami alkalmanként elérte a több milliárd dollárt, és vallási, politikai viszályokat szított. Európának a közvetlen szomszédságban kialakult geopolitikai versenyben Oroszország mellett egyre inkább Kínával is számolnia kell.

Az Európán kívüli regionális szervezetek – mint pl. az Afrikai Unió és az Arab Liga – javuló aktivitása olykor stratégiai hasznot jelentett az EU számára. Az Afrikai Unió békefenntartói jelentős szerepet játszottak például Szomália stabilizálásában, mialatt a nyugat-afrikai csapatok támogatták Franciaországot Maliban és a Közép-afrikai Köztársaságban. Viszont más esetekben olyan stratégiai célokat követtek, melyek ellentétesek voltak az európai érdekekkel. Az Afrikai Unió például hevesen kritizálta Európa líbiai politikáját 2011-ben. Az Arab Liga ugyan támogatta az EU álláspontját a szíriai válság megoldásában, de ugyanakkor eszköze is volt Szaúd-Arábiának és szövetségeseinek abban, hogy megakadályozzák az ENSZ-béketárgyalásokat 2012-ben. Más szavakkal, az európai puha politika egy gyengülő érték egy olyan változó világban, ahol más régiók és hatalmak egyre magabiztosabbak lesznek, és egyre kevésbé teszik függővé politikájukat a nyugattól. Ez alapvetően akadályozza azt az EU-stratégiát, amely az európai értékeket és modelleket széles körben terjeszteni akarja az EU-hoz közeli (szomszédos) vagy akár a távolabbi országokban. Ezért újra kell gondolni, hogyan lehet a puha hatalom eszközeit alkalmazni olyan időkben, amikor Európa versenyben áll keleti és déli szomszédjaival úgy, hogy azok az elkövetkezendő években pénzügyi, politikai és ideológiai szempontból tovább erősödnek majd.

A puha hatalom megvalósításában jelentős szerepet játszik az unió segélyezési-fejlesztési politikája. Az arab forradalmak kapcsán Egyiptomban és más országokban is felmerült a kérdés, hogy az EU felismeri-e a pénzügyi eszközök korlátait egy-egy társadalom átalakításának kísérletében. Bár az EU-intézmények támogatási ereje a gazdasági válság után csökkent (2009-ben 12,724 Mrd dollár az EU-nak még a 2. helyet biztosította, a 11,854 Mrd euró 2012-ben már csak a 4. helyre volt elegendő), az uniós tagállamok büszkék arra, hogy együttesen ők a világ – az Amerikai Egyesült Államokat is megelőző – legnagyobb humanitárius fejlesztési segélyezői. Bár az EU gazdasági befolyása még mindig több szomszédos

országban jelentős, az „ukrajnai támogatási csata” elvesztése Oroszországgal szemben már mutatja ennek az eszköznek a gyengülését. A gazdasági befolyás Közel-Keleten és Észak-Afrikában csökkent, hiszen a gazdag Öböl-államok olyan nagyságú segélyezésre képesek, amivel az unió nem tud mindig versenyezni. De nemcsak a humanitárius jellegű segélyezési erőforrások csökkentek, hanem az unió egyszerűen nem tudta az aktualitásoknak megfelelően újraszervezni a politikai reformok támogatására nyújtott technokrata adományozó programjait.

Mindazonáltal a segélyezési politika a változó világrendben egyre nehezebbé válik, mert már nemcsak a forrásokért kell megküzdeni az EU-n belül, de a megerősödő konkurenciával is. Például amikor az EU arról beszélt, hogy megfosztja támogatásától Egyiptomot a 2013. évi nyári puccs miatt, Szaúd-Arábia és a Perzsa (Arab)-öböl más államai azonnal alternatív támogatási lehetőségeket ajánlottak fel az ország számára. Míg az EU relatíve gyorsan reagált több szankcióval is a szíriai kormány erőszakos elnyomó politikájára 2011-ben, Irán és Oroszország megalálta Damaszkusz gazdasági támogatásának a módját. Bár az EU hatalmas mennyiségű tőkével támogatta a Kongói Demokratikus Köztársaságot egy évtizeden át, Kínshasa Peking felé tekingetett, és a kínai támogatások ígéretében ismét ignorálta a Nyugat igényeit a kormányzás javítására.

A változások következtében az EU segélypolitikája fokozatosan finomodott, egyre inkább bekalkulálta a biztonsági tényezőket is. Az európai vezetés egyre inkább arra akarja használni a támogatásokat, hogy a gyenge országok ne veszítsék el működőképességüket, ne váljanak potenciális terroristabázisokká. A másik törekvés pedig az, hogy a kereskedelmi kapcsolatok ösztönzése révén javuljanak az unió gazdasági pozíciói a növekvő gazdaságokkal. Mindazonáltal az EU nem adta fel önzetlen segélyezési céljait, miszerint a támogatásaival továbbra is hozzájárul a mélyszegénység 2030-ig történő felszámolásához. De az unióknak egyre inkább fel kell ismernie, hogy a jelenlegi politikai, ideológiai és gazdasági helyzet miatt a további segélyek nyújtása nem erősíti politikai támogatottságát.

Javuló multilateralizmus és válságkezelés

A 2003. évi Európai Biztonsági Stratégia kiemelt figyelmet szentelt a hatékony multilateralizmusnak, amit főképpen az ENSZ szerepének erősítésével kívánt elérni. A 2008-as jelentés már kiszélesítette a szervezeti fókuszot, és felhívta Európa, illetve a feltörekvő hatalmak figyelmét a nemzetközi pénzügyi szervezetek és a G20-as formáció szerepének növelésére, különösen a gazdasági válság kezelése területén. Viszont az európaiak egyre jobban félnek attól, hogy a felemelkedő hatalmak kihasználják az ENSZ-re és más nemzetközi szervezetekre gyakorolt befolyásukat a nyugati törekvések opponálására, a kezdeményezések elfojtására. Az utóbbi évtizedben Franciaország és az Egyesült Királyság többször fordult az ENSZ-hez (Libanon, Mali és Szudán esetében), hogy stabilizálják korábbi gyarmataikat. Az EU biztonsági műveletei az ENSZ-szel szoros együttműködésben valósultak meg, mint ahogy ez például Csád és Koszovó esetében is történt. A nem nyugati hatalmak azonban egyre inkább gátolják az emberi jogokért indított javaslatokat a Közgyűlésben és az Emberi Jogi Tanácsban. Kína és Oroszország megtagadta az együttműködést több súlyos válság esetében is, ami a szíriai Bassár el-Aszad rezsim hosszú idejű ellenállásában csúcsosodott ki.

A hatékony multilateralizmus kilátásai ma hasonlóan frusztrálóak máshol is. A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) háttérbe szorult a dohai csúcsértekezlet kudarca után, helyét egyre inkább a kétoldalú és a regionális kereskedelmi megegyezések kezdik átvenni. 2008-ban és 2009-ben az európai államok nagy összegekkel támogatták a G20-at, nem csak azért, hogy reagáljanak a hirtelen létrejött pénzügyi válságra, hanem azért is, mert ezzel lehetőségük volt arra, hogy Kínát és más nem nyugati gazdaságot bevonjanak a multilaterális rendszerbe. De ez a folyamat nem ment zökkenőmentesen. Kihhasználva újonnan szerzett befolyásukat, a fejlődő nagyhatalmak (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika) létrehozták a BRICS nevű gazdasági érdekvédelmi formációt (2007). A kooperációnak nemcsak a csoporton belüli gazdasági együttműködés fejlesztése a célja (2014-ben már saját nemzetközi kereskedelmi bankot szeretnének létrehozni), hanem a nemzetközi szinten való fellépés erősítése, a fejlődő világ vezető pozíciójának a megszerzése is. A G20-ak 2010-es dél-koreai találkozásán például a BRICS összeállt az Amerikai Egyesült Államokkal, hogy rákényszerítse az EU-tagokat arra, hogy adják fel befolyásuk egy részét a Nemzetközi Valutaalapban (IMF). A G20-ak 2011–2012-ben tartott találkozásán is Európa volt a csoport központi témája, és bár az európai problémákat megoldották, nem foglalkoztak a világgazdaság más feszítő gondjaival, a korábbi megállapodások teljesítésének értékelésével.

A multilateralizmust azonban érdemes az EU-nak erősítenie, hiszen – mint ahogyan ezt a legutóbb az ENSZ keretében elért fegyverkereskedelmi szerződés (2013) mutatta – csak *konceptiózus célokkal és tartós erőfeszítésekkel* lehet eredményeket elérni. Ugyanakkor Kína és Oroszország nagyhatalmi politizálása (mindketten tartózkodtak a fegyverkereskedelmi szerződés ügyében) nem a nyugati multilaterális rendszerekbe való harmonikus beilleszkedést célozza, ezért Európának meg kell találnia a megfelelő megoldásokat a feltörekvő nagyhatalmak új kezdeményezéseinek ellensúlyozására. Amíg az EU az ENSZ Biztonsági Tanácsa asztalánál szeretné megoldani a szomszédságban kitörő válságokat (mint például Koszovó vagy Szíria esetében), addig Peking és Moszkva hajlamos az EU-tagállamokat megosztó megoldásokat, *ad hoc* szervezeti formákat preferálni. Ezért kétséges, hogy az új vesztfáliai világban a hagyományos multilateralizmus megbízható alapja lehet-e az európai stratégiának.

Ez nem azt jelenti, hogy az EU-nak fel kell adnia multilateralista törekvéseit, de bővíteni kell együttműködési lehetőségeit, a gazdaság világát is fel kell használnia a globális erőközpontok elleni versenyben. A Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség (TTIP) szerződésen keresztül például Európa és az Amerikai Egyesült Államok nemcsak saját gazdasági pozícióját erősítené meg (Európa évi 70–120 Mrd euró bevétellel, 0,5%-os GDP-növekedéssel és 400 ezer új munkahely teremtésével számolhatna), hanem új lendületet adhatna a nemzetközi liberalizációs törekvéseknek. Az új, transzatlanti „közös piaccal” ugyanis olyan új szabályozási normákat, sztenderdeket és eljárásokat hozhatnak létre, amelyekkel megállíthatnák Kína további előretörését. A biztonsági szektorban a mai napig eredménytelen az a kezdeményezés, miszerint az Amerikai Egyesült Államokat és az EU-t kellene megtenni a „globális NATO” magjának.

Európának egyre nagyobb szüksége van arra, hogy alternatívákat találjon az ENSZ működésképtelensége esetére. Ez magában foglalhat „kétoldalú” együttműködéseket regionális partnerekkel (mint az Afrikai Unió esetében), vagy létrehozhat *ad hoc* koalíciókat, mint a Líbia Barátai csoport (Friends of Libya) esetében volt. Viszont ennek az *à la carte* multilateralizmusnak a kockázata megosztja az EU-t, gyengíti közös kül- és biztonságpolitikáját. Európa alaphelyzete valószínűleg a jövőben is mindig visszavezet majd az ENSZ-hez. De a változó multipoláris környezetben lehetséges, hogy az EU-nak nem lesz más választása, és csak rövid távú szövetségeseire és regionális partnereire támaszkodhat egy-egy gyors lefolyású válság esetében, amíg nemzetközileg nem törvényesíti a hatalom használatát.

Magyarország az Európai Unióban

Magyarország a sokszereplős ötödik bővítési kör részeként 2004. május 1-jén csatlakozott az akkori, 25 tagországból álló EU-hoz, amely azóta már 28 tagból álló közösség lett. A tagság elnyerésekor az ország fejlettsége, gazdasági teljesítménye elmaradt a nyugat-európai színvonaltól, a felzárkózás – az EU támogatása ellenére (például kohéziós politikára 2004–2006 között 3,3 Mrd eurót, 2007–2013 között 25,73 Mrd eurót kaptunk, 2014–2020 között pedig 20,56 Mrd eurót nyertünk el)¹⁶ – legfeljebb csak elkezdődött. Magyarország rangpozíciója kicsi az európai közösségben, ami relatíve tovább gyengült az elmúlt tíz évben.

Hatalmi tényezők	Jellemzők		EU-részesedés/átlag (%)		Változás (+/-)
	2004	2012	2004	2012	
Népesség (ezer)	10 116	9 931	0,022	0,019	(-)
Terület (km ²)	93 030	93 030	0,022	0,020	(-)
Gazdasági teljesítmény					
GDP (M€)	82 115	96 968	0,12	0,007	(-)
GDP/PPP/fő (€)	14 882	16 700	58	66	(+)
Nemz. áruforg. (Mrd €)	93	154	0,047	0,047	(-)
Külföldi tőkebefektetés (Mrd €)	31	78	0,015	0,014	(-)
Euro értéke (Ft)	251,6	289,2			(-)
Hivatalos fejlesztési segélyezés (ODA)	8,3	6,5			(-)
Katonai erő					
Nagyság (ezer fő)	36	29	0,016	0,019	(-)
Védelmi költségvetés (Mrd Ft)	310	245	ESDP 2004-		(-)
Rendvédelmi erők	EU-konform átszervezés		Schengeni terület része – 2007		

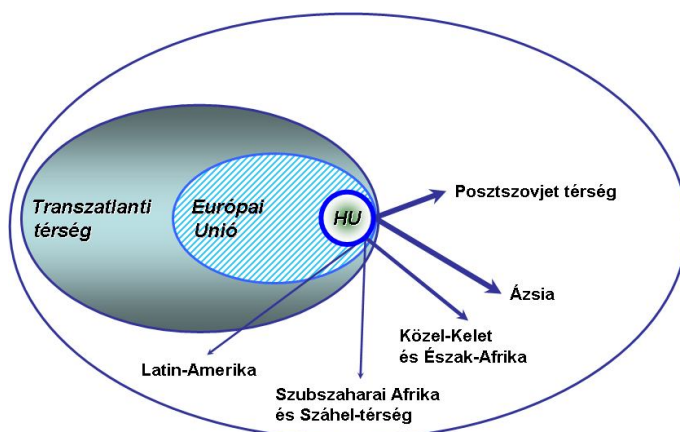
4. táblázat. Magyarország az Európai Unióban¹⁷

¹⁶ EU.kormany.hu. Európai-politikai kormányzati honlap.
Többéves pénzügyi keret – versenyképesség és szolidaritás.
<http://eu.kormany.hu/tobbeves-penzugyi-keret-2014-2020>; letöltés: 2014.02.12.

¹⁷ EU – epp.eurostat.ec.europa.eu; KSH – www.ksh.hu; CEU – www.cps.ceu.hu; letöltés: 2014.02.12.

A tagállami „viselkedés” megtanulása szintén nehezebb volt a vártnál, hiszen az EU-tagsággal a nemzeti érdekek képviselője nem szűnt meg. Az érdekérvényesítés új lehetőségeinek és módszereinek megtanulása hosszú ideig tartott, talán a 2011. évi EU-elnökség után mondhattuk el, hogy már megismertük az integrációs szervezetet.¹⁸ Nehézséget jelent, hogy hiányzik a parlamenti ciklusokon átívelő Európa-vízió, a célok és a prioritások kormányzati ciklusonként változnak, a szakpolitikai megoldások hullámoznak.¹⁹ Az uniós integrációs stratégiaváltást visszavetette a 2008-ban kezdődött pénzügyi-gazdasági válság, amelyet hazánk csak jelentős külföldi (25 Mrd dollárt kaptunk az IMF-től, a Világbanktól és az EU-tól) hitelfelvétellel tudott megoldani. Így a relatív pozícióvesztésben lévő Európai Unióban a gazdasági válsággal küzdő Magyarország problémás, gyengén teljesítő, aktuális külpolitikai kérdésekben ellentmondásosan szereplő országgá vált.

Pedig a tanulási folyamat jól indult.²⁰ Már röviddel az uniós tagságunk előtt megalkottuk az unióval konform nemzeti biztonsági stratégiát, amelyet 2008-ban új külkapcsolati stratégia követett. A rendszerváltáskor kitűzött külpolitikai triád három fő stratégiai irányra alakult (1. EU-ba illeszkedő, versenyképes Magyarország; 2. sikeres magyarság a régióban; 3. globális felelősségvállalás), amelyet azonban nem volt erő megvalósítani. A 2010-es kormányváltás után a külpolitikai prioritások változtak (1. térségpolitika; 2. euroatlanti orientáció; 3. globális nyitás), új nemzeti biztonsági stratégia született, Magyarország megpróbálja önerőből is erősíteni nemzetközi pozícióit. Hazánk alacsony hatalmi rangpozíciója és az erőforrások korlátozottsága azonban – az erőfeszítések ellenére – nemcsak az uniós újrapozicionálást teszi nehézé, hanem a globális nyitást is. Magyarország a 2013. évi európai külpolitikai teljesítménylistán a 18. helyre²¹ került.

1. ábra. Magyarország a világban²²

¹⁸ GYÖRI Enikő: Válság közben, elnökség után – budapesti pillantás Európa közeljövőjére.

¹⁹ GYÖRI SZABÓ Róbert: A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. pp. 346–396.

²⁰ KISS Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében.

RESPERGER István: A válságkezelés elméleti kérdései.

²¹ European Foreign Policy Scorecard 2014. p. 18.

²² Magyar külpolitika az uniós elnökség után. c. dokumentum alapján szerkesztett ábra. p. 19.

Integrációs nehézségek, lassú felzárkózás

A gyengébb teljesítményhez az is hozzájárult, hogy az elmúlt 10 év külpolitikai szempontból sem volt könnyű időszak. Az uniós tagság elnyerésekor már repedezett az iraki katonai szerepvállalás feletti egység, amely amerikai szempontból hasznot hozott az országnak. Az elmúlt évtizedben Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok viszonya javult: 2006-ban George W. Bush elnök Budapestre látogatott, 2008-ban megszűnt a magyar állampolgárok vízumkényszere, erősödtek a gazdasági kapcsolatok. Az amerikai–magyar biztonságpolitikai együttműködés Afganisztán, Líbia és Szíria kapcsán pozitív amerikai értékeléseket kapott. A közös érdekek számos külpolitikai témában megkönnyítik az együttes amerikai–magyar cselekvést. A bilaterális kapcsolatokban meglévő nyitott kérdések és véleménykülönbségek (politikai ügyek, védelmi költségvetés, haditechnikai modernizáció) ellenére egyetértés van abban, hogy a két ország folytatja a konstruktív párbeszédet.

Viszonyunk Oroszországgal 2004 óta jelentősen javult, ami elsősorban a gazdasági kapcsolatok fejlődésének köszönhető. Hosszú idő után rendszeressé váltak a miniszterelnöki látogatások, sőt 2006-ban Vlagyimir Putyin is járt Magyarországon. A magyar erőfeszítések elsősorban a gazdasági kapcsolatok fejlesztésére, illetve az energiabiztonság hosszú távú garantálására irányulnak. A baloldali kormány 2008-ban megkötötte a Déli Áramlat magyarországi szakaszáról és egy gáztároló megépítéséről szóló megállapodást, de részt vállalt a Nabucco csővezeték-projektben is. A 2010 utáni kormányzat a megoldatlan ügyek (az energiafüggőség, a MALÉV sorsa, a MOL-ban lévő orosz részesedés kivásárlása, a paksi atomerőmű bővítése stb.) rendezésére koncentrált, amelyeken keresztül a politikai kapcsolatokat is javítani kívánja.

Szinte az EU-csatlakozással párhuzamosan megkezdődött a kínai kapcsolatok fejlesztése. A Kína-stratégia a kapcsolatok hasznosságának javítása érdekében a kétoldalú együttműködés „kemény” (export-import növelése, gazdaságfejlesztési központ létesítése) és „puha” (magyar–kínai két tannyelvű iskola, Konfuciusz-intézetek, kulturális együttműködés, turizmus fejlesztése) eszközeit egyaránt alkalmazza. Az utóbbi időben a kormányzati erőfeszítések magyarországi kínai beruházásokat és pénzügyi befektetéseket szorgalmaznak, erősíteni kívánják a magyar exportot a kínai piacra, illetve növelni akarják a hazánkba irányuló kínai turizmust.

Magyarország 2004 és 2014 között szinte valamennyi NATO-, illetve CSDP-műveletben részt vett. Hazánk 2004-ben 13 misszióban 1015 katonával képviselte magát, részt vett az akkor folyó valamennyi EU-misszióban (EUJUST Themis, EUPOL Kinshasa, EUPOL Proxima, EUFOR Althea). Napjainkban a Magyar Honvédség részvételi aránya a CSDP-műveletekben 26%-ra nőtt, hiszen az afganisztáni ISAF-misszió kivonásának megkezdésével a haderő nemzetközi szerepvállalása is 670 főre (2014. február) csökkent. A magyar békefenntartás hiába volt azonban nemzetközileg is elismert, az 1999. évi NATO-tagsággal és a 2004. évi uniós bővítéssel Magyarország „előretolt sziget” pozíciója megszűnt, a Balkán geostratégiai jelentősége csökkent. Ugyanakkor hazánk mindent megtesz, hogy a Nyugat-Balkán továbbra is az EU bővítési politikájának fő iránya legyen (Horvátország 2013-ban EU-tag lett), az uniós források segítsék elő a térség felzárkózását, a jól teljesítő országok (Szerbia, Montenegró, Macedónia) EU-, illetve

NATO-csatlakozása lehetőségének fenntartását. Magyarország belbiztonsági jelentősége viszont a schengeni egyezményhez 2007-ben történt csatlakozással egyelőre megmaradt,²³ hiszen az unió külső határőrizetét az ukrán, a román és a szerb határon a magyar rendvédelmi szervek látják el. A határőrizetnek és -védelemnek jelentős szerepe van az egységes „szabadság, biztonság és jog térségének” a megteremtésében, a rendvédelmi típusú biztonsági feladatok (szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, migráció) végrehajtásában. Nem erősödött viszont Budapest nemzetközi szerepe a nemzetközi segélyezésben, mivel az uniós tagságunk kezdete óta a fejlesztésre szánt források csökkentek. Ráadásul a hivatalos segélyek döntő része a Balkánra, illetve Afganisztánba irányul, így más régiókban szinte alig vagyunk jelen.

Az ország viszont aktív szerepet játszott az afganisztáni NATO- műveletben, amivel sikerült egy időre elfedni az alacsony védelmi költségvetés (2014-ben a GDP 0,8%-a) és az elmaradt haditechnikai fejlesztések problémáit. Magyarország igyekszik jelen lenni a közös európai biztonság- és védelempolitika területén: 2005-ben csatlakoztunk az Európai Védelmi Ügynökséghez, több programban (egészségügyi eszközök, légi szállítás, pilóták kiképzése, kibervédelem) veszünk részt, 2007-ben és 2012-ben – az olaszokkal és a szlovénokkal együtt – EU-harccsoportot (EU BG) működtettünk. Hazánk stratégiaileg elkötelezett az erők összevonásának és megosztásának (Pooling & Sharing) koncepciója mellett (Ghenti kezdeményezés, közép-európai kooperáció), befogadó támogatást nyújt a pápai többnemzeti stratégiai légi szállítási képességnek, számos uniós és NATO-programban vesz részt. A Visegrádi Csoport védelempolitikai kezdeményezésének 2012 óta részese, és annak keretében 2016. első félévben egy V4-es EU-harccsoportot állítunk fel.

Az új magyar külpolitika Magyarországot a globális erőterben újrapozícionálta: a világban a transzatlanti térséghez tartozunk, a transzatlanti térségben európaiak, Európában pedig közép-európaiak vagyunk, vagyis felelősséget érzünk mind a szűkebb, mind a tágabb környezetünkért, így térségünkért, szövetségeseinkért és a világ sorsáért. (Magyar külpolitika az uniós elnökség után, 2011). Az új stratégiához erősíteni kell érdekérvényesítő képességünket az európai politizálásban, geopolitikai súlyunkat a világban, amihez elsősorban a gazdasági erő növelésén keresztül vezet az út.

Következtetések

Annak érdekében, hogy Európa továbbra is számottevő hatalom maradjon egy megváltozott (és továbbra is változó) nemzetközi környezetben, változtatni kell stratégiai politizálásán, a felvetődő kérdésekre kollektívan kell a válaszokat megadni. Nyilvánvaló, hogy ez nem lesz könnyű, bár 2012 nyara óta már kevésbé kritikus a gazdasági helyzet, de a válságon még nem vagyunk túl, és a növekedés várhatóan továbbra is lassú marad. Az európai emberek számára a legnagyobb aggodalmat a közeljövőben a gazdaság biztonsága jelenti majd, ami kizorít több hagyományos biztonsági problémát. Ezt a 2014. májusi uniós parlamenti választások előtti közvélemény-kutatások egyértelműen és határozottan jelezték. Az európai

²³ Magyarországon 2007. december 21-től megszűnt az állandó határellenőrzés a magyar–osztrák, a magyar–szlovén és a magyar–szlovák határon. A légi közlekedésben azonban a schengeni szabályok bevezetése csak 2008. március végén, a nyári menetrendre való áttéréssel valósult meg. Vö. SZENES Zoltán: A határ menti veszélyhelyzetek kezelésének nemzetközi lehetőségei. pp. 240–241.

társadalom nem elsősorban a klasszikus fenyegetésektől fél, hanem inkább az életszínvonal kérdése, a gazdasági válság hatásainak kormányzati és uniós kezelése, az energiafüggőség, a klímaváltozás és a bevándorlás problémáinak kezelése válik számára fontossá. A gazdasági növekedés helyreállításával azonban a külpolitika egyre inkább fókuszba kerül, mert segítségével az EU megnyithatja piacait Európa határain túlra, továbbá ösztönözheti a beruházásokat is Európában.

A gazdasági érdekek viszont tagországonként változnak, amely nehezíti a külpolitikai érdekek egyeztetését is. Az uniós egység számos gazdasági vonal mentén repedezik. Az egyik oldalon a többlettel rendelkező olyan országok állnak, mint Németország és Hollandia, amelyek erősen függenek az export gazdasági növekedésétől, és ezért folyamatosan igyekeznek a piacok megnyitására Európán túl. A másik oldalon a deficitesebb országok állnak, amelyek prioritizálni szeretnék a beruházásokat, hogy fedezni tudják az államadóságokat, fejleszthessék a hazai gazdaságot, az infrastruktúrát, elkerüljék a belpolitikai szociális válságokat. Egyes tagállamokat különös gazdasági érdek fűz az EU keleti és déli szomszédjaihoz, mások nagyban függenek (például energiahordozók területén) az észak-afrikai kereskedelemtől. Mivel a legújabb gazdasági előrejelzések szerint²⁴ Kína legkorábban 15 év múlva éri el az Amerikai Egyesült Államok gazdasági teljesítményét, ezért Európának van ideje új növekedési stratégia kialakítására, amelyben elsősorban az amerikai együttműködésre (ezen belül a transzatlanti kereskedelmi és beruházási egyezmény megkötésére) kell koncentrálnia. Mivel a világ erőközpontjai között a verseny nemcsak gazdasági területen zajlik, az EU-nak erősítenie kell a hard power és a soft power eszközeit, mert csak így tudja majd erősíteni a közeli és a távolabbi környezetének biztonságát. Az Európai Tanács 2013. decemberi CSDP-határozata alapján egyfajta „védelmi szemeszterrel” közelíteni kellene a tagállamok stratégiai elképzeléseit, meg kellene alkotni az új európai biztonsági stratégiát, és azt követően rá lehetne „fordulni” az elkövetettebb katonai és civil válságkezelési képességek fejlesztésére. A 2014. évi uniós választások után szükség lenne egy európai védelmi felülvizsgálatra, amely figyelembe veszi a világ fejleményeinek várható kimenetelét az elkövetkező évtizedben, a belátható jövőnek megfelelően definiálná a biztonságot, amelynek során nagyobb figyelmet fordítana a biztonság új dimenzióira, a gazdasági, az információs, a demográfiai, a kulturális és a környezetvédelmi változásokra. Az előrejelzéseknél számba kell venni a változásoknak az európai érdekekre és értékekre gyakorolt várható hatásait, kalkulálni kell, hogyan befolyásolhatjuk a fejleményeket gazdasági, diplomáciai és katonai hatalmi forrásokkal és eszközökkel. Végül reflektálnia kell arra, hogy milyen kulcsfontosságú partnerkapcsolatai legyenek Európának, hogyan tudja ezeknél elérni az európai érdekeknek megfelelő viselkedést, illetve milyen bilaterális és multilaterális szintű kapcsolatokra van szüksége. Azon is el kell gondolkodni, hogy a gyorsuló globalizációs versenyben milyen új elvekre, eljárásokra és módszerekre van szükség, hogy céljai érdekében az EU maximalizálni tudja befolyását a regionális, a globális és a hibrid intézményeken keresztül. Ezt a felülvizsgálatot Magyarországnak is el kell végeznie a 2004. április 06-i választások után, hogy felgyorsuljon fejlődése, javuljon nemzetközi megítélése, erősödjének térségi, euroatlanti és globális kapcsolatai. Ehhez – a globális nyitás megerősítése mellett – több Európára lesz szükség.

²⁴ World Economic League Table Report. London, 2013. december 16.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAUMANN, Andrea – GRATZ, Jonas – MAHADEVAN, Prem: Strategic Trends 2013. Key Development in Global Affairs. Center for Security Policy, 2013. ETH Zurich. http://ecfr.eu/page/-/ECFR90_STRATEGY_BRIEF_AW.pdf; letöltés: 2013.12.28.
- BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió. Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, 2013. pp. 48–62.
- DENNISON, Susi – GOWAN, Richard – KUNDNANI, Hans – LEONARD, Mark – WITNEY, Nick: Why Europe needs a new global strategy? ECFR, October 2013. London. http://ecfr.eu/page/-/ECFR90_STRATEGY_BRIEF_AW.pdf; letöltés: 2013.12.26.
- EU.kormany.hu. Európai-politikai kormányzati honlap. Többéves pénzügyi keret – versenyképesség és szolidaritás. <http://eu.kormany.hu/tobbeves-penzugyi-keret-2014-2020>; letöltés: 2014.02.12.
- Európai Biztonsági Stratégia. Biztonságos Európa egy jobb világban. Az EU Kiadóhivatala, Luxemburg, 2009.
- European Council 19/20 December 2013. Conclusions. EUCO 217/13. pp. 1–6. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST%20217%202013%20INIT>; letöltés: 2014.01.16.
- European Council on Foreign Relations hivatalos honlapja. <http://www.ecfr.eu/>; letöltés: 2014.04.14.
- European Defence Agency: National Defence Data 2012. p. 2. <http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/finance-documents/national-defence-data-2012.pdf>; letöltés: 2014.02.23.
- GYŐRI Enikő: Válság közben, elnökség után – budapesti pillantás Európa közeljövőjére. Külügyi Szemle, 2011. tél.
- GYŐRI SZABÓ Róbert: A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. Helikon, Kiadó, Budapest, 2011. pp. 346–396.
- KISS Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében. In: Hadtudomány, 2012/3–4. szám.
- KUNDNANI, Hans – DENNISON, Susi (Eds): European Foreign Policy Scorecard 2014. European Council on Foreign Relations (ECFR), January 2014. London. http://ecfr.eu/page/-/ECFR94_SCORECARD_2014.pdf; letöltés: 2014.04.14.
- Magyar külpolitika az uniós elnökség után. Külügyminisztérium, 2011.
- MANDELBAUM, Michael: The Frugal Superpower: America's Global Leadership in a Cash-Strapped Era. Foreign Affairs, September-October 2010. <http://www.foreignaffairs.com/articles/66677/michael-mandelbaum/the-frugal-superpower-americas-global-leadership-in-a-cash-strap>; letöltés: 2013.12.30.

- Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project. NIC 2004/13. Washington.
http://www.dni.gov/files/documents/Global%20Trends_Mapping%20the%20Global%20Future%202020%20Project.pdf; letöltés: 2013.12.25.
- MARJÁN Attila: Európa sorsa – Az öreg hölgy és a bika. HVG Kiadó Zrt., 2007.
- NATO hivatalos honlapja.
<http://www.nato.int/cps/en/natolive/67954.htm?query=O>; letöltés: 2014.01.16.
- RESPERGER István: A válságkezelés elméleti kérdései.
In: SZENES Zoltán (szerk.): Biztonságpolitika és válságkezelés. NKE, 2013.
- SZENES Zoltán: Határ menti veszélyhelyzetek kezelésének nemzetközi lehetőségei.
In: GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): A rendészettudomány határkövei. Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs, 2012.
- Transatlantic Trends. Key Findings 2013.
The German Marshall Fund of the United States. p. 6.
<http://trends.gmfus.org/files/2013/09/TT-Key-Findings-Report.pdf>; letöltés: 2014.02.08.
- VARGA Miklós: Egy közös uniós stratégiai kultúra kilátásai – elméleti megfontolások és gyakorlati akadályok. Külügyi Szemle, 2012. ősz.
- World Economic League Table Report.
Centre for Economic and Business Research, London, 2013. december 16.
<http://www.cebr.com/reports/world-economic-league-table-report>; letöltés: 2014.02.24.

IVLEV ALEKSZEJ ALEZREDES¹

AZ OROSZORSZÁG ÉS A NATO KÖZÖTTI KAPCSOLATOK: A „STRATÉGIAI” EGYÜTTMŰKÖDÉSTŐL A STRATÉGIAI VISSZAVONULÁSIG²

Ivlev Alekszej alezredes az orosz haderő hivatásos katonatisztje, aki a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamának hallgatója volt a 2013/2014. tanévben. A szerző a tanfolyam évfolyammunkájának egy részében fejtette ki számunkra sajátos véleményét az Oroszországi Föderáció és a NATO közötti kapcsolatokról. A megfogalmazott tények jelentős részével, kiemelten a NATO-t és tagországait ért bírálatokkal nem értünk egyet, de fontosnak tartottunk egy olyan – orosz – álláspont bemutatását, amely más nézőpontból és más értékrendből vizsgálja meg a témakört. A tanulmányban megfogalmazottak komoly segítséget nyújthatnak ahhoz, hogy megértsük Oroszország magatartását abban a feszült nemzetközi légkörben, amelyben az ukrajnai válság zajlik – a Felderítő Szemle Szerkesztőbizottsága.

A téma aktualitását igazolja a Nyugat és Oroszország közötti ellentétek élesedése, amelyek egyértelműen az ukrajnai krízis kapcsán jelentkeztek. Történelmi léptékekkel mérten nagyon rövid idő alatt radikális felülvizsgálatra került a NATO tagállamainak az Oroszországi Föderációval (OF) való katonai együttműködése. Míg 2010. november 20-án Lisszabonban az Oroszország–NATO Tanács (ONT) ülésén tárgyaltak „az együttműködés új szakaszáról, amely valódi stratégiai partnerséghez vezet”³, addig 2014. április 1-jén Brüsszelben a „NATO és Oroszország kapcsolatainak felülvizsgálata” volt a központi téma. Felmerül a kérdés: ha a partnerek stratégiai érdekei egybeesnek, felül lehet-e azokat vizsgálni három-négy év múlva – az alapoktól kiindulva? Mire gondolnak Nyugaton, amikor az Oroszországgal való „stratégiai partnerségről” beszélnek? Próbáljuk meg kideríteni.

Oroszország és a NATO kapcsolatainak az alakulása az 1990-es években

A '80-as és '90-es évek fordulóján a nemzetközi és az európai biztonsági rendszerben alapvető változások történtek, amelyek a kétpólusú szembenállás és a hidegháború végével kapcsolhatók össze. A berlini fal leomlása és Németország újraegyesítése, a „bársonyos forradalmak” a szocialista tábor országaiban, a szocialista tábor szétesése és a Varsói Szerződés (VSZ) felbomlása utat nyitottak a

---

¹ A szerző tanulmányban szereplő álláspontja a szerző személyes véleményét tükrözi, amely nem egyezik meg az Oroszországi Föderáció hivatalos álláspontjával.

² A tanulmány nem tekinthető a Felderítő Szemle Szerkesztőbizottság és kiadója, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat hivatalos véleményének. Számos esetben a Szerkesztőbizottság elzárkózik a megfogalmazottaktól.

³ Az Oroszország–NATO Tanács közös nyilatkozata. Lisszabon, 2010. november 20.
http://photos.state.gov/libraries/russia/5/missile-defense/RUS_nato_russia_joint_statement.pdf;
letöltés: 2014.05.10.

Nyugat és a Kelet közeledéséhez – az „új Európa” felépítéséhez a kölcsönös tisztelet és az együttműködés elvein keresztül.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) tagállamai bejelentették: „Európa kettétörésének megszüntetésével arra fogunk törekedni, hogy új minőséget/jelleget adjunk kapcsolatainknak a biztonság területén, a minden állam számára biztosított szabad választás jogának teljes tiszteletben tartásával ezen a területen. A biztonság oszthatatlan és minden egyes tagállam biztonsága elválaszthatatlan a többi tagállam biztonságától. Ezért arra kötelezzük magunkat, hogy együttműködünk a közöttünk lévő bizalom és biztonság erősítésének ügyében, és közreműködünk a fegyverkezés és a lefegyverzés ellenőrzésében.”⁴

Az új Oroszország a Nyugattal történő szembenállást szimbolizáló szervezetek lebontása és az összeurópai együttműködési és biztonsági rendszer megteremtése felé vette az irányt. Az orosz vezetés abból indult ki, hogy a Szovjetunió szétesésével – amely a nyugati világ számára a fő ideológiai és katonai fenyegetést jelentette – és a volt szocialista tábor demokratizálódásával megszűnt annak a szükségessége, hogy az euroatlanti katonai-politikai szervezetek, így mindenekelőtt az egész NATO fennmaradjon.

Sem az Oroszország társadalmi-politikai rendszerében végbement változások, sem a – nemrég még opponensekkel – fennálló ideológiai nézetkülönbségek háttérbeszorítása, sem az államférfiak közötti személyes szimpátia nem tudták megszüntetni a Moszkva és Washington között meglévő ellentéteket, amelyek érintették mindkét ország nemzeti érdekeit. Ez ismét bebizonyította azt a tézist, hogy a világpolitika legfőbb és egyetlen célja a természeti forrásokért és ezek ellenőrzéséért folytatott harc. Minden más csupán ennek a végtelen és kibékíthetetlen küzdelemnek a különböző módszerei és formái.

Az Észak-atlanti Szerződés Szövetségének felbomlásával kapcsolatos tárgyalások – a VSZ felbomlására válaszként – Nyugaton nagyon korlátozott ideig tartottak. A poszt-bipoláris Európa helyzete gyakorlatilag előrevetítette a saját biztonsági struktúrák kiválasztását és a NATO fennmaradását a Nyugattal történő konszolidáció érdekében. Akkor ezt a választást azzal magyarázták, hogy a szétesés és az egyre erősödő bizonytalanság körülményei között a kollektív védelem és a visszatartás elemei elengedhetetlenek Kelet-Európában és a volt szovjet területeken. A Nyugat és a Közép- és Kelet-Európa országai közötti közös kiindulópontot a „stabilitás zónája” kiszélesítésének gondolata jelentette, mégpedig a nyugati intézményrendszerre támaszkodva.

Szergej Lavrov, az Oroszországi Föderáció külügyminisztere – jellemezve Oroszország és a Nyugat együttműködését az 1990-es években – a következőket mondta:

---

⁴ Párizsi Charta az Új Európáért. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záródokumentuma, 1990. november 21.
<http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=02057&ogl=all>; letöltés: 2014.05.10.

„A Szovjetunió és a Varsói Szerződés eltűnése után azok, akiket mi egy szóval „Nyugatnak” hívunk, elmulasztották azokat a történelmi lehetőségeket, amikor Oroszország olyan kezdeményezéseket terjesztett elő, amelyek lehetővé tették volna valóban egyesíteni nem csak az európai kontinenst, de az euroatlanti térséget is, beleértve Euráziát is.”⁵

A diplomata szavait hétköznapi nyelvre lefordítva azt állapíthatjuk meg, hogy a Nyugat céltudatosan kihasználta az orosz politika gyengeségeit, kifacsart mindent Borisz Jelcin⁶ „demokratikus” engedményeiből és a kozirjevi⁷ konformizmusból, majd egyre gyakrabban hagyta figyelmen kívül Oroszország érdekeit. A hidegháborús „győztes komplexus” arra buzdította az észak-atlanti szövetséget, hogy megsemmisítse a nemzetközi biztonság rendszerét a poszt-bipoláris Európában, és ez lett a NATO egyik legfontosabb célja a „Szövetséges Erő” katonai művelet során Jugoszláviában.

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) elleni katonai lépések 1999. március 24-ei kezdetével a Szövetség gyökeresen megváltoztatta Európa katonapolitikai helyzetét, amivel komoly destabilizáló tényezővé vált az európai biztonsági rendszer és a kollektív érdekek szempontjából. A NATO Jugoszláviára mért katonai csapásai – Jevgenyij Primakov, Oroszország akkori miniszterelnöke szerint – óriási fenyegetést jelentettek a stabilizációra és arra a világrendre, amely a II. világháború után jött létre, és amely a hidegháború végét jelentette.

Az 1999-es események emlékére 2014. március 22–23-án nemzetközi konferenciát tartottak Belgrádban „A globális világ a globális intervencionizmus és imperializmus ellen” címmel, amelyen 50 állam képviselői vettek részt. A konferencia eredményeként elfogadott Nyilatkozat – részben – tartalmazza a Szövetség tevékenységének értékeléseit:

„A NATO agressziója Szerbia és Montenegró (JSZK) ellen 1999 márciusában egy olyan háború, amely azt követően lett a független, önálló európai államra ráerőltetve, hogy durván megsértették a nemzetközi jog alapelveit, de mindenekelőtt az ENSZ határozatát és a Helsinkii Záródokumentumot. Ez agresszió volt, amely az ENSZ Biztonsági Tanácsának jóváhagyása nélkül történt. Kijelenthetjük, hogy ez a világ és az emberiség elleni támadás volt, fordulópontot jelentett a globális intervencionizmus felé, egyben a nemzetközi jogrend megsértését és az ENSZ szerepének elutasítását jelentette. Ezt a fajta agressziót az intervencionizmus példaként alkalmazták Afganisztánban, Irakban, Líbiában, Maliban és más országokban is a későbbiekben.”⁸

⁵ Interjú Szergej Lavrovval, Oroszország külügyminiszterével a „Vasárnap este Vlagyimir Szolovjovval” TV-műsor különadásában a „Россия 1” csatornán, Moszkva, 2014. április 11.
http://spain.mid.ru/web/spain_ru/map/-/asset_publisher/WANrduCAw9Tx/content/id/4534912;
letöltés: 2014.05.10.

⁶ Az Oroszországi Föderáció elnöke volt 1991–1999 között.

⁷ Andrej Kozirjev az Oroszországi Föderáció külügyminisztere volt 1991–1996 között.

⁸ „A globális világ a globális intervencionizmus és imperializmus ellen” című nemzetközi konferencia záródokumentuma. Belgrád, 2014. március 22–23.
<http://www.riss.ru/news/2919>; letöltés: 2014.05.10.

A Jugoszlávia elleni katonai művelet mindenekelőtt azt jelentette, hogy a meglévő nemzetközi jog rendszere nem biztosít garanciákat a független államoknak olyan külső beavatkozások ellen, amelyeket a nemzetközi közösség nem szankcionál az ENSZ Alapokmányának és szabályainak megfelelően, és hogy a NATO által deklarált politikai elvek már nem korlátozzák a Szövetséget a katonai erő alkalmazásában.

A Jugoszláviában történt katonai műveletek legfontosabb megjósolható eredményei között szerepelt a NATO vezető szerepének megerősítése az európai biztonsági rendszerben. A NATO 90-es években tapasztalt erősödése lényegében lépésről-lépésre vezette a Szövetséget az egyre szélesebb mértékben értelmezett béketeremtő autonómiájához és az ENSZ erőfeszítéseinek „támogatásához”. Az észak-atlanti szövetség az ENSZ határozatainak „megfelelő” lépésekről áttért a döntések és a határozatok „szellemében” történő lépésekre, amelyek akár önálló beavatkozásokat is jelentettek.

A NATO stratégiai koncepciója, amelyet az 1999. április 23–24-i washingtoni csúcstalálkozón fogadtak el, az európai biztonsági rendszeren belüli kulcsszerep elérését tűzte ki célként a Szövetség elé, valamint meghatározta az átalakításának megfelelő irányait és céljait. A NATO kinyilvánította „hajlandóságát” az ENSZ elsődleges felelősségének elismerésére a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában és elérésében, valamint a konfliktusok békés megoldását deklaráló elvek betartatásában. Figyelemre méltó az is, hogy ezek a bejelentések az éppen zajló Jugoszlávia elleni bombázásokkal egy időben történtek, ami nem hagyott semmilyen illúziót a Szövetség békeszeretetről tanúskodó bejelentések „igazságtartalmáról”.

Napjainkban gyakran emlegetik Oroszországban azokat a garanciákat – amelyeket még a Szovjetunió vezetői kaptak –, hogy a NATO nem fog kelet felé terjeszkedni és nem terjeszti ki hatáskörét a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) területére, annak fejében, hogy a szovjet csapatokat kivonták az NDK-ból és Kelet-Európából. Vlagyimir Putyin, az OF elnöke 2014. április 14-én a NATO-kapcsolatokról szóló beszédében a következőket emelte ki:

„Nekünk valamikor azt ígérték, hogy Németország egyesülése után a NATO nem fog keletre terjeszkedni. Az akkori NATO-főtitkár azt mondta, hogy a Szövetség nem fog a keleti határain túl terjeszkedni. Majd megkezdődött a bővítés a volt Varsói Szerződés országainak, majd a Baltikum és a volt Szovjetunió köztársaságainak területein is.”⁹

Brüsszelben mindezt tagadják. Nincs min csodálkozni, mivel Mihail Gorbacsov és Eduard Sevardnadze – durván megsértve kötelezettségeiket hazájuk felé – feljegyzésekben nem rögzítették a külföldi államok képviselőivel folytatott tárgyalásaik tartalmát. Az elért megállapodás nem lett hitelesítve a tárgyalási asztalnál, és az nem lett egy jogilag elfogadott megállapodás vagy megegyezés szövegébe beépítve. Ennek eredményeként az ezredfordulón Oroszország sikertelenül próbálta megakadályozni a Szövetség bővítését, amelynek keretében Magyarország, Lengyelország és Csehország 1999-ben csatlakoztak a Szövetséghez.

⁹ TV-műsor „Közvetlen kapcsolat az Oroszországi Föderáció elnökével, Vlagyimir Putyinnal”, 2014. április 17. <http://www.moskva-putinu.ru/#page/main>; letöltés: 2014.05.10.

A fent említettek alapján ki lehet emelni Oroszország és a NATO érdekeit, amelyek az 1990-es években meghatározták politikájuk alakulását a biztonság szférájában:

A NATO érdekei	Oroszország érdekei
A hidegháború tapasztalatainak felhasználása az egypólusú világ létrehozására a Nyugat vezetésével.	A poszt-bipoláris időszak lehetőségeinek a felhasználása a többpólusú világrend létrehozására.
Az ENSZ meggyengülése. Katonai műveletek végrehajtásának lehetősége az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata nélkül a NATO felelősségi zónáján túl.	Az ENSZ vezető szerepének megőrzése. A katonai erő alkalmazása kizárólag az ENSZ BT határozatai alapján.
A NATO átalakítása az európai biztonsági rendszer kulcsfontosságú elemévé.	A biztonság garantálásához szükséges új, elválasztó vonalak nélküli rendszer kialakítása Európában.
A NATO keleti terjeszkedése.	A NATO terjeszkedésének megakadályozása.
Oroszország visszaszorítása.	Egyenjogú partnerség kialakítása a NATO-val.

1. táblázat. Oroszország és a NATO érdekei (1990-es évek)
(Szerk.: Ivlev Alekszej Szergejevics)

A poszt-bipoláris időszak, amely a Varsói Szerződés felbomlása és a Szovjetunió szétesése után alakult ki, elhárította az Oroszország részéről feltételezhető ideológiai és katonai fenyegetést, de nem vezetett el egy új, elválasztó vonalak nélküli biztonsági rendszer kialakításához Európában. A Szovjetunióval szemben létrehozott katonai-politikai blokk, a NATO nem oszlott fel, hanem ellenkezőleg, a Nyugat legfőbb eszközévé vált újabb területek geopolitikai megszerzésében, mindenekelött Kelet- és Délkelet-Európában.

A Szövetség katonai művelete Jugoszlávia ellen szétoszlatta azt az illúziót, hogy a Nyugat kész egyenlő félként tárgyalni a meggyengült Oroszországgal, és betartja a nemzetközi jog szabályait, még akkor is, ha az számára kedvezőtlen.

Így Oroszország és a Nyugat közötti kapcsolatok alakulásának első szakaszaként a Szovjetunió szétesésétől a NATO jugoszláviai műveletéig tartó időszakot lehet meghatározni. Az OF számára ez a „poszt-bipoláris illúziók” időszaka, amelyet az elválasztó vonalak nélküli európai biztonság új rendszerének kialakításához fűzött remények jellemeztek. Ennek elérése érdekében az állások egyoldalú feladása volt megfigyelhető az OF részéről. A NATO számára ez a kivételes lehetőség időszaka, amikor a Szövetség vezető szerephez jut az európai biztonság fenntartásának rendszerében, és Kelet- és Délkelet-Európa akadálytalan geopolitikai megszerzésében. Megkezdődött annak a világrendnek a megsemmisítése, amely a második világháború után alakult ki, és ez az 1990-es évek elvárását kérdőjelezte meg, vagyis hogy „Oroszország és a Nyugat többé nem ellenségek”.

Oroszország és a NATO kapcsolatainak a fejlődése a 2000-es években

Fontosak, sőt talán az is mondható, hogy meghatározóak Oroszország számára az észak-atlanti szövetséggel folytatott együttműködését illetően az orosz–amerikai viszonyok. Az Amerikai Egyesült Államok nélkül a NATO elviekben nem tudna létezni és alapfeladatát is képtelen lenne ellátni, katonai értelemben pedig a NATO többi tagállamának fegyveres erői gyakorlatilag nem jelentenek többet, mint az Amerikai Egyesült Államok katonai gépezetének kiegészítő elemei. A Moszkva-pártiak ennek értelmében a Szövetségre mint Washington politikájának eszközére tekintenek.

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások következtében elhunyt amerikai lakosok halálakor az oroszok nem maradtak közömbösek. Kifejezve részvétét az Amerikai Egyesült Államok népének, illetve annak vezetését támogatásáról biztosítva Moszkva felszólította a Nyugatot, hogy egyesítsék erőfeszítéseiket a globális jellegű közös fenyegetés – a nemzetközi terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, a nemzetközi bűnözés – ellen. Vladimir Putyin elnök bejelentette Oroszország „Új irányvonalát” a Nyugattal való közeledés érdekében, amely részben figyelembe vette:

- az orosz–nyugati kapcsolatok demilitarizációs irányultságát;
- a külpolitika elsődleges európai irányát;
- törekvést a NATO-hoz és az Amerikai Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatokban fellelhető konfliktusok elhárítására;
- a Nyugattal való egyenrangú kapcsolatok kialakítását, a közösen kidolgozott rendszerekben megfogalmazott döntések elfogadását és végrehajtását.

A Moszkva és Washington között szeptember 11. után tervbe vett közeledés feltételei azonban a stratégiai egyensúly kérdésében nem tették lehetővé a fő probléma megoldását – kihasználni ezt a helyzetet a reális stratégiai partnerség kialakítására az egységes és oszthatatlan európai biztonsági rendszer keretében. A közös európai felhívások a globális partnerségre nem képeztek alapot a legfőbb politikai játékosok új stratégiájához, hanem a saját érdekeik előtérbe helyezésére használták fel azokat. Már 2001 decemberében George W. Bush amerikai elnök bejelentette az Amerikai Egyesült Államok kilépését a rakétavédelmi rendszerről (ABM¹⁰) szóló, 1972-ben elfogadott megállapodásból, amely a stratégiai egyensúly kulcsfontosságú eleme volt.

Az orosz reakció visszafogott volt. Moszkva nem „dramatizálta” a helyzetet, és abból indult ki, hogy Washingtonnak joga van kilépni az ABM-megállapodásból a feltételeknek megfelelően, de az ilyen lépést „hibásnak” tartotta. Ez a döntés megingatta Oroszország hitét választásának helyességében, amikor a Nyugathoz történő közeledés mellett döntött.

Az amerikai elnök az ABM-megállapodás elhagyását illető döntését azzal indokolta, hogy szükség van „szabadságra és rugalmasságra” az olyan rakétatámadások fenyegetései elleni védelem érdekében, amelyek felváltották az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió régi szembenállásának formáját.

---

¹⁰ Anti-ballistic missile treaty.

Szavai szerint az amerikai rakétavédelmi rendszer nem fog fenyegetést jelenteni Oroszország biztonságára és nem lesz hatással az országgal való kapcsolatok kialakítására, mivel Vladimir Putyin elnökkel történt találkozója során már megszületett a „közös alap az új stratégiai kapcsolatok kialakítására”.

George W. Bush amerikai elnök 2002. május 24-i moszkvai látogatása során aláírták a „Kölcsönös megállapodás az új stratégiai kapcsolatok Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok között” programot. A felek megállapították, hogy már vége annak a kornak, amikor Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok ellenségként vagy stratégiai fenyegetésként tekintett a másikra, most már partnerek és együtt fognak működni a stabilitás, a biztonság és a gazdasági integráció területén, közösen lépnek fel a globális kihívásokkal szemben és a regionális konfliktusok megoldásában is együttműködnek.

Az orosz–amerikai viszony javulása elősegítette az együttműködés kiszélesítését és elmélyítését a NATO-val, és azt a Római Nyilatkozatban rögzítették. „A NATO és Oroszország közötti kapcsolatok: Új minőség” (2002. május) előrevetítette az Oroszország–NATO Tanács létrehozását.

Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok azonban teljesen eltérő nézeteket vallottak arról, hogy hogyan kellene együttműködniük a kinyilvánított közös céljaik elérése érdekében. Az Amerikai Egyesült Államok arra törekedett, hogy saját globális vezető szerepét megerősítse, feltétel nélkül tegye azt, illetve új mechanizmusokat és lehetőségeket garantáljon az egypólusú világ számára. Moszkva viszont arra számított, hogy az Amerikai Egyesült Államok megérti az Oroszország részéről megszűnő fenyegetés és az új globális kihívások jelentőségét, és mindez meggyőzi Washingtont a sokoldalú partnerség és a kollektív kezdeményezések szorosabbá tételének szükségességéről a biztonság teljesen új területén.

A poszt-bipoláris, globalizálódó „amerikai világ” átépítésének programját a 2002. szeptember 20-án elfogadott „az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Biztonsági Stratégiájában” fogalmazták meg. A „Bush-doktrínának” is nevezett dokumentum kifejezésre juttatta az amerikai nép megvédésének célját, a demokrácia, a liberális értékek és az ország érdekeinek – minden elérhető módon történő – elterjesztését irányozta elő.

Kiemelésre került az, hogy az Amerikai Egyesült Államok stratégiája megelőző jellegű lesz, az erő alkalmazása nem csak válaszként történhet, hanem figyelmeztető csapásként is, és az Amerikai Egyesült Államok által fenyegetésnek titulált helyzet felszámolása a „fennálló rezsim leváltásával” is megoldható. Ily módon Washington a neokonzervatív amerikai koncepciókra – a „korlátozott szuverenitás” és a „sokoldalúság összeomlása” – támaszkodva törekedett hivatalosan is megszilárdítani egyoldalú, erőfitogtató akcióinak tendenciáját az egész világon – beleértve a megelőző lépéseket is – még az Amerikai Egyesült Államok biztonságát érintő reális fenyegetések megjelenése előtt.

Figyelemre méltó, hogy az ENSZ Alapokmánya szerint tiltott az erő alkalmazásával történő fenyegetés bármelyik ország politikai függetlensége ellen, a „preventív háborút” pedig konkrétan katonai bűnként aposztrofálták a nürnbergi perek során. Washingtonban figyelmen kívül hagyták ezeket az elveket, felváltották őket

azzal, hogy a nemzet biztonságának érdeke mindenek felett áll. Az Amerikai Egyesült Államokban bejelentették, hogy attól kezdve nem fogják tisztelni az abszolút állami függetlenséget, és az amerikai nemzet biztonsága garantálásának minden más ország biztonságát alárendelik.

Jellemző, hogy Washington saját biztonságának fenyegetései közé sorolja az Amerikai Egyesült Államok dominanciáját megkérdőjelező jó néhány ország potenciális katonai képességét. Ezt az álláspontot a Nemzeti Biztonsági Stratégiában rögzítették. A dokumentumban nem titkolták, hogy mindenekelőtt Kínáról és Oroszországról van szó. Ennek következtében Oroszország védelmi képességének a fegyveres erők reformjának keretén belül végrehajtott megerősítése összeférhetetlen az Amerikai Egyesült Államok „stratégiai partnerség” fogalmával.

Az Amerikai Egyesült Államok koncepcionális irányelve a nemzetbiztonságot fenyegető helyzetre, vagyis a fegyveres erők bevetésével történő megelőző reagálás (az ENSZ kötelező szankciója nélkül) már egy fél év múlva alkalmazásra került – 2003. március 20-án vette kezdetét a katonai tevékenység Irakban Szaddám Huszein uralmának megdöntése céljából. Madeleine Albright¹¹ megjegyezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok történetében ez az első olyan háború, amelyet a közvetlen fenyegetés jelenléte nélkül kezdtek meg.

Moszkva képtelen volt megakadályozni az iraki válságot, bár a vezető európai országok is egyetértettek álláspontjával. Donald Rumsfeld védelmi miniszter 2003 januárjában világossá tette, hogy Franciaország és Németország azt a „régie Európát” képviselik, amelyik problémát jelent az amerikai politika számára, ugyanakkor a figyelem központja áthelyeződött Kelet-Európába, és ez az „új Európa” az Amerikai Egyesült Államokat támogatja.

Igor Ivanov orosz külügyminiszter az iraki háború megkezdésének második napján bejelentette:

„Mi teljes egészében tudatában voltunk annak, hogy attól, hogyan fog ez a probléma megoldódni, nem csak Irak sorsa függ, hanem sok szempontból a nemzetközi kapcsolatok jövője is.”¹²

2006 márciusában a „Bush-doktrína” megerősítésre került a megújított Nemzetbiztonsági Stratégiában, amelyben megőrizték az előző dokumentumban is szereplő elvi álláspontokat a megelőző háborúról a terroristák és olyan, az Amerikai Egyesült Államokhoz ellenségesen viszonyuló államok ellen, amelyeknek tömegpusztító fegyverük van.

Emellett Moszkvában arra is felfigyeltek, hogy Washington nagyobb figyelmet fordított a posztszovjet térség államai felé, de Oroszországgal már nem számolt fontos partnerként. Ellenkezőleg, a Stratégiában nem leplezték, hogy az Oroszországi Föderáció az Amerikai Egyesült Államok politikájának zavaró tényezőjévé válhat rövid időn belül. Az új amerikai stratégiában megfogalmazásra került az Amerikai Egyesült Államok aktív szerepe az Oroszországgal szomszédos országok demokratizálásában. Bejelentették, hogy ha Oroszország „megzavarja” a

¹¹ 1997–2001 között amerikai külügyminiszter volt.

¹² Az Oroszországi Föderáció külügyminiszterének felszólalása 2003. március 21-én.
<http://iraq.newsru.com/article/56.html>; letöltés: 2014.05.10.

demokratikus fejlődést, akkor ez megrontja kapcsolatát nem csak az Amerikai Egyesült Államokkal, hanem Európával is.

A napjaink nemzetközi kapcsolatainak és az európai biztonsági rendszer válságának orosz értékelését Vladimir Putyin orosz elnök világosan megfogalmazta felszólalásában 2007. február 10-én a müncheni biztonságpolitikai konferencián. Szerinte a meglévő problémák gyökere az, hogy törekvések vannak az egypólusú világ koncepciójának kialakítására a globális rendszerben, „amikor a normák eltérőek, és szinte az egész amerikai jogrendszer minden területen átlépte saját nemzeti határait: a gazdasági, a politikai, a humanitárius szférában is, és ráerőlteti magát más országokra.”¹³

Oroszország nem csak az ilyen világrend ellen lép fel, hanem teljesen lehetetlennek tartja azt. Emellett Vladimir Putyin elnök egyértelművé tette, hogy Oroszország képes és kész aktív és önálló szerepet játszani a világ ügyeiben:

„Oroszország több mint ezeréves történelemmel rendelkező ország, és gyakorlatilag mindig rendelkezett a független külpolitika gyakorlásának privilégiumával.”¹⁴

Egyértelmű, hogy Oroszország elnökének szavait nem hagyták figyelmen kívül Nyugaton, mivel nem csak kritikával illették a nem diplomatikus fogalmazás miatt, hanem megpróbálták „szilárdságpróbának” is alávetni. A tradicionális fegyverszünet napjaiban – amelyet a kínai olimpiai játékokkal összefüggésben hirdettek ki – 2008. augusztus 8-án Miheil Szaakasvili kiadta parancsát az Abházia és Dél-Oszétia elleni erőszakos műveletek végrehajtására.

Óriási rakéta- és tüzérségi tűz alá vonták Chinvali városát. Békés lakosok és orosz békekeremő katonák haltak meg, akik a konfliktuszónák védelmében tevékenykedtek. Válaszként Oroszország olyan műveletet hajtott végre, amellyel Grúziát békére kényszerítette, öt nap alatt helyreállította a nyugalmat a sokat szenvedett abház és dél-oszétiai földeken.

Hogyan reagált a NATO a Grúziában kialakult válságra? Ahelyett, hogy kihasználta volna befolyását Grúzia vezetésére és megállította volna az agresszort, Brüsszelben figyelmen kívül hagyták a grúz tüzérség tűzcsapását a békés lakosság ellen, és amikor Oroszország kénytelen volt beavatkozni a béke helyreállítása érdekében, őt nyilvánították agresszornak.

Jellemző, hogy a NATO tagállamok hivatalos személyiségeinek bejelentéseiben egy szó sem hangzott el arról, hogy miért kezdődött a konfliktus, ki kezdeményezte az agresszív műveleteket, ki fegyverezte fel Grúziát, ki utasította el következetesen Oroszország kitartó javaslatát, hogy Grúzia kössön jogilag kötelező megállapodást Dél-Oszétiával és Abháziával az erő alkalmazásának megengedhetlenségéről.

---

¹³ Putyin felszólalása a 2007-es müncheni konferencián.
<http://dokumentika.org/tv-video/vistuplenie-v-putina-na-miunchenskoy-konferentsi-i-2007-g>;
letöltés: 2014.05.10.

¹⁴ Uo.

Nyugaton negatív médiakampány kezdődött Oroszország ellen. Grúzia belső krízisét „oros–grúz háborúnak” nevezték, Oroszországot pedig agresszornak nyilvánították. Emellett a Nyugatot nagyon sokáig hidegen hagyták a megcáfolhatatlan bizonyítékok, amelyek arról tanúskodnak, hogy pontosan a grúz csapatok kezdeményezték a katonai műveleteket. Ilyen körülmények között tartották meg a NATO Tanácsának külügyminiszteri szintű értekezletét, amely az orosz felet aránytalan erő alkalmazásával vádolta meg.

Az Oroszország–NATO Tanács nem tudott semmilyen szerepet játszani a kaukázusi krízis elhárításában és rendezésében, mivel „a Dél-Oszétia elleni grúz támadás tetőfokán a Tanács rendkívüli ülésének összehívására tett orosz javaslatot a Szövetség meghiúsította...”¹⁵

Nem fogom részletekbe menően tárgyalni az augusztusi dél-oszétiai és grúziai események hatását a NATO és Oroszország közötti kapcsolatokra. Csak egy, a Nyugaton kevésbé ismert, de valójában jelentős tényezőt emelek ki: az orosz közvéleményt sokkolta a Nyugat oroszellenes reakciója ezzel a konfliktussal kapcsolatban és a nyugati országok készenléte bármilyen oroszellenes lépések támogatására és igazolására, beleértve a béketeremtő övezetek és béketeremtő erők ellen irányuló közvetlen és nyílt támadásokat, béketeremtő katonáink és állampolgáraink megölését.

Gyakorlatilag a Nyugat teljes mértékben elutasította Oroszország bármilyen formájú önvédelemre való jogát. Ez a körülmény nem várt hatást váltott ki Oroszországban és mélyen megérintette szinte az egész orosz közösséget politikai hovatartozásától függetlenül. Határozott Nyugat-ellenes reakció volt megfigyelhető Oroszországban, valamint jelentősen nőtt a bizalmatlanság a Nyugattal, és azon belül különösen az Amerikai Egyesült Államokkal való katonai és politikai együttműködéssel kapcsolatban.

Az Oroszországi Föderáció vezetése komoly következtetéseket vont le a kaukázusi krízisből. Az európai biztonság garantálásának rendszerbeli válságát felismerve – amely miatt lehetővé vált a grúz konfliktus – Dmitrij Medvegyev akkori orosz elnök azt javasolta, hogy a jogi kötelezettségeket is tartalmazó „Megállapodás az Európai Biztonságról” (MEB) szülő szerződést fogadják el. A MEB gondolatát és azokat az elveket, amelyek a Megállapodás alapját kell, hogy képezzék, legelőször Dmitrij Medvegyev fogalmazta meg 2008 októberében a világpolitikai helyzetet megvitató nemzetközi konferencián a francia Evianban. Már egy év múlva, 2009. november 29-én a megállapodás tervezetét valamennyi lehetséges résztvevőnek elküldték.

A MEB fő célja a biztonság hálós rendszerének kialakítása, amely egyesíti mind a nemzetállamokat, mind a részt vevő szervezeteket és szövetségeket a közös célok és feladatok köré, a meglévő kihívások és fenyegetések – mindenekelőtt a katonai-politikai jellegűek – elleni fellépésre. Elvi síkon az orosz kezdeményezés célja – főképpen – a Kelet (Oroszország) és a Nyugat (az EU, a NATO és az

---

¹⁵ „NATO точка PY”, D. Rogozin, 2008.
http://www.e-reading.by/bookreader.php/1022727/Rogozin-NATO_tochka_Ru.html;
letöltés: 2014.05.10.

Amerikai Egyesült Államok) között meglévő vízvázlató megszüntetése. Ez a válasz keresése arra a kérdésre, amely a hidegháború befejezésétől minden nappal egyre élesebben vetődik fel: milyen módon lehet Oroszországot bekapcsolni az európai struktúrába, ha nem válhat tagjává Európa támpontjainak – a NATO-nak és az EU-nak.

Nyugaton sokak számára egyértelmű a válasz erre a kérdésre. Oroszországnak azt javasolják, hogy csatlakozzon a nyugati értékekhez és fokozatosan integrálódjon a transzatlanti térségbe. Az ilyen álláspont kétségeket ébreszt nem csak Oroszország és a Nyugat közötti civilizációs különbségek megértését, de a földrajzi alapismeretek meglétét illetően is. Lehetséges, hogy az Oroszország–EU 2009-es csúcstalálkozót azért tartották a Távol-Keleten, Habarovszkban, hogy a vendégek az országunk feletti 8–9 órás repülőút alatt át tudják gondolni, kinek is ajánlják azt, hogy „integrálódjon”.

Moszkva nem tartja magát az euroatlanti rendszer tagjának, ezért arra törekszik, hogy a nyugati partnerekkel való kétoldalú kapcsolatok és az egyenjogú együttműködés formáit megtalálja és azokat a Szövetségen kívüli alapokra helyezze. Pontosán ilyen szemszögből kell a MEB konkrét tervét vizsgálni. Az Amerikai Egyesült Államok, a NATO és az EU részéről tapasztalható szkeptikus fogadtatás arról tanúskodik, hogy a Nyugat sajnos változatlanul nem kész arra, hogy szoros együttműködést folytasson Oroszországgal.

A 2000-es években a Nyugat úgy aktivizálta a területek geopolitikai megszerzésének folyamatát, hogy következetesen bekapcsolta az euroatlanti szervezetbe Kelet- és Délkelet-Európa országait, és hozzálátott – mint az Amerikai Egyesült Államok stratégiai dokumentumaiban ez meg is fogalmazódott – a posztsovjet terület „demokratizálásának”. Ennek köszönhetően lett 2004-ben a NATO tagja Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia, majd 2009-ben Albánia és Horvátország.

Nyilvánvaló, hogy a balti államok kiegészítő hozzájárulása a Szövetség közös „biztonságperselyéhez” közelít a nullához. De geopolitikai szemszögből – a nyugati tudomány oldaláról, amelynek tanulmányozására különös figyelmet fordítanak a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamán – ezen országok függetlenségének elismerése, majd felvételük a NATO-ba megfosztotta Oroszországot a Balti-tengerre való kijutástól, s ezzel szinte 300 évvel visszavetette oda, ahonnan Nagy Péter „ablakot vágott Európába”. Katonai szempontból a balti hídfőállás lehetőséget biztosít jelentősen lerövidíteni a légi támadóeszközök „odarepülési idejét” az Oroszország területén lévő célpontok elérésére. Katonapolitikai szempontból a balti államok bonyolult viszonya Oroszországgal – ezt mindenekelőtt ezen országok „nem állampolgároknak” nevezett orosz lakosságának diszkriminatív helyzete okozza – és a veterán fasiszták rendszeres felvonulásai nem járulnak hozzá a NATO más tagállamainak biztonságához, az északatlanti szerződés 5. cikkelyében megfogalmazott kötelezettségeik ellenére.

Oroszországban sokan egyértelműen oroszellenes lépésként értékelik a Szovjetunió ellen katonai-politikai blokként létrehozott Szövetség bővítését. Például Ruszlan Puhov, a Stratégiai és Technológiai Elemző Központ igazgatója – jellemezve a Szövetség bővítésének hatását a Moszkvával való kapcsolatokra – 2008 novemberében a következőket mondta:

„Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok bizonytalanságának fontos tényezője a volt Varsói Szerződés tagállamainak és a balti államoknak a felvétele a Szövetségbe. Mindezen országok hagyományos, történelmi ellenségükként tekintenek Oroszországra, és a NATO legfontosabb értékét annak oroszellenes katonai koalíciós szerepében látják. Ezzel magyarázható, hogy ezen országok állandó krízishelyzeteket provokálnak ki kapcsolataikban Oroszországgal, és igyekeznek lebénítani minden együttműködést Oroszország és Nyugat-Európa között.”¹⁶

Következésképpen, a NATO keleti bővítésének indokait a következő tényezőkre lehet visszavezetni:

- a Nyugat számára előnyös geopolitikai változások megerősítése Európában;
- Kelet-Európába irányuló bármilyen orosz befolyás felélesztését megakadályozó feltételek kialakítása;
- Oroszország tényleges határainak és az orosz katonai potenciál sávjának eltolása minél távolabbra Nyugat-Európától;
- a NATO új kelet-európai tagjai területeinek a felhasználása az erők Oroszország elleni felvonultatásának kedvező hadszíntereként, és ez fenyegetheti országunk kritikus infrastruktúrájának életbevágóan fontos létesítményeit.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a saját szervezet bővítése mellett Brüsszelben nagy jelentőséget tulajdonítanak más együttműködési formák fejlesztésére, nem csak európai államokkal, hanem afrikai, közel-keleti és még ázsiai államokkal is. Nagyon fontosnak tartják a szoros kapcsolatok meglétét a „Mediterrán Párbeszéd” és az „Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés” országaival. Más példákat is lehet említeni, amelyek arról tanúskodnak, hogy a Szövetség regionális szervezetét globális méretűvé szeretné alakítani.

A 2000-es évek végi orosz–NATO kapcsolatokat jellemezve Dmitrij Rogozin, az Oroszországi Föderáció volt állandó NATO-képviselője a következőket emelte ki:

„Ami valóban hiányzik a kapcsolatainkból, az két dolog. Az első a bizalom, amelyet Oroszország nagy részben elveszített a NATO felé, pontosan azért, mert – láthatólag – egy elég egyszerű helyzetben az orosz közvéleményt sokkolta az, hogy a NATO egyértelműen a támadó grúz fél oldalára állt. Ennek a bizalomnak a helyreállításán, természetesen, nagyon sokáig és kitartóan kell majd dolgozni. Helyreállítani pedig csak együttműködéssel lehet, és ez a második dolog, ami hiányzik a kapcsolatainkból, a gyakorlati együttműködés, a reális együttműködés nem szavakban, hanem valós lépésekben. De nem lehet bizalom együttműködés nélkül, és nem lehet gyakorlati együttműködés a bizalom helyreállítása nélkül.”¹⁷

¹⁶ Elmaradt előadás: Az Oroszország–NATO kapcsolatok elemzése.
http://ria.ru/defense_safety/20081121/155577215.html; letöltés: 2014.05.10.

¹⁷ „NATO точка PY”, D. Rogozin, 2008.
http://www.e-reading.by/bookreader.php/1022727/Rogozin-NATO_tochka_Ru.html;
letöltés: 2014.05.10.

Moszkva véleménye szerint a 2000-es években végbement NATO-átalakítás nem érintette annak lényegi elemeit. Kétségtől, a Szövetség igyekszik megfelelni a biztonság garantálásának komplex megközelítésben „divatos” irányzatoknak, egyre inkább magára vállalva olyan feladatokat, amelyek nem jellemzőek a katonai-politikai szervezetre (például: energiabiztonság). Egyben felmerül a kérdés – miért is történik mindez? Nem azért-e, hogy e koalíció létezését indokoló új részelemeket találjanak a legfőbb feladat végrehajtásának folytatására – Oroszország korlátozásának fenntartására?

Oroszország és a NATO együttműködése eredményeinek összegzésével a 2000-es éveket meghatározó alábbi érdekeket lehet kiemelni, amelyek alakították politikájukat a biztonsági szférájában.

A NATO érdekei	Oroszország érdekei
A nyugati intézményekre támaszkodó egypólusú világ felépítése.	Többpólusú világrend kialakítása.
Az ENSZ szerepének csökkentése és feladatainak fokozatos felváltása nyugati intézményekkel.	Az ENSZ globális szerepének támogatása.
A világ fennmaradó részének átalakítása a nyugati liberális, demokratikus minta alapján.	A függetlenség és az államok belügyeibe való „be nem avatkozás” elveinek tiszteletben tartása
A NATO globális szervezetté történő átalakítása.	A globális NATO kialakulásának megakadályozása.
A NATO keleti terjeszkedése és a Szövetség infrastruktúrájának közelítése Oroszország határaihoz.	A NATO további bővítésének megakadályozása.
Az egyensúly megbontása Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok stratégiai támadó fegyvereit és a védelmi képességeit illetően. A globális rakétavédelmi rendszer elemeinek telepítése Európába.	A katonai-stratégiai egyensúly megbontásának megakadályozása (rakétavédelmi rendszerek telepítése) a válasz jellegű komplex katonai-technikai intézkedések egyidejű kidolgozásával.
Oroszország bevonása a NATO szférájába, annak egyidejű kiszorításával Európából.	Egyenjogúságon alapuló partnerség a NATO-val, például az Európai Biztonsági Szerződés keretén belül.

2. táblázat. Oroszország és a NATO érdekei (2000-es évek)
(Szerk.: Ivlev Alekszej Szergejevics)

Ha megnézzük a 2. táblázatot, jól látható Moszkva külpolitikájának reagáló jellege, amely nem nagy sikerrel tudta megakadályozni a Szövetség keleti irányú terjeszkedését, viszont a grúz belső konfliktust – amelybe Oroszországot az után rángatták be, hogy béketemetőire rátámadtak – a Nyugat részéről szélsőséges oroszellenes reakció követte. Mindezek a lépések annak a felismeréséhez vezettek, hogy az OF a Nyugat állandó célpontja.

A kaukázusi válság nagymértékben hozzájárult a nemzeti konszenzus eléréséhez, vagyis hogy meghatározzák az új orosz állam kialakításának a céljait és a feladatait. Ennek a folyamatnak a mai értékelése azzal függ össze, hogy az oroszok többsége nagyhatalomként, a világ egyik erőközpontjaként szeretné látni Oroszországot, amely nem a NATO csatlósa és nem tagja az Európai Uniónak, és rendelkezik önálló kül- és védelempolitikával. Tehát itt „Oroszországnak mint gazdasági, politikai és katonai nagyhatalomnak a feltámasztásáról” van szó.

Ily módon az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok alakulásának második fejezetére a felmelegedés szakaszaként tekinthetünk 2001-től, a nemzetközi terrorizmus elleni közös harctól a Grúziában harcoló béketeremtő orosz katonákra történt támadásig, ami teljes erkölcsi, média, katonai-politikai és katonai-technikai támogatást élvezett az Amerikai Egyesült Államok és a NATO részéről. Oroszország ebben az időszakban a belső problémák megoldására koncentrált, és a külpolitikai kérdésekben viszonylag passzív szerepet játszott a kaukázusi krízisig. A NATO számára a 2000-es évek az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország közötti stratégiai visszatartás rendszerét szétromboló időszakot, a legfőbb erőfeszítéseinek áthelyezését saját felelősségi zónájának határain túlra, geopolitikai előretörését kelet felé és a volt szovjet térség bevonását befolyásának hatáskörébe jelenti.

Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatok alakulásának jelenlegi szakasza

A grúz konfliktus minden következményének felszámolása után, 2010. november 20-án Lisszabonban az ONT ülésén bejelentették az „együtműködés új szakaszának kezdetét, ami a valódi stratégiai partnerséghez vezet”. Az OF NATO-partnerei egyetértettek abban, hogy napjainkban a biztonsági kihívások és fenyegetések száma folyamatosan nő, tágul földrajzi kiterjedésük is, valamint új, nem hagyományos formát kapnak. Közülük a legaktuálisabb a terrorizmus, a kalózkodás, a tömegpusztító fegyverek terjedése és a vallási szélsőség megjelenése. Ezek a fenyegetések globális jelleggel bírnak, és csak a nemzetközi közösség erőfeszítéseinek egyesítésével lehet ellenük hatékonyan fellépni.

Az Oroszország és a NATO számára közös biztonsági fenyegetések és kihívások meghatározását célzó munka eredményeként az ONT keretén belül a következő együtműködési formákat határozták meg:

- terrorizmus elleni harc;
- afgánok és közép-ázsiaiak kiképzése és felkészítése a kábítószer elleni harcra;
- szárazföldi szállítás a nemzetközi erők tevékenységének biztosításához az afganisztáni biztonsághoz történő hozzájárulás céljából;
- katonai együtműködés;
- kutató-mentő műveletek a tengeren;
- védelmi reform és együtműködés;
- védelmi ipari együtműködés;

- válságkezelés;
- a katonai műveletek színterének légvédelme;
- együttműködési kezdeményezés a légtérben;
- tömegpusztító fegyverek korlátozása;
- fegyverzet-ellenőrzés;
- nukleáris fegyverek kérdései;
- a polgári szolgálatok bevonásának tervezése váratlan helyzetekbe és a rendkívüli helyzetekre történő reakció tervezése.

Nincs semmi kétség afelől, hogy Oroszország és a NATO együttműködése a meghatározott irányokban mindkét fél számára előnyös, de egyben korlátozó jelleggel is bír. Emellett egy sor kérdésben, amelyek kulcsszerepet játszanak Európa és a világ biztonságának garantálásában, Oroszország és a NATO álláspontja – ahogy eddig is – eltér. Ez mindenekelőtt a Szövetségnek a nemzetközi biztonság garantálásában betöltött szerepével és helyével magyarázható. Az adott kérdésnek az Orosz Stratégiai Kutató Intézet 2010–2012 közötti szakértői értékelése arról tanúskodik, hogy a NATO hagyományos szerepével együtt – a tagállamok katonai biztonságának garantálásával párhuzamosan – nagy fontosságot tulajdonítanak a Szövetség nemzetközi biztonság fenntartásával összefüggő globális szerepének kialakítására. Lényegében arról van szó, hogy a Szövetség célja az ENSZ Biztonsági Tanácsának felváltása.

A Szövetség aktív politikát folytat saját jelenlétének földrajzi kiszélesítésében és felvállalja a globális ellenőrzés feladatát. Ezzel összefüggésben Alekszandr Grusko, az OF állandó képviselője a NATO-ban jogosan jegyezte meg:

„Látjuk, hogy a NATO tényleg változik. E változás során azonban nem a nemzetközi közösség közös erőfeszítéseire történő csatlakozásra törekszik, hogy az új kollektív biztonsági rendszer és a teljesen új alapokon épülő biztonság létrejöhessen, hanem az egyoldalú döntések legitimálásának eszközévé válik.”¹⁸

Ráadásul a biztonság értelmezésének széleskörű megvitatása a katonai-politikai blokk olyan képességgel való felruházásához vezetett, amelyek nem jellemzőek rá, de kapcsolatban vannak a NATO tagállamainak gazdasági érdekeivel. Emellett – orosz szakértők véleménye szerint – a nyersanyagok és a felvevőpiac megszerzéséért folytatott harc élesedésével a gazdasági érdekek túlsúlyba kerülnek a NATO tevékenységében, és a blokk egyre agresszívabbá válik.

Az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatokkal összefüggésben még egy fontos destabilizáló tényező van – az Amerikai Egyesült Államok globális rakétavédelmi rendszer elemeinek telepítése. Nem térek ki a partnereinkkel folytatott bonyolult tárgyalási folyamatra és azokra a vitákra, hogy ki ellen is van ez a rendszer valójában. Csupán azt szeretném megjegyezni, hogy a katonai potenciált és azok arányát szakértői szinten szokták tanulmányozni, a politikai bejelentéseket pedig, amelyek mögött nincs valós erő, bármelyik pillanatban félredobhatják és

¹⁸ Interjú Oroszország NATO-nagykövetével, A. Gruskoval a „Golosz Rossziji” adónál 2012.10.24-én. http://rus.ruvr.ru/2012_10_24/Zamglavi-MID-Aleksandr-Grushko-naznachen-postpredom-RF-pri-NATO/; letöltés: 2014.05.10.

elfeledhetik. Ezt már sokszor megtapasztaltuk. Egyébként az Amerikai Egyesült Államok és a NATO változatlanul visszautasítják a jogi garanciák biztosítását arra, hogy a rakétavédelmi rendszer (RVR) nem Oroszország ellen jön létre, ezért nézzük meg ezt a kérdést általánosságban.

Függetlenül attól, hogy most semmilyen oka nincs nukleáris háborúnak Oroszország és a NATO között, mégis mindkét ország folytatja a jelentős stratégiai nukleáris erők megőrzését, amelyek méreteik miatt csak egy rendeltetéssel bírnak – megsemmisíteni egymást. A paritás ezen a területen, valamint a globális RVR létrehozásának elutasítása – ez az a két pillér, amelyekre a stratégiai biztonság a továbbiakban is támaszkodik. Ez a két tényező kizárja a nukleáris erő alkalmazását egymás ellen, s így a nukleáris háború lehetetlen. Ezen kívül a nukleáris egyensúly visszafogja a hagyományos fegyverek versenyét is. A biztonság egyik pillérének egyoldalú lerombolása katasztrofális következményekkel járhat: mint minimum, visszatérés a fegyverkezési hajszához és a hidegháború újraélesztéséhez új szövetségekkel/szövetségekkel és ellenfelekkel. Ezért, bejelentve a RVR-rel kapcsolatos megállapodásból való kilépést 2001 decemberében, az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatilag megkezdte a stratégiai visszatartás rendszerének lerombolását. Ez a körülmény kétségkívül a nemzeti biztonság garantálására vonatkozó kiegészítő intézkedések bevezetését követeli meg Oroszország részéről.

Elemelve a globális RVR telepítését mint Oroszország katonai biztonságának fenyegetését, figyelembe kell venni még néhány tényezőt. Először is, ez a folyamat a stratégiai nukleáris erők jelentős csökkentésének körülményei között zajlik, amelyet a 2010-es új START megállapodása határozott meg, amely megkönnyíti a válaszcsepés eszközeinek megsemmisítését. Másodszor, a NATO tagállamai jelentős előnnyel rendelkeznek Oroszországhoz képest a hagyományos, mindenekelőtt a nagy pontosságú fegyverek tekintetében, amelyeknek hatékonysága egyes esetekben a nukleáris fegyverekével vetekszik. Harmadszor, különös fenyegetettséget jelent a hagyományos és a nukleáris töltettel rendelkező támadó- és védelmi eszközök koncentrált felhasználása.

2012-ben a chicagói csúcsertekezleten a NATO bejelentette egy új speciális „hármast” kialakítását, amely nukleáris és hagyományos fegyverekből, valamint rakétavédelmi rendszerből áll. Ez a gondolat néhányszor megismétlődik különböző dokumentumokban (kisebb változtatásokkal), részben „A stratégiai elrettentés és a védelem áttekintése” (8., 20. és 32. pontok), valamint a „Chicagói Csúcsertekezlet Nyilatkozata” (59. pont) oldalain. Lényegében ez a megfogalmazás sok szakértő megállapításának tarthatatlanságát tükrözi arról, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a NATO RVR-ének eszközei mintha senkit nem fenyegetnének, mivel azok szigorúan véve védelmi jellegű fegyverek és soha nem kerülnek alkalmazásra a rakéta, a nukleáris és a hagyományos harci eszközökkel.

A NATO további keleti bővítése és az ezzel kapcsolatos kockázatok nem tűntek el a napirendről. Most, amikor látjuk, milyen tragikus forgatókönyv szerint alakulnak az események Ukrajnában – számunkra baráti országban –, különösen érdekes visszaemlékezni az előrejelzésekre, amelyeket orosz szakértők fogalmaztak meg hat évvel ezelőtt. Ruszlan Puhov, a Stratégiai és Technológiai Elemző Központ igazgatója a következőképpen jellemezte ezt a folyamatot:

„Ukrajna NATO-hoz történő esetleges csatlakozásának problémája valóságos nukleáris repeszakna Oroszország és a NATO kapcsolataiban. Az Ukrajna NATO-ba történő bevonására irányuló kísérlet óriási méretű összeurópai katonai és politikai krízist válthat ki, amivel összehasonlítva a grúz események jelentéktelen epizódnak fognak tűnni. Ráadásul kétségtelen az is, hogy ebben az esetben Ukrajnára mélységes belpolitikai krízis vár lakosságának kulturális-értékbeli különbségei és a Krimre jellemző erős oroszpartí hangulat miatt. Oroszország számára is lehetetlen lesz kívül maradni Ukrajna belpolitikai krízisének. Másrészt Nyugaton érezhető az ukrán kérdés fontosságának alulértékelése, mintha az nem lehetne a közeljövő óriási destabilizációs tényezője az Oroszország és a NATO közötti kapcsolatokban. Az illúziók, hogy Oroszország így vagy úgy kénytelen lesz „lenyelni” Ukrajna belépését a NATO-ba, az események katasztrófális változásához vezethetnek. Nyugaton augusztusig nagyon sokan nem is feltételezték, hogy Oroszország meg meri valósítani a beavatkozást Grúziába.”¹⁹

Hat évvel ezelőtt Puhov igyekezett eljuttatni értékeléseit nyugati kollégáinak az ukrainai helyzet lehetséges alakulásáról szóló londoni biztonsági konferencián. De nem sikerült vízumot kapnia, ami a Nagy-Britanniába történő beutazáshoz elengedhetetlen. Sajnos ez az esemény nem számít kivételnek a nyugati partnereinkkel való kapcsolatok gyakorlatában, hanem inkább tipikusnak. Harminc évvel ezelőtt a Szovjetunióban elhallgattatták az „Amerika Hangja” rádiót, amely lehetőséget adott az alternatív vélemények megismerésére a világ eseményeivel kapcsolatban. Ma a vélemények teljes pluralizmusa jellemző az OF-re, mégis John Kerry amerikai külügyminiszter személyesen harcol a másként gondolkodókkal, propagandával vádolva a „Russia Today” TV-csatornát. Igen, sokat tanultunk egymástól...

Komoly nehézségek figyelhetők meg a nyugati partnerekkel való együttműködés kialakításában az ONT keretén belül is. Dmitrij Rogozin, Oroszország volt NATO-nagykövete ezzel kapcsolatban a következőket mondta:

„Négy évvel ezelőtt Vlagyimir Putyin jelölt ki engem Oroszország képviselőjének a NATO-ban, azzal a céllal, hogy az Oroszországi Föderáció és az észak-atlanti szövetség közötti kapcsolatok javuljanak. Kijelölésemkor azt hangsúlyozta, hogy elsődleges feladatom a kialakult helyzet megváltoztatása lesz, amely abban a pillanatban egyértelműen kedvezőtlen volt Oroszország számára.

Pontosan ezért szeretnék őszinte lenni és elmondani Önöknek, hogy mi történik a NATO–Oroszország Tanácsban. A Tanács már kilenc éve létezik, és a munkáját a 2002-es Római Nyilatkozat szabályozza. A Nyilatkozatban pontosították, hogy a Tanács minden egyes tagállama közvetlenül együttműködik a többi országgal saját nemzeti jogán. De a valóságban minden másként történik. A Tanács számomra első ülésén arra a következtetésre jutottam, hogy az észak-atlanti szövetség minden döntését már a NATO–Oroszország Tanács ülése előtt meghozza. Ezért gondolom úgy, hogy a feladatom gyakorlatilag teljesíthetetlen. Szerintem különösen bonyolult megváltoztatni a NATO-tagállamok már előre elfogadott döntését.

---

¹⁹ „NATO точка PY”, D. Rogozin, 2008.
http://www.e-reading.by/bookreader.php/1022727/Rogozin-NATO_tochka_Ru.html;
letöltés: 2014.05.10.

Még akkor is, ha mindent megteszek, hogy megismertessem az észak-atlanti szövetség képviselőivel Oroszország álláspontját, gyakorlatilag semmilyen lehetőségem nincs hatni a NATO-tagállamok már előre jóváhagyott álláspontjára.”²⁰

Oroszország véleményének elfogadására és a Szövetség felkészületlenségének gyakorlati bizonyíték, ha az ellentmond a NATO tagállamaival egyeztetett álláspontnak, valamint ha semmibe veszi a legfontosabb tényezőket, amelyek nem illenek bele a blokk hivatalos álláspontjába, amelyeket egy sor katonai-politikai krízis példáján is láthatunk Európában, Észak-Afrikában, Közel-Keleten és Afganisztánban.²¹ A NATO megállapodik Oroszországgal azokban a kérdésekben, ahol ez nagyrészt megtehető – feltételezve a vélemények azonosságát ezeken a területeken –, de a vitatott kérdésekben (bővítés, rakétavédelmi rendszer stb.) a Moszkvával való kompromisszum szükségességének hiánya miatt a NATO saját útját követi, függetlenül Oroszország aggályaitól és ellenkezésétől.

Ha becsületességről és tisztességről beszélünk – azokról a tulajdonságokról, amelyek az együttműködés pozitív gyakorlati tapasztalataival együtt alakítják a kölcsönös bizalmat, akkor helyesen kell értékelni azt, hogy hogyan alakulnak a kapcsolatok Oroszország és a NATO vezetői között. A lakosság kérdéseire válaszolva a „Közvetlen kapcsolat Vlagyimir Putyinnal” TV-programban az elnök így jellemezte a NATO-főtitkárral való találkozások tapasztalatait:

„Tudják, a NATO jelenlegi főtitkára, Rasmussen úr valaha Dánia miniszterelnöke volt. Ez egy fantasztikus ország, a lakosai csodálatosak. Nagyon jó kapcsolataink vannak Dániával, mind ez ideig, minden esetben, mi így tartottuk, és remélem így is fog maradni. Az egyik találkozásunkkor, amikor ő még Dánia miniszterelnöke volt, találkozót kért tőlem, amely nem volt betervezve, én egyetértettem, találkoztunk és beszélgettünk.

Kiderült, hogy hozott magával egy diktafont, titokban felvette a beszélgetésünket, majd a sajtóban nyilvánosságra hozta. Nem hittem a fülemnek és a szememnek. Hát ez valami szörnyűség, értik? Ezt azzal magyarázta, hogy a történelem számára rögzítette ezt a beszélgetést. De ha a történelem számára kerül rögzítésre, ez megtisztelő a számomra, természetesen, de legalább figyelmeztetnie kellett volna, vagy legalább engedélyt kellett volna kérnie, hogy megjelentesse ezeket a tárgyalásokat. Milyen bizalomról lehet szó ilyen incidensek után?”²²

Aligha lehet teljes mértékben egyetérteni azzal, hogy Oroszországnak teljes egészében meg kell szüntetnie együttműködését a NATO-val. Nézzük meg még egyszer a feladatokat, amelyeket együtt oldunk meg, és kérdezzük meg magunktól: ki nyer, ha Oroszország és a NATO megszüntetik az együttműködést a terrorizmus elleni harcban? Kinek az érdeke Oroszország és a NATO együttműködésének a felfüggesztése a nukleáris fegyverek elterjedése elleni harc kérdésében?

---

²⁰ „NATO точка PY”, D. Rogozin, 2008.
http://www.e-reading.by/bookreader.php/1022727/Rogozin-NATO_tochka_Ru.html;
letöltés: 2014.05.10.

²¹ A szerző ragaszkodott a mondat általa írt formában történő közléséhez. (A szerk.)

²² Közvetlen kapcsolat az Oroszországi Föderáció elnökével, V. Putyinnal. 2014. április 17.
<http://www.moskva-putinu.ru/#page/main>; letöltés: 2014.05.10.

Ahogy Moszkvában, úgy Nyugaton is tudják, hogy a biztonság globális kihívásai és fenyegetései ellen közösen kell harcolnunk. Például Dr. Makk László vezérőrnagy moszkvai szolgálata során a NATO moszkvai összekötő képviselőjének a vezetőjeként ezzel kapcsolatban a következőket mondta:

„Sajnos a biztonság területén az állandóan változó globális körülmények között nagyon könnyű visszatérni a hidegháború diplomáciájának lépéséhez. A strukturált stratégiai párbeszéd Oroszország és a NATO között elősegíthetné a hidegháborúhoz történő visszatérés valószínűségének a csökkentését, valamint a hosszú távú együttműködés és partnerség alapjainak kialakítását a két klasszikus vetélytárs között, akik most stratégiai partnerek.”²³

Egyetérttek a magyar kollégával abban, hogy amikor Oroszország és a NATO között a biztonság garantálásának alapkérdéseiben eltérés mutatkozik, de a gyakorlati együttműködés alapját kevésbé fontos kérdések határozzák meg, akkor nagyon is könnyű visszatérni a „hidegháború” diplomáciájához. A NATO ennek a háborúnak a szülőtte, egy politikai-katonai szövetség, amelyet a Szovjetunió megállítása érdekében hoztak létre, és amely fennállásának utolsó két évtizedében nemhogy nem változtatta meg a lényegét, de jelentősen meg is erősödött határaink teljes megközelítésével. Ezért kétségeim vannak dr. Makk László állítása második felének igazságtartalmával, amely a NATO-val való együttműködésünk stratégiai jellegére utal.

Ha megnézzük Oroszország stratégiai jellegű együttműködését keleti szomszédjával, Kínával, akkor könnyű észrevenni, hogy hány harcászati problémát sikerül könnyen megoldani a jószomszédi viszony és a kölcsönös bizalom szellemében. Kapcsolataink a Kínai Népköztársasággal sikeresen fejlődnek napjainkban, és példátlanul magas szintet értek el – mind a bizalom, mind az együttműködés területén. Ez igaz a politika területére is, a nemzetközi helyzet közös értékelésére és a világ biztonságának garantálására is, és ez határozza meg államközi kapcsolatainkat is.

Összehasonlítva Oroszország partneri kapcsolatait a Kelettel és a Nyugattal, könnyű észrevenni a különbséget: Kelet esetében (Kínai Népköztársaság) a közös stratégiai érdekek segítenek megtalálni a konszenzust a kevésbé fontos problémák esetében is, amíg a Nyugattal való különbségek a legfontosabb kérdésekben is – már mindenki számára unalmassá válva – állandóan a „viszonyok felülvizsgálatában” fogalmazódnak meg. Ezzel összefüggésben Alexander Vershbow, a NATO-főtitkár helyettesének 2014. május 1-jei bejelentése, miszerint Oroszországot inkább ellenségként, semmint partnerként kell kezelni²⁴, igazolja a „valódi stratégiai partnerséggel” kapcsolatos kétségeket, amelynek kezdetét kevesebb, mint négy évvel ezelőtt jelentették be.

²³ MAKK László: A stratégiai párbeszéd a NATO és Oroszország között a politikai és katonai együttműködés fejlődésének eszköze lehet. <http://old.militarynews.ru/excl.asp?ex=32>; letöltés: 2014.05.10.

²⁴ Alexander Russell Vershbow, a NATO főtitkárhelyettesének a nyilatkozata. 2014. május 1. <http://russian.rt.com/article/30221>; letöltés: 2014.05.10.

Nagyon jól értjük, hogy mi történik a valóságban. Putyin 2014. március 18-i beszédében hosszú évek után először értékelte nyíltan a nyugati partnerek lépéseit:

„Oroszország visszaszorításának politikája, amelyet már a XVIII., a XIX. és a XX. században is gyakoroltak, folytatódik ma is. Sarokba próbálnak minket szorítani olyan dolgokért, amiket mi nevükön nevezünk, és nem álszenteskedünk. Az Ukrajna-szerte kialakult helyzetben mint tükörben visszatükröződött az, hogy mi történik napjainkban és történt az elmúlt évtizedekben világszerte. A bipoláris rendszer eltűnése után megszűnt a stabilitás a Földön. A kulcsfontosságú és nemzetközi intézményeket nem erősítik meg, hanem gyakran, sajnós, lenézik.

Nyugati partnereink – Amerikával az élen – mindennapi politikájukban előnyben részesítik a nemzetközi joggal szemben az erő alkalmazásának jogát. Saját kiváltságosságukban és kivételességükben hisznek, és abban, hogy joguk van a világ sorsát megoldani, hogy mindig csak nekik lehet igazuk. Ők úgy cselekszenek, ahogy akarnak: hol itt, hol ott alkalmaznak erőt független országok ellen, koalíciókat építenek ki az „aki nincs velünk, az ellenünk van” elv alapján. A szükséges döntéseket kikényszerítik a nemzetközi szervezetekből, hogy az agresszió törvényes legyen, és ha valamiért ez nem sikerül, akkor teljesen mellőzik az ENSZ BT-t és az egész ENSZ-et.”²⁵

Megállapítható, hogy az OF és a NATO kapcsolatainak a fejlődését nagyon rövid időn belül számos tényező befolyásolta a grúz krízis következményeinek felszámolásától és a „valódi stratégiai partnerségnek” a Lisszaboni Csúcsertekezleten történt bejelentésén keresztül az együttműködés megszakításáig, valamint az ukrán események miatti szembenállás okán Oroszország ellenségnek történő kikiáltásáig. Az OF számára ez nem csak gazdasági és katonai ereje helyreállításának ideje, hanem az integrációs folyamatok kezdete is a volt szovjet területeken. A Nyugat számára a NATO felruházása globális funkciókkal elkeseredett kísérlet Oroszország kiszorítására a fekete-tengeri övezetből, illetve a volt Szovjetunió köztársaságai egyesítésének megakadályozása volt a cél.

Az OF és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete közötti kapcsolatok fejlődésének történetét és jelenlegi állapotát áttekintve megállapítható, hogy mennyire esnek egybe érdekeink a biztonság garantálásának területén.

Feltételesen két területet lehet kiemelni:

1. Az elsődleges vagy részben azonos érdekek területe.
2. Terület, ahol az érdekek teljesen szemben állnak.

---

²⁵ Oroszország elnökének a felhívása.
<http://www.kremlin.ru/news/20603>; letöltés: 2014.05.10.

1. Az elsődleges vagy részben azonos érdekek területei <i>(Oroszország és a NATO között célszerű vagy lehetséges az együttműködés)</i>
Terrorizmus elleni harc
Afganisztán és a közép-ázsiai országok képviselőinek a felkészítése és kiképzése a kábítószer elleni harcra
Szárazföldi szállítás a nemzetközi erők tevékenységének biztosításához az afganisztáni biztonsághoz történő hozzájárulás céljából
Katonai együttműködés
Kutató-mentő műveletek a tengeren
Védelmi reform és együttműködés
Védelmi ipari együttműködés
Válságkezelés
Katonai műveletek színterének légvédelme
Együttműködési kezdeményezés a légtérben
Tömegpusztító fegyverek korlátozása
Fegyverzet-ellenőrzés
Nukleáris fegyverek kérdése
A polgári szolgálatok bevonásának tervezése váratlan helyzetekbe és a rendkívüli helyzetekre való reagálás tervezése
2. Területek, ahol az érdekek teljesen szemben állnak. <i>(intézkedések bevezetésének szükségessége a bizalom növelésére és az álláspontok közelítésére)</i>
Béketeremtés és az ENSZ szerepe a válságkezelésben
Az európai biztonság felépítése
A NATO helye és szerepe a biztonság garantálásának rendszerében
A NATO keleti bővítése
Oroszország helye és szerepe az európai biztonság garantálásában
Stratégiai visszatartás, ami Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok támadó és védelmi stratégiai erőinek egyensúlyán alapszik
A nyugati mintájú „demokratikus értékek” erőszakos terjesztése más államok belügyeibe való beavatkozás révén

3. táblázat. Az elsődleges vagy részben azonos érdekek területei, illetve azon területek, ahol érdekeink teljesen szemben állnak
(Szerk.: Ivlev Alekszej Szergejevics)

Mennyiségileg az első terület – ahol Oroszország és a NATO között lehetséges az együttműködés, itt az érdekek teljes vagy részleges egybeeséséről van szó –, kétszer nagyobb. Ha viszont a táblázat második részét nézzük, ahol az ellentétes érdekek szerepelnek, azt látjuk, hogy ott mindkét fél számára alapvető jelentőségű érdekek vannak.

Teljesen világos, hogy a Szövetség kimerítette a konfliktusmentes keleti terjeszkedés lehetőségét és infrastruktúrájának az OF határaihoz való közelítését. Elmúlt már az az idő, amikor Oroszország politikai nyilatkozatokkal válaszolt a NATO lépéseire. A lépésekre lépésekkel kell válaszolni, a politikai bejelentésekre pedig politikai bejelentésekkel. Szeretnénk, ha nyugati partnereink megértenék aggodalmainkat.

Őszintén szólva, az Oroszország és a NATO közötti bizalom véglegesen megrendült. Látna az amerikai és az európai külpolitika hamisságát és kettős mércéjét, ami különösen az ukrán krízis során nyilvánult meg, az oroszok becsapva érzik magukat. Az a benyomás alakul ki, hogy a „stratégiai együttműködés” szép szavaival takarózva bázisokkal vették körül az Oroszországi Föderációt, valamint a katonai zsarolás és a kapitulálásra kényszerítés körülményeit hozták létre.

Konklúzió

El kell ismerni, hogy a Szovjetunió széthullása óta eltelt 23 év alatt Oroszország és a NATO nem tudták elérni a partnerség azon szintjét, amelyet stratégiáinak lehet nevezni. A krízis kiéleződése Ukrajnában – abban országban, ahol Oroszország és a Nyugat érdekei egy sor kulcsfontosságú kérdésben eltérnek – arra kényszerítene sokakat, hogy a bonyolult folyamatokat nagyon leegyszerűsítve értelmezzék, hogy kettős mércét alkalmazzanak, új ellenségképet hozzanak létre és felidézzék a hidegháború időszakának gondolkodásmódját. Oroszország nemzetközi elszigetelésére történő felhívások hallatszanak. Meg vagyok győződve arról, hogy ez zsákutcába vezet.

Véleményem szerint, a meglévő ellentmondások ellenére, a NATO tagállamai egyben Oroszország fontos partnerei. Szoros kereskedelmi-gazdasági, kulturális és történelmi kapcsolatok vannak közöttünk. Egymástól való függőségünk kölcsönös jelleggel bír. Ezért meg vagyok győződve arról, hogy meg kell keresnünk a párbeszédhez vezető utakat, a kérdéses helyzetek civilizált megoldásának módjait, és kitartoan kell dolgoznunk a bizalom helyreállításán.

Mindezzel együtt az OF kész kapcsolatainak fejlesztésére a NATO-val – a közös biztonság megerősítése érdekében. A kapcsolataink mélysége és tartalma a Szövetség nyitottságától függ, hogy elfogadja-e Oroszország jogos érdekeit a katonai-politikai tervezés során, tiszteletben tartja-e a nemzetközi jog normáit, valamint azok további átalakítását, illetve új humanitárius jellegű feladatok és rendeltetések kidolgozását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- „A globális világ a globális intervencionizmus és imperializmus ellen” című nemzetközi konferencia záródokumentuma. Belgrád, 2014. március 22–23.
Az Oroszország–NATO Tanács közös nyilatkozata. Lisszabon, 2010. november 20.
<http://www.riss.ru/news/2919>; letöltés: 2014.05.10.
- A BRICS és az Európai Unió a pénzügyi válság közepette: fenntarthatósági értékelés.
<http://www.csef.ru/index.php/ru/component/csef/project/-/-/?id=3674&Itemid=101>;
letöltés: 2014.05.10.
- A Kreml labirintusaiban. A. G. Gromiko visszaemlékezései és gondolatai.
Moszkva, IPO „Avtor”, 1997. 254 p.
- Az ITAR-TASSZS Hírügynökség közleménye.
<http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1161782>; letöltés: 2014.05.10.
- Az Oroszország–NATO Tanács közös nyilatkozata. Lisszabon, 2010. november 20.
http://photos.state.gov/libraries/russia/5/missile-defense/RUS_nato_russia_joint_statement.pdf; letöltés: 2014.05.10.
- Elmaradt előadás: Az Oroszország–NATO kapcsolatok elemzése.
http://ria.ru/defense_safety/20081121/155577215.html; letöltés: 2014.05.10.
- I. Ivanov, az Oroszországi Föderáció külügyminiszterének felszólalása. 2003. március 21.
<http://iraq.newsru.com/article/56.html>; letöltés: 2014.05.10.
- Interjú A. Gruskoval, Oroszország NATO-nagykövetével a „Golosz Rossziji” adónál.
2012. október 24.
http://rus.ruvr.ru/2012_10_24/Zamglavi-MID-Aleksandr-Grushko-naznachennost-predom-RF-pri-NATO/; letöltés: 2014.05.10.
- Interjú Sz. V. Lavrovval, Oroszország külügyminiszterével a „Vasárnap este Vlagyimir Szolovjovval” TV-műsor különadásában a „Россия 1” csatornán. Moszkva, 2014. április 11.
http://spain.mid.ru/web/spain_ru/map/-/asset_publisher/WANrduCAw9Tx/content/id/4534912; letöltés: 2014.05.10.
- John Kerry amerikai külügyminiszter felszólalásának videofelvétele.
<http://www.youtube.com/watch?v=5yhhXV5h6L4>; letöltés: 2014.05.10.
- Közvetlen kapcsolat az Oroszországi Föderáció elnökével, V. Putyinnal. 2014. április 17.
<http://www.moskva-putinu.ru/#page/main>; letöltés: 2014.05.10.
- MAKK László: A stratégiai párbeszéd a NATO és Oroszország között a politikai és katonai együttműködés fejlődésének eszköze lehet. <http://old.militarynews.ru/excl.asp?ex=32>;
letöltés: 2014.05.10.
- „OF–NATO párbeszéd: szakemberek értékelései” L. Abajev.
<http://www.oborona.ru/includes/periodics/geopolitics/2012/0709/15048748/print.shtml>;
letöltés: 2014.05.10.
- Oroszország elnökének felhívása. 2014. március 18.
<http://www.kremlin.ru/news/20603>; letöltés: 2014.05.10.
- Párizsi Charta az Új Európáért. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záródokumentuma. 1990. november 21.
<http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=02057&ogl=all>; letöltés: 2014.05.10.
- The National Security Strategy. March 2006, USA.
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/>; letöltés: 2014.05.10.
- V. Putyin felszólalása a 2007-es müncheni konferencián.
<http://dokumentika.org/tv-video/vistuplenie-v-putina-na-miunchenskoy-konferentsii-2007-g>;
letöltés: 2014.05.10.

**EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI
ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK I. –
MINTÁK ALKALMAZÁSA
AZ ELEMZÉS-ÉRTÉKELÉS SORÁN**

A nemzetbiztonsági tevékenység egyik meghatározó (központi) eleme a különböző hírszerzési ágak² által megszerzett adatok és információk elemzése-értékelése, amellyel a rendelkezésre álló információk pozitív, minőségi változáson esnek át. Az elemzés-értékelés eredményei ezen kívül hozzáadott értéket is jelentenek, amelyek lehetővé teszik előrejelzések meghatározását, valamint a jövő különböző változatainak felvázolását. Az elemzés-értékelés egy tudatosan irányított gondolkodási folyamat, amely során különböző – tudományos szintű – eljárásokat, modelleket és módszereket alkalmaznak.

Az elemző-értékelő eljárások csoportosítása

Az elemző-értékelő eljárásokat többféleképpen lehet csoportosítani, mert a funkciójuk és a céljuk jelentősen eltérő. Az eljárásokat fel lehet osztani – többek között – jelleg, funkció, felhasznált módszerek és összetettség alapján. Ezekon kívül az eljárásokat még számos tulajdonság alapján meg lehet különböztetni.

Jelleg alapján az alkalmazott eljárások feloszthatók:

- strukturális modellekre, amelyek a vizsgálat tárgyát és célszemélyeit, valamint azok kapcsolatát és viszonyrendszerét elemzik;
- funkcionális modellekre, amelyek a vizsgálat tárgya vagy célszemélyei által okozott változásokat és eseményeket, illetve azok következményeit elemzik;
- folyamatmodellekre, amelyek az események bekövetkezésének sorozatait, valamint az események egymásra gyakorolt kölcsönhatásainak és az események változásainak dinamikáját elemzik.

A **funkció** szerinti csoportosítást az elemzés-értékelés célja határozza meg. Így megkülönböztetünk – többek között – *eseményfeldolgozó*, *folyamatmeghatározó* és *előrejelző* eljárásokat. Az eseményfeldolgozó modellek egy megtörtént esemény ok-okozati összefüggéseit vizsgálják, valamint meghatározzák az esemény által indukált következményeket. A folyamatmeghatározó módszerek segítenek megállapítani az események bekövetkezése közötti kapcsolat- és viszonyrendszert. Az előrejelző eljárások célja, hogy a jövő alakulásával kapcsolatos eseményeket fel lehessen vázolni.

---

¹ A szerző az MTA Bolyai Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa, így a tanulmány az MTA Bolyai Kutatási Ösztöndíj támogatásával jött létre.

² Többek között emberi erőforrással folytatott hírszerzés (HUMINT), nyílt forrású adatszerzés (OSINT), rádióelektronikai felderítés (SIGINT), képi felderítés (IMINT), kiberhírszerzés (CYBINT).

A **felhasznált módszerek** szerint úgy csoportosíthatjuk az elemző-értékelő eljárásokat, hogy mely tudományág (*matematika, szociológia, pszichológia, statisztika, történelem, politológia, biztonságelméletek, nemzetközi kapcsolatok elmélete, jogtudomány* stb.) elemző modelljeit használják fel. A más tudományágak eredményeit a nemzetbiztonság elméletében történő meghonosítás érdekében általában kis mértékben átalakítják, hogy megfelelő mértékben alkalmazhatóvá és hatékonyvá váljanak.

Összetettség szerint az elemző-értékelő eljárásokat fel lehet osztani:

- egyszerű formális logikai eljárásokra;
- kötött elemző-értékelő eljárásokra;
- komplex elemző-értékelő modellekre és módszerekre.³

Az egyszerű formális logikai elemző-értékelő eljárások célja alapvetően egy bekövetkezett esemény körülményeinek, hatásainak és következményeinek vizsgálata, de egyes esetekben lehetőséget biztosítanak a jövőbeli események előrejelzésére is. Alapvető céljuk az események komplex leírása, ezért számos esetben egyszerű leíró eljárásoknak nevezik.

A kötött elemző-értékelő modellek célja az egységesség. Az elemző-értékelő ebben az esetben egy hasonló témakört mindig ugyanabban a kötött struktúrában elemző-értékel, amihez egységes struktúrát, vagyis egyfajta „űrlapot” használ, amelynek kitöltéséhez más jellegű elemző-értékelő eljárásokat is alkalmazhat.

A komplex elemző-értékelő módszerek már sokkal összetettebb és bonyolultabb eljárások, és előrejelzések meghatározása a fő céljuk. A komplex eljárások zömmel más tudományágak eredményeit is felhasználják. Ezekhez a módszerekhez soroljuk például az összetett mátrixokat vagy éppen a játékelméletet, de a trendelemzést is.⁴

Egyszerű formális logikai elemző-értékelő eljárások kiválasztása

Az elemző-értékelő eljárások csoportosításának áttekintését követően az egyszerű elemző-értékelő modellek alkalmazásának feltételeit és rendszerét kell megvizsgálni azok megismerése előtt. Az elemző-értékelő – mint a fentiekből is látható – rendkívül sokfajta elemző-értékelő eljárás közül választhat, amelyek biztosítják azt a lehetőséget, hogy a kívánt cél elérése érdekében a megfelelőt alkalmazza. Az elemző-értékelő alapvető célja (követelménye) az eljárásokkal kapcsolatban, hogy az hatékony legyen, mert korlátozott idő áll rendelkezésére az elemzéshez, valamint a felhasználók tájékoztatás érdekében mindenképp eredményt kell elérnie.⁵

---

³ VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai.
In: Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. p. 91.

⁴ Uo. p. 94.

⁵ Az elemzés-értékelés nem öncélú, mert azt az elemző-értékelők azért végzik, hogy meg tudják válaszolni a felhasználók információigényeit, valamint fel tudják fedni az adott országot érő biztonsági kihívásokat, kockázatokat és fenyegetettségeket.

A különböző eljárások eltérő célokat szolgálnak. Számos esetben a vizsgálat tárgya is meghatározza, hogy az elemző-értékelőnek melyiket kell alkalmaznia. Figyelembe kell azonban vennie, hogy egy adott eseményt vagy jelenséget nem csak egy, hanem szükség esetén több eljárás alkalmazásával is lehet elemezni és értékelni, abból a célból, hogy az elemző-értékelő minél jobb (tökéletesebb, pontosabb) eredményt érjen el. A több eljárást egymástól függetlenül (párhuzamosan), egymásra épülve (egymást követően) és egymás kiegészítésére (vegyesen) is lehet alkalmazni.

Az eljárások kiválasztásánál az elemző-értékelőnek számos ténytet kell figyelembe vennie, amelyek a rendelkezésre álló információktól/adatoktól egészen a rendelkezésre álló időig tartó széles spektrumon helyezkednek el. Az elemző-értékelőnek így pontosan azonosítania kell ezeket a tényezőket, hogy a célja elérése érdekében a megfelelő eljárást alkalmazza.

A kiválasztás előtt az alábbi tényezőcsoportokat kell megvizsgálni:

- információkkal/adatokkal kapcsolatos jellemzőket
(Milyen információk/adatok állnak rendelkezésre?);
- a vizsgálandó esemény/jelenség jellegzetességeit
(Mit akar vizsgálni az elemző-értékelő?);
- az elemző-értékelő számára rendelkezésre álló időt
(Mennyi idő áll az elemző-értékelő rendelkezésére?);
- az elemzés-értékelés célját
(Mit akar az elemző-értékelő elérni?);
- hasonló esetek korábbi tapasztalatait
(Milyen tapasztalatok állnak rendelkezésre?).

A rendelkezésre álló információk jelentős mértékben meghatározzák, hogy milyen jellegű elemző-értékelő eljárást lehet alkalmazni, mert a különböző eljárásokhoz más-más mennyiségű és minőségű információ szükséges. Tehát meg kell vizsgálni, hogy hiányosak-e az adott esemény vagy folyamat vonatkozásában rendelkezésre álló információk. Szükséges-e az elemzés-értékeléshez pótlólagos információkat beszerezni, vagy az elemző-értékelő eljárások segítségével ki lehet azokat egészíteni? A másik oldalról a rendelkezésre álló információk minőségét kell ellenőrizni, hogy mennyire pontosak, mennyire megbízhatóak és mennyire teljesek (egészek). Az információk vonatkozásában nagyon fontos a helyes elemző-értékelő eljárás kiválasztása, mert a nem megfelelő eljárás alkalmazása abszolút hibás eredményt hozhat.

A vizsgálat tárgyát képező események és folyamatok befolyásolják, hogy milyen jellegű elemző-értékelő eljárást lehet alkalmazni, mert nem mindegyik alkalmazható minden esemény vagy folyamat vizsgálatára. Egy bekövetkezett esemény elemzése során a hangsúlyt nem az esemény részleteire, hanem inkább következményeire és a kiváltó okaira kell helyezni, míg egy folyamat elemzése keretében annak pontos beazonosítása, valamint a folyamat jövőbeli alakulása áll a középpontban. Ezen túl a történések jellege is meghatározza a választandó eljárást.

Az időtényező is meghatározza, hogy melyik eljárás alkalmazására van ideje az elemző-értékelőnek. Mérlegelnie kell, hogy egy bonyolultabb eljárást alkalmaz, de akkor több tényezőt is meg kell vizsgálnia és elemeznie, ami hosszabb időt vesz igénybe. Ekkor át kell tekintenie, hogy az eredmény eléréséhez szükséges idő mennyiben hátráltatja a reálidejű tájékoztatást.⁶ Ugyanakkor az információk nem megfelelő mélységű elemzése-értékelése is akadályozza a megfelelő tájékoztatást. Az elemző-értékelőknek tisztában kell lenniük azzal, hogy az adott eljárásokhoz – természetesen az információk mennyiségének függvényében – mennyi idő szükséges. Itt nem percre pontos időről, hanem hozzávetőleges időtartamról van szó.

Az eljárások kiválasztásának központi eleme, hogy az elemző-értékelőnek milyen célja van annak alkalmazásával. A cél megfelel egyfajta elvárt eredménynek, vagyis annak, hogy az elemző-értékelő mit tud kihozni az adott információból az adott eljárások segítségével. A cél nem az eredmény tartalmára vonatkozik, hanem annak típusára, valamint arra, hogy milyen jellegű eredményt kell elérnie. Fontos kritérium, hogy az elvárt eredmény nem jelentheti azt, hogy az elemző-értékelő egy meghatározott célhoz igazítja az információk elemzését-értékelését. A megfelelő elemző-értékelő eljárás meghatározását követően kezdődhet meg az elemzés-értékelés folyamata. A kiválasztáshoz azonban fel kell használni azokat a korábbi tapasztalatokat is, amelyeket az elemző-értékelők hasonló esetek, szituációk alkalmával gyűjtöttek össze.

Egyszerű elemző-értékelő eljárások fajtái

Az egyszerű elemző-értékelő eljárások számos fajtája különböztethető meg, és a bonyolultság oldaláról vizsgálva két csoportra lehet osztani őket. Az eljárások felosztása során az első csoportba tartoznak a legegyszerűbb formális logikai módszerek, mint a deduktív, az induktív és az abduktív gondolkodási rendszerek, de ide sorolható még a megfigyelés, az analízis, a szintézis, az absztrahálás, az analógia és a kísérlet is. A másik csoportba tartoznak olyan egyszerűnek nevezett elemző-értékelő eljárások⁷, amely a formális logikaiaknál összetettebbek, de a vizsgálat tárgya egy vagy több jellemzőjének az elemzésére biztosítanak lehetőséget, többek között ilyen a különböző jellemzők összehasonlítása vagy minden változó jellemző egyhez történő viszonyítása. A külföldi szakirodalom alapján több mint 160 különféle elemző-értékelő eljárást különböztethetünk meg⁸, így az eljárások rendkívül széles spektrumáról van szó.

Az egyszerű eljárásoknak tekinthető – a teljesség igénye nélkül:

- az összehasonlító;
- a grafikonos modellek;
- a felsorolásos modellek;
- a kapcsolati háló vizsgálata;

⁶ A nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka alapvető célja az állami döntéshozók reálidejű tájékoztatása, így a tájékoztatókat a vezetőknek még a döntéseik meghozatala előtt meg kell kapniuk.

⁷ Egyes helyeken általános elemző-értékelő eljárásoknak is nevezik.

⁸ CLARK, Robert M.: Intelligence analysis: A Target-Centric Approach. p. 5.

- a folyamatmodellek;
- a profilozások;
- a szimulációk;
- az anomálielemzés;
- az összesítő elemzés;
- a szemiotikai elemzés;
- a tendenciaelemzés;
- az előrejelző elemzés;
- a mintamódszerek (minták alkalmazása).

Az egyszerű elemző-értékelő eljárások általában egy konkrét célt teljesítenek, vagyis a vizsgált tárgy egy-egy jellemzőiből és összetevőiből vonnak le következtetéseket, állapítanak meg a jövőre vonatkozó tendenciákat. Az eljárásoknak csak egy része teszi lehetővé az előrejelzések meghatározását. Ezek közé tartoznak a mintamódszerek. A céltárgy vagy esemény/folyamat vonatkozásában szükség esetén több eljárást is lehet alkalmazni egymás után, de lehet egyszerre is, vagyis párhuzamosan.

Minták alkalmazása az elemzés-értékelés során

Az információk elemzés-értékelése keretében a mintamódszer alkalmazása (mintaelemzés) során a vizsgált tárgy tevékenységét vagy események bekövetkezésének sorozatát elemzik, azt egy korábban megtörtént/bekövetkezett eseménysorozathoz vagy szimulált tevékenységhez (vagyis mintához) hasonlítják, és így vonnak le következtetéseket, vagyis kapják meg az elemzés-értékelés eredményeit. A módszer középpontjában ennek alapján az eredeti minta van, amely lehet egy egymást követő eseménysorozat, egy eljárás mód, egy eseményre történő reagálás, egy műveleti sorrend, egy folyamat egymást követő elemei, vagyis minden olyan tevékenység, amely többször megismétlődhet.

Wayne Michael Hall nyugállományú dandártábornok⁹ a mintaelemzést¹⁰ úgy definiálta, hogy az a tevékenységek és az események következetes sorozata.¹¹ Robert M. Clark¹² ugyanakkor nem vázol fel definíciót a mintamodellek¹³ bemutatása során, mert inkább a minták meghatározására helyezi a hangsúlyt. Clark

⁹ Wayne Michael Hall három évtizedet szolgált az amerikai szárazföldi csapatok állományában különböző felderítőtszti beosztásokban. 1999-es nyugállományba vonulását követően a hírszerzés, azon belül az elemzés-értékelés elméletével foglalkozik, számos szemináriumot tartott a hírszerzés témakörében az érdeklődők számára.

¹⁰ Pattern Analysis.

¹¹ HALL, Wayne Michael – CITRENBAUM, Gary: Intelligence analysis: How think in complex environments. p. 139.

¹² Robert M. Clark az amerikai légierőnél szolgált felderítőtszti beosztásban, majd a Központi Hírszerző Ügynökségnél szolgált. Több egyetemen oktatja a hírszerzés elméletét.

¹³ Pattern Models.

a minták felismerését a hírszerzés kritikus elemének tartja. Hall szintén a mintákra helyezi a hangsúlyt. Véleménye szerint az emberi tevékenység jellemzője, hogy mintákat alkalmazzon, mert az emberek a szokások teremtményei.¹⁴

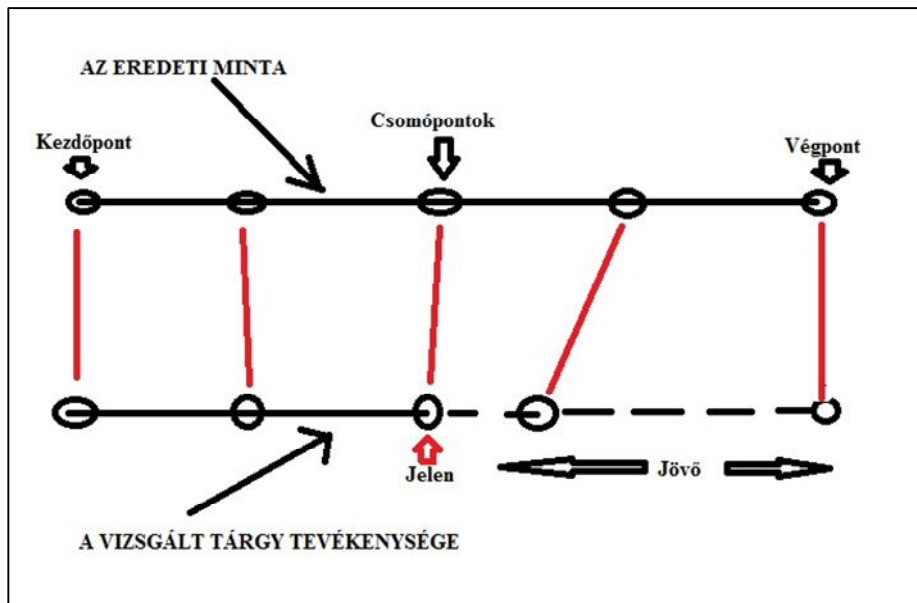
A minták alkalmazásával az elemző-értékelő alapvető célja az előrejelzés, valamint a céltárgy tevékenységének beazonosítása, de lehetőséget biztosít az események következményeinek meghatározására is. A minták teljes spektruma úgy biztosítja az előrejelzést, hogy a minta alapján zajló eseménysorozat a jövőben bekövetkező részeit az eredeti minta hátralévő elemei alapján előre meg lehet határozni. A következmények meghatározását is a teljes minta teszi lehetővé, mert nem csak a jövőbeni események bekövetkezése látható, hanem az eseménysorozat következményei is, amelyeket a vizsgálat időpontjában vagy a múltban megtörtént események előidéztek. A minták nem csak a jövőbeli, hanem olyan múltbeli események meghatározására is alkalmasak, amikről az elemző-értékelők nem rendelkeznek pontos információkkal.

A minták felhasználásával folytatott elemzés-értékelés csak akkor eredményes, ha az adott esemény- vagy tevékenységsorozat valóban az adott minta alapján következik be. Amennyiben a vizsgált tevékenység nem követi a mintát, vagyis „kiesik” a mintából, akkor fel kell függeszteni a minta alkalmazását, és az anomáliát vagy az eltérés pontját kell vizsgálat (elemzés) alá helyezni, onnan, ahonnan már nem követte az eseménysorozat az eredeti mintát. Ez újabb egyszerű elemző-értékelő eljárást követel meg, mint például az anomálielemzést, amelynek az a célja, hogy megállapítsa, miért következett be eltérés az elvárt eseménytől.

A mintaelemzés folyamata leegyszerűsítve is több szakaszból áll. Az első lépés a megfelelő eredeti minta meghatározása (megkeresése), amely alapvetően befolyásolja az elemzés-értékelés sikerességét is. Tehát az eredeti minta kiválasztását követően elkezdődhet a minta kereteinek kivetítése a vizsgálat tárgyára, vagyis meg kell állapítani azokat a csomópontokat, amelyek az adott mintát jellemzik. Ilyen csomópontok lehetnek a minta kezdete és vége, valamint azok a döntési pillanatok, amelyekről az azt követő történések függenek. A minta kivetítése során megkezdődhet az összehasonlító elemzés, melynek során a vizsgált tárgy/esemény egyes elemeit a meghatározott paramétereik alapján összevetik. Itt nem az a lényeg, hogy a paramétereket egymáshoz viszonyítsák, mert csak azt kell megállapítani, hogy van-e hasonlóság az elemek között, vagyis a vizsgálat tárgyának adott eleme a minta részét képezi-e. Fontos, hogy főleg olyan információkra kell a hangsúlyt helyezni, amelyek nem hasonlóak, vagyis nem illenek a mintába. Ezekről meg kell állapítani, hogy ezek a vizsgált tárgy mintából történő kiesésére utalnak, vagy a minta szempontjából irrelevánsak. Amikor megtörténik a vizsgált tárgy mintával történő egyeztetése, akkor lehetőség nyílik következtetések levonására a vizsgált tárgyról, valamint a vizsgált tárgy jövőjével kapcsolatos előrejelzések meghatározására. A következtetéseket az eredeti minták tapasztalataiból lehet levonni, míg az eredeti minta alapján a vizsgált tárgy jövőbeli várható tevékenységét lehet előre jelezni.

---

¹⁴ HALL, Wayne Michael – CITRENBaum, Gary: Intelligence analysis: How think in complex environments. pp. 139–140.

1. ábra. A minta elemei és összetétele
(Szerk.: Dr. Vida Csaba)

Az eredeti minták megkeresése kulcsfontosságú az eljárás szempontjából, mert csak a megfelelő minta biztosítja az elemzés valós eredményét. A minták vizsgálata érdekében szükséges áttekinteni annak definícióját, fajtáit, valamint beazonosítási (meghatározási) folyamatát.

A minta – leegyszerűsítve – többször ismétlődő esemény- vagy tevékenységsorozat.

A mintákhoz lehet sorolni:

- a korábban már bekövetkezett, de jól elkülöníthető események sorozatát (pl. a háborúk történéseit, a választások lebonyolítását, a konfliktusok eseményeit);
- a jól körülhatárolt tevékenységeket, amelyek különböző cselekménysorozatokból állnak (pl. a választási kampányt, a béketárgyalás-sorozatot);
- az előre meghatározott eljárásorozatot (pl. műveleteket, harceljárásokat, üzleti vagy pénzügyi eljárásokat);
- a meghatározott tervek végrehajtását (pl. a gyakorlatokat, katonai műveleteket);
- egy esemény meghatározott, elemekre bontható lezajlását (pl. a válságok történéseit);
- a vizsgált tárgy külső behatásra történő reagálását (pl. a válságkezelés);

– a veszélytényezőkre történő reakciókat (pl. terrortámadásokat követő intézkedéseket, katasztrófák következményeinek felszámolását);

– a vizsgált tárgy viselkedési normáit (pl. az államok viselkedését, a vezetők és a parancsnokok tevékenységét).

A fenti felsorolással szemben Hall a minták négy fajtáját különbözteti meg: a technikait, a társadalmi (emberi), a funkcionális és a szervezeti.¹⁵ Clark is másféle felsorolást alkalmaz, mert a statisztikai, a kronológiai és a térbeli mintákról ír.¹⁶ Véleményem szerint a minták felsorolásánál arra kell a hangsúlyt helyezni, hogy az elemző-értékelő hogyan tudja beazonosítani a vizsgálathoz szükséges eredeti mintákat. Erre pedig az általam felsorolt nyolc mintafajta sokkal alkalmasabb.

A minta kiválasztása a vizsgálat tárgyától függ, mert az határozza meg, hogy milyen eseménysorozat vagy tevékenységsorozat jellemző rá. Tehát először ezeket a sorozatokat kell azonosítani, közben meg kell vizsgálni a vizsgált tárgy jellemzőit és tevékenységét. A tárgy elemzése során olyan összefüggéseket kell keresni, amelyek egy csoportot alkotnak, valamint önállóan is értelmezhetőek. A csoportok jellemzői alapján lehet besorolni a fenti (nyolc fajta) mintatípusok közé.

A minták meghatározásánál jelentős segítséget nyújthatnak a különböző írott és íratlan szabályok (szabályzatok, jogszabályok, előírások, leírások, tervek, programok, eljárások, szokások, elképzelések), amelyek a céltárgy tevékenységét is meghatározzák. Amennyiben ezeket a szabályokat az elemző-értékelő ismeri, akkor sokkal könnyebben meg tudja határozni az eredeti mintákat. Ezek a szabályok lehetnek a katonai küzdelem során harceljárások, míg politikai téren a nemzetközi jog előírásai, nemzetközi szerződések és szervezetek eljárásjoga, esetleg politikai játszmák, de ide tartoznak még a hírszerzési műveletek is.

Ha szabályok alapján nem lehet beazonosítani a mintát, akkor a minta olyan eseménysorozatát kell vizsgálni, amely a múltban (történelemben) legalább egyszer ismételte magát. Ennek alapján elemezni kell a vizsgált tárgy múltbeli tevékenységét vagy a tárgyat érintő hasonló eseménysorozatot. Ügyelni kell arra, hogy megfelelő eredeti mintát kell kiválasztani, mert ellentétes esetben az elemzés téves eredményt hozhat. A helyes múltbeli esemény kiválasztásánál először meg kell állapítani a minta kezdőpontját. Ez általában egy külső vagy belső behatás által kiváltott cselekmény, amely többségében eseménysorozatot eredményez. A tevékenységet és az eseménysorozatot egészen addig kell követni, amíg a tevékenység vagy az esemény jobban kötődik a kezdőponthoz, vagyis az előtte lévőtől nagyobb a függése, mint az azt követőtől. Az ismétlődő eseménysorozat nem minden esetben a vizsgálat tárgyának korábbi tevékenységéhez kötődik, hanem más tárgyakéhoz, amelyek hasonló tevékenységet folytattak, vagy eseménysorozaton estek át. Ezekhez lehet sorolni például a válságok lefolyásának folyamatát.

---

¹⁵ HALL, Wayne Michael – CITRENBUM, Gary: Intelligence analysis: How think in complex environments. pp. 139–140.

¹⁶ CLARK, Robert M.: Intelligence analysis: A Target-Centric Approach. pp. 64–66.

Amikor a megfelelő minta kiválasztásra került, akkor rá kell illeszteni a vizsgált tárgy elemzett (jelenlegi) tevékenységére vagy eseményeire. A legfontosabb a kezdőpontok összeillesztése, mert az határozza meg az elemzés sikerességét. A kezdőpontokat követően a minta tevékenység- vagy eseménysorozatát rá kell vetíteni a vizsgált tárgyra. Ennek során meg kell keresni azokat a csomópontokat, amelyek biztosítják a minta végigvezetését. Fontos, hogy az egymást követő csomópontok között eltelt idő nem mindig azonos a minta és a vizsgált tevékenység- vagy eseménysorozat között. Minden csomópontot össze kell hasonlítani a minta csomópontjaival azt ellenőrizve, hogy a vizsgált folyamat megegyezik-e a mintával.

Amennyiben a vizsgálat tárgyának a tevékenysége vagy az eseménysorozat megegyezik a mintával, akkor megkezdődhet a következtetések levonása a minta alapján. A következtetések általában alapvetően a vizsgált esemény vagy tevékenység által indukált hatásokat mutatja be, valamint megállapítja a történést kiváltó ok-okozati összefüggéseket, illetve a vizsgálat tárgya magatartására vonatkozó megállapításokat tartalmazza. A mintaelemzés során a következtetések megfogalmazásánál segítenek az eredeti minta esetében ismert következtetések, de csak akkor, ha az összehasonlítás alapján megegyezést mutatnak. A vizsgált tárgy által kiváltott hatások elemzése során arra kell hangsúlyt helyezni, hogy a hatások mennyiben különböznek az eredeti mintától. A hatások közé tartozik a vizsgálat tárgya környezetében kialakuló biztonsági változások, valamint a környezetben lévő más tárgyak reakciói. Az ok-okozati összefüggések során pedig azt kell keresni, hogy mi váltotta ki a vizsgálat tárgyát érintő eseményt vagy közvetlenül a tárgy tevékenységét. A vizsgálat tárgyának magatartásvizsgálata a tevékenységére vagy az eseménysorozatra történő reakciók elemzésében nyilvánul meg.

Amennyiben a vizsgálat tárgyának tevékenysége, valamint az őt érő eseménysorozat eltér az eredeti mintától, vagyis kiesik a mintából, akkor az eredetire vonatkozó következtetések már nem használhatóak. Ebben az esetben azt kell elemezni, hogy mi okozta a mintából történő kiesést. Ennek alapvetően két oka van. Az egyik, ha olyan behatás érte a vizsgálat tárgyát, amely komoly változásokat indukált a folyamatban, így eltér az eredeti mintától. Ebben az esetben a behatást kell elemezni, például a vizsgálat tárgyához képest belső vagy külső, illetve tudatos vagy véletlenszerű (valaminek a következménye) volt a behatás.

A másik ok, hogy a vizsgálat tárgya egy csomópontot követően olyan alternatív tevékenységet végez, amely nem felel meg az eredeti mintának. Ebben az esetben a vizsgálat tárgya tanult a történelmi tapasztalatokból (amely megegyezik az eredeti mintával) és alternatív döntést hozott, hogy ne ismétlődjön meg az eseménysorozat. A döntés elemzése során arra kell hangsúlyt helyezni, hogy miért ezt választották a korábbi alternatíva helyett. A következtetések keretében is azt kell megindokolni, hogy miért következett be a mintából történő kiesés.

A minták alapján történő elemzés-értékelés lehetőséget biztosít az előrejelzések megfogalmazására, valamint jövőre vonatkozó forgatókönyvek kialakítására. Az elemző-értékelő modellek fő célja az előrejelzés, amelynek a minták alapján végzett elemzés-értékelés eleget tesz. Amennyiben a vizsgálat tárgyának tevékenysége és az eseménysorozat a kiválasztott minta alapján zajlik, akkor viszonylag könnyű megállapítást tenni a jövőre vonatkozóan, hiszen az eredeti

minta alapján meg lehet határozni, hogy a jövőben milyen események bekövetkezése jelezhető előre. Természetesen ezek bekövetkezési valószínűsége nem 100%-os, mert a lehetőség fennáll a mintából történő kiesésre, így csak nagy valószínűségű bekövetkezést lehet megjósolni. Az előrejelzés csak arra a jövőbeli időszakra vonatkozik, amely a minta lezárásáig hátra van. Ezt nem lehet konkrét napban vagy órában kifejezni, mert az eredeti minta időtartama csak ritkán azonos a vizsgálat tárgyának hasonló tevékenységével, így csak ritkán lehet pontos időpontot meghatározni egy bekövetkező eseményre. Általában egy időintervallumot lehet felvázolni a jövőbeli eseményekre, amelyek inkább nem időponthoz, hanem tevékenységekhez vagy eseményekhez (csomópontokhoz) köthetőek. Az előrejelzések valószínűsége ezek alapján nem a jövő előrehaladtával, hanem a jövőben bekövetkező események (csomópontok) számának növekedésével csökken. Ennek az az oka, hogy az események újabb és újabb elágazásokat jelentenek, valamint az események bekövetkezése nem köthető konkrét időszakaszhoz.

A minták az előrejelzések mellett a múltbeli tevékenységeket is be tudják azonosítani. Ez olyan esetekben alkalmazható, amelyekről az elemző-értékelő nem rendelkezik információval, vagy a rendelkezésre álló információk nagyon hiányosak. A minták felhasználhatóak azokban az esetekben is, amikor feltételezhető, hogy a minta alapján akkor (abban az eseményszakaszban) valaminek történnie kellett volna. Természetesen ennek is vannak korlátai, így amennyiben a vizsgált tárgy tevékenységével kapcsolatos ismeretekben jelentős hiányok vannak, akkor a minták alapján is kisebb a valószínűség arra, hogy meghatározza a minta a múltbeli történéseket.

A mintából történő kiesés általában csomópontoknál történik meg, amelyet követően a vizsgált tárgy már nem a mintát, hanem egy másik alternatívát követ. A kiesések szintén lehetőséget biztosítanak egyfajta jövőkép meghatározására is. A csomópontokban történő váltás esetén az alternatív minták alapján lehet valószínűsíthető jövőképet felvázolni, de ezekhez már más elemző-értékelő módszereket kell felhasználni. A minták alapján történő elemzés-értékelés hatékonyságát növeli, ha az elemző-értékelő más módszereket is alkalmaz. Ezek közé tartozhat az anomálielemzés, amely alkalmazható a mintából történő kiesésnél, illetve a folyamatelemzés a minta meghatározásánál vagy a hiányzó csomópontok beazonosításánál. A fenti két eljárás mellett felsorolható majdnem mind a 160, amelyet korábban már említettem.

A gyakorlati alkalmazás kérdésköre

A minták gyakorlati alkalmazására több példát már korábban felsoroltam, így látható, hogy a minták alapján történő elemzés széles körben alkalmazható, mert csak az eredeti mintát kell megkeresni. Ahogy Hall is kifejtette¹⁷ művében: az emberi viselkedésben, így a társadalmi tevékenységben is megszámlálhatatlan mintát lehet felfedezni. Ehhez hozzáfűzném, hogy a természetet is a minták uralják. Ide lehet sorolni a természet törvényeit is, amelyek szintén mintának lehet tekinteni. Ennek következtében a különböző minták között jelentős különbségek is vannak, így pár

---

¹⁷ HALL, Wayne Michael – CITREBAUM, Gary: Intelligence analysis: How think in complex environments. pp. 140–141.

gyakorlati példa nem biztosítana megfelelő támpontot az elemző-értékelő eljárás alkalmazására. Véleményem szerint az olvasó (elemző-értékelő) a minta alapján végrehajtott elemző-értékelő eljárást – az általam leírt elméleti iránymutatást figyelembe véve – viszonylag könnyen tudja majd alkalmazni. A gyakorlati használata érdekében ismételtelen felsorolom az alkalmazási sorrendet:

- a vizsgált témakörben az elemzés-értékelés céljának a meghatározása;
- az eredeti minta megkeresése;
- az eredeti mintát rá kell vetíteni a vizsgált tárgyra;
- az eredeti minta és a vizsgált tárgy összehasonlítása;
- a mintából történő kiesés vizsgálata;
- következtetések és előrejelzések levonása.

A legérzékenyebb szakasz az eredeti minta megkeresése, mert csak az biztosíthatja a sikert. Az eljárás legfontosabb eleme a következtetések és az előrejelzések megfogalmazása, mert az biztosítja az eredményt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CLARK, Robert M.:
Intelligence analysis: A Target-Centric Approach.
CQ Press, Washington D.C., 2010. ISBN 9781604265439
- HALL, Wayne Michael – CITRENBUM, Gary:
Intelligence analysis: How think in complex environments.
Praeger Security International, Santa Barbara, 2010. ISBN 9780313382659
- VIDA Csaba:
A hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái.
In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek.
Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. pp. 95–113.
ISBN 9786155344329
- VIDA Csaba:
A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai.
In: Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99.
- VIDA Csaba:
Művészet vagy tudomány? Gondolatok a hírszerző elemzés-értékelésről.
In: Felderítő Szemle, XI. évfolyam 3–4. szám, 2013. február. pp. 139–151.

Bevezetés

A kétpólusú világrend megszűnését követően jelentősen lecsökkent a két szemben álló szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió, illetve annak utódállama, az Oroszországi Föderáció haderői között kialakuló hagyományos vagy nukleáris háború veszélye. Ezzel párhuzamosan megnőtt a helyi konfliktusokból kialakuló válságok jelentősége, amely maga után vonta, hogy elsősorban a NATO-tagállamok, de hozzájuk csatlakozva más államok haderői is egyre nagyobb szerepet vállalnak különböző béketámogató műveletek végrehajtásában. Ezek a műveletek a korábban műveleti területként előre jelzett földrajzi területektől eltérő, gyakran távol eső térségekben zajlanak, és a műveletet támogató hírszerző erőknek kevés idő áll rendelkezésre a szükséges információ beszerzésére.¹

Az új feladatok jelentős alkalmazkodást és szemléletváltást követeltek meg a műveletekben részt vevő haderőktől, ami érintette a műveletek felderítő/hírszerző biztosítását is. Az új helyzetben kiemelt fontosságúvá vált a döntéshozó politikai és katonai vezetők, illetve a felkészülő és a műveletben részt vevő parancsnokok és katonák naprakész felderítési adatokkal történő ellátása. A hírszerzéssel kapcsolatos feladatok megoldása érdekében szükség volt a rendszer újragondolására.

Az új kihívások kezelésére a gyakorlat adta meg a megoldást. A feladat végrehajtása érdekében a NATO-tagállamok haderőinek hírszerző szervezetei által létrehozott felderítőrendszer fokozatosan nyerte el mai formáját és alakult ki annak funkciója. A különböző béketámogató műveletekben részt vevő összes NATO-tagállam az alábbiakban leírtakhoz hasonló elvek alapján szervezi és hajtja végre a hírszerző támogatást, ami a nagy hatékonyság mellett az együttműködést is megkönnyíti.

A békeműveleteket támogató hírszerző rendszer tevékenységének alapjai

A hírszerző rendszer alapját a műveleti területen tevékenykedő ún. nemzeti hírszerző elem (NIC²) alkotja. A NIC átfogó megoldást képes nyújtani a műveleti területen felmerülő és a hazai információigények lefedésére. A NIC összekötő kapocsként szolgál az információ forrásai és a felhasználók között.

A NIC alapvető feladata, hogy összehangolja a megszerzett információ tartalmát és mennyiségét a felmerülő igényekkel. A NIC a hírszerzési ciklusnak megfelelően folytatja tevékenységét: a folyamatot az információigény indítja el, ezt követi a tervezés, majd az adatszerezés és adatfeldolgozás, a megszerzett információ értékelése és elemzése, végül a tájékoztatás. Ennek keretében a NIC értelmezi a

---

¹ 1656/2012. (XII.20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának elfogadásáról. In: Magyar Közlöny, 2012. évi 175. szám. 2012. december 20. pp. 29705–29713. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12175.pdf>; letöltés: 2014.05.24.

² National Intelligence Cell.

kapott információigényt, meghatározza, hogy az igényt milyen forrásból és milyen módon képes kielégíteni, feladatot szab az alárendeltjeinek, illetve kéri az együttműködő partnereit és a felettes szerveit a szükséges információ átadására, feldolgozza a beérkező adatokat, majd elemzés és értékelést követően továbbítja az elkészült jelentést a felhasználóknak.

A NIC a tevékenysége során információigényt/feladatszabást kap a műveleti területen tevékenykedő nemzeti csapatoktól, a felettes nemzeti szervezettől, a műveletet vezető koalíciós parancsnokságtól, valamint az együttműködő NIC-ektől. A beérkezett feladatok megoldása érdekében a NIC igénybe veszi a saját eszközeit, feladatot szab az alárendeltségében lévő nemzeti hírszerző támogató csoport(-ok) (NIST³) számára, igénybe veszi a műveletet vezető koalíciós parancsnokság felderítő szervezete által elkészített adatbázist, jelentéseket és hírfolyamot, együttműködik a többi NIC-kel, valamint segítséget kér a felettes szervétől.

A Magyarországhoz hasonló méretű országok esetében a NIC személyi állománya egy-hat fő. Ideális esetben a NIC parancsnokból, két műveleti tisztből, egy elemzőtisztből, egy adminisztratív tiszthelyettesből és egy tolmácsból áll. A létszámot a feladatok összevonásával lehet csökkenteni, ebben az esetben azonban szükségszerűen csökken a feldolgozott információ mennyisége és/vagy romlik annak minősége.

A NIC-parancsnok feladata a NIC tevékenységének irányítása, a kapott feladatok értelmezése, a feladatok végrehajtásához szükséges munka elosztása, kapcsolattartás a felettes szervvel és a többi együttműködő partnerrel, kezeli a NIC pénzügyeit, illetve segíti a műveleti tisztt és az elemzőtisztt munkáját. A műveleti tisztt(-ek) kezelik a NIC által kiépített információs kapcsolatkból álló hálózatot. Ez adja a NIC saját adatszervező képességének zömét. Az elemzőtisztt folyamatosan elemzi és értékeli a bejövő információkat, jelentéseket készít a felhasználók számára, továbbá segít a NIC parancsnokának a beérkezett információigények értelmezésében. Az adminisztratív tiszthelyettes kezeli a NIC adatbázisát, végrehajtja a rejtjelzést és a logisztikai feladatokat. A tolmács fordítási feladatok ellátásával segíti a parancsnok, a műveleti tisztt és az elemzőtisztt munkáját, valamint folyamatosan figyeli a helyi médiát.

A NIC az alábbi szervezetekkel és elemekkel áll kapcsolatban:

– *A felettes szerv* folyamatosan irányítja a NIC tevékenységét és ellenőrzi annak hatékonyságát. Feladatszabásaival meghatározza a hírszerző és egyéb tevékenységek fő irányait, befogadja és értékeli a NIC által készített információs és egyéb jelentéseket, illetve a különböző forrásaiból származó információval támogatja a NIC jelentőtevékenységét.

– *A műveleti területen tevékenykedő nemzeti csapatok* elsősorban a NIC információs jelentéseinek felhasználói a felkészülés és a műveleti tevékenység időszakában. A NIC folyamatosan tájékoztatást nyújt a biztonsági helyzetre és a fenyegetettségre vonatkozóan, valamint megválaszolja a parancsnok információigényét.

---

³ National Intelligence Support Team.

– *A koalíciós műveletet vezető parancsnokság* a saját felderítőrendszere által generált jelentéseket hozzáférhetővé teszi a NIC számára. Állandó és időszakos információigényeket küld a NIC felé, amelyeket az saját forrásai felhasználásával megválaszol.

– *Az együttműködő NIC-ek* folyamatosan cserélik egymással a saját forrásaikon keresztül érkezett információt. Időszakos rendezvényeken megbeszélik a biztonsági helyzet és egyéb fontos tényezők változásait.

– *A NIST-ek* közvetlenül a katonai kontingensek mellé rendelt, általában egy-két fős hírszerző támogató elemek. Az elhelyezésükből adódóan közvetlen kapcsolatban vannak a kontingens parancsnokával és törzsével, és így képesek a kontingens információigényeinek szoros nyomon követésére és a gyors reagálásra.

– *Az egyéb partnerekhez* sorolhatók a műveleti területen tartózkodó saját állampolgárok (diplomaták, más fegyveres testületek beosztottjai, üzletemberek, újságírók, segítségnyújtók munkatársai és magán biztonsági cégek alkalmazottai), valamint a partnerszolgálatok helyi irodáinak munkatársai.

A NIC a feladata ellátásához rendelkezik a szükséges elhelyezési és logisztikai háttérrel. Mivel a NIC nemzeti alárendeltségben tevékenykedik, ezért a támogatási feladatokat is hazai forrásokkal kell megoldani. A NIC elhelyezése általában a műveletet vezető koalíciós parancsnokság objektumában, egy külön, a vonatkozó előírásoknak megfelelő zárt körletben valósul meg. A közlekedés érdekében a NIC rendelkezik kellő számú páncélozott vagy páncél nélküli személygépkocsival, lehetőleg terepjáróval. A NIC saját kizárólagos használatában vannak a szükséges számítástechnikai, kommunikációs, irodai és elhelyezési eszközök. A NIC tagjainak élelmezését a koalíciós parancsnokság biztosítja térítés ellenében.

A kapcsolatok fenntartása érdekében a NIC nyílt és rejtjelzett hang-, illetve adatkommunikációs csatornákkal rendelkezik. Ezek alapja az internet, a különböző zárt hálózatok, valamint a vezetékes és a mobiltelefon.

A NIC információszerző tevékenysége

A NIC információkat szerez:

- a saját maga által foglalkoztatott kapcsolati körből;
- az alárendeltek által felterjesztett információból;
- a műveletet vezető koalíciós parancsnokság felderítő szervezete és az együttműködő NIC-ek által átadott információból;
- a felettes nemzeti szervezet által biztosított anyagokból;
- egyéb forrásokból.

A NIC információszerző tevékenységének alapját a kapcsolati hálózat jelenti, amelyet a műveleti tiszt épít ki és tart fenn a felettes szerv szoros ellenőrzése mellett. Egy új hálózat kiépítésekor a műveleti tiszt felkutatja az információszerzés tekintetében releváns lehetséges kapcsolati személyeket, akik hozzáférhetnek a

szükséges információhoz, alkalmasak a feladat ellátására és motiválhatóak. Tanulmányozást követően részletes jelentést készít a jelöltről a felettes szerv számára és javaslatot tesz az információs kapcsolati körbe történő bevonására. Ezt követően a kapcsolati személy az információ keletkezésének ütemében telefonon vagy személyesen tartja a kapcsolatot a műveleti tiszttel, aki átveszi az információt, értékeli a kapcsolati személy munkáját és feladatot szab számára. A kapcsolat fenntartásának fontos eleme a motiváció, ami lehet anyagi, tárgyi vagy személyes természetű. Ennek meghatározása mindig egyedi elbírálás alapján a felettes szerv irányítása mellett történik.

Az alárendelt NIST-ek a NIC-hez hasonló módon szereznek információt, bár azok a kontingens igényeinek megfelelően elsősorban a harcászati szintet képviselik.

A műveletet vezető koalíciós parancsnokság felderítő szervezete jelentős erővel és szakmai tudással nagy mennyiségű információt halmoz fel, egy részük nyers, más részük elemzett formában férhető hozzá. Ezeket az információkat a parancsnokság egy zárt hálózaton jeleníti meg, így az ahhoz való hozzáférés elengedhetetlen a NIC számára. A hálózaton valós időben figyelhetők meg a folyó műveletekhez, illetve incidensekhez kapcsolódó információk, ami azonnali reagálást tesz lehetővé. A hálózaton szintén hozzáférhetők a parancsnokság által készített napi, heti, havi és témaköri jelentések. Bár ezen hálózatok egy része a felettes szerv számára közvetlenül is hozzáférhető, a NIC-nek mégis folyamatosan fel kell dolgoznia az itt megjelenő információkat is, mert csak így tud teljes képet adni az aktuális helyzetről. A jelzett hálózatok figyelése alapesetben az elemzőtiszti feladata.

A NIC információszerző képességének következő fontos eleme az együttműködés a többi NIC-vel. A műveleti területen tevékenykedő összes NIC hasonló elvek szerint működik és rendelkezik saját információgyűjtő képességgel. A keletkezett információ cseréjével minden NIC profitálhat és hatékonyabbá teheti saját munkáját. Ennek az együttműködésnek az alapja a kölcsönösség és a bizalom, amelyek fenntartása minden együttműködőnek elemi érdeke. A NIC-ekkel való kapcsolattartást a parancsnok végzi.

A NIC-nek folyamatosan kapcsolatot kell tartania az előző fejezetben említett egyéb forrásokkal, mivel azok is rendelkezhetnek a NIC által más úton nem beszerezhető információval. Ennek keretében a NIC parancsnoka vagy az általa kijelölt személy rendszeresen találkozik az ebbe a kategóriába tartozó személyekkel és fogadja az általuk átadott információt, fenntartja és mélyíti az együttműködést.

A NIC jelentőtevékenysége

A megszerzett információ rendszerezése és elemzése után a NIC jelentéseket készít a műveleti területen tevékenykedő magyar csapatok parancsnokai és törzsei, a felettes nemzeti szervezet, a műveletet vezető koalíciós parancsnokság, valamint az együttműködő NIC-ek számára.

A felhasználók információval történő hatékony ellátása érdekében a NIC rendszeres (heti, havi), eseti (egy témáról vagy egy megtörtént eseményről szóló), valamint azonnali (fenyegetettség-előrejelzés) jelentéseket készít és juttat el a felhasználók részére.

A NIC-nek a felhasználók igényeinek megfelelően jelentenie kell a szemben álló fél erőiről, eszközeiről, tevékenységéről, harceljárásairól, terveiről és moráljáról, esetleges hadiipari potenciáljáról (ide tartoznak az ellenállók IED⁴-készítési képességei is), az általános biztonsági és katonapolitikai helyzetéről, a katonaföldrajzi adottságokról, valamint az egyéb felmerülő jelentős tényezőkről.

A jelentőtevékenység felelőse az elemzőtiszt, de adott esetben a parancsok, illetve a műveleti tiszt is bekapcsolódik a munkába. Az elemzőtiszt folyamatosan figyeli az összes csatornán bejövő információt, és tartalma alapján szétosztja, feldolgozza azt a különböző felhasználók igényeinek megfelelően. Az információ tartalma határozza meg azt, hogy az rendszeres vagy eseti jelentésben kerül feldolgozásra. A kontingens inkább a harcászati jellegű, a műveletet vezető parancsnokság és a felettes szerv pedig a hadműveleti és a hadászati szintű információt várja. Általánosságban kijelenthető, hogy eseti jelentésben olyan információk kerülnek feldolgozásra, amelyek egy bizonyos témáról vagy eseményről részletes tájékoztatást adnak, továbbá értékelést, következtetést lehet hozzájuk fűzni. A kisebb információelemeket a rendszeres jelentésekben kell feldolgozni.

A jelentések elkészítésének nyelve a kontingens és a felettes szerv irányába általában a nemzeti nyelv, a külföldi partnerek felé pedig az angol. Ezért a jelentések készítői számára fontos az angol nyelv magas fokú ismerete.

A NIC munkájának módszertana

A fentiekből adódóan a NIC legfontosabb feladata a különböző csatornákon befolyó információ, illetve feladatszabás menedzselése. Ennek keretében a NIC folyamatosan figyeli, rendszerezi és a megfelelő csatornákon továbbítja a különböző felhasználók információigényeit a felettes nemzeti szervezet, az alárendelt nemzeti felderítő elemek, a műveletet vezető koalíciós parancsnokság, az együttműködő NIC-ek, valamint egyéb partnerei számára. A NIC ezzel párhuzamosan folyamatosan begyűjti, összegzi, elemzi és jelenti a különböző csatornákon beérkező információkat a felhasználók felé.

A feladatok hatékony végrehajtása érdekében elengedhetetlen, hogy a NIC folyamatos és aktív, lehetőleg személyes kapcsolatban legyen minden együttműködő partnerével. A kapcsolattartás fenntartásához és fejlesztéséhez elengedhetetlen a bizalom és a kölcsönösség megléte. Fontos, hogy a kapcsolattartó (általában a parancsnok és az elemzőtiszt) rendelkezzen a szükséges kommunikációs, nyelvi, műveltségi és kulturális képességekkel.

A műveleti területen folyó tevékenység nem köthető munkaidőhöz, ezért a NIC állományának képesnek kell lennie a nap minden szakában arra, hogy megfelelően reagáljon a beérkező információra és/vagy feladatszabásra. A NIC tevékenységének célja a műveleti területen tevékenykedő saját csapatok biztonságának maximalizálása mellett a hazai döntéshozók munkájának optimális támogatása is. Mindkét esetben kritikus az időtényező, így a NIC számára elsődrendű fontosságú az időérzékeny információ azonnali továbbítása. A NIC négy-hat hónapos váltási rendjéből adódóan nagy a rotáció a műveleti területen, ezért

⁴ IED – Improvised Explosive Device – házilagos készítésű robbanóeszköz.

különösen fontos a részletes és a gondos felkészülés, valamint a váltások megfelelő előkészítése és végrehajtása. Ebben a tevékenységben nagy szerepe van a küldő szervezet által biztosított támogatásnak, de ennél is fontosabb, hogy a végrehajtó állomány a lehető legnagyobb motiváltsággal álljon hozzá a feladathoz.

Összegzés

Az ilyen módon, folyamatos fejlesztésekkel és az igényekhez és lehetőségekhez való alkalmazkodással kialakított rendszer a gyakorlatban bizonyította működőképességét és hasznosságát a koalíciós műveletek támogatásában. Több alkalommal is bebizonyosodott, hogy a műveleti területen felderítéssel és hírszerzéssel foglalkozó szervezetek szakmai tevékenységének összehangolása nagyban növeli a saját csapatok biztonságát és a műveletek sikerességét. A körülmények azonban folyamatosan változnak, ezért fontos, hogy a rendszer továbbra is rugalmas maradjon, hogy képes legyen megfelelni az új kihívásoknak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1656/2012. (XII.20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának elfogadásáról.
In: Magyar Közlöny, 2012. évi 175. szám. 2012. december 20. pp. 29705–29713.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk12175.pdf>; letöltés: 2014.05.24.
- CARMENT, David – RUDNER, Martin:
Peacekeeping intelligence. New Players, Extended Boundaries.
Routledge, New York, 2006.
- DE GRAAF, Beatrice – DE JONG, Ben – PLATJE Wies:
Battleground Western Europe.
Intelligence Operations in Germany and the Netherlands in the twentieth century.
Het Spinhuis, Amsterdam, 2007.

DR. PORKOLÁB IMRE EZREDES

**A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ERŐK ÉS
A HÍRSZERZÉS ÚJSZERŰ ALKALMAZÁSA
AZ ASZIMMETRIKUS FENYEGETÉSEK
KEZELÉSE SORÁN**

Az Amerikai Egyesült Államok két legfrissebb háborúja mérhetetlen mennyiségű új tapasztalatot és ismeretet hozott felszínre, amelyek feldolgozása napjainkban is folyik. Korai lenne még következtetéseket levonni, ugyanakkor a hírszerzés és a különleges műveleti erők alkalmazásának területén számtalan új irányvonalat figyelhetünk meg a háborúk tapasztalatainak hatásaként, amelyeket érdemes figyelemmel kísérni.

Cikkemben ezt a két területet térképezem fel, hiszen a nemzetközi tapasztalatok a magyar képességfejlesztésekre is hatással lehetnek. A két esettanulmány vizsgálatokor az Iraki háború tapasztalatait elemezve a különleges műveleti erők és a hírszerzés szoros összefonódására hívom fel a figyelmet, az Afganisztáni háború tapasztalataira támaszkodva pedig a hírszerző közösség új képességfejlesztésének lehetséges irányait vizsgálom.

Irak

Az iraki tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy az al-Káida iraki frakciója (sokan Iraki al-Káida néven is emlegetik) egy hálózatszerű szervezeti rendszerben volt jelen. Amikor elkezdtek feltérképezni az egyes szereplők kapcsolati rendszereit, azonnal nyilvánvalóvá vált, hogy a bürokratikus szervezeti formától (amibe eredetileg szeretnénk volna kategorizálni a jobb érthetőség végett) távol áll. A modell, amelyet rá akartunk erőltetni az ellenségképre, nem állta meg a helyét.

Az al-Kaida döntéshozatali folyamatairól sok esetben kiderült, hogy azok nem centralizáltak, a helyi terrorszervezetek harcosai nem várták meg Oszáma bin Láden parancsait, hanem adaptálódtak a helyi viszonyokhoz. Al-Zarkávi harcosai hihetetlenül leleményes módon alkalmazták a rendelkezésükre álló erőforrásokat a helyi lakosság megnyeréséhez és megfélemlítéséhez.

Nekünk, katonáknak eleinte nehezünkre esett elfogadni ezt a tényt, hiszen világéletünkben arra képezték minket, hogy felderítsük az ellenség szervezetét, menetvonalait, szándékait, a szemben álló fél azonban egy folyamatosan átalakuló, önszerveződő, megfoghatatlan szervezeti formát alkotó hálózatként öltött formát. A rendkívül rugalmas szervezeti forma azt is lehetővé tette, hogy viszonylag gyorsan helyettesítsék harcban elesett társaikat is és ezzel betömtek a keletkezett lyukakat. Váratlan módon és helyeken hajtottak végre csapatösszevonásokat, majd az akciókat követően ugyanilyen hirtelen tűntek el és szóródtak szét.

A gerilla-hadviselést leíró szakmai publikációk tucatjait olvastam el, mivel ezek rámutattak, hogy a hagyományos stratégiai megközelítés (amely szerint az ellenség pusztítása a fő célkitűzés) aszimmetrikus konfliktusokban nem célravezető. Ahogy küzdöttünk ezzel a fontos stratégiai paradoxonnal, egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy *egy hálózat legyőzéséhez saját magunknak is hálózatszerű szervezeti formát, irreguláris hadviselési módszereket és a hagyományostól eltérő vezetési stílust kell alkalmaznunk.*

A hálózatszerűen szerveződő terrorcsoportokkal szemben a leghatékonyabban a különleges műveleti erők voltak képesek felvenni a harcot. Irakban az amerikai és a brit különleges erőkkel is sikerült jó kapcsolatokat kialakítanom, amelyek naprakész és valós információkkal rendelkeztek a szemben álló félről. Az egyik ilyen beszélgetés alkalmával egy amerikai különleges műveleti tiszt rávilágított a *homokóra paradoxon* lényegére. Ezt a problémafelvetést McChrystal tábornoktól hallotta, aki a JSOC¹ parancsnokaként a különleges műveleti csoportokat látogatta². Egy lapra két háromszöget rajzolt, amelyek a csúcsaiknál fogva összeértek és egy homokórát formáltak.

A homokórára hasonlító ábrán a felső rész a műveleti területen tartózkodó különleges műveleti csoportokat szimbolizálta. Ezek a csoportok kis létszámúak voltak – általában 15 főből álltak – és csak egy hírszerző-elemző volt hozzájuk rendelve. Meglehetősen spártai módon helyezték el őket a nagyobb, hagyományos harcoló kötelékek által létesített tábor sarkában; az összeköttetés, amelyet a parancsnoksággal tartottak, csak rendkívül szűk sáv szélességet tett lehetővé a kommunikációra.

A csoportok jelentései a JSOTF-parancsnokságon³ keresztül a szokásos bürokratikus szolgálati utat követve⁴, a döntéshozatali folyamatba bekerülve sokáig utaztak a rendszerben. Mire a döntési jogkörrel felruházott személy meghozta elhatározását, és mire az parancs formájában visszakerült a végrehajtó csoporthoz, addigra a célpont már rég eltűnt.

---

¹ A Joint Special Operations Command (JSOC – Összhaderőnemi Különleges Műveleti Parancsnokság) az amerikai Különleges Műveleti Parancsnokság egyik alárendelt műveleti parancsnoksága, feladata többek között a különleges műveleti erők újszerű alkalmazása, elveinek és gyakorlatának tanulmányozása és tesztelése. Az Amerikai Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én ért támadásokat követően a JSOC szerepe rendkívüli módon felerősödött. A JSOC alárendeltségében olyan összhaderőnemi alkalmi harci kötelékeket vetettek be, amelyeket a legtöbb esetben csak a kódnevükön emlegettek (TF11, TF 6-26, TF 121). Ezek az alkalmi harci kötelékek szigorúan titkos műveleteket hajtanak végre.

² McChrystal nevéhez fűződik a JSOC létrehozása és működtetése Irakban. A Parancsnokság a legkiemelkedőbb példája a hagyományostól eltérő vezetési elveknek. A különleges műveleti erőkn kívül magában foglalta a hírszerző ügynökségek képviselőit, illetve számos más szervezet elemeit is, valamint megvalósította ezen szervezetek valós és rendkívül hatékony együttműködését.

³ Joint Special Operations Task Force (Összhaderőnemi Különleges Műveleti Alkalmi Kötelék), amelyet McChrystal tábornok vezetett akkoriban.

⁴ A különleges műveleti erők alá- és fölrendeltségi viszonyainak bemutatása meghaladja ennek a cikknek a terjedelmét. Érdeemes azonban azt figyelembe venni, hogy a JSOC alárendeltségében Irakban elsősorban amerikai és brit különleges műveleti erők szolgáltak. Az amerikai különleges műveleti erők közül is az úgynevezett „fekete” (Delta Force és Navy SEAL egyes alakulatai, illetve a brit SAS és SBS egyes alakulatai és az őket támogató erők).

A JSOC Irakban harcoló kötelékei ekkoriban is hajtottak végre rajtaütéseket, bár a fő hangsúly elsősorban a Baath párt kiemelten fontos tagjainak elfogására irányult, és sikereket is elkönnyvelhettek, hiszen a JSOC egyik csoportja fogta el többek között Szaddám Huszeint is. A hírszerzéssel kapcsolatos probléma az volt, hogy az elfogott személyeket, illetve az elfogáskor keletkező információkat csak nagyon lassan juttatták el a kihallgató központokba, ahol viszonylag kevés elemző állt rendelkezésre a megszerzett adatok feldolgozásához. A másik probléma az volt, hogy a műveleti területen dolgozó helyi és nemzetközi hírszerző szervezetek nem vagy csak nagyon korlátozott mértékben osztottak meg információkat egymással.

A homokóra paradoxonra később McChrystal tábornok is rávilágított könyvében⁵, ahol kifejtette, hogy a műveleti biztonság miatt az együttműködés az információt birtokló szervezetek között a hadszíntéren meglehetősen nehézkes volt. A hosszú évekig tartó aszimmetrikus küzdelemnek akkor még nagyon az elején tartottak, de az rögtön nyilvánvalóvá vált a tábornok számára, hogy egy hálózati formát alkalmazó szervezetet kell építenie annak érdekében, hogy sikerrel vehesse fel a harcot a szemben álló terrorszervezetekkel és a gerillákkal. Hamarosan a különleges erők mantrájává vált a gondolat: *egy hálózatot csak egy másik hálózat győzhet le.*

McChrystal vezetésével a JSOC el is kezdte a munkát ezen a téren, és a legalapvetőbb feladatokat viszonylag gyorsan sikerült végrehajtani. A megnövelt sávszélességnek köszönhetően⁶ az adatáramlás felgyorsult az egyes szervezetek között, ez azonban csak a legelső lépés volt egy hosszú úton, amely a szervezeti kultúra változását eredményezte. A nehezebb feladat az volt, hogy a különböző szervezeteket egybeolvasztva, egy közös harcállásponton üzemeltetve, a döntéshozatali folyamataikat harmonizálva, a döntési jogköröket a legalacsonyabb szintre delegálva, a kölcsönös bizalomra és a személyes kapcsolatokra alapozva lehetővé tegyék az információk minden irányú áramlását és a szinte azonnali cselekvést a beérkező információkra. Létrehozták az úgynevezett fúziós központot (Fusion Cell), ahol az egész létesítményt egy védett objektumban üzemeltetve a központ teljes területén szabadon beszélhettek egymással a műveleti biztonság megsértése nélkül. A fúziós központ célja az volt, hogy minél több hírszerző szervezetet magába tömörítve biztosítsa az információ gyors és szabad áramlását.

A JSOC azonban nem csupán a hírszerző szervezeteket tömörítette (amelyek elsősorban az emberi erőforrásból származó HUMINT-információkat kezelték), hanem magában foglalta a hírszerzési adatok elemzőit, a pilóta nélküli repülőeszközöket kezelő operátorokat⁷, a helyszínelő szakembereket⁸, a SIGINT⁹-

⁵ MCCHRISTAL, Stanley: My Share of the Task. Portfolio Hardcover, Boston, 2013.

⁶ McChrystal tábornok a rendelkezésre álló szabad felhasználású parancsnoki keret jelentős részét arra költötte, hogy műholdas sávszélességet biztosított a végrehajtó csoportok és az őket irányító parancsnokságok között az adatok azonnali továbbítása érdekében.

⁷ A JSOC eredetileg nem rendelkezett saját pilóta nélküli repülőgépekkel, de 2006-ra saját flottával büszkélkedhetett, és többek között ennek volt köszönhető, hogy később sikerült Zarkávit is beazonosítani és hatástalanítani.

⁸ Sensitive Site Exploitation, vagyis nyomrögzítési feladatokkal foglalkozó szakemberek, akik a rajtaütéseket követően a helyszínen található adatokat és információkat rögzítették.

⁹ Irakban a telefonhálózat elterjedésével párhuzamosan megnőtt a különleges erők azon képessége is, hogy különböző módszerekkel meghatározzák a mobiltelefon használó célszemélyek helyzetét és nyomon kövessék őket.

specialistákat, valamint a végrehajtó alegységeket¹⁰ is. A hagyományos lineáris döntéshozatali folyamat helyett az információ mindenki számára rendelkezésre állt, és a JSOC vezetési rendje lehetővé tette, hogy az *ad hoc* alapon a feladatnak megfelelően szervezett csoportok a közös működési rendben addig elképzelhetetlen sebességgel reagálhassanak a felmerülő információkra. A JSOC rendelkezett tehát azzal a képességgel, hogy a saját maga által begyűjtött adatok alapján szinte azonnal újabb műveleteket tervezzen és hajtson végre.

A különböző katonai, civil és kormánysszervezetek integrációjával, valamint a hagyományos F3 modell¹¹ továbbfejlesztésével a JSOC egy olyan modellt dolgozott ki, amelyet a többi különleges műveleti alakulat és néhány hagyományos alakulat is átvett és sikerrel alkalmaz azóta. Az új modell kidolgozása és rendszerbe állítása Flynn tábornok nevéhez fűződik. Az új koncepció az F3EAD modell¹², amely a rajtaütést követően a megszerzett adatok villámgyors elemzésére és szétosztására helyezte a hangsúlyt. Ennek a modellnek a gyakorlatban történő alkalmazása tette a JSOC-ot igazán hatékonyá.

Az adatok nem kis műanyag zacskóban kerültek vissza a központba (arra várva, hogy valaki majd feldolgozza őket), hanem az elfogás helyszínén azonnal digitalizálásra kerültek. Minden digitalizált információt, a biometrikus azonosítási adatokkal együtt, a műholdas sávszélességet kihasználva közvetlenül a műveletet követően megosztották az elemzőkkel, akik a saját adatbázisaikkal összevetve képesek voltak a célszemélyeket rendkívül gyorsan beazonosítani és elemezni¹³. A JSOC nemcsak képességgel rendelkezett, de ehhez az együttműködés jogi alapjait is megteremtették, és átalakították a szervezet vezetési rendjét, ezzel lebontva az addig fennálló falakat a szervezetek között.

A változásoknak és a megnövekedett információáramlásnak köszönhetően érezhetően felgyorsult a műveleti tempó. Míg 2006-ban Irakban a JSOC összesen 80 közvetlen műveletet¹⁴ hajtott végre, addig ez a szám 2008-ra már heti negyvenre emelkedett. Sokszor előfordult, hogy egy különleges műveleti csoport három közvetlen műveletet is végrehajtott egy éjszaka leforgása alatt. A felpörgetett műveleti tempónak köszönhetően a gerillaszervezetek nem voltak képesek a jelentős mértékben megfoghatkozott vezetőket helyettesíteni, így a különleges erők stratégiai sikert¹⁵ értek el.

¹⁰ A korábban említett JSOC alárendeltségébe tartozó „fekete” különleges műveleti erők.

¹¹ Find-Fix-Finish – keresd meg-azonosítsd be-üss rajta.

¹² Find-Fix-Finish-Exploit-Analyze-Disseminate.

¹³ Ez azért volt fontos, mert így a JSOC-műveletek egy terrorcsoport felszámolása során sokkal gyorsabban képesek voltak egy komplett hálózatot felszámolni, a hálózat többi tagját is elfogni, még mielőtt azok tudomást szereztek volna róla, hogy egy társukat elkapták. A műveleti tempó ilyen mértékű felgyorsítása egy nagyon érdekes hatást is eredményezett. A gerillaszervezetek ellen a kinetikus megközelítés (vagyis az ellenség vezetőinek a kiiktatása) aszimmetrikus konfliktusokban általában nem célravezető, de erre az elméletre a JSOC rácsáfolt.

¹⁴ DA (Direct Action – közvetlen művelet). A különleges műveleti erők NATO-felosztás szerint három alapvető műveletet hajthatnak végre, ezek közül a kinetikus akciók gyűjtőneve az úgynevezett közvetlen műveletek.

¹⁵ Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy al-Zarkávit a JSOC iktatta ki. A vezető elmozdítása nem eredményezte a harcok beszüntetését, hiszen az ő helyére is új vezető került, és ezt követően is nagyon komoly harcok folytak, de 2008-ra sikerült a terrorszervezetek működési képességét jelentős mértékben csökkenteni.

Véleményem szerint ebben az áttörésben a technológiai fejlődés csak segítséget nyújtott. Ami igazán fontos és a hatékonyságot megsokszorozó áttörés volt, az új szervezeti forma és a vezetési rendszer¹⁶, valamint a vezetési módszerek gyökeres megváltoztatása volt. A JSOC számos (eltérő szervezeti kultúrával rendelkező) szervezetet tömörített magába és sikeresen, egyetlen cél érdekében működtette azokat. A csoportok folyamatosan elemezték a saját tevékenységüket, és ennek eredményeképpen alkalmazkodtak a kialakult helyzethez és az éppen szemben álló félhez. Az együtt dolgozó szervezetek saját maguk fejlesztették és tökéletesítették munkafolyamataikat és a szervezeti felépítésüket, mégpedig a művelési környezet által diktált feltételeknek megfelelően és ütemben ugyanúgy, ahogyan azt a szemben álló fél is tette.

Afganisztán

Flynn tábornok nem csak Irakban, hanem Afganisztánban is harcolt, és érdekes módon a hírszerzés korszerűsítésére irányuló törekvései csak az afganisztáni tapasztalatokat követően csúcsosodtak ki igazán, amelynek során igyekezett az új felkelésellenes stratégiát a gyakorlatba is átültetni.

Az új Afganisztán-stratégia elkészítése során az Obama-kormányzat két opció lehetőségét¹⁷ vetette fel az afganisztáni helyzet megoldásával kapcsolatban. Az egyik egy *terrorizmusellenes* (CT) elképzelés volt, amely elsősorban a légi erők, a pilóta nélküli repülőeszközök (UAV) és a különleges erők alkalmazására helyezett volna hangsúlyt. A CT-megközelítés értelmében a fő erőfejlesztés minél nagyobb pusztítást elérése lett volna, elsősorban az al-Káida terrorszervezet, másodsorban az afgán ellenálló csoportok vezetőinek soraiban.

A másik koncepció egy felkelésellenes (COIN) koncepció volt, amely az iraki példa mintájára képzelte volna el az afganisztáni rendezést. Ennek megfelelően szerepelt benne a korlátozott időre történő amerikai létszámemelés, az afgán biztonsági erők megnövelt létszáma, a párbeszéd megindítása a tálib politikai ellenzékkel, valamint afgán ellenállók „megszólítása” részben az átállás, részben az intenzívebb kinetikus hadviselés révén.

Az új felkelésellenes stratégia megvalósítása Stanley McChrystal tábornok feladata lett, akit Obama elnök 2009 tavaszán nevezett ki az ISAF élére, de a tábornok egy, a Rolling Stone folyóirat újságírójának adott interjúja kapcsán olyan politikai botrányba¹⁸ keveredett, amelynek következtében Petraeus tábornok 2010. július 4-én átvette tőle a parancsnokságot Kabulban. Petraeus vezetése alatt a

---

¹⁶ Ahogyan azt McChrystal tábornok egy későbbi interjúban elmondta, nem csupán egy hatékony hálózat kiépítésében szerzett tapasztalatokat, de arra is rádőbent, hogy ennek a hálózatnak a vezetése rengeteg kihívást tartogat, és a hagyományos vezetési elvek ebben az esetben nem működnek. Irányítása alatt a JSOC a világ leghatékonyabb terrorellenes szervezetévé nőtte ki magát és hozzávetőleg 70 országban hajt végre műveleteket.

¹⁷ WOODWARD, Bob: *Obama's Wars*. p. 112. Reprint edition, Simon & Schuster, New York, 2011.

¹⁸ Michael Hastings „The Runaway General” című, a Rolling Stone magazinban megjelent cikkét a magazin weboldalán 2010. június 22-én tették közzé.

<http://www.rollingstone.com/politics/news/the-runaway-general-20100622>; letöltés: 2014.06.17.

koalíciós erők felgyorsították a műveleti tempót¹⁹ és javították a különböző szervezetek közötti együttműködést. A JSOC vezetésével a terroristák és a felkelők vadászata soha nem látott méreteket öltött Afganisztánban.²⁰ Bár sikeresek voltak és harcászati szinten a kívánt hatást is elérték, de stratégiai szintű eredmények nem igazán születtek. Az afganisztáni hadszínterre jellemző sajátosságok miatt Petraeus tábornok komolyabb eredmények nélkül volt kénytelen átadni a parancsnokságot 2011. július 18-án Kabulban.

Flynn tábornok 2009-től szolgált az ISAF felderítőfőnökeként (CJ2) Afganisztánban, majd a szolgálatát követően, az Amerikai Egyesült Államokba hazatérve összegezte tapasztalatait, és rámutatott a hírszerzés egyik legnagyobb hiányosságára. Flynn véleménye szerint²¹ a hírszerző szervezetek Afganisztánban nem voltak képesek megfelelően támogatni a felkelésellenes stratégiát, ezért sürgette az átszervezésüket. Mivel a hírszerző szervezetek túlságosan az ellenségre koncentráltak, vagyis az ellenséges erőket derítették fel (a bombakészítőket és a terrorszervezetek egyéb tagjainak kapcsolatrendszerait feltérképezve) és ellenük az elfogásukhoz szükséges információk begyűjtését tartották elsődleges feladatuknak, ezért nem voltak képesek a lakosság támogatásához szükséges átfogó elemzések elkészítésére.

Flynn tisztában volt azzal, mi történik, hiszen a JSOC-nál dolgozva Irakban ő maga tette képessé a hírszerző szervezeteket arra, hogy tökéletesítsék a célszemélyek beazonosítását és lehetővé tegyék a különleges műveleti erők számára a semlegesítésüket. Az ISAF felderítőfőnökeként azonban rádöbrent, hogy a hírszerző szervezetek fókuszja (az ellenség) nem megfelelő a felkelésellenes helyzet kezeléséhez. Számos stratégiai szintű nemzetközi politikai és katonai vezetőnek a lakossággal, a politikai és a törzsi kapcsolatokkal, valamint egyéb infrastrukturális témákkal kapcsolatos kérdéseire a szervezetek nem voltak képesek időben minőségi elemzéseket összeállítani. A műveleti parancsnokok szintén elégedetlenek voltak a hírszerzési elemzésekkel, mert a saját területükön tisztában voltak a kialakult helyzettel (az IED-támadások számával és az ehhez kapcsolódó trendekkel, amelyekre a zászlóaljszintű felderítés fókuszált), így az ellenségre fókuszáló

---

¹⁹ Petraeus (elnöki jóváhagyással) jó kapcsolatokat épített ki a CIA-val, és arra sarkallta a hírszerző szervezetet, hogy több drón mérjen csapást az ellenség kulcsfontosságú vezetőire, akik a határ mentén biztonságosnak tartott településeken tartózkodtak. A pilóta nélküli gépekkel végrehajtott műveletekről nyílt forrásból nehéz pontos adatokat beszerezni, de egy megbízható internetes forrás 2400 és 3000 fő közé teszi az ilyen módon hatástalanított ellenség számát, és a csapások hatékonyságát összességében 80%-osra minősíti (a járulékos veszteség mértéke 20% körüli). New America Foundation, Counterterrorism Strategy Initiative, The Year of the Drone: An Analysis of US Drone Strikes in Pakistan, 2004–2012.

<http://counterterrorism.newamerica.net/drones>; letöltés:

²⁰ Több mint 1600 nagy pontosságú löszert alkalmaztak Petraeus parancsnokságának első három hónapja alatt, ami több mint a kétszerese volt az előző évi hasonló időszak mennyiségének. US Air Forces Central Combined Air and Space Operations Center, „Combined Forces Air Component Commander, 2007-2010 Air Power Statistics”. Internet:

http://www.wired.com/images_blogs/dangerroom/2010/10/30-September-2010-Airpower-Stats.pdf;

letöltés: 2014.06.17.

²¹ Michael T. Flynn, Matt Pottinger, Paul D. Batchelor, Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan, Center For a New American Security, Januar 2010.

http://online.wsj.com/public/resources/documents/AfghanistanMGFlynn_Jan2010.pdf;

letöltés: 2014.06.17.

hírszerzési adatok egyetlen igazi fogyasztója a JSOC volt, ez a szervezet viszont a terrorizmusellenes stratégiát hajtotta végre.

Az iraki részben bemutatott fúziós központok helyett Flynn nemrégiben egy ún. béketámogató információs központ²² felállítását javasolta, melynek fókuszja jelentősen eltérne a fúziós központtól és a korábban felvetett problémákat orvosolná. Flynn elképzelése szerint elemzők csoportjai szabadon mozognának a műveleti területen, felhatalmazást kapnának arra, hogy gyakorlatilag mindenkitől gyűjthessenek információkat. Annak tudatában, hogy a központ működéséhez szükséges adatok több mint 90%-a nyílt forrásból is beszerezhető, ezért integrálnák a begyűjtött információkat, hogy ne csupán egy szűk szakmai területre lássanak rá, hanem egy adott régióban az ott folyó összes tevékenységre.

A funkcionális munkamegosztás helyett tehát regionális megközelítésre helyeznék a hangsúlyt, a helyi lakosság érdekeinek feltérképezésére és az általuk felvetett problémák megoldási javaslataira koncentrálva. Ez a tevékenység széles látókörrrel rendelkező elhivatott elemzőket követel, akik proaktív módon képesek feltérképezni egy kialakult helyzetet az információs spektrum teljes szélességében, és önmagukat folyamatosan fejlesztve képesek alkalmazkodni a megváltozott műveleti követelményekhez.

A központ az elképzelés szerint elsősorban nem az ellenségről és annak várható tevékenységéről adna információt, hanem adatokat gyűjtene a választásokkal, a helyi törzsi gyűlésekkel, a gazdálkodókkal és a kereskedőkkel kapcsolatban, integrálná a CIMIC- és a PRT-csoportok által készült információkat, valamint a nem kormányzati szervezetek és nemzetközi szervezetek információit is. Ezen információk szinte teljes mértékben nyílt forrásból beszerezhetőek, ami lehetővé teszi az elemzések széles körben történő szétosztását is. Ezen utóbbi szervezetek valószínűleg szívesebben dolgoznának együtt a központ elemzőivel annak tudatában, hogy azok nem az ellenségre vonatkozó információkat próbálnak beszerezni tőlük, hiszen az elemzések célja az lenne, hogy növeljék a lakosság támogatását és így támogassák a felkelésellenes műveletek fő erőfeszítését.

Következtetések

A tárgyalt két esettanulmány alapján megállapítható, hogy a hírszerzés hiányosságaiból eredő problémák gyökere nem elsősorban a rendelkezésre álló adatok hiánya (a kelletnél sokkal több adat áll rendelkezésre), nem is az egyes szervezetek információmegosztás elkerülésére irányuló törekvései²³, hanem a hírszerző szervezetekben meggyökeresedett szervezeti kultúra, amely arra irányul, hogy az ellenségre fókuszáljon, és arról gyűjtsön adatokat. Ez a szervezeti kultúra figyelmen kívül hagyja azt az adatmennyiséget, amely nem ezt a célt szolgálja. Ez a hozzáállás egy felkelésellenes műveletben stratégiai szinten komoly hiányosságokat okoz.

---

²² Stability Operations Information Centre.

²³ Műveleti területen szerzett tapasztalataim azt mutatják, hogy a szervezetek számtalan esetben törekedtek a rendelkezésükre álló információk megosztására.

Éppen ezért egy olyan törekvés, amely az aszimmetrikus konfliktusokban a hírszerző szervek tevékenységének egy jelentős részét arra fókuszálja, hogy a lakosságot elemezve a fő erő kifejtését támogassa, segíti a katonai műveletek sikeres végrehajtását is. Ez nem zárja ki azt, hogy a fúziós központokban dolgozó hírszerzők továbbra is az ellenségre vonatkozó adatokat gyűjtsék a korábban már bemutatott módon (a terrorellenes műveleteket támogatva), hiszen erre is nagy szükség van. A fúziós központoknak továbbra is elzárva, az információkat csak egy szűk, arra szakosodott réteggel megosztva kell támogatniuk a fő erő kifejtését. Ezeket az adatokat felhasználva a különleges erők és a hírszerzés szorosabb együttműködésére a jövőben is szükség lesz annak érdekében, hogy a kiemelten fontos célpontokat időben semlegesíthessék.

Ezzel ellentétben viszont a béketámogató információk központoknak nyitottaknak kell lenniük, ahol az elemzők nyugodtan fogadhatnak olyanokat is, akik nem rendelkeznek megfelelő betekintési engedéllyel. Ez a feladatkör részben lefedett már a CIMIC által, a CIMIC-csoportok azonban nem tartják feladatuknak az elemzést és a kiképzést, és nem lehet hírszerzési feladatra sem igénybe venni őket, valamint nem rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal az elemzések későbbi elosztásához sem.

Ha a hírszerző szervezetek abba a hibába esnek, hogy egy terrorellenes stratégiát támogatnak ahelyett, hogy egy felkelésellenes stratégia érdekében fejlesztenék képességeiket, az az aszimmetrikus konfliktusok elhúzódásához vezethet. Bár a dróntechnológia alkalmazásával és egyéb technológiai fejlesztésekkel a hírszerző szervezetek információgyűjtési képessége hatványosan növekedett, az igazi kihívást a szervezetek fókuszának és a kulturális irányultságának a megváltoztatása jelenti majd a közeljövőben.

Fontos a hírszerzési kultúra áttekintése és felülvizsgálata annak érdekében, hogy megvizsgáljuk, szükséges-e a fókuszát helyezés. A JSOC által kidolgozott átfogó megközelítésre vonatkozó módszerek egyértelműen bizonyították, hogy a műveletek tempója és hatékonysága növelhető, ha kulturális változásokat idézünk elő. Az iraki és az afganisztáni háború arra is rámutatott, hogy a legértékesebb információkat – vagyis a lakosság és a helyi szokások átfogó megértéséhez szükségeseket – csak terepen, a harcokhoz minél közelebb eső területeken lehet begyűjteni.

A jövő majd megmutatja, hogy szükség van-e arra, hogy az elemzők egy történész alaposágával gyűjtsék az információkat és ezt követően egy könyvtári alkalmazott ügyességével rendszerezve, majd egy újságíró módjára elemezve azokat lehetőleg minél szélesebb körben szétosszák. Véleményem szerint érdemes lenne áttekinteni, hogy a jövőbeni aszimmetrikus konfliktusokban történő részvétel során melyek a hírszerzés irányai, és hogyan lehet ezeket az irányokat a hazai hírszerző és felderítő képességfejlesztésbe minél jobban integrálni.

Arra azonban mindenképpen törekedni kell, hogy a hírszerzés különböző elemeit és a különleges műveleti erőket hazánkban is minél nagyobb együttműködésre ösztönözzük, szorosan együtt kezelve a felderítő, a hírszerző és a különleges műveleti képességfejlesztési folyamatokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KAPLAN, Fred:
The Insurgents: David Petraeus and the Plot to Change the American Way of War.
Simon & Schuster, New York, 2014.
- MAZZETTI, Mark:
The Way of the Knife: The CIA, a Secret Army, and a War at the Ends of the Earth.
Penguin Books, London, 2014.
- MCCRYSTAL, Stanley:
My Share of the Task.
Portfolio Hardcover, 2013.
- RICKS, Thomas E.:
The Generals: American Military Command from World War II to Today.
Penguin Books, London, 2013.
- URBAN, Mark:
Task Force Black: The Explosive True Story of the Secret Special Forces War in Iraq.
St. Martin's Press, London, 2011.
- WOODWARD, Bob:
Obama's Wars.
Simon & Schuster, New York, 2011.

DR. TÓTH SÁNDOR ALEZREDES

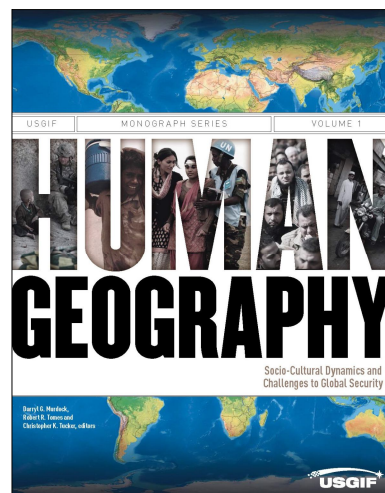
CLAUSEWITZTŐL A VILÁGŰRIG: HUMÁN GEOGRÁFIA, TECHNIKAI HÍRSZERZÉS¹

A tizedik amerikai *Geoinformációs Hírszerző Szimpózium*² legfontosabb üzenete az amerikai hírszerzésben húzóerőnek és bizonyos tekintetben integráló tényezőnek is tartott GEOINT-képességek továbbfejlesztése volt. A technológiai fejlődés keretében a technikai adatszerező platformok bizonyos – lehetőség szerinti – részét a világűrbe telepítik, ami nemcsak a felderítés szempontjából jár előnyökkel, de a műholdas kapacitások optimálisabb felhasználását is eredményezi, az ugyancsak növekvő kommunikációs igények kiszolgálása mellett.

A technológiai trendekkel párhuzamosan azonban meg akarják erősíteni a *humán tényezőt is*, de nem csak a geoinformációs hírszerzésben, hanem rajta keresztül általában a többi felderítési nemet képviselő ágakban is. Ennek egyik vetülete az a törekvés, hogy a szakmában dolgozó értékelők ne csak a technikai adatok megértésére és feldolgozására legyenek képesek, hanem jobban *értsek* az adott célterület szociokulturális (etnikai, vallási, politikai, gazdasági stb.) és geopolitikai összefüggéseit is. Ennek viszont előfeltétele, így ebből következik másik törekvésük, hogy *meg kell szerezni* a célterület szociokulturális dinamikájának és geopolitikai összefüggéseinek a megértését szolgáló információkat!

A szándék tehát egyértelmű és világos, bizonyítja ezt a jubileumi szimpózium alkalmából megjelent földrajzi gyűjteményes kötet is. A *Társadalomföldrajz. Szociokulturális dinamika és globális biztonsági kihívások* címet viseli, az *Amerikai Egyesült Államok Geoinformációs Hírszerző Alapítványa*³ adta ki szakmai monográfiá sorozata első részeként. Az Alapítvány az amerikai geoinformációs közösség háttértámogatását végzi, így menedzseli a társadalmi és a szakmai kapcsolatait, valamint 2004 óta (New Orleans) megrendezi a szóban forgó szimpóziumokat is.

---

¹ A KNBSZ könyvtárából: MURDOCK, Darryl G. – TOMES, Robert R. – TUCKER, Christopher K. (szerk.): Human Geography. Socio-Cultural Dynamics and Challenges to Global Security. United States Geospatial Intelligence Foundation, Herndon, 2014. 246 p.

² The GEOINT 2013* Symposium. Operationalizing Geospatial Intelligence for Global Missions. Tampa Convention Center, Florida, USA, 2014. április 14–17. (A 2013* [csillag] arra utal, hogy a szimpóziumot 2013-ban tartották volna, de az őszi kormányzati leállás miatt el kellett halasztani. Takarékosági okokból pedig nem nyomtatták újra az évszámot a már elkészített kiadványokon, hanem csillaggal jelölték meg a régít.)

³ United States Geospatial Intelligence Foundation – USGIF.

A kötet talán legfontosabb mottójaként a bevezetőjében megfogalmazott gondolatokat érdemes kiemelni, miszerint a hidegháborút követő kilencvenes években *hiba volt a szociokulturális információk megszerzését elhanyagolni, s helyette a technikai hírszerzést túldimenzionálni*. Pedig annak idején – ahogy írják – az amerikai nagystratégiahoz tartozott a Varsói Szerződés tagállamai társadalmi és gazdasági folyamatainak feltérképezése, a szovjet tengeralattjárók parancsnokai kulturális hátterének és ideológiai beállítottságának megértése, vagy kelet-európai befolyásolási műveletek végrehajtása, mint például a lengyel Szolidaritás támogatása.⁴

Az összegyűjtött *huszonhárom* tanulmányt az alábbi *hat* szekcióba csoportosították:

1. A lényeg megértése: vélemények nemzetbiztonsági vezetőktől.
2. A közigazgatásból származó szociokulturális adatok felhasználása a társadalomföldrajzban és a geoinformációs hírszerzésben.
3. Természeti erőforrások: emberi dinamika és biztonság.
4. A kultúra és a modern biztonságföldrajz szociotechnikai dimenziói.
5. A nevek és a nyelv szerepe a társadalomföldrajzban.
6. Politika és kormányzás a szakértői világban: a szociokulturális dinamika alkalmazása a globális biztonságban.

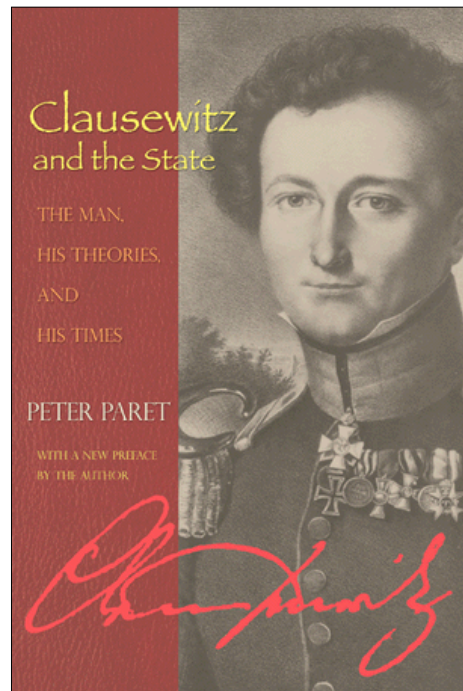
A dolgozatok közül szemezgetve először az újszerűnek tűnő téma jelentőségét megalapozó írást emeljük ki az első szekcióból, amelyben a szárazföldi haderőhöz tartozó geoinformációs központ igazgatója, *Dr. Fontanella* az amerikai katonai gondolkodás természetéről is sokat elárulva így kezdi érvelését:

„A szárazföldi [Army] doktrínában gyakran és jellemzően a műszakiak hívnak segítségül Clausewitz-idézeteket, hogy bizonyítsák manőverező parancsnokaiknak a terep évezredes szerepét sorsuk formálásában. *A háborúról* című művében Clausewitz kijelentette, hogy »a földrajz és a terep karaktere szoros és mindvégig jelenlévő viszonyban áll a hadviseléssel. Döntő befolyásuk van a harcérintkezésre, mind annak lefolyására, mind tervezésére és végrehajtására.« Míg sok tekintetben igaznak tekintik, ez az idézet a nagyszabású katonai műveletek korára fókuszál, amelyben a hadviselő államok állandó hadseregei néztek szembe egymással a harctéren. De amint Irakban és Afganisztánban a nagyszabásúnak indult műveleteink után belekeveredtünk a populációcentrikus műveletekbe, a fizikai terep Clausewitz általi középpontba helyezése rendkívül hiányosnak tűnt. Világossá vált, hogy nem csak doktrínánk, hanem taktikáink, technikáink és eljárásaink (TTP) [Tactics, Techniques and Procedures] is alaposan átnéztek a fizikai terepen lévő emberi tényezőkön. [...] A műveleti siker elérésében elengedhetlenné vált az emberi tényező földrajzi és történelmi dinamikájának és az adott műveleti területről (AO) [Area of Operations] történő továbbterjedésének megértése. Sajnálatos módon, közel egy évtizedes birkózás után még mindig nem jutottunk konszenzusra abban, hogy miként fejlesszük ki a szociokulturális dinamikák megértésnek módját. És

⁴ TOMES, Robert R. – TUCKER, Christopher K.: Introduction. In: MURDOCK et al. pp. vii–viii.

talán még sajnálatosabb, hogy nem használtuk fel annak a számtalan tudományos diszciplínának az eredményét, amelyeket azért vontunk be ennek a kihívásnak a megoldásába, hogy feltárják és értelmezzék a szociokulturális dinamika földrajzi és időbeli (például történelmi) összefüggéseit.”⁵

Valamelyest vitakoznunk kell Fontanella meglátásával, hogy *Carl von Clausewitz* (1780–1831) túlzottan a földrajzra, azaz magára a terepre fókuszált volna, illetve ezzel azt sugallva, hogy figyelmen kívül hagyta volna az emberi tényezőket. A fenti idézet valóban megállja a helyét, mélyebb következtetésre vagy összehasonlításra azonban a szöveg helye, környezete nem ad alkalmat, mivel abban a fejezetben szerepel (V. Könyv),⁶ amelyben *kizárólag* a terep fizikai adottságainak katonai tevékenységekre gyakorolt hatását fejti ki. Megállapíthatjuk, hogy Clausewitz, éppen Fontanella törekvéseit igazolva, nem szűkítette le egész nézetrendszerét a fizikai, természeti tényezőkre, mivel művében igenis sok helyütt megfogalmazta az *emberi tulajdonságok* jelentőségét. Vizsgálta többek között a kormányzat, a hadsereg és a nép sajátos viszonyát, kiemelten fontosnak tartotta a hadvezérek tehetségét, a katonák jellemzőit, erkölcsi erejét, és írt a mindezek felül álló szerencse szerepéről – és így tovább.

Tágabb értelemben, tehát földrajzi és hadelméleti aspektusból is óvatosságnak kell lennünk, azaz hogy mit értett valójában Clausewitz a *földrajzon*. Ugyanis éppen abban az időben kor- és honfitársai, *Alexander von Humboldt* (1769–1859) és *Karl Ritter* (1779–1859) munkássága nyomán kezdett meghonosodni a földrajztudományban az embert is magába foglaló *táj*, illetve *kultúrföldrajz* fogalomköre. Tisztában lehetett ezzel az áramlattal, mert idézett munkájában a hadszíntér kapcsán is említést tesz a *tájhoz/környezethez* tartozó *emberekről/lakosságról* és *földről/terepéről*.⁷

⁵ FONTANELLA, Joseph F.: The Human Landscape. In: MURDOK et al. p. 9. (TS fordítása)

⁶ Fontanella nem adott meg hivatkozást, de az idézet egyezik: CLAUSEWITZ, Carl von: On War. Princeton University Press, Princeton, 1984. p. 348.

⁷ Ízelítőül két angol fordítás a vonatkozó részre a II. Könyv 2. Fejezetből a hadelméleti témakörben: „These circumstances are *country* and ground, the former including the *territory and inhabitants* of the whole theatre of war...”, illetve: „These factors are the *geographical surroundings* and nature of the terrain (the former extended to include the *country and people* of the entire theatre of war...” (TS kiemelései).

Figyelemre méltó adalék lehet még, hogy Clausewitz katonatársa és barátja, *Franz August O'Etzel* (1784–1850) – távíró módszerek feltalálása mellett – szintén járatos volt a geográfiában, és Humboldt mellett a *Berlini Földrajzi Társaság* alapító tagjai között is szerepelt (1828).⁸ Humboldt egyébként alkalmanként előadásokat tartott a Clausewitz vezetése alatt álló berlini hadiiskolán, személyes kapcsolataik további kutatása újabb összefüggésekre is fényt deríthet.⁹

Ebben az összetett problémában tehát a földrajz és a hadügy szoros kapcsolatát, minden bizonnyal oda-vissza érvényesülő kölcsönhatását kell felfedeznünk.¹⁰ Ugyanakkor Fontanella figyelmeztetését továbbgondolva rá kell mutatnunk arra a fölöttébb izgalmas és aktuális összefüggésre, ahogyan Clausewitz egyes tanai az amerikai katonai gondolkodáson keresztül *hatással le(he)ttek szövetségesi alapelvekre* is, így eljutottak és érvényesültek/érvényesülnek azokon az iraki és afganisztáni hadszíntereken, melyeken magyar katonák is feladatokat hajtottak/hajtanak végre.

Mielőtt mélyebben elmerülnénk Clausewitz fordításának bonyolult útvesztőjébe, fel kell hagynunk az amerikai hadügy természet- és társadalom/emberföldrajzi dilemmájának bővebb elemzésével. Ezzel együtt mégis érdemes lenne mélyebben utánajárni az ő és más európai katonák, stratégák amerikai katonai gondolkodásra gyakorolt hatásának. Így annak is, hogy a különböző angol nyelvű fordítások – a legújabb magyar változatra (Zrínyi, 2014) gondolva – milyen problémát okoztak/okoznak a háborúról szóló, bevallottan nem teljesen véglegesített gondolatai értelmezésében. Az egyes részletek kiragadása és alkalmazása során mindenesetre megszívlelendő a szakterületen jártas kutató véleménye: „Hiszen a háborúról – mint a társadalom különleges állapotáról – szóló nézetek, tudományos megállapítások közül *mindig az adott, konkrét, történelmi, politikai, hadügyi helyzet dönti el*, hogy mely időpontban, mely szakmai kérdés megoldására, mikor, milyen elemeket veszünk ki, és *a gyakorlati igényeknek megfelelően miként építünk belőlük új elméleti rendszert*. Egyszerűbben fogalmazva azt kell mondanunk, hogy *sem a nemzetközi, sem a magyar hadelméletben nincsen új a nap alatt*, ellenben *a gyakorlati hadügyet tekintve* – és itt elsősorban eljárásról, technikai eszközökről van szó – *minden nap valami újdonságot hoz*.”¹¹

Első idézet: CLAUSEWITZ, Carl von: *On War*. Penguin Books, New York, 1982. p. 194. *J. J. Graham* ezredes 1908-ban újra kiadott, módosított, 1873-as fordításán alapszik. *Graham* a *Vom Kriege* első kiadásának (1832) egyik későbbi, módosított változatát használta. A második idézet: CLAUSEWITZ, Carl von: *On War*. Princeton University Press, Princeton, 1984. p. 146. *Michael Howard* és *Peter Paret* először 1976-ban megjelent fordítása módosításokkal, tárgymutatóval. A szerzőpárosé a leginkább elfogadott angol nyelvű fordítás. Alapja a *Vom Kriege* első kiadása (1832), melyet *Werner Hahlweg* professzor kiegészítésekkel és annotációkkal ellátva publikált 1952-ben. Hozzáteszük, hogy egy további angol fordítást készített *O. J. Matthijs Jolles* (New York, 1943), szintén nem az eredeti szöveget használta.

⁸ PARET, Peter: *Clausewitz and the State. The Man, His Theories, and His Times*. Princeton University Press, Princeton, 2007. pp. 258., 308–311.

⁹ Vö.: NAGY Miklós Mihály: *Geográfia és hadelmélet*. Földrajzi Értesítő, 2002/1–2. p. 239. (3. sz. jegyzet)

¹⁰ Bővebben: NAGY i. m., valamint a téma geopolitika-elméleti összefüggéseire: Uő.: *Geopolitika és hadtudomány*. Magyar Tudomány 1999/7. pp. 769–778.

¹¹ NAGY i. m. pp. 238–239. (TS kiemelései)

Az elméleti kérdéseken túllépve, természetesen nincs kételkedni való okunk Fontanella önkritikai élű meglátásában, hogy az amerikai haderő túlsúlyozta volna a természetföldrajzi tényezők szerepét, ám azt is látnunk kell, hogy a realista irányzatokhoz közel állók viszont – többek között az orosz külpolitika és napjaink geopolitikai, geostratégiai folyamatai miatt – éppen az elhanyagolt földrajzi motívumok *sorsszerű bosszújára* figyelmeztetnek.¹² Felismerése ettől függetlenül méltányolandó, a humán tényező mélyebb megértésére nem csak Amerikában van igény. A múlt helyett ezért koncentráljunk arra, hogy elképzelése milyen következményekkel jár a felderítő szakmai munkára. Véleménye szerint ugyan még nem érték el ennek a megértésnek az elvárható szintjét, de az információgyűjtés során már sok részterületet elkezdtek feldolgozni, illetve erre ösztönöznek. Először is javasolja felhasználni *a közigazgatási kimutatásokban fellelhető adatokat* (pl. népszámlálások, földhivatali és üzleti nyilvántartások), figyelni és elemezni kell *a közösségi oldalakon elérhető információkat* és lehetőség szerint *közvélemény-kutatásokat* kell végezni. A lényegét összefoglalva: mély, szövetszerű, történelmileg és tudományosan megalapozott, illetve az adott helyszínen szerzett tapasztalatok által alátámasztott adatokra van szükség, emellett azon kell dolgozni, hogy ezeknek az adatoknak a feldolgozását, megjelenítését és megosztását is meg lehessen oldani.¹³

A harmadik szekcióból egy vízbiztonsági írást választottunk, amely az *Oregoni Egyetemen* tevékenykedő *Aaron T. Wolf* professzor köré csoportosult műhely elismertségét jelzi. Az egyetemen régóta foglalkoznak a víz biztonságpolitikai vonatkozásaival, Wolf irányít egy vízkonfliktus-menedzsment programot (Program in Water Conflict Management and Transformation), továbbá koordinálja az általa létrehozott, mintegy négyszáz vízzel kapcsolatos szerződést tartalmazó édesvízkonfliktus adatbázist (Transboundary Freshwater Dispute Database).¹⁴ Könyvünkben az édesvízforrások, a szociokulturális dinamika és a geopolitikai stabilitás összefüggéseit elemzik. Feltárják az édesvízkészletek geofizikai jellemzőit, az emberi beavatkozások és a – szerintük nehezen megjósolható – klimatikus változások okozta sérülékenységeit. Geopolitikai szempontból arra utalnak, hogy a nemzetközi vízmegosztási egyezmények hiánya alapvetően magában hordozza a konfliktus lehetőségét, ezért sok szakértő a vízért folytatott háborúk közelségéről beszél. Ehhez képest azonban azon az állásponton vannak, hogy tapasztalataik alapján *az édesvízkészletek megosztását övező nemzetközi együttműködés valószínűbb a konfliktusnál*, különösen azokban a nemzetközi medencékben, melyekben erősebb az intézményi szerkezet.

¹² Vö.: KAPLAN, Robert D.: *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Random House Trade Paperbacks, New York, 2014. p. 414. A pontosság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy földrajzi determinista szellemű könyve utószavában Kaplan mégis elárulja, és ezzel Ratzel vitatott megítéléséhez mutatta nagy hasonlóságot, hogy a humán tényező elemzésére nem fordított akkora energiát! I. m. p. 348., illetve a ratzeli utalásunkra: MENDŐL Tibor: *A földrajztudomány az ókortól napjainkig*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1999. p. 218. (Kaplan a STRATFOR kutatóintézet vezető geopolitikai elemzője.)

¹³ FONTANELLA i. m. p. 11.

¹⁴ Bővebben intézete honlapjáról:

<http://www.transboundarywaters.orst.edu/about/wolf.html>; letöltés: 2014.06.22.

Ezt a képet erősíti az a nézetük is, hogy a nemzetközi vízpolitikát gyakran közvetlen *külföldi befektetések* is befolyásolják, egyebek mellett öntözőrendszerek és gátak építése vagy földvásárlások révén. Utóbbival kapcsolatban emlékeztetnek a 2007–2008-as világelelmezési válság következtében érintetté vált mintegy 227 millió hektárnyi földterületre a dél-szaharai övezetben (például Tanzánia) és Ausztráliában. A vízmegosztás szociokulturális szinten megjelenő, mindmáig el nem döntött vitáit véleményük szerint az okozza, hogy az édesvízforrásokhoz való hozzáférést vagy egyéni, azaz emberi jogi, vagy pedig közösségi, tehát a Föld minden lakosát megillető kérdésként fogják fel. Kutatásokra hivatkozva aláhúzzák, az utóbbi tizenkét évben a gátépítés tendenciája annak ellenére emelkedett, hogy a szakértők társadalmi és környezeti károokra figyelmeztettek, mindeközben közel 500 millió ember vált érintetté az adott folyók mentén. Összességében megállapítják, hogy nem lehet közvetlen ok-okozati viszonyt megállapítani pusztán az édesvízkészlet hiánya és a konfliktusok kialakulásának valószínűsége között, helyette komplex módon kell megvizsgálni a helyzetet a különböző társadalmi és politikai viszonyok, érdekek figyelembevételével.¹⁵

Mielőtt a negyedik rész közösségi médiával foglalkozó írásaira térünk, hadd emlékeztessünk a brit *Kormányzati Híradóközpont* (GCHQ¹⁶) egykori főigazgatója és kollégái kezdeményezésére, akik az újszerű kommunikációs módot jelentő közösségi média kapcsán egy új felderítési nem létrehozását javasolták. SOCMINT-nek, azaz *Social Media Intelligence*-nek nevezték el, amit közösségi média felderítésnek/hírszerzésnek lehetne fordítani. Kidolgozták módszereit és működési, elemzési-értékelési elveit, valószínűleg az arab tavasz tapasztalatait is felhasználva. Mindaddig azonban az újnak szánt diszciplína – egyedülálló információtartalma és aktualizása ellenére – nem tudott helyet csinálni magának a nagyok között úgy, mint az OSINT egy pár évvel ezelőtt.¹⁷

Kötetünkben a SOCMINT-ről nem esik szó, helyette az első tanulmány az *open-source geospatial intelligence* kifejezést használja. Szerzői az amerikai geoinformációs hírszerző közösséggel együttműködő *George Mason University* szakmai köréhez tartoznak, így nem véletlen, hogy a GEOINT-tel hozzák összefüggésbe ezt a területet. Logikájuk érthető, mivel a közösségi média „szereplői” *helyének meghatározása nélkül az értéke minimális lenne*. A különböző bejegyzések, képi üzenetek és videók számos földrajzi információt hordoznak, de a továbbításra utaló metaadatok gyűjtésével és elemzésével is értékes következtetéseket lehet levonni – vélik a szakértők. Szerintük a nyílt forrású geoinformációs hírszerzés alapjaiban változtatja meg a szociokulturális dinamika elemzését és megértését, valamint lehetővé teszi a humán tényező saját valójában, igazi organizmusként történő tanulmányozását.¹⁸

¹⁵ VEILLEUX, Jennifer C. – ZENTNER, Matthew – WOLF, Aaron T.: Relationship between Freshwater Resources, Socio-Cultural Dynamics and Geopolitical Stability. In: MURDOCK et al. pp. 81–88.

¹⁶ Government Communications Headquarters

¹⁷ A SOCMINT-re lásd: OMAND, Sir David – BARTLETT, Jamie – MILLER, Carl: #Intelligence. Demos, London, 2012. http://www.demos.co.uk/files/Intelligence_-_web.pdf?1335197327; letöltés: 2014.06.22., valamint publikálták előfizetéses folyóiratban is: Üök: Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT). Intelligence and National Security 2012/6. pp. 1–23.

¹⁸ STEFANIDIS, Anthony – CROOKS, Andrew – CROITORU, Arie – RADZIKOWSKI, Jacek – RICE, Matthew: Social Media and the Emergence of Open-Source Geospatial Intelligence. In: MURDOCK et al. pp. 109–123.

Furcsa módon a szekció másik írása is hoz egy új fogalmat, a *Cybersocial Geography*-t (kibertér társadalomföldrajz),¹⁹ de engedje meg az olvasó, hogy a nehezen érthető szakkifejezések és bonyolult módszerek átültetését mellőzve csak annyit tolmácsoljunk, hogy az internetes fejlődés ütemét érzékelve a közösségi médiából nyerhető információk egyre nagyobb prioritást kapnak majd az amerikai hírszerző közösség tevékenységében.

A bemutatott monográfiától és szakmánktól kicsit eltávolodva azt vesszük észre, hogy a tudományos igényű megismerésnek a jelei az Amerikai Egyesült Államok biztonságpolitikájában máris megjelentek. Az utóbbi időszak külpolitikai kommunikációja alapján ugyanis valószínűsíthetjük, hogy *a helyi viszonyokat minél mélyebben megérteni kívánó szándék, körültekintés*, a napjainkban zajló szíriai és a 2014 közepén – éppen az írásunk készítésének napjaiban – kiújuló iraki konfliktus kapcsán is latba esett/esik az amerikai döntéshozatali folyamatban; természetesen nemzeti érdekei mérlegelése mellett. Az amerikai/nyugati beavatkozási opciókról rengeteg publikáció, nyilatkozat látott napvilágot, a megszámlálhatatlan szakértőt felvonultató intézetek és *think-tank*-ek egymással versengve kínálták javasolataikat. Legjobbjaik a nemzetbiztonsági törzs asztalára is eljuthattak, bár a konklúziók sokszínűsége, netán belpolitikai színezetvétele tulajdonképpen lehetetlenné tette a különböző értékelések egyértelmű szintetizálását.

Tudományos igénnyel megfogalmazott tanácsból és szakértői véleményből nem volt hiány a krími események értékelésénél sem, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy a félsziget elszakadását, visszavételét – eltérő álláspontokból ugyan, de – az orosz történelmi, demográfiai (lényegében társadalomföldrajzi) érveket érdemben nem vitatva, inkább nagypolitikai, geopolitikai megfontolások mentén ellenzik. A végleges rendezés még előttünk áll, így nyitott kérdés a nemzetközi közösség véleményének további alakulása és az érvényben lévő vagy az esetlegesen újonnan foganatosítandó szankciók hatásmechanizmusa, ugyanakkor elgondolkodtató a krími *fait accompli* megítélése a *polgári nacionalizmus* vagy az *etnikai nacionalizmus* mércéje alapján is.²⁰

Ezzel kapcsolatos benyomásunk még az, hogy az amerikai tudományos élet ún. civil kutatóihoz képest a biztonságpolitikai kérdésekben mértékadónak tekintett szakértők között nagy többségben vannak a katonai és a nemzetbiztonsági (hírszerző) szakmából korábban kikerült személyiségek. A volt szakmabeliek jól informáltsága és tapasztalata a legtöbb akadémikusét felülmúlja, így a helyzetértékelésekben és a politikai döntések előkészítésében megnyilvánuló befolyásuk semmi esetre sem hanyagolható el. Emellett – saját tapasztalataink alapján – sokan érezhetjük e jelenség

---

¹⁹ KELLY, John: Toward Cybersocial Geography: Meeting the Analytic Challenge of Social Media. In: MURDOCK et al. pp. 125–132.

²⁰ RACHMAN, Gideon: London Falling. The National Interest, 2014/July-August, p. 30.

A szerző érzékelteti, hogy a demokratikusan végbemenő változásokat, például a csehszlovákok, a skótot vagy a quebecit elfogadhatónak tartja, de rámutat arra az eshetőségre, hogy az újdonsült példákat mások is követni igyekezzenek majd. Károsnak tartja azonban a szélsőséges nemzeti törekvéseket, mint ahogy utalást tesz arra is, hogy a polgári és a nemzeti nacionalizmus közötti különbséget ma Oroszországban és Magyarországon valószínűleg nem látják ilyen élesen, miként Putyin a skót önrendelkezést állította példaképül a krími népszavazók elé.

azon közvetett hatását, amely gyakran eldönti a hírügynökségek és a hírszerző szervezetek közötti információs versenyfutás – legalábbis – részeredményét.²¹

A rövid kedvcsinálónk vége felé megismételjük, hogy nagyon fontos az amerikai geoinformációs és az egész hírszerző közösség felismerése a társadalomföldrajzi információk hasznossága és alaposabb tanulmányozása tekintetében. Persze korábban is voltak már hasonló igények. Gondoljunk csak saját történelmünkre, majdnem száz éves múltra tekint vissza a békekonzferenciára készített *Teleki Pál*-féle (1879–1941) „vörös térkép” és a románbarát francia geográfus, *Emmanuel de Martonne* (1873–1955) térképe, melyek eltérő módszerekkel és adatok alapján ábrázolták a demográfiai, etnikai viszonyokat.²²

Az USGIF gondozásában GEOINT-füzérbe válogatott legújabb tanulmányok kiválóan mutatnak rá a követendő irányvonalakra, ami végső soron egy közel valóságos, az „emberi” és a „földi” viszonyok együttesének *ábrázolására és elemzésére* alkalmas produktumhoz juttathatja a hírszerző közösséget. A kiadvány olyan lendülettel veti bele magát a különböző tudományos témákba, hogy – egyelőre – elméleti síkra visszakanyarodva nem kerülhetjük meg annak a kérdésnek a feltevését, hogy az amerikai hírszerző szervezetek *földrajzi*, s általában véve *a tudományos megalapozottság* iránti növekvő fogékonysága milyen hatással lesz az Amerikai Egyesült Államok, valamint más nagyhatalmak és országok magatartására, illetve ezek után hogyan és milyen eredménnyel lesznek *egyeztethetőek és ütköztethetőek* a hagyományos nemzeti érdekek az újszerű tudományos elvekkel.

Mert mindjárt hozzá kell tennünk, hogy az *ENSZ Biztonsági Tanács* többi állandó tagja is érintett ebben a régi-újszerű dologban. *Kína* világgazdasági és tengeri pozíciói megerősítésén, *Oroszország* Heartland-je kiterjesztésén és befolyásának növelésén fáradozik, míg az *Egyesült Királyság* a skót különcködéssel, *Franciaország* pedig hagyományos afrikai érdekeltségeivel bajlódik. A sort

²¹ Érdekességként említjük, hogy a CNN vezető nemzetbiztonsági tudósítója, Jim Sciutto is részt vett a tampai szimpóziumon, ahol ceremóniamesterként a CENTCOM parancsnoka beszédét vezette fel. Wikipédiás önéletrajza szerint ő volt az egyetlen amerikai zurnaliszta, aki korábban, az iraki megszállás alatt a különleges erők kötelékében beágyazottan tevékenykedett, majd ismét az elsők között tűnt fel a Bagdadba visszatérők között 2014 júniusában.

http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Sciutto; letöltés: 2014.06.21.

²² Halkan jegyezzük meg: arról a békekonzferenciáról van szó, amelyen az Amerikai Egyesült Államok már nem volt ott, és amely jelentős mértékben támaszkodott a történetesen virágkorában lévő földrajztudományi kutatásokra! Az említett térképek összevetésére, illetve tágabb kontextusára lásd: KRASZNAI Zoltán: Szakértelem és geopolitika. In: K. HORVÁTH Zsolt – LUGOSI András – SOHAJDA Ferenc (szerk.): Léptékváltó társadalomtörténet. Hermész Kör – Osiris, Budapest, 2003. RÓNAI András: Térképezett történelem. Magvető, Budapest, 1989. TÓTH Sándor: A román földrajzi gondolat. Geopolitika, biztonság, földrajzoktatás. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.

természetesen lehet tovább folytatni, hiszen kevés olyan országbeutatót tudunk elképzelni, melyek történelmi áttekintésükben ne tudnának arról panaszkodni, hogy a nagyhatalmak nem megfelelően rajzolták meg határaikat. A fennálló (nemzet)állami struktúra kereteit a megváltozó földrajzi, demográfiai, klimatikus viszonyok, régi-új geopolitikai érdekek és nem utolsósorban a terrorizmus bélyegét gyakran viselő szélsőséges vallási, etnikai mozgalmak feszegetik.

Könnyen lehet, hogy ha Szíria és Irak fölött működik a geoinformációs hírszerzés és vele együtt – Fontanella, valamint Clausewitz komplex látásmódját felhasználva – tanulmányozzák az ottani történelmi, természet- és társadalomföldrajzi viszonyokat, akkor az amerikai külpolitikának, szövetségeseinek és az egész nemzetközi közösségnek sok határszakasz megkérdőjelezésére, újrajzolására kell felkészülnie.

Az első igazán nehéz próbatétel Kurdisztán lehetne, ha a kurdok is így akarnák...

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CLAUSEWITZ, Carl von: *On War*. Penguin Books, New York, 1982.
- CLAUSEWITZ, Carl von: *On War*. Princeton University Press, Princeton, 1984.
- KAPLAN, Robert D.: *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*. Random House Trade Paperbacks, New York, 2014.
- KRASZNAI Zoltán: Szakértelem és geopolitika. In: K. HORVÁTH Zsolt – LUGOSI András – SOHAJDA Ferenc (szerk.): *Léptékváltó társadalomtörténet*. Hermész Kör – Osiris, Budapest, 2003. pp. 345–364.
- MENDŐL Tibor: *A földrajztudomány az ókortól napjainkig*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1999.
- MURDOCK, Darryl G. – TOMES, Robert R. – TUCKER, Christopher K. (szerk.): *Human Geography. Socio-Cultural Dynamics and Challenges to Global Security*. United States Geospatial Intelligence Foundation, Herndon, 2014.
- NAGY Miklós Mihály: *Geográfia és hadelmélet*. *Földrajzi Értesítő*, 2002/1–2. pp. 237–247.
- OMAND, Sir David – BARTLETT, Jamie – MILLER, Carl: *#Intelligence*. Demos, London, 2012. http://www.demos.co.uk/files/_Intelligence_-_web.pdf?1335197327; letöltés: 2014.06.22.
- PARET, Peter: *Clausewitz and the State. The Man, His Theories, and His Times*. Princeton University Press, Princeton, 2007.
- RACHMAN, Gideon: *London Falling*. *The National Interest*, 2014/July-August pp. 25–30.
- RÓNAI András: *Térképezett történelem*. Magvető, Budapest, 1989.
- TÓTH Sándor: *A román földrajzi gondolat. Geopolitika, biztonság, földrajzoktatás*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A NÉMET NEMZETBIZTONSÁGI SZEKTOR MŰKÖDÉSI KERETE

Bevezető

Miután Heinz Fromm tizenkét éven keresztül vezette a német Alkotmányvédelmi Hivatalt,¹ 2012. augusztus elsejei hatállyal Hans-Georg Maassent nevezték ki a hivatal élére. Heinz Fromm távozása² összekapcsolódott azokkal a „terrorcselekményekkel”, amelyeket a Nemzeti Demokrata Párttal kapcsolatba hozott Nemzetiszocialista Illegális³ követett el. Az illegális szervezet tevékenysége és a hosszan tartó eredményes rejtőzködése sokkolta a közvéleményt, és az alkotmányos rend védelméért felelős BfV vezetését is felelőssé tették. Az újságírók az új elnöktől már az első alkalmakkor azt kérdezték, hogy milyen átszervezéseket tervez annak érdekében, hogy az alkotmányos rend védelméért felelős hivatal képes legyen megakadályozni a hasonló szervezetek kiépülését.

Az elnök válaszában kifejtette, hogy alapvetően nincs szükség átszervezésre, hanem a meglévő rendszert kell jól működtetni.⁴ Bár a német egyesítés után szükségszerűen voltak átalakítások a nemzetbiztonsági szektorban, de azok nem voltak olyan jelentősek, mint a többi volt szocialista országban, hiszen az NSZK-ban adva volt egy demokratikus keretek és jogszabályi ellenőrzés mellett működő nemzetbiztonsági szektor, amely átvette az NDK állambiztonsági szervezeteinek helyét. A jelenlegi, szoros értelemben vett német nemzetbiztonsági szektorhoz az említett BfV, a Szövetségi Hírszerző Szolgálat,⁵ illetve a Katonai Elhárító Szolgálat⁶ tartozik. Emellett vannak más szervezetek, amelyek részt vesznek a hírszerző és az elhárító tevékenységben.⁷

---

¹ Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV).

² BRÖCKER, Michael – MAYNTZ, Gregor: Bundesinnenminister entlässt Fromm. Verfassungsschutzpräsident tritt zurück. <http://www.rp-online.de/politik/deutschland/bundesinnenminister-entlaestst-fromm-aid-1.2894303>; letöltés: 2013.06.06.

³ Bár felvetették a párt beszüntetésének gondolatát is, de ezt politikai szinten elutasították. A nagy pártok ugyanis úgymint elhatárolódnak a szélsőjobboldali párttól, a betiltás pedig csak reflektorfénybe állítaná az amúgy országos szinten alacsony támogatottságú politikai erőt.

⁴ Nem mindenki osztja az új elnök véleményét. Különösen az ellenzéki politikusok kritikusan fogalmaztak, és hiányolták azt a felderítő munkát, amely elvárható lett volna az alkotmányos rend védelmével megbízott BfV-től a szélsőséges mozgalom felszámolása érdekében. A „Zöldek” kifejezetten a hivatali rendszer átszervezését követelték, kijelentve, hogy a BfV ebben a formában nem alkalmas feladatának ellátására: Cem Özdemir zöldpárti képviselő szerint is új struktúra, új személyi állomány kellene a feladat megfelelő végrehajtásához. Özdemir will Reform des Verfassungsschutzes. In: Reutlinger Generalanzeiger. 2013.04.13.

⁵ Bundesnachrichtendienst (BND).

⁶ Amt für den Militärischen Abschirmdienst (MAD).

⁷ Szövetségi Bünyügyi Hivatal (Bundeskriminalamt – BKA). 1951-ben hozták létre az FBI mintájára, a Belügyminisztérium alárendeltségében áll. Feladatai a törvények betartatása, a bűnügyek, a terrorista akciók és más államellenes cselekmények felderítése. Szövetségi Informatikai Biztonsági Hivatal (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik – BSI). Felel a kormány számítógépes rendszerének biztonságáért, emellett rejtjelezést és rejtjelfejtést végez.

A „demokratikus” működési feltételek megteremtése

A német nemzetbiztonsági struktúra tanulmányozása a közép-kelet-európai nemzetbiztonsági szolgálatok szempontjából is jelentős. Ez egyrészt abból adódik, hogy Németországban a szektor „demokratizálódási” jelentősége több alkalommal is jogalkotói és politikai kérdés volt. A második világháború utáni években, majd a két Németország egyesülése után a keletnémet területekre vonatkozóan ki kellett építeni a nemzetbiztonsági szolgálatok működésére vonatkozó demokratikus jogszabályi keretet. Másrészt az intimszféra és a személyes adatok védelme a Gestapo és a keletnémet Állambiztonsági Minisztérium⁸ miatt ugyanolyan kényes kérdés Németországban, mint a közép- és kelet-európai térségben.⁹ Így érthető, hogy a német nemzetbiztonsági szektorral foglalkozó szakirodalom még kifejezéseiben is ügyel arra, hogy jelezze: Németországban demokratikus keretek között működő nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenykednek.¹⁰

Vannak olyan biztonságpolitikai hangsúlyok, amelyek Németországban a kelet-európai térséghez képest erőteljesebben jelentek meg, de a következő években előfordulhat, hogy ezek a jelenségek a volt szocialista országokban is felerősödnek. A kihívások kezelésében a német eljárások és tapasztalatok szintén alkalmazhatóak lehetnek. Ilyen terület például a bevándorlás, a szélsőséges iszlám, a szélsőséges jobb- és baloldali szervezetek.

Szintén kapcsolódási pont a múlt feltárására irányuló törekvések. Németországban a két diktatúra időszakával való szembenézés az államvédelmi hatóságok megítélésére is kiterjed. A BfV külön projekt keretében kutatja és elemzi, hogy 1950–1975 között milyen arányú volt azoknak az alkalmazottaknak a száma, akik náci múlttal rendelkeztek.¹¹ Ilyen irányú kutatás a BND-nél is van. A múlt feltárására irányuló hasonló kezdeményezés a kommunista pártállami szervezetek vonatkozásában is létezik. 1991 decemberében állítottak fel a Szövetségi Megbízott az Egykori Német Demokratikus Köztársaság Állambiztonsági Szolgálatainak Levéltári Ellenőrzésére elnevezésű hivatalt,¹² amely az NDK államvédelmi hatóságai által gyűjtött információkat elemzi. Első vezetője, Joachim Gauck egykori evangélikus lelkész és emberi jogi aktivista után a hivatalt csak Gauck-szervezetnek is nevezték. A kezdeti hatszáz fő később hárromezerre duzzadt. Az intézmény felállítását heves vita kísérte. Többen inkább azoknak az iratoknak a megsemmisítését követelték, amelyekből kimutatható az állambiztonsági szolgálatok

⁸ Ministerium für Staatssicherheit (Stasi).

⁹ Németország felmondott egy titkos hidegháborús megállapodást.
http://kitekinto.hu/europa/2013/08/06/nemetorszag_felmondott_egy_titkos_hideghaborus_megallapodast/#.Up2EY9I9pA0; letöltés: 2013.12.03.

¹⁰ Németországban kiterjedt szakirodalma van a nemzetbiztonsági szolgálatok működésének. Ezekben a tanulmányokban, monográfiákban vagy doktori értekezésekben több alkalommal is jelzik, hogy Németországban nem használható a titkosszolgálat kifejezés, mert a titkosszolgálatok lényegéhez tartozik, hogy a regnáló államhatalom alatt és érdekének szolgálatában állnak. Épp ezért az „ellenzékkal” szembeni hatalomgyakorlás eszközei is. Márpedig ilyen szervezetek nincsenek Németországban.

SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienste Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. Berlin: Lit, Verlag. 2011. pp. 11–12.

¹¹ <http://www.verfassungsschutz.de/en/about-the-bfv/research-project-on-bfv-s-history>; letöltés: 2013.12.11.

¹² Bundesaufträge für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der Ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BStU).

egyes munkatársainak bűnössége gyilkosság vagy súlyos testi sértés vonatkozásában. Arra hivatkoztak, hogy a nyugati hírszerző-elhárító szervezetek is követtek el hasonló visszaéléseket azokban az években. Részben a „kutatómunka” eredményeképp negyvenkétezer-hatvanhat személyt mozdítottak el hivatalából, és tizenkétezer-nyolcszáz veszítette el munkáját egykori Stasi-összekötései miatt. Bár az elmúlt időszakban a dokumentumok hozzáférési lehetőségeit már korlátozták, de a BStU ma is korlátlan hozzáféréssel rendelkezik.¹³

Német Hírszerző Szolgálat – BND

A német nemzetbiztonsági szektor első pillére a BND, amely 1956. április 1-jétől, az ún. Gehlen-szervezet utódjaként működik.¹⁴ A második világháború előtt és alatt a katonai hírszerzést részben a Keleti Idegen Hadseregek Osztálya¹⁵ látta el. Főképp a Szovjetunióra és a többi kelet-európai országra fókuszált. Vezetőjének, Reinhard Gehlennek a nevéhez kapcsolják a Hírszerző Szolgálat felállításának és a tevékenységi kör kialakításának első lépéseit. Gehlen már a háború éveiben megjövendölte nemcsak a Náci Birodalom bukását – arra sokan utaltak –, hanem az akkori szövetségesek későbbi szembenállását is. Ennek megfelelően célirányosan gyűjtötte azokat az információkat, amelyeket a későbbi szembenállás alatt felhasználhatónak vélt. Őutána nevezték a szervezetet Gehlen-szervezetnek, vagy egyszerűen csak szervezetnek.¹⁶ A szervezet létrehozása utáni időben több alkalmazottja a Wilhelm Canaris által vezetett és a második világháborúban működő katonai elhárítás,¹⁷ az SS, a Biztonsági Szolgálat,¹⁸ illetve a Gestapo soraiból került ki. Később ezek a személyek kompromittálódtak, de csak lassan kerültek ki a szolgálat állományából. Ugyanez elmondható a BfV-re is.

A szervezet kezdetben a CIA-nak dolgozott, amely cserébe a működéshez szükséges feltételeket biztosította: gépjárműveket, üzemanyagot, felszerelést stb. A hidegháború első évei alatt a hírszerzési tevékenység elsősorban Kelet-Németországra összpontosult, ahol totális hírszerzésre törekedett. Majd később minden olyan információt gyűjtött, amely a keleti blokk és különösen Kelet-Németország katonai kapacitására – repülőterek, kórházak, infrastruktúra stb. – vonatkozott. Hírforrás szempontjából kitüntetett helyen kezelték az NDK politikai és katonai felső vezetését. Idővel problémát jelentett, hogy az informátorok egy része kettősügynökként a kelet-németországi hírszerző szervezetnek is dolgozott. Ezért ma már többen megkérdőjelezik a „Gehlen-szervezet” valódi hatékonyságát.¹⁹

¹³ JEFFERSON, Adams: Bundesaufträge für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der Ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik. In: JEFFERSON, Adams (szerk.): Historical Dictionary of German Intelligence. Toronto: The Scarecrowpress. 2009. p. 57.

¹⁴ JEFFERSON, Adams: Bundesnachrichtendienst (BND). In: JEFFERSON, Adams (szerk.): Historical Dictionary of German Intelligence. Toronto: The Scarecrowpress. 2009. p. 58.

¹⁵ Abteilung Fremde Heere Ost.

¹⁶ Reinhard, Gehlen, Biografie.
[http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=326&RID=1](http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=326&RID=1;); letöltés: 2013.06.13.

¹⁷ Abwehr.

¹⁸ Sicherheitsdienst.

¹⁹ JEFFERSON, Adams: Bundesnachrichtendienst (BND). pp. 58–59.

A berlini fal felhúzásával megváltozott a helyzet, és a hírszerzés iránya is részben módosult. Mind a hírszerző szolgálat eredményeihez, mind a szervezeten belüli demokratizálódási és modernizálódási folyamatok megvalósításához jelentősen hozzájárult Gehlen utódja, Gerhard Wessel.²⁰ A német szolgálat Latin-Amerikában és a Közel-Keleten az egyik legjobban informált szervezetté vált. 1967. június elején szinte órára pontosan előre jelezte a hatnapos háború kitérését. A Német Szövetségi Hadsereggel szoros együttműködésben fontos informátora maradt a NATO-nak a Szovjetunió és a keleti blokk hadseregeiről. Ez az 1968-as prágai események kapcsán is megmutatkozott, hiszen a szovjet beavatkozás lehetőségét már három hónappal az események előtt jelezték. 1980-ban pedig a gdanski hajógyári munkások sztrájkja kapcsán adott hiteles előrejelzést és helyzetképet. De a kubai rakétaválságnál is megmutatkozott a szervezett felkészültsége. Fő feladatkörét az 1968-ban kiadott „általános szolgálati utasítás” határozta meg.²¹ 1968-ban az NSZK titkos megállapodásban kötelezte magát, hogy az országban állomásozó szövetségeseknek hozzáférést biztosít a nyugatnémet titkosszolgálatok telefonlehallgatási adataihoz. Ez alapján az amerikai, a brit és a francia szolgálatok csapataik biztonsága érdekében felkérhették a BND-t és a BfV-t a levelek, a táviratok elolvasására és a telefonbeszélgetések lehallgatására, illetve az adatok átadására.²² Lényegében ilyen együttműködés már 1968 előtt is volt. A nyugati hatalmak és Németország már 1952-ben, majd 1954-ben is megegyezett az információcseréről.²³

1972-ben a müncheni olimpián történt terrortámadás után a szervezet terrorelhárítási kapacitásának növelését is célul tűzték ki. 1986-ban a Nyugat-Berlinben elkövetett „diszkómerényletet” követően azonosították a támadás líbiai szárait. A koszóvói válság kapcsán derült fény többek között a német hírszerző szolgálat jelentős koszóvói szerepvállalására. Tiranában kiépítették az egyik legjelentősebb BND-rezidentúrát, és kialakították az albán titkosszolgálat²⁴ az együttműködést.²⁵ 2006-ban a libanoni–izraeli háború után a két fél között a szolgálat közvetítő szerepet töltött be, ami a 2008-as fogolycseréhez is vezetett.²⁶

²⁰ Gerhard Wessel mint tehetséges szónok Gehlen munkatársaként tűnt fel a háború utolsó éveiben. Később a szervezetben az elemzés-értékelésért felelt. Ahogy Gehlen, úgy az ő esetében is többen kritizálták a náci Németországhoz és a párthoz való viszonyát. DOUGLAS, Martin: Gerhard Wessel, 88, German Espionage Chief. In: New York Times, 2002. augusztus 3. vagy <http://www.nytimes.com/2002/08/03/world/gerhard-wessel-88-german-espionage-chief.html>; letöltés: 2013.12.12.

²¹ „Allgemeinen Dienstanweisungen für den BND vom 4. 12. 1968.”

²² Németország felmondott egy titkos hidegháborús megállapodást. http://kitekinto.hu/europa/2013/08/06/nemetorszag_felmondott_egy_titkos_hideghaborus_megallapodast/#.Up2EY9I9pA0; letöltés: 2013.12.03.

²³ Truppenvertrags 1954. ABELSHAUSER, Werner – SCHWENGLER, Walter: Wirtschaft und Rüstung. Suverenität und Sicherheit. Anfänge der westdeutschen Sicherheitspolitik 1945-1956. München, 1997. p. 266.

²⁴ Shërbimi Informativ Kombëtar (SHIK).

²⁵ ARA-KOVÁCS Attila: Kosovo és a titkosszolgálatok: Meccsek idegenben. In: Magyar Narancs, 11. évfolyam 25. szám. 1999. június 24. http://magyarnarancs.hu/kulpol/kosovo_es_a_titkosszolgálatok_meccsek_idegenben-60865; letöltés: 2013.07.15.

²⁶ MASCOLO, Georg – STARK, Holger: Hezbollah, German Mediates Between Israel and the Shiite Militants <http://www.spiegel.de/international/spiegel/mr-hezbollah-german-mediates-between-israel-and-the-shiite-militants-a-444128.html>; letöltés: 2013.06.16.

A Hírszerző Szolgálat a jelenlegi válságterületekre is figyelmet fordít. A szíriai események kapcsán folyamatosan frissíti az információit.²⁷ Afganisztánban a német szerepvállalás biztosításában a német hírszerzést a szövetségesek az egyik legsikeresebb szolgálatnak tartják.²⁸

Ugyanakkor a BND-ről az elmúlt években olyan hírek is napvilágot láttak, amely nem a szervezet pozitív imázsát mozdította elő. Például a szolgálatot is felelőssé teszik, hogy 2003-ban Irak megtámadásához hamis adatokat szolgáltatott az ország esetleges tömegpusztító fegyvereiről.²⁹ Nem tett jót a szervezet jó hírének, amikor 2005-ben kiderült, hogy hírszerző szolgálat a kilencvenes években több német újságíróat is megfigyelés alatt tartott. Szintén vitát váltott ki, hogy a BND állítólag azzal a feladattal bízott meg újságírókat, hogy saját munkatársaikról kémkedjenek és jelentsenek. A „Wikileaks” pedig arról számolt be, hogy a külföldön működő „Goethe Institute” intézetek nem hivatalosan a BND fedésében dolgoznak.

Felépítése – központosítási törekvések a BND-ben

A három szoros értelemben vett nemzetbiztonsági szolgálat diszlokációja és központosítása jelentősen eltér. Ez egyrészt az eltérő profilból, másrészt a BND-nél még be nem fejezett központosítási folyamatokból adódik.

A BND jelenlegi struktúráját a hírigényének és az új nemzetbiztonsági kihívásoknak megfelelően 2009-ben építették ki. Központja jelenleg a München közelében fekvő Pullachban és Berlinben található. A tervek szerint 2016-ra Berlinbe helyezik át a szolgálat teljes központját. A központ áthelyezésére vonatkozó döntést még 2003 áprilisában a Schröder kormány hozta. Többen, köztük a BND későbbi

²⁷ Jelentett a szíriai kormányhadseregről a német hírszerzés.
http://hvg.hu/vilag/20130523_Jelentett_a_sziriai_kormanyhadseregről_a; letöltés: 2013.06.21.

²⁸ A német hírszerzés hagyományosan jelen van Afganisztánban. Az egyik első ismert térségi fellépés a Niedermayer–Hentig-küldetés volt 1915-ben. A küldetés célja az volt, hogy rábeszélje az afgán királyt a Brit Birodalom elleni fellépésre. A németek célja nem valósult meg. A második világháború előtt pedig a németek segítettek az afgán hadsereg kiépítésében, és egyben így módjuk volt a saját hírszerző szolgálatuk térségi megerősítésére. Ennek is volt köszönhető, hogy több ezer indiai brit katona soha nem jutott el az európai hadszíntérre. 1954 decemberében diplomácia kapcsolat létesült az NSZK és Afganisztán között, onnantól 1979-ig a németek tanácsadókat delegáltak a rendőrséghez és a hírszerző szolgálatokhoz. Így a németeknek a fordulat után is komoly beosztású hírszerzői voltak, köztük Kabul volt rendőrfőnöke és a volt kereskedelmi miniszter. A német hírszerző szolgálat vezetése figyelmen kívül hagyta a szovjet invázió veszélyéről szóló figyelmeztető jelentéseket. Mivel a nyolcvanas évek elején a többi külföldi hírszerző szolgálat már kialakította a kapcsolatait a mudzsahed vezetőkkel, ezért a BND háttérbe szorult. Így inkább Pakisztán irányába mozdult el, ahol az ISI engedélyezte, hogy a BND Iszlámábádban, Karacsiban és Pesavárban rezidentúrát hozzon létre. A talibánrendszer bukása óta a hírszerző szolgálat megerősítve van jelen. Mintegy háromszáz szakértőt irányítottak át a hadseregből a BND-be. Az egyes NGO-kban a szolgálat különböző fedett állásokban van jelen. A szövetségesekkel közösen számos képzést szervez (HUMINT). A BND Kabulban, Kunduzban és Faizabádban tart fenn központokat, és az afgán fegyveres erőkkel együttműködve több tucat hadúr likvidált vagy fogott el. FERSOWITSCH, Wadim: Deutsche Geheimdienste in Afghanistan: 100 Jahre unermüdlicher Arbeit.
http://german.ruvr.ru/2013_08_25/Deutsche-Geheimdienste-in-Afghanistan-100-Jahre-unermuedlicher-Arbeit-4035/?from=menu; letöltés: 2013.11.30.

²⁹ Kis Judit: USA: A német hírszerzés hibája is az iraki háború. =Kitekintő. 2008.03.22.
http://kitekinto.hu/iszlam/2008/03/22/usa_a_nemet_hirszerzes_hibaja_is_az_iraki_haboru#.UcQMC
Pkp-f-k; letöltés: 2013.06.16.

elnöke (August Hanning), az áthelyezést eleve rossz ötletnek tartották.³⁰ A teljes áthelyezést annak tetemes költségei miatt folyamatosan halasztották, illetve csak egy-egy részlegre korlátozták. A hivatal Németországban és külföldön mintegy háromszáz helyen rendelkezik központtal. A szolgálat munkatársainak száma meghaladja a hatezer főt, amelynek tíz százaléka a hadsereghez tartozik. A hadsereg alkalmazottjai hivatalosan a Katonai Tudományos Hivatal munkatársai.³¹

A hírszerző szolgálat a külföldre vonatkozó polgári és katonai információkat gyűjti. Így a terrorfenyegetettséggel és cselekményekkel, a tömegpusztító fegyverek proliferációjával, a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalmazásával, a pénzmosással, az információs hadviseléssel, illetve a szervezett bűnözéssel kapcsolatosan gyűjt és elemez adatokat.

A BND közvetlenül a Kancellária Hivatala alá tartozik.

A szolgálat élén az elnök (magyar főigazgatónak megfelelő) áll, akit az elnökhelyettesek segítenek. Mivel a BND katonai jellegű információkat is gyűjt, ezért a három helyettes közül az egyik a katonai ügyekben segíti a vezetés és a szervezet munkáját. A másik két helyettes közül az egyik az általános, a másik az újítással és a központosítással kapcsolatos kérdéseken dolgozik. A vezetésben szintén részt vesz az irányításért felelős tanács.

A BND felépítése a szervezet hírigényének, a tevékenységi körének és az átalakítással együtt járó feladatoknak megfelelően épül fel. Tizenkét igazgatóságból áll, de az igazgatóságok között gyakoriak a feladatátörölások, illetve a szervezeti és a területi átalakítási munkálatok befejezésével – a tervek szerint – az igazgatóságok száma csökkeni fog.

Az Elemző Igazgatóság³² a hírszerző szolgálat információs csatornájának tekinthető. Feladata a befolyt hírek értékelése, elemzése. Az igazgatóság parancsnoki és információs központtal rendelkezik, ahol a különböző beszámolók is készülnek, illetve innen adják át a kész jelentéseket a megrendelőknek. Az elemző igazgatóság igyekszik eleget tenni annak az évi több ezer megrendelésnek, amelyek az állami hivataloktól és a nemzetközi partnerektől érkeznek. Ez az igazgatóság felel azért is, hogy a hírszerző szolgálat azonnal közbe tudjon lépni a külföldön elrabolt német állampolgárok érdekében, illetve koordinálja a titkosszolgálati tevékenységet. Emellett képviseli a szolgálatot a nemzeti válságkezelő bizottságban.³³

A Támogató Szakigazgatóság³⁴ feladata a földrajzi információk biztosítása a BND összes igazgatósága számára. Alkalmazza az IMINT-eszközöket és -módszereket, valamint a nyílt forrásokat (OSINT). Mindezekből előállítja a hírszerzés számára fontos földrajzi jellegű információkat (GEOINT). Az összegyűjtött és elemzett adatokat és jelentéseket a többi igazgatóság számára átadja, és kialakítja a földrajzi „alap adattárakat”, illetve az egyes operatív tevékenységekhez is biztosít

³⁰ JEFFERSON, Adams: Pullach. In: JEFFERSON, Adams (szerk.) Historical Dictionary of German Intelligence. Toronto: The Scarecrowpress. 2009. pp. 356–357.

³¹ Amt für Militärkunde.

³² Gesamtlage/Führungs- und Informationszentrum (GL).

³³ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/GL/gl_node.html; letöltés: 2013.06.15.

³⁴ Unterstützende Fachdienste (UF).

információt. Ezen kívül ez az igazgatóság biztosítja a nyelvi és a technikai szakembereket, illetve a hírszerzés – többek között – laboratóriumi feladatvégzésének technikai és személyi hátterét.³⁵

A Külföldi Összekötő Igazgatóság³⁶ koordinálja a kapcsolattartást a külföldi szolgálatokkal. Ez jelent egy általános koordinációt, illetve az egyes nemzeti nemzetbiztonsági szolgálatokkal a kapcsolat felvételét konkrét ügyekben és az együttműködés kialakítását. A partnerszolgálatok leginkább a NATO-tagállamok szolgálatait jelentik. Ez az igazgatóság biztosítja a külföldi vonatkozású információkat a német fegyveres erők, illetve a szövetségesek számára.³⁷ Emellett koordinálja a hazai és a nemzeti kormányzati szervek közötti együttműködést is.

A Technikai Hírszerzési Igazgatóság³⁸ lényegében a SIGINT-hírszerzésért felel. Külföldről származó vagy más országokkal kapcsolatos releváns információkat gyűjt technikai eszközökkel. A hírigényt a Német Szövetségi Kormány és a fegyveres erők határozzák meg. Ha szükséges, akkor ez az igazgatóság végzi a rejtjelfejtést is.³⁹

Világviszonylatban két Területi Értékelő Igazgatóság (A és B igazgatóság) felel a hírszerzés minden nemével történő információ gyűjtéséért és elemzés-értékeléséért.⁴⁰ A válságterületek, illetve a Német Szövetségi Köztársaság biztonságát erőteljesebben befolyásoló országok kitüntetett figyelmet kapnak. Fő cél a válság előrejelzése. Ezek az igazgatóságok adják át a kiértékelt információkat a világi egyes pontjain tevékenykedő ügynökségeknek. Az értékelés az érzékeny információk iránya szerint gazdasági, politikai és katonai szempontból történik. Az egyes információirányok elemzéséért-értékeléséért külön csoportok felelnek. Feladatuk az adattárak folytonos frissítése.⁴¹

Külön igazgatóság végzi a nemzetközi terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel kapcsolatos információk gyűjtését és elemzését.⁴² Az igazgatóság legfőképp a vallási alapon szerveződő, különösen az iszlámista terrorszervezetekre, illetve a szervezett bűnözés különböző szegmenseire – illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, pénzmosás stb. – figyel. A területi jelleg miatt szoros kapcsolatban áll más országok hírszerző és nemzetbiztonsági szolgálataival, illetve a másik két német nemzetbiztonsági szolgálattal. Az igazgatóság képviseli a Hírszerző Szolgálatot a Terrorelhárítási Parancsnokságon.⁴³

³⁵ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/UF/uf_node.html; letöltés: 2013.06.13.

³⁶ Einsatzgebiete/Auslandsbeziehungen (EA).

³⁷ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/EA/ea_node.html; letöltés: 2013.06.13.

³⁸ Technische Aufklärung (TA).

³⁹ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/TA/ta_node.html; letöltés: 2013.06.13.

⁴⁰ Regionale Auswertung und Beschaffung A (LA), Regionale Auswertung und Beschaffung B (LB).

⁴¹ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/LA_LB/la_lb_node.html; letöltés: 2013.06.13.

⁴² Internationaler Terrorismus und Internationale Organisierte Kriminalität (TE).

⁴³ Gemeinsamen Terrorismusabwehr-zentrum (GTAZ).

A tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozására a BND-nek külön igazgatósága van. Nevének⁴⁴ megfelelően egyrészt gyűjti és elemzi azokat a releváns információkat, amelyek a tömegpusztító fegyverek elterjedése, illegális forgalma, előállítása kapcsán merülnek fel. Másrészt ez az igazgatóság foglalkozik egyéb technika eszközök ellenőrzésével és az informatikai rendszerek védelmével is. Mivel a technikai eszközök ellenőrzése széleskörű technikai és tudományos ismeretet igényel, együttműködik a tudományos és a technikai kutatásért felelős szektorral. Az igazgatóság által előállított elemzések a Bundeswehr számára is hasznosítható információkat tartalmaznak, különösen a külföldi missziók esetében.⁴⁵

A szolgálat technikai és személyi biztonságáért a Biztonsági Igazgatóság felel.⁴⁶ Ennek az igazgatóságnak a felelőssége, hogy a felvételnél és a későbbi alkalmazásnál a nemzetbiztonsági kockázatot jelentő személyeket kiszűrje. A technikai biztonság oldaláról pedig egyrészt az infrastruktúra- és felszerelésvédelem, másrészt az információk biztonságos célba jutásának a kidolgozása a feladata. Logikusan a megelőzésre és a korai előrejelzésre kell törekednie.⁴⁷

Az Információs és Technikai Támogató Igazgatóság⁴⁸ felel a technikai eszközök biztosításáért. Védi a belső kommunikációs csatornákat, kifejleszti azokat a technikai eljárásokat, amelyek kereskedelmi forgalomban nem hozzáférhetőek. Működteti és fenntartja a szolgálat eredményes működéséhez szükséges technikai eljárásokat. A berlini központ felállítására kapcsán ez az igazgatóság kapta a feladatot, hogy a működéshez szükséges technikai feltételeket az új központban is megteremtse és a technikai rendszereket kialakítsa. Feladata, hogy biztosítsa a SIGINT-hírszerzéshez és az így gyűjtött információk elemzéséhez szükséges technikai eszközöket.⁴⁹

A Központi Igazgatóság⁵⁰ a BND személyi ügyekért felelős hivatala. Feladatai közé tartozik a fejlesztéssel, a személyi ügyek intézésével, a (tovább)képzések megszervezésével, az anyagi és a jogi kérdésekkel kapcsolatos ügyek intézése. Képzések szervezése szempontjából kimagasló feladatokat lát el a BND saját képzési központja, ahol a hírszerzéssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteket lehet elsajátítani. Sőt, lehetőség van BA diploma megszerzésére, illetve a hírszerzés tudományos művelésének elsajátítására. Az igazgatóság feladata az éves költségvetési terv elkészítése is.⁵¹

---

⁴⁴ Proliferation, ABC-Waffen, Wehrtechnik (WT).

⁴⁵ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/TW/tw_node.html; letöltés: 2013.12.02.

A német nyelvű bemutatás nem említi, hogy az igazgatóság felel a számítógépes tér védelméért is. Ezzel szemben az angol összefoglaló szerint a kibertér védelméért és az ezen a területen történő együttműködésért is ez a részleg felel.

http://www.bnd.bund.de/EN/About_us/Operational_Structure/TW/tw_node.html; letöltés: 2013.12.02.

⁴⁶ Eigensicherung (SI).

⁴⁷ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/SI/si_node.html; letöltés: 2013.12.02.

⁴⁸ Technische Unterstützung (TU).

⁴⁹ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/IT/it_node.html; letöltés: 2013.12.02.

⁵⁰ Zentralabteilung (ZY).

⁵¹ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/ZY/zy_node.html; letöltés: 2013.12.02.

A BND utolsó igazgatóságának feladatköre a szolgálat Berlinbe való áthelyezésével függ össze. Az „áthelyezési igazgatóság”⁵² hatáskörébe tartozik mindazoknak a feladatoknak a végrehajtása, amelyek az új központ kialakításával kapcsolatosak. Emellett ez az igazgatóság felel azért is, hogy a pullachi központ hasznosíthatóságának tervét vagy a leépítését előkészítse. Végül az igazgatóság felel az új központ működésével és a régi központ megszüntetésével kapcsolatos hiteles informálásért.⁵³

A BfV helye a hírszerző és az elhárító munkában

A Belügyminisztérium alá tartozó BfV gyűjti és elemzi azokat a releváns információkat, amelyek Németország alkotmányos rendjének védelmével kapcsolatosak. A hivatalt 1950. november 7-én elsősorban belső elhárítási feladatok végrehajtására hozták létre.⁵⁴ Később hivatalos fórumokon feladatként a demokratikus államrend és az alkotmányos alapértékek védelmét jelölték meg. A weimari köztársaságban ilyen jellegű szervezetről nem lehet beszélni. A weimari köztársaságban 1920 és 1929 között létezett egy hivatal, Birodalmi Megbízott a Társadalmi Rendért,⁵⁵ amely az „alkotmányellenes” tevékenységek felderítéséért és felszámolásért volt felelős. Rendőri hatáskörrel nem rendelkezett, de felelt a szélsőjobb- és a szélsőbaloldali csoportok titkosszolgálati eszközökkel történő megfigyelésért.⁵⁶ Ezt a hivatalt a BfV távoli elődjének tekintik.

A szervezet kialakításánál szempont volt, hogy egyrészt már az elnevezésében megjelenjen feladatköre és küldetése. Másrészt kitűnjön a különbség a nemzetiszocialista Gestapo és a háború után létrejött új hivatal között. A hivatal elnevezése – „alkotmányvédelmi” – magyarázatra szorul. Ez az elnevezés nem gyakori a hírszerző és elhárító szervezetek között. A szolgálat saját magyarázata értelmében küldetését a német alaptörvény megfogalmazására vezeti vissza, amely a Német Szövetségi Köztársaság alapvető értékének a szabad, a demokratikus és az alkotmányos államberendezkedést tekinti.⁵⁷ Az alkotmányvédelem kifejezés mögött azonban komoly filozófiai húzódik meg. Felismerhető az a folyamat, amelyben – legalábbis teoretikusan – a demokratikus államrend és alapértékek védelme került a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatmeghatározásának középpontjába. Ez egyrészt történelmi, másrészt (jog)filozófiai folyamatnak tekinthető. Amíg a 19. században az alkotmányvédelem kifejezést még együtt használták az államvédelemmel,⁵⁸ addig a 20. századra egyértelművé vált, hogy az alkotmányvédelem az államvédelemnél összetettebb fogalom. Az alkotmányvédelem nemcsak az adott állam érdekeit szem előtt tartó, hanem a demokratikus jog és államelmélet filozófiájának talaján álló

⁵² Gesamtumzug (UM).

⁵³ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/UM/um_node.html; letöltés: 2013.12.02.

⁵⁴ HAJMA Lajos: Német Szövetségi Köztársaság. In: HÉJJA István (szerk.). Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok. ZMNE, Budapest, 2007. p. 76.

⁵⁵ http://www.bnd.bund.de/DE/Einblicke/Aufbauorganisation/ZY/zy_node.html; letöltés: 2013.12.02.

⁵⁶ Bővebben a 2003-ban megjelent átfogó bemutatásban ROEWER, Helmut, SCHÄFER, Stefan, UHL, Matthias: Lexikon der Geheimdienste im 20. Jahrhundert: mit 1465 Abbildungen und Organrammen. München: Herbig, 2003.

⁵⁷ SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienste Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. p. 13.

⁵⁸ Uo. pp. 16–17.

intézményrendszert preferáló védelmi-tevékenységi kör. A szabad, demokratikus államberendezkedés védelmének minden állami szerv tevékenységénél meg kell jelenni. Az állami szervezetek azonban ezt a tevékenységet különbözőképpen végzik. Az államvédelem inkább gyakorlati vetülettel rendelkezik, és a rendőrség, illetve az igazságszolgáltatásért felelős szervek tevékenységénél jelenik meg. Az alkotmányvédelem az elvontabb, filozófiai alapokat sem nélkülöző feladategyüttes. Jogalkotási vagy jogfilozófiai szinten a német Alaptörvény is védi az alkotmányos berendezkedést. A legfőbb jogszabály megsértésének szankcionálásával (GG 79. art.), módosításának korlátozásával (GG 79. art.), szellemiségnek garantálásával (GG 2. art.) az Alaptörvény a jogalkotót is keretek között tartja. Ugyancsak az Alaptörvény alkotmányos garanciájának tekinthető az alkotmányellenes szervezetek (GG 9. art.) és az alkotmányellenes politikai pártok (GG 21. art.) tilalma. Másoldalról ugyan, de szintén alkotmányvédelmi szempontból jelentős az egyetemi tanárok (GG 5. art.) és a közalkalmazottak (GG 33. art.) megbízhatóságának előírása és ellenőrzése. Az állam alkotmányvédelmi kötelezettségéből ered, hogy az Alaptörvényben előírt alkotmányos jogokat büntető jogszabályokkal is védje, illetve megsértésüket szankcionálja. A német Büntető Törvénykönyvben és büntetőjogban 1951-ben, vagyis az Alaptörvény kiadása után két évvel kezdték szankcionálni az Alaptörvényben lefektetett értékek megsértését.⁵⁹ A jogalkotó további alkotmányvédelmi feladata, hogy olyan törvényeket hozzon, amelyek összhangban vannak a demokratikus jogállam alapjait meghatározó Alaptörvénnyel. A jogérvényesítés terén pedig a Szövetségi Köztársaság Bíróságai rendelkeznek hatáskori illetékességgel.

A fentiekből látható, hogy nem a tárgya – „alkotmányvédelem” – teszi a nemzetbiztonsági szolgálat feladatát különlegessé, hiszen más állami szervezetek is részt vesznek az alkotmányos értékek védelmében, hanem az a mód és az eszközrendszer, ahogyan és amivel a demokratikus értékek védelmét végrehajtja.

Németországban a másik fontos garanciális elemnek, vagyis a rendőri és a nemzetbiztonsági szervezetek megkülönböztetésének és eszköztáraiak szétválasztásának is komoly jogi és filozófiai alapjai vannak. A BfV a demokratikus berendezkedésű országok gyakorlatának megfelelően – hírszerző-elhárító szervként – rendőri jogkörrel nem rendelkezik. A hírszerző-elhárító szervek ilyen lehatárolása még a BfV létrehozása előtti időszakra megy vissza. 1949. április 7-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság javaslatára elrendelték a rendőri és a hírszerző-elhárító szervezetek erőteljesebb szétválasztását.⁶⁰ A funkcionális és a lényegi szétválasztásra vonatkozó általános rendelkezéseket az egyes tartományok saját jogszabályai pontosítják. Ezek egymáshoz viszonyítva nagy eltéréseket mutatnak, illetve a rendelkezésekben tartományi szinten megjelennek a pártpolitikai koncepciók.⁶¹

⁵⁹ SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienste Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. p. 13.

⁶⁰ HIRSCH, Alexander: Kontrolle die Nachrichtendiensten. Duncker & Humblot GmbH, 1996.

⁶¹ A nemzetbiztonsági szolgálatokra vonatkozó jogi szabályozás keretét dolgozta fel ROEWER, Helmut: Nachrichtendienstrecht der Bundesrepublik Deutschland. Köln: Carl Heymanns Verlag. 1987. A fent említett történeti részhez. p. 196.

Ugyanakkor a nemzetbiztonsági és a rendőri szervezetek közötti erősebb jogi és filozófia megkülönböztetés, illetve a rendészeti és a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának szétválasztása nem jelenti azt, hogy a rendőri és a nemzetbiztonsági erők között nincsen együttműködés.⁶² Sőt, egy bizonyos szintű információmegosztás a szolgálatok és a rendvédelmi erők között az együttműködés legfontosabb területe. Másrészt vannak olyan feladatok is, amelyek területén az információcserét a dolog természete követeli meg, hiszen az egyszerre nemzetbiztonsági és rendészeti kérdés. Ilyen terület például a szervezett bűnözés elleni fellépés, hiszen ezek a bűnszervezetek egyszerre fenyegetik a „demokratikus-alkotmányos alapokat” és a közbiztonságot.

A BfV működésének keretét külön jogszabályban tisztázzák. Bár érezhető a jogalkotó jogharmonizációs törekvése, de akár a szövetségi, akár a tartományi jogalkotás szintjén vannak egyenetlenségek.⁶³ A BfV-törvényt 1990-ban (XII. 20.) adták ki. Ebben nyilván szerepet játszottak a német egyesítés, illetve az új biztonsági kihívások. A jogalkotó az újabb biztonsági kérdések miatt többször aktualizálta és módosította a jogszabályt. Így a terrorfenyegetettség, a szélsőséges erők térnyerése és a számítógépes rendszerekre vonatkozó erőteljesebb fenyegetettség következtében a törvény kisebb-nagyobb módosításokon ment keresztül.⁶⁴

A BfV feladata mind a jogszabályból, mind a szakirodalomból jól körülhatárolható. Így tevékenységi köréhez tartozik a szélsőjobboldali- és baloldali szervezetek, a külföldi és az iszlám szélsőségesek, a kémtevékenység és a szabotázsok felderítése és megelőzése. Régebben a szcientológia⁶⁵ mint vallási jelenség, ma a

---

⁶² Érdemes megjegyezni, hogy a rendőri és a hírszerzési tevékenység élés szétválasztásának kérdése a hivatal felállítása óta vitatott. A kérdés a szervezett bűnözői csoportok, a terrorszervezetek és a politikai szélsőségekkel szembeni fellépéssel újra a középpontba került. SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienst Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. pp. 20–21.

⁶³ Gesetz über die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in Angelegenheiten des Verfassungsschutzes und über das Bundesamt für Verfassungsschutz (Bundesverfassungsschutzgesetz – BVerfSchG).

⁶⁴ Mind a jogharmonizáció hiányáról, mind a gyakorlat és a jogszabályi alapok közötti feszültségről számos tanulmányban írnak a német jogászok. Dietrich Murswiek számos publikációjában rámutatott a jogharmonizációs és a gyakorlati kérdések közötti feszültségre. MURSWIEK, Dietrich: Staatliche Warnungen, Wertungen, Kritik als Grundrechtseingriffe – Zur Wirtschafts- und Meinungslenkung durch staatliches Informationshandeln. In: Deutsches Verwaltungsblatt, 1997. pp. 1021–1030; Der Verfassungsschutzbericht – das scharfe Schwert der streitbaren Demokratie. Zur Problematik der Verdachtsberichterstattung. In: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht 2004. pp. 769–778; Meinungsäußerungen als Belege für eine verfassungsfeindliche Zielsetzung. Zu den rechtlichen Anforderungen und zur Praxis der Verfassungsschutzberichte. In: BRINK, Stefan – WOLFF, Heinrich Amadeus (szerk.): Gemeinwohl und Verantwortung. Festschrift für Hans Herbert von Arnim zum 65. Geburtstag. Berlin: Duncker und Humblot. 2004. pp. 481–503; Neue Massstäbe für den Verfassungsschutzbericht – Konsequenzen aus dem JF-Beschluss des BVerfG. In: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht. 2006. 2. évfolyam. pp. 121–128.

⁶⁵ Németországban évek óta nyilvános vita folyik a szcientológia megítéléséről. A BfV titkosszolgálati eszközök alkalmazásával gyűjtött információt a szervezetről. A fő vád ellenük, hogy társadalomeszményük nem összeegyeztethető a demokratikus értékrenddel, különösen az állampolgárok egyenlőségével. Emellett ipari kémkedéssel és a családok szétszakításával is vádolják őket. Több, a közösséggel foglalkozó tanulmányban rámutatnak, hogy ez nem is vallási, hanem gazdasági szervezet. A közösség képviselői ezeket a kijelentéseket nyilvános fórumokon visszautasítják. A szervezetet alkotmányos renddel való összeegyeztethetőségéről a BfV is több publikációt jelentetett meg. <http://www.verfassungsschutz.de/de/oeffentlichkeitsarbeit/publikationen/pb-scientology/publikationen-landesbehoerden-so>; letöltés: 2013.12.03.

számítástechnikai infrastruktúra védelme szerepel külön szegmensként a BfV profiljában. Ez utóbbi különösen is jelentős lett az elmúlt években.⁶⁶ A jelenlegi elnök, Hans-Georg Maassen több alkalommal hangsúlyozta a BfV jelentőségét ezen a területen. Ennek oka részint a német cégekkel szembeni számítógépes ipari kémkedés növekedése, részint a kritikus infrastruktúra számítógépes „terrorfenyegetettségének” erősödése.⁶⁷ A szolgálat struktúrája is az aktuális biztonsági kihívások szerint épül fel. A szolgálat élén az elnök áll, akit az elnökhelyettes segít a munkájában. Az általános ügyeket egy „központi” részleg intézi.⁶⁸ Tekintve, hogy a magyar gyakorlattól eltérően a német nemzetbiztonsági szektorban nincs külön a technikai háttérért és az ezzel összefüggő eljárásokért felelős hivatal, ezért a BfV-n belül van technikai részleg.⁶⁹ Kifejezetten az egyes nemzetbiztonsági kihívások felderítésére és elhárítására hat részleg van. Az első egy általános hivatal, amely a többi öt hivatal tevékenységének összehangolásáért felel.⁷⁰ A második részleg a szélsőjobb oldali és a terroristaszervezetek felderítését és elhárítását végzi.⁷¹ A harmadik részleg a szaktanácsadásért és a szakvéleményekért, illetve a technikai támogatásért felelős.⁷² A kém- és a szabotázsakciók elhárítását szintén külön részleg végzi.⁷³ Ez felel egyben az „iparvédelemért” is. Ez alatt a német cégek ipari kémkedéstől, szélsőjobb és -baloldali mozgalmaktól való megóvását és terrorvédelmét kell érteni.⁷⁴ Ugyancsak ide tartozik a bizalmas információkat, eljárások menetét ismerő személyek védelme és biztonsági ellenőrzése is. Az ötödik részleg a külföldi és a szélsőbaloldali szervezetek,⁷⁵ a hatodik részleg pedig az iszlám alapú terroristaszervezetek felderítéséért és elhárításáért felel.⁷⁶

A BfV a felsorolt kérdésekben évente tartományi szinten a tartományi belügyminiszternek, szövetségi szinten pedig a belügyminiszternek tesz általános jelentést. Az adott kérdésekben a fenyegetettségek szintjéről, aktualitásáról a lakosságot is értesíti, így az interneten és egyéb kiadványokban nyomon követhetik az adott területen beállt változásokat. A BfV nagy hangsúlyt helyez a munkatársai

---

Nyilván a BfV fellépésének és a német kormányzati szándéknak köszönhetően Németországban gazdag irodalma van a kérdésnek. Pl. KLUMP, Andreas: Neuer politischer Extremismus?: eine politikwissenschaftliche Fallstudie am Beispiel der Scientology-Organisation. Baden-Baden: Nomos-Verlag. 2003; WILLMS, Gerald: Scientology: Kulturbeobachtungen jenseits der Devianz. Bielefeld: Transcript. 2005; KÜFNER, Heinrich, NEDOPIL, Norbert, SCHÖCH, Heinz: Gesundheitliche und rechtliche Risiken bei Scientology: eine Untersuchung psychologischer Beeinflussungstechniken bei Scientology, Landmark und der Behandlung von Drogenabhängigen. Lengerich: Pabst. 2002; DIRINGER, Arnold: Scientology: Verbotsmöglichkeit einer verfassungsfeindlichen Bekenntnisgemeinschaft. Frankfurt am Main: Peter Lang. 2003; HAACK, Friedrich-Wilhelm: Scientology: Magie des 20. Jahrhunderts. München: Claudius. 1991; BRAUN, Stefan: Scientology: eine extremistische Religion: Vergleich der Auseinandersetzung mit einer umstrittenen Organisation in Deutschland und den USA. Baden-Baden: Nomos. 2004; KRUCHEM, Thomas: Staatsfeind Scientology? München: Koehler und Amelang. 1999.

⁶⁶ <http://www.verfassungsschutz.de/en/fields-of-work/cyber-attacks>; letöltés: 2013.12.07.

⁶⁷ Ez derül ki a Deutsche Telekom Cyber Security Report 2013-ból is.

⁶⁸ Abteilung Z – Zentrale Dienste.

⁶⁹ Abteilung IT – Informations- und Sondertechnik.

⁷⁰ Abteilung 1 – Grundsatz.

⁷¹ Abteilung 2 – Rechtsextremismus/-terrorismus.

⁷² Abteilung 3 – Zentrale Fachunterstützung.

⁷³ Abteilung 4 – Spionageabwehr, Geheim-, Sabotage- u. Wirtschaftsschutz.

⁷⁴ Wirtschaftsschutz.

http://www.verfassungsschutz.de/de/service/glossar/_IW#wirtschaftsschutz; letöltés: 2013.12.18.

⁷⁵ Abteilung 5. – Ausländer- und Linksextremismus.

⁷⁶ Abteilung 6. – Islamismus und islamistischer Terrorismus.

(ki)képzésére. A kétéves alapképzés után a BfV különböző irányú (műszaki, elméleti) és szintű szakképzést biztosít a munkatársai számára – vagy azok számára, akiket más hivatalból vesznek át. Erre külön intézménye van.⁷⁷ Emellett a BfV munkatársai más szövetségi hivatal képzésein is részt vesznek. A Szövetségi Közigazgatási Főiskola,⁷⁸ a közalkalmazottak képzéséért létrehozott intézmény külön hírszerző szakiránnyal rendelkezik.⁷⁹ Az említett SfV és a BND oktatási programjai ehhez a felsőoktatási intézményhez „akkreditált” kiképzési programok. A képzés különböző szakaszokból áll, amelyekhez gyakorlati lehetőséget az egyes szövetségi és tartományi hivatalok, köztük a BfV biztosítanak. A főiskola kihelyezett nemzetbiztonsági szakirányú képzése Swisttal-Heimerzheimben van. A BfV munkatársainak folyamatos képzése és életpályamodellje jogszabályban rögzített.

A BfV a nemzetbiztonsági szektor másik két hivatalához képest meglehetősen decentralizált. A BfV-törvény ugyanis kimondja, hogy minden tartománynak legyen alkotmányvédelemért felelős saját hivatala (2. cikk.). Ez jelenleg 16 hivatalt jelent. Az Alaptörvény is két eltérő helyen tárgyalja a BfV-t (87. cikk.), és jelzi, hogy a hivatal egyrészt a Német Szövetségi Köztársaság központi hivatala, másrészt tartományi hivatal, amelynek szabályozása részben tartományi szinten történik. Ez nemcsak jogharmonizációs vagy jogértelmezési probléma, hanem felveti annak a kérdését is, hogy a BfV a szövetségi köztársaságnak inkább tartományi vagy miniszteriális szinten működő hírszerző-elhárító hivatala.⁸⁰

Az egyes tartományok hivatalai egymástól függetlenek. A központi irányítás csak a központi adatbank kezelésére és a koordinációs feladatokra terjed ki. A BfV-t szabályozó joganyag mellett saját belső szabályzatok tisztázzák a titkosszolgálati eszközök használatának feltételeit.⁸¹ Ezt azonban többen problémásnak tartják a hatékony működés és a jogharmonizáció szempontjából.⁸² Az egyes tartományi rendelkezésekben jelentős eltérések vannak olyan területeken, mint a szervezett bűnözéssel szembeni titkosszolgálati eszközök alkalmazásának lehetősége. Ennek oka részben politikai, hiszen az egyes politikai pártoknak ezen a területen eltérő koncepciója van, amelyet tartományi szinten adott esetben érvényesítenek.

A hivatal jól kommunikál a közvélemény felé. Meglehetősen sok és jó minőségű publikációt jelentet meg a szervezet tevékenységéről és felépítéséről, illetve az éves beszámoló is gazdag információs anyagot tartalmaz.⁸³ Emellett a szolgálat minden évben megjelenteti a szélsőjobboldali szervezetek és a külföldi, a török, az arab, az iszlám szélsőséges csoportok listáját is.

⁷⁷ Schule für Verfassungsschutz (SfV).

⁷⁸ Fachhochschule des Bundes für öffentliche Verwaltung (FH Bund).

⁷⁹ http://www.fhbund.de/nn_15814/DE/01__Studieninteressierte/studieninteressierte__node.html?__nnn=true; letöltés: 2014.01.01.

⁸⁰ GUSY, Christoph: Die Rechtsstellung der Nachrichtendienste. In: Jura 1986. 8. évfolyam 6. szám. pp. 296–300.

⁸¹ SCHMIDT, Helmut: Verfassungsschutz und Bürger. Verantwortung und Vertrauen.

In: Bulletin des Presse und Informationsamtes der Bundesregierung. 179. 148. évf. pp. 1353–1355.

⁸² SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienste Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. p. 30.

⁸³ Germania: l'Organizzazione Centrale dell'Intelligence. In: Per Aspera ad Veritatem. 1995/3. szám. <http://gnosis.aisi.gov.it/sito/Rivista3.nsf/servnavig/13.>; letöltés: 2013.06.18.

A BfV helyi és központi, illetve a többi szolgálattal való kapcsolatát jelentősen megkönnyíti az ún. NADIS információs rendszer. A rendszer tartalmazza az egyes személyekről szóló fontos információkat, kapcsolataikat és a nemzetbiztonsági szempontokat. A rendszer évről évre bővülő adattárral rendelkezik.⁸⁴

Katonai elhárítás

A Katonai Elhárító Szolgálatról, a MAD-ról a BND-hez és a BfV-hez képest kevesebbet lehetett tudni. Tevékenységéről, vezetés-irányításáról hosszú ideig semmilyen információt nem adtak ki. A jelenlegi kormányzat valószínűleg a szélsőjobboldali csoportok térnyerése miatt fontosnak tartotta, hogy tisztázza a szolgálat feladatát, és hivatalosan cáfolja azokat a híreket, amelyek a katonai nemzetbiztonsági szolgálattal szemben felhoztak. Alig csitultak el ugyanis a BfV körül kirobbant botrányok, a MAD-ot, illetve a Védelmi Minisztériumot is azzal vádolták, hogy elhibázott volt a szélsőjobboldali szervezetekkel kapcsolatos fellépése.⁸⁵ Ezért a MAD ötvenhét éve során először 2012-ben lépett a szolgálat elnöke a nyilvánosság elé, hogy a hivatal tevékenységéről beszámoljon.⁸⁶

A szolgálatot 1956-ban a Bundeswehr létrehozásához kapcsolódóan a szövetségesek és a német kormány közötti összekötő hivatalból alakították ki.⁸⁷ A Bundeswehrhez való szoros kapcsolata miatt is nevezték 1984-ig a Bundeswehr biztonságáért felelős hivatalnak.⁸⁸ A Varsói Szerződés megszűnéséig fő tevékenysége a kommunista felforgató tevékenység felfedése és megakadályozása a hadseregben, illetve a Varsói Szerződés tagállamai kémtevékenységének a kivédése volt. Ma a legfőbb feladata, hogy a hadseregben felfedje és felszámolja azokat a törekvéseket, amelyek a demokratikus államberendezkedést veszélyeztetik, hogy felfedje és megszüntesse az ellenérdekű titkosszolgálatok tevékenységét, és hogy azonosítsa és megelőzze a szélsőjobb és -baloldali törekvéseket, a szabotázsakciókat és a terrorcselekményeket.⁸⁹ Emellett védi a Bundeswehr intézményeit a szabotázs- és a kémtevékenységgel szemben, illetve katonai, nemzetbiztonsági iparvédelmi

⁸⁴ OSTHEIMER, Michael: Verfassungsschutz nach der Wiedervereinigung. Möglichkeiten und Grenzen einer Aufgabenausweitung. Frankfurt am Main: Europäische Hochschulschriften, Reihe 2, Rechtswissenschaft 1993. p. 143.

⁸⁵ GEBAUER, Matthias: Neo-Nazi Terror Cell: Intelligence Agency Tried to Recruit Uwe Mundlos. In: Spiegel. 2012. szeptember 12. <http://www.spiegel.de/international/germany/intelligence-agency-tried-to-recruit-neo-nazi-terrorist-uwe-mundlos-a-855456.html>; letöltés: 2013.12.16.

A MAD elhárítóosztja megpróbálta beszervezni katonai szolgálatának utolsó napjaiban a szélsőjobboldali nézeteiről ismert Uwe Mundlost. Miután az egyértelműen jelezte, hogy a jelenlegi politikai iránnyal nem ért egyet, és amennyiben úgy adódik, sem a rendőrséget, sem a nemzetbiztonsági szolgálatokat nem értesítené arról, hogy a szélsőjobboldali szervezetnek milyen céljai vannak, a szolgálat munkatársai további próbálkozásokat tettek.

⁸⁶ BOUFESIS, Alexandros: German Military Intelligence (MAD) coming forth: Counter-Espionage First Priority. <http://www.defensehorizon.com/index.php/europe/item/341-german-military-intelligence-bfv-coming-forth-counter-espionage-first-priority>; letöltés: 2013.12.11.

⁸⁷ Militärischer Abschirmdienst. <http://www.geheimdienste.org/mad.html>; letöltés: 2013.06.18.

⁸⁸ Amt für Sicherheit der Bundeswehr.

⁸⁹ http://www.kommando.streitkraeftebasis.de/portal/a/kdoskb!ut/p/c/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK94uyk-OyUfL3y1MySIOKS4hK93MQUvdLUpnSi0rxi_YJsR0UAUKJtgw!/; letöltés: 2013.12.12.

tevékenységet végez, valamint megtervezi és kivitelezi a szigorúan ellenőrzött katonai objektumokat.⁹⁰ Bár a Varsói Szerződés megszűnt, de egyes szerzők rámutatnak, hogy ma is vannak prioritások a katonai kémelhárítás tekintetében. Így a MAD tevékenységének jelentős részét a kínai és az orosz behatolás, kémkedés kivédése teszi ki.⁹¹ Más jellegű, de szintén prioritás a német katonai csúcstechnika és a számítógépes rendszerek védelme.

1984-ben a névváltoztatással együtt a szervezetet átalakították, és megnövelték a civil alkalmazottak létszámát. Az utóbbi években a civil és a katonai alkalmazottak száma együttesen 1100 és 1200 között mozgott. Itt is, mint a Bundeswehrben általában, a létszámcsökkentés a jellemző. A képzés és a továbbképzés a MAD és a BfV munkatársainak képzését is végző swisttalheimerzheimi oktatási intézményben történik. Amellett, hogy a katonai képzésért külön részleg felel, a képzéseknek és a továbbképzéseknek a BfV és a BND munkatársaival közös elemei is vannak. Ezzel nemcsak a szakmai kérdések megvitatására adnak lehetőséget, hanem a későbbi együttműködést és a közös munkát igyekeznek megalapozni.⁹²

A német újraegyesítés és a keletnémet hadsereg Bundeswehrbe történt integrációja, illetve a meghirdetett hadseregreform után⁹³ a MAD diszlokációját és létszámát is az új körülményekhez kellett igazítani.

Főparancsnoksága Kölnben – a Konrad Adenauer Laktanyában – van, a hosszú távú stratégiai tervezésért felelős központ pedig a Védelmi Minisztériumban, Berlinben található. A főparancsnokság egy központi igazgatóságra és négy „főosztályra” oszlik. A központi igazgatóság az általános ügyintézéséért felel. Az első főosztály a MAD jogi ügyeit, kérvényeit és a titkosszolgálati eszközökkel kapcsolatos dokumentációját intézi. A második főosztály a szolgálat tevékenységének megfelelően a szélsőségek, a terrrorszervezetek, a kémelhárítás és a szabotázsakciók felderítéséért és megelőzéséért felel. A harmadik főosztály az operatív tevékenységért felelős, a negyedik főosztály feladata a szolgálathoz tartozó személyek és technika titkosszolgálati és szabotázsakcióktól történő védelme. Tevékenységénél, az információszerzésnél és a feldolgozásnál figyelembe kell vennie a szövetséges katonai műveleteket és az információmegosztás terén vállalt nemzetközi kötelezettségeket is.⁹⁴ A kilencvenes évek végétől nagyobb figyelmet kapott a hadseregbe jelentkező szélsőjobboldali és militáns szellemiségű személyek kiszűrése. A 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően pedig az iszlám szervezetek részéről a Bundeswehrre gyakorolt esetleges fenyegetettséget, illetve a katonai szolgálatot vállaló második és harmadik generációs német állampolgárságú, de iszlám hitűek által fellépő kihívásokat vizsgálták.

⁹⁰ KLOCKE, Dieter: Der Militärische Abschirmdienst – Die „Geheimen” im Dienste der Bundeswehr. In: Europäische Sicherheit und Technik, 2012/6. szám. p. 39.

⁹¹ Uo. p. 41.

⁹² Uo. p. 39.

⁹³ Ehhez átfogó magyar nyelven megjelent tanulmány: RESPERGER István: A német haderő átalakítása, finomhangolás szükséges. In: Felderítő Szemle, XI. évfolyam 3–4. szám. pp. 32–55.

⁹⁴ KLOCKE, Dieter: Der Militärische Abschirmdienst . Die „Geheimen” im Dienste der Bundeswehr. p. 41.

A szolgálatot ma is a Bundeswehr részeként tartják számon. Mivel feladata lényegében nagyon hasonló a BFV tevékenységéhez, csak ezt a hadseregen belül végzi,⁹⁵ szoros kapcsolatban áll a polgári elhárítással. Végrehajtó feladatkörrel nem rendelkezik. Tevékenységi körét az 1990. december 20-án kiadott MAD-törvény részletezi. Németország missziós szerepvállalása következtében felértékelődött a külföldön állomásozó német csapatok biztonsági támogatása. A Védelmi Minisztérium ezért 2004-ben a német kontingensek és a humanitárius segélyszállítmányok védelme, valamint a MAD szerepe tekintetében újabb rendelkezést adott ki.⁹⁶ Mindemellett a hírszerzési feladatokat Afganisztánban a BND látja el, és a MAD szerepe a támaszpontok belső ellenőrzésére és a helyi munkatársak biztonsági ellenőrzésére korlátozódik.

Az átalakításokkal és létszámcsökkentésekkel párhuzamosan 2010-ben a regionális központok számát is csökkentették. Tizenkettőről hétre csökkent a központok száma: Hannover, Hilden, Kiel, Koblenz, München, Schwielowsee és Stuttgart. A megszüntetett régi központokat a megmaradt alárendeltségébe helyezték át.

A katonai elhárítás sem mentes a botrányoktól. Például még a hetvenes évek végén történt, hogy Georg Lebert a védelmi miniszter titkárának otthonát megfigyelés alatt tartották. Azt feltételezték, hogy kapcsolatban áll a keletnémet Állambiztonsági Minisztériummal. Később kiderült, hogy ez a feltevés nem volt megalapozott. Majd 1984-ben újabb botrány robbant ki, mikor Günter Kiessling tábornokról alaptalan információk alapján azt állította a hivatal, hogy homoszexuális kapcsolatai vannak. Mivel akkor ez komoly biztonsági tényező volt, Manfred Wörner védelmi miniszter idő előtt nyugdíjazta a NATO-nál szolgálatot teljesítő tábornokot. Mikor alaposabb vizsgálat után kiderült, hogy ez a feltételezés is megalapozatlan volt, a tábornokot rehabilitálták.

Demokratikus működés és jogszabályi háttér

A német nemzetbiztonsági szolgálatok demokratikus ellenőrző rendszerben működnek. Ez egyrészt jelenti a jogszabályi keretet, másrészt a politikai koordinációt és ellenőrző rendszert.

Az alkotmányos jogok korlátozására és a titkos információgyűjtés körülményeire vonatkozó első törvényt 1968-ban adták ki. A törvényt hosszú előkészítő munka és a német politikai erők közötti vita előzte meg. A nézeteltérések és a kérdésfelvetések részben jogelméleti, részben politikai, részben pedig egyszerű technikai természetűek voltak. Az új jogszabálynak összhangban kellett lennie az „alapjogokkal” és az ezeket a jogokat megfogalmazó német Alaptörvénnyel. Hasonló jögharmonizációra volt szükség a nemzetközi irányzatok vonatkozásában is.

---

⁹⁵ Ez lényegében a Katonai Biztonsági Hivatal Nbtv. módosítása előtti helyzet szerinti feladatkörének felelt meg.

⁹⁶ KLOCKE, Dieter: Der Militärische Abschirmdienst. Die „Geheimen” im Dienste der Bundeswehr. p. 39.

Az új törvénynek ugyanis összhangban kellett lennie az emberi jogok nemzetközi deklarációival. Politikai vetületű kérdés volt, hogy jóllehet egységes gyakorlat kialakítása volt a cél, de figyelembe kellett venni a szövetségi tartományok adott esetben eltérő érdekeit és gyakorlatát. Politikai jellegű kérdésnek lehet tekinteni annak tisztázását is, hogy a három nagyhatalomnak a nyugatnémet nemzetbiztonsági szektorban milyen jogai legyenek. Technikai, gyakorlati kérdésként lépett fel, hogy pontosan hogyan történjen a titkos információgyűjtés kontrollja és a nemzetbiztonsági szektor szereplőinek együttműködése.⁹⁷ Az 1968-as törvény nem volt előzmények nélkül. A három nyugati hatalom már 1951 óta erőteltette, hogy legyen olyan törvény („*Überwachungsgesetz*”), amely a nyugati hatalmak egyetértése és a német törvényhozás ratifikálása után szoros együttműködést tesz lehetővé a német hírszerző szervezetek és a nyugati hatalmak között. Sokan bizarrnak és a német szuverenitás megsértésének tekintették a nyugati hatalmak túlságosan széles jogkörét a titkos információgyűjtés terén. Nem is beszélve arról, hogy a gyakorlatban ez hatalmas többletmunkát és anyagi ráfordítást követelt.⁹⁸ Ez is közrejátszott, hogy bár az ötvenes években számos törvénytervezet készült, de a jogszabály kiadásáig több mint egy évtizednek kellett elteltie. Az új törvénnyel igyekeztek átfogó, minden részkérdésre kiterjedő rendszert kialakítani, amelynek mentén kiépülhetett a nemzetbiztonsági struktúra. Lényegében az akkor kialakított diszlokáció és gyakorlat kisebb módosításokkal 1989-ig megmaradt.

Német sajátosság, hogy az egyes szolgálatokat külön törvény szabályozza, és külön törvénye van a nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzésének is. A titkosszolgálati eszközök alkalmazásának keretét 2001. június 26-án kiadott törvényben újr szabályozták. A törvényt az óta is többször módosították, illetve a titkosszolgálati eszközök engedélyezését tartományi szinten is több jogszabály rendezi. A német rendszerben is ismert a rendes vagy „általános”⁹⁹ és a „rendkívüli” információgyűjtés.¹⁰⁰ A két kategóriát a BfV-törvény is tisztázza. Eszerint a BfV saját jogkörben gyűjthet, elemezhet, felhasználhat akár személyes adatokat is érintő információkat, amennyiben ahhoz nem szükségeltetnek különleges titkosszolgálati eszközök. Vagyis személyeket kérdezhet ki, építhet be szélsőséges vagy terrorszervezetekbe, megfigyelhet személyeket, titokban kép- és hanganyagot készíthet. Fedődokumentumot és -igazolványt is alkalmazhat. A német szolgálatok esetében is egyre nagyobb a szerepe és a kultúrája az OSINT-nak, a nyílt források felkutatásának és elemzés-értékelésének, majd a döntéshozók számára való átadásnak.

A telefonos lehallgatás és a postai szállítmányok ellenőrzése miniszteri engedéllyel történhet, amelyet a szolgálatoknak megalapozott és részletes kérelemben kell előterjeszteniük. Ilyen alapos ok az alkotmányos rend felforgatásának¹⁰¹ vagy a terrortámadásnak a veszélye. Hasonlóan megalapozott oknak minősül a német

⁹⁷ FOSCHEPOTH, Josef: *Überwachtes Deutschland. Post- und Telefonüberwachung in der alten Bundesrepublik.* p. 160.

⁹⁸ Uo. pp. 218–219.

⁹⁹ Allgemeine.

¹⁰⁰ Besondere.

¹⁰¹ „Straftaten der Gefährdung des demokratischen.” 3. §. 1. Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses (Artikel 10-Gesetz – G 1).

fegyveres erők¹⁰² vagy a Németországban tartózkodó szövetségesek fenyegetettsége.¹⁰³ Az engedélyhez kötött titkos információgyűjtés körülményeire és a szolgáltatók kötelezettségeire a német telekommunikációs törvény is kitér.¹⁰⁴ A BND kapcsán a 2013. március 13-án kiadott törvénymódosításban megerősítették, hogy külföldi titkos információgyűjtés az ország biztonsági érdekében és a kancellária hozzájárulásával történhet.

A szolgálatok feletti felügyelet tekintetében megkülönböztetik a közigazgatási, a parlamenti és a bírósági felügyeletet. Emellett Németországban hangsúlyos a nyilvánosság ellenőrző szerepe is. A német hírszerző és elhárító szolgálatok legfelső felügyelője a német szövetségi kormány.¹⁰⁵ A BND közvetlenül a Kancellária alá tartozik, a BfV pedig a Szövetségi Belügyminisztériumon,¹⁰⁶ a MAD pedig a Védelmi Minisztériumon¹⁰⁷ keresztül kapcsolódik a Kancelláriához és azon keresztül a kormányhoz. A közigazgatási ellenőrzési jogot közvetlenül a Szövetségi Kancellária alá tartozó helyettes államtitkár gyakorolja. Feladata a szolgálatok tevékenységének összehangolása is. Ezért együttműködik a BND kormányzati irányításáért felelős miniszterrel, a BfV-ért felelős belügyi és a MAD-ért felelős védelmi tárccával.

A BfV felett a legfontosabb közigazgatási és technikai felügyeletet a Szövetségi Belügyminisztérium gyakorolja. Adat- és információk kérdésekben a Szövetségi Adat- és Információvédelmi Biztos¹⁰⁸ a felügyeleti hatóság. Ez a hatóság felel az információgyűjtés és -tárolás jogszerűségéért. Feladatának jelentőségét jelzi, hogy joga van betekinteni a nemzetbiztonságilag releváns iratokba. A szolgálatok költségvetését a Szövetségi Számvevőszék ellenőrzi.¹⁰⁹ Jelentését átadja a Bizalmi Bizottságnak¹¹⁰ és a Hírszerző Szolgálatokat Felügyelő Parlamenti Ellenőrző Bizottságnak.¹¹¹ A BfV esetében a Belügyminisztériumnak is.

A közigazgatási ellenőrzésen túl a német nemzetbiztonsági szolgálatok felett jelentős parlamenti felügyelet áll. A parlamenti ellenőrzés legáltalánosabb formája a parlamenti viták, amelyek a nemzetbiztonsági szektort és a nemzetbiztonsági szolgálatokat érintik. Az általános parlamenti ellenőrző rendszer részét képezik a parlamenti Belügyi és a Költségvetési, illetve szükség esetén a Vizsgálati Bizottság számára készített beszámolók. Mivel az állampolgároknak joguk van a német állami hivatalokkal és így a nemzetbiztonsági szolgálatokkal

¹⁰² „Straftaten gegen die Landesverteidigung (§§ 109e bis 109g des Strafgesetzbuches).” 3. §. 4. Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses (Artikel 10-Gesetz – G 1).

¹⁰³ „Straftaten gegen die Sicherheit der in der Bundesrepublik Deutschland stationierten Truppen der nichtdeutschen Vertragsstaaten des Nordatlantikvertrages (§§ 87, 89, 94 bis 96, 98 bis 100, 109e bis 109g des Strafgesetzbuches in Verbindung mit § 1 des NATO-Truppen-Schutzgesetzes.” 3. §. 5. Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses (Artikel 10-Gesetz – G 1).

¹⁰⁴ Illetve erre külön utalás történik a 2001. 06. 26-án életbe lépett törvény 2. §-ában a Pflichten der Anbieter von Post- und Telekommunikationsdienste cím alatt is.

¹⁰⁵ Bundesregierung.

¹⁰⁶ Bundesministerium des Innern.

¹⁰⁷ Bundesministerium der Verteidigung.

¹⁰⁸ Bundesbeauftragte für den Datenschutz und die Informationsfreiheit.

¹⁰⁹ Bundesrechnungshof.

¹¹⁰ Vertrauensgremium.

¹¹¹ Parlamentarisches Kontrollgremium.

<http://www.bundestag.de/bundestag/gremien/pkgr/>; letöltés: 2013.12.07.

kapcsolatosan is kérelmet, észrevételt, panaszt benyújtani a Bundestag felé, ezekkel a kérelmekkel a Petíciós Bizottság foglalkozik.¹¹²

A parlamenti ellenőrző rendszer kifejezetten a nemzetbiztonsági szolgálatok szempontjából jelentős hivatala a Hírszerző Szolgálatokat Felügyelő Parlamenti Ellenőrző Bizottság.¹¹³ Az ellenőrző bizottság mindhárom nemzetbiztonsági szolgálat felett általános felügyeletet gyakorol. Tagjait a Bundestag választja saját tagjai közül. A demokratikus gyakorlatnak megfelelően elnökét az ellenzéki párt adja. Összetétele a Bundestagban képvisellel rendelkező pártok súlyának arányában áll össze. Ha valamelyik tag elveszíti parlamenti képviselői státuszát, akkor elveszíti bizottsági tagságát is. Hasonlóképp, ha pártjának frakciójából válik ki. Mindkét esetben helyébe új tagot választanak. Az Ellenőrző Bizottság tagjainak számát és működésének rendjét a Bundestag határozza meg. Tekintve, hogy a bizottság által tárgyalt kérdések kényes természetűek, az ülések titkosak. Ez alól csak az jelen kivételt, ha a bizottság aktuális fejleményt értékel, és a jelen lévő tagok kétharmada a nyilvánosság mellett dönt. Évente legalább négy alkalommal ülésezik. A tárgyalt témák miatt a tagokat a bizottságból történt kiválásuk után is titoktartás terheli. Mivel a bizottság feladata az általános felügyelet, ezért jogában áll a szolgálatok által begyűjtött információk megtekintése. Tagjainak joguk van belépni a szolgálatok összes hivatali épületébe, illetve kikérdezhetik a szolgálatok munkatársait. Másrészt a szolgálatok munkatársai közvetlenül, a szolgálati út megtartása nélkül is kapcsolatba léphetnek az ellenőrző bizottsággal minden hivatalos ügyel kapcsolatban. Emellett a bizottság átfogó tájékoztatást kap a kormánytól a szolgálatok általános tevékenységéről. A kormány határozza meg a tájékoztatás terjedelmét, idejét és módját. Mérlegelés után a kormány bizonyos, kényes információk átadását megtagadhatja. A kormány utólag egyes konkrét akciókról is tájékoztatja a bizottságot.

Szintén kifejezetten a nemzetbiztonsági szektor parlamenti ellenőrzése szempontjából jelentős az ún. G-10 Grémium. Legfőbb feladata, hogy döntsön a különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának jogosságáról és szükségességéről. Négy tagból és négy helyettesből áll. Nem szükséges, hogy tagjai a Bundestag tagjai legyenek. Megbízatusuk egy választási időszakra szól. Hivatali tevékenységük az új bizottság felállításával ér véget, amelynek legkésőbb a választást követő három hónap után meg kell történnie.¹¹⁴ Mivel a telefonlehallgatások és a levelek ellenőrzése ellentétes az Alaptörvény¹¹⁵ 10. cikkelyével,¹¹⁶ ezért nevezik G-10 bizottságnak.¹¹⁷ A bizottságot az említett 1968-as törvény alapján hozták létre.

¹¹² http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/committees/a02/index.jsp; letöltés: 2013.12.07.

¹¹³ Parlamentarisches Kontrollgremium

¹¹⁴ NEUMANN, Volker: Die parlamentarische Kontrolle der Nachrichtendienste in Deutschland. In: DÖRR, Nikolas – ZIMMERMANN, Till (szerk.): Die Nachrichtendienste der Bundesrepublik Deutschland. Wissenschaftlicher Verlag, Berlin, 2007. pp. 13–34.

¹¹⁵ Grundgesetz.

¹¹⁶ „Das Briefgeheimnis sowie das Post- und Fernmeldegeheimnis sind unverletzlich.” Art. 10. 1. Grundgesetz.

¹¹⁷ <http://www.bundestag.de/bundestag/gremien/g10/>; letöltés: 2013.12.07.

Átfogó monográfia a kérdésben: FOSCHÉPOTH, Josef: Überwachtes Deutschland. Post- und Telefonüberwachung in der alten Bundesrepublik, 1. Auflage, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht Verlag, 2012. A szakirodalom 1968-at a fordulat évének is nevezi, mert ebben az évben szabályozták a küldeményellenőrzés jogi keretét. FOSCHÉPOTH, Josef: Überwachtes Deutschland, Post- und Telefonüberwachung in der alten Bundesrepublik. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 2013. p. 15.

Tevékenységét külön jogszabály szabályozza.¹¹⁸ Havonta egy alkalommal ülésezik, a találkozók ez esetben is titkosak. Jogában áll, hogy megtekintse a begyűjtött információkat és belépjen a szolgálatok összes hivatali épületébe. Visszaélések esetén értesíti az adatvédelmi biztost.¹¹⁹ Egyes szerzők azonban rámutatnak arra, hogy az ellenőrző tevékenység gyakorlati kivitelezése nehézkes, mivel nincsenek olyan alapfogalmak tisztázva, amelyek a titkos információgyűjtéshez kapcsolódnak, és ezek a G-10 felügyeleti tevékenységét alapjaiban érintik.¹²⁰

Következtetések

A második világháború után a nyugati hatalmak és az NSZK érdekeinek szerencsés találkozásának köszönhetően kiépülhetett egy demokratikus keretek között működő nemzetbiztonsági struktúra. A német rendszer szinte egyedülálló tulajdonsága, hogy nemcsak egy jól működő rendszer kiépítésére törekedett, hanem azoknak a fogalmaknak a mögöttes jog- és államelméleti megalapozására is, amelyek a nemzetbiztonsági és az alkotmányvédelmi feladatokhoz kapcsolódnak. Ennek következtében a kapcsolódó kérdéseknek szinte páratlanul gazdag szakirodalma van.

Az is igaz, hogy a gazdag joganyag esetenként a rendszer átláthatóságát nehezíti. A szerzői vélemények pedig megoszlanak az egyes jogfilozófiai kérdések megítélésében és a nemzetbiztonsági szolgálatok működési kerete vonatkozásában.

Németországnak a történelem folyamán több alkalommal is szembesülnie kellett azzal, hogy az állambiztonsági szervezetek súlyosan megsértették az emberi jogokat, a személyes adatok és az intim szféra méltóságát. Ezeknek a kérdéseknek a feldolgozása, a múlttal való szembenézés a hasonló történelemmel rendelkező országok számára is megfontolandó. Ebben a tekintetben a szakmai és a történelmi kutatás előremutató.

Mindhárom német nemzetbiztonsági szolgálatra jellemző, hogy igyekszik az eseményekre és a nemzetbiztonsági kihívásokra reagálni. A strukturális átalakítások és a jogszabályi módosítások esetén figyelembe veszik a társadalmi, a vallási és a nemzetközi kihívásokat. Az más kérdés, hogy olyan jogi korlátozó tényezők vannak, amelyek sok esetben az adott nemzetbiztonsági kockázat kezelését nem teszik lehetővé. Ez különösen igaz olyan területeken, amelyek egyszerre érintik a vallás- és a lelkiismereti szabadság jogát és a vallási szélsőségek okozta kockázatot.

Emellett a német nemzetbiztonsági szolgálatok körül kialakult botrányok egyben azt is jelzik, hogy nincs olyan rendszer, amelybe időnként ne csúszhatnának hibák. A hibák kiküszöbölésére pedig nem mindig a rendszerek átalakítása, hanem azok helyes működtetése az adekvát válasz.

---

¹¹⁸ Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses (Artikel 10-Gesetz – G 10). 26.06.2001.

¹¹⁹ MÁRTON András: A titkosszolgálati tevékenység parlamenti bizottsági ellenőrzése, problémák, modellek, alternatívák. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nbszemle-1-marton.original.pdf; letöltés: 2014.02.06.

¹²⁰ GUSY, Christoph: Die Rechtsstellung der Nachrichtendienste. p. 299.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ARA-KOVÁCS Attila: Kosovo és a titkosszolgálatok: Meccsek idegenben.
In: Magyar Narancs, 11. évfolyam 25. szám. 1999. június 24.
http://magyarnarancs.hu/kulpol/kosovo_es_a_titkosszolgálatok_meccsek_idegenben-60865; letöltés: 2013.07.15.
- BOUFESIS, Alexandros: German Military Intelligence (MAD) coming forth: Counter-Espionage First Priority.
<http://www.defensehorizon.com/index.php/europe/item/341-german-military-intelligence-bfv-coming-forth-counter-espionage-first-priority>; letöltés: 2013.12.11.
- BRAUN, Stefan: Scientology: eine extremistische Religion: Vergleich der Auseinandersetzung mit einer umstrittenen Organisation in Deutschland und den USA. Nomos, Baden-Baden, 2004. ISBN 978-3-8329-0764-8
- BRINK, Stefan – WOLFF, Heinrich Amadeus (szerk.): Gemeinwohl und Verantwortung. Festschrift für Hans Herbert von Arnim zum 65. Geburtstag. Duncker und Humblot, Berlin, 2004. pp. 481–503. ISBN-10: 3428116038
- BRÖCKER, Michael – MAYNTZ, Gregor: Bundesinnenminister entlässt Fromm. Verfassungsschutzpräsident tritt zurück.
<http://www.rp-online.de/politik/deutschland/bundesinnenminister-entlaesst-fromm-aid-1.2894303>; letöltés: 2013.06.06.
- Der Verfassungsschutzbericht – das scharfe Schwert der streitbaren Demokratie. Zur Problematik der Verdachtsberichterstattung.
In: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht 2004. pp. 769–778. ISSN 0721-880X
- DOUGLAS, Martin: Gerhard Wessel, 88, German Espionage Chief.
In: New York Times, 2002. augusztus 3. vagy
<http://www.nytimes.com/2002/08/03/world/gerhard-wessel-88-german-espionage-chief.html>; letöltés: 2013.12.12.
- FERSOWITSCH, Wadim: Deutsche Geheimdienste in Afghanistan: 100 Jahre unermüdlicher Arbeit.
http://german.ruvr.ru/2013_08_25/Deutsche-Geheimdienste-in-Afghanistan-100-Jahre-unermuedlicher-Arbeit-4035/?from=menu; letöltés: 2013.11.30.
- FOSCHEPOTH, Josef: Überwachtes Deutschland. Post- und Telefonüberwachung in der alten Bundesrepublik. Vandenhoeck und Ruprecht Verlag, Göttingen, 2013. ISBN 978-3-525-30041-1
- GEBAUER, Matthias: Neo-Nazi Terror Cell: Intelligence Agency Tried to Recruit Uwe Mundlos. In: Spiegel. 2012. szeptember 12.
<http://www.spiegel.de/international/germany/intelligence-agency-tried-to-recruit-neo-nazi-terrorist-uwe-mundlos-a-855456.html>; letöltés: 2013.12.16.
- GUSY, Christoph: Die Rechtsstellung der Nachrichtendienste.
In: Jura 1986. 8. évf. 6. sz. pp. 296–300. ISSN 0170-1452
- HAJMA Lajos: Német Szövetségi Köztársaság. In: Héjja István (szerk.): Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok. ZMNE, Budapest, 2007. ISBN 808 1334 5123
- HIRSCH, Alexander: Kontrolle die Nachrichtendiensten.
Duncker & Humblot, Berlin, 1996. ISBN 3428088239.
- http://kitekinto.hu/europa/2013/08/06/nemetorszag_felmondott_egy_titkos_hideghaboru_s_megallapodast/#.Up2EY9I9pA0; letöltés: 2013.12.03.
- JEFFERSON, Adams: Historical Dictionary of German Intelligence. The Scarecrowpress, Toronto, 2009. ISBN 978-0-8108-5543-4.

- Kis Judit: USA: A német hírszerzés hibája is az iraki háború. In: Kitekintő, 2008.03.22. http://kitekinto.hu/islam/2008/03/22/usa_a_nemet_hirszerzes_hibaja_is_az_iraki_haboru#.UcQMCPkpf-k; letöltés: 2013.06.16.
- KLOCKE, Dieter: Der Militärische Abschirmdienst – Die „Geheimen“ im Dienste der Bundeswehr. In: Europäische Sicherheit und Technik, 2012/6. szám. pp. 39–41.
- KLUMP, Andreas: Neuer politischer Extremismus? eine politikwissenschaftliche Fallstudie am Beispiel der Scientology-Organisation. Nomos-Verlag, Baden-Baden, 2003. ISBN 383-2902-155
- KÜFNER, Heinrich – NEDOPIL, Norbert – SCHÖCH, Heinz: Gesundheitliche und rechtliche Risiken bei Scientology: eine Untersuchung psychologischer Beeinflussungstechniken bei Scientology, Landmark und der Behandlung von Drogenabhängigen. Pabst, Lengerich, 2002. ISBN 3-936142-40-8
- MÁRTON András: A titkosszolgálati tevékenység parlamenti bizottsági ellenőrzése, problémák, modellek, alternatívák. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nbszemle-1-marton.original.pdf; letöltés: 2014.02.16.
- MASCOLO, Georg – STARK Holger: Hezbollah, German Mediates Between Israel and the Shiite Militants. <http://www.spiegel.de/international/spiegel/mr-hezbollah-german-mediates-between-israel-and-the-shiite-militants-a-444128.html>; letöltés: 2013.06.16.
- Militärischer Abschirmdienst. <http://www.geheimdienste.org/mad.html>; letöltés: 2013. 06.18.
- MURSWIEK, Dietrich: Staatliche Warnungen, Wertungen, Kritik als Grundrechtseingriffe – Zur Wirtschafts- und Meinungslenkung durch staatliches Informationshandeln. In: Deutsches Verwaltungsblatt, 1997. pp. 1021–1030. ISSN 0012-1363
- Neue Massstäbe für den Verfassungsschutzbericht – Konsequenzen aus dem JF-Beschluss des BVerfG. In: Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht. 2006. 2. évf. pp. 121–128.
- NEUMANN, Volker: Die parlamentarische Kontrolle der Nachrichtendienste in Deutschland. In: DÖRR, Nikolas – ZIMMERMANN, Till (szerk.): Die Nachrichtendienste der Bundesrepublik Deutschland. Wissenschaftlicher Verlag, Berlin, 2007. pp. 13–34. ISBN 978-3-86573-307-8
- OSTHEIMER, Michael: Verfassungsschutz nach der Wiedervereinigung. Möglichkeiten und Grenzen einer Aufgabenausweitung. Europäische Hochschulschriften, Frankfurt am Main, 2005. ISBN 3631465777
- Research project on the history of the Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV). <http://www.verfassungsschutz.de/en/about-the-bfv/research-project-on-bfv-s-history>; letöltés: 2013.12.11.
- ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: Lexikon der Geheimdienste im 20. Jahrhundert: mit 1465 Abbildungen und Organrammen. Herbig, München, 2003. ISBN 3776623179
- ROEWER, Helmut: Nachrichtendienstrecht der Bundesrepublik Deutschland. Carl Heymanns Verlag, Köln, 1987.
- SCHMIDT, Helmut: Verfassungsschutz und Bürger. Verantwortung und Vertrauen. In: Bulletin des Presse und Informationsamtes der Bundesregierung. 179. 148. évf. pp. 1353–1355. ISSN 03425754
- SPITZER, Patrick: Die Nachrichtendienste Deutschlands und die Geheimdienste Russlands ein Vergleich. Lit Verlag, Berlin, 2011. ISBN 978-3-643-11177-7

DR. DOBÁK IMRE

ADALÉKOK A 2. VKF. OSZTÁLY KÉPZÉSTÖRTÉNETI KÉRDÉSEIHEZ...

A hazai titkosszolgálatok képzési előzményeit, rendszerét vizsgálva érdekes szakmai adalékkal szolgálhat a két világháború között működő magyar katonai hírszerzés és elhárítás (2. vkf. osztály¹) munkatársainak képzési szerkezetébe történő betekintés. A szervezet működéséhez hasonlóan az állomány (ki)képzése, szakmai ismereteinek elsajátítása a zárttság jegyeit mutatja, amely a mögöttes feladatrendszer és egyéb sajátosságok tükrében érthető. A több mint két évtized alatt kiteljesedő magyar katonai hírszerzési és kémelhárítási képzési tapasztalatok ugyanakkor a második világháború után erejét növelő „állambiztonsági” szervek érdeklődését is felkeltették. Mindez a korábbi képzési elemek, valamint az azokban működő személyek tevékenységének megismerésére irányultak.

Jelen tanulmány alapgondolatát is az ÁVH működésének időszakában keletkezett, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) megtalálható, a 2. vkf. osztály képzéseit érintő jelentések és egyéb iratanyagok adták. Igaz, ezek nagy részben kapcsolati személyektől származó információkat tartalmaznak, más források szűkében azonban a témakört érintő egyéb tanulmányok és források adataival összevetve bepillantást engedhetnek e területbe. Az áttekintett jelentések és egyéb iratok – azok dátumozása alapján – az 1949 és 1952 közötti időszakban keletkeztek.

A történelmi előzményeket tekintve az önálló magyar katonai hírszerző és kémelhárító szervezet megalakulása az 1920-as évek elejére datálódik. Ekkor jött létre Sztójakovics Demeter (Sztójay Döme) kezdeti vezetésével a Honvédelmi Minisztérium VI. Katonai Főcsoportja keretében HM VI-2. Osztály néven a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezete, amely később már 2. vkf. osztály néven működött. Ezzel párhuzamosan, a hadseregfejlesztéssel összhangban történt a hadtestparancsnokságoknál a hírszerzői és kémelhárító területek kiépítése is, amely során hírszerzői és kémelhárító feladatú osztályokat szerveztek (ún. 2. osztályok²). A 2. vkf. osztály kezdeti állományát tekintve alapvetően a korábbi időszak jól képzett tisztikarához nyúlt vissza (Sztójakovics korábban maga is szolgált a monarchia katonai hírszerző szervezeténél, az ún. Evidenzbüro-nál). A trianoni tiltások miatt a rejtés időszakában az államrendészet más területein (rendőrség, csendőrség, vámőrség, folyamőrség) is jelentős számú jól képzett tiszti és tiszthelyettesi állomány kaphatott helyet.

---

¹ A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnöke 2. (hírszerző és kémelhárító) osztálya. A szervezet esetében gyakran a vkf. 2. osztály, illetve VKF-2, vagy Vkf/2 megnevezéssel és írásmóddal is találkozunk.

² Ezen osztályok anyagaikat „a VKF 2 osztályvezető útján” terjesztették fel a VKF felé.
In: HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2001. p. 91.

A 2. vkf. osztály főbb elemeiben Offenzív (hírszerző/off/Koffa), Defenzív (kémelhárító/def.) és Nyilvántartó (Nyíl) Alosztályokra tagozódott, amely szervezetrendszer³ és tevékenysége teljesebb megismerése érdekében jelen írás a képzési elemeket a szervezet két jelentős területe, a kémelhárítás és a hírszerzés mentén vizsgálja.

A kémelhárítók képzése

Az ÁVH által összegyűjtött, ma már levéltári forrásként rendelkezésre álló információk alapján feltételezhető, hogy a korban a kémelhárítók képzése a hírszerző szakemberek képzésétől eltérő szakmai érvek és érdekek mentén alakult. Későbbi utalások⁴ szerint kémelhárítók képzése már az 1920-as évek elején is zajlott, amikor is az első világháborút követően, 1921-ben sor került az első kémelhárító tanfolyamra. A Hadik laktanyában megtartott három hónapos tanfolyamot követően a résztvevők tisztak lettek és az adott szakterületnek megfelelően kapták további szakképzésüket. Mindez összesen kb. 40 fő hallgatót érinthetett, ahol az előadók az államrendőrség tisztjei és detektívjei közül kerültek ki.

A kémelhárítás, az ún. def. szakterület képzéseinek későbbi nyomait keresve jellemzően tanfolyami, szaktanfolyami elemekkel találkozhatunk, amelyek köre két részre osztható. Az első csoportba a saját állományukról szóló tanfolyamok és képzések sorolhatóak, amelyek vélhetően mélyebb ismeretek oktatására irányultak, a másik csoportot a 2. vkf. osztály kémelhárításának szigorúan vett törzsállományához nem tartozók részére tartott tanfolyamok alkották. Utóbbiak főként az 1930-as évek második felében, a már nagyobb létszámú hallgatószámot érintő tartalékosok behívása kapcsán kezdtek szervezettebb kereteket ölteni.

A különböző szakmai tanfolyamok megtartására utaló, forrásként áttekintett részinformációk alapján az alábbi képzések említhetőek:

– A defenzív területen belül az 1930-as években a Hadik laktanyában tartottak alkalmasságot tanfolyamokat, amelyek azonban csak egy-egy ügynök felvételéhez kapcsolódtak (tárgykorukat érintően pl. nyomozásról, műszaki ismeretekről szóltak).

– 1930-ban a defenzív területről és a hadtest kémelhárító osztályoktól vezényelték 1-1 főt a szombathelyi csendőrnnyomozó tanfolyamra. Ekkor került fel a polgári ruhás csendőrnnyomozó alosztályok felállításának gondolata is, így részükre hat hónapig tartó csendőrnnyomozó tanfolyamot rendeztek.⁵ A 2. vkf. osztály defenzív területének fő feladata volt a katonai elhárítás, kémelhárítás, amely téren széleskörű együttműködést folytattak a politikai rendőrség és a csendőrség nyomozóival. A rendőrség politikai osztálya, vagy akár a későbbiekben megalakuló m. kir. Csendőrség nyomozó osztálya egyes feladatkörei (pl. kémelhárítás – kémgyanus személyek kiszűrése) és szakfeladatai (figyelés, telefonellenőrzés, postai cenzúra levéllenőrzés) számos közös szakmai ismeretet feltételeztek, amelyeket a közös képzések is jeleztek.

³ BÖLL Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb források tükrében.

In: OKVÁTH Imre (szerk.): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. pp. 71–102.

⁴ ÁBTL 4.1. A-865. p. 183. Jelentés, 1949. szeptember 3.

⁵ ÁBTL 4.1. A-865. p. 196. Jelentés, 1952. szeptember 6. („Takách”-Jelentés)

– 1935–36-ban a Defenzív Alosztály tartott pár hónapos szaktanfolyamot, amelyre többek között az alosztályoktól rendelték be állományt.

– Időrendben előrehaladva utalást találhatunk egy, a csendőrnnyomozó alosztály által 1937-ben szervezett kémelhárító tanfolyamra is, amely részben a Böszörményi úti laktanyában, részben pedig a Hadik laktanyában került megszervezésre és csendőrtisztek előadói részvételével⁶ zajlott.

Egy 1952-ben keletkezett, a 2. vkf. osztály által szervezett iskolák témakörét vizsgáló ÁVH-jelentés az 1936–37-es évekre teszi azt a fordulópontot, amikortól szélesebb körben is megindulnak a különböző tanfolyami képzések. Ettől az időszakról kerülhetnek behívásra a tartalékos állományúak az addig rendkívüli módon zárt hírszerző és kémelhárító területekre. „A hallgatókat egyszerűen behívták a tanfolyamokra, és annak elvégzése után egy részét leszerelték. A főtantárgy a hírszerzés és kémelhárítás volt.”⁷ Az adott időszak viszonyainak ismeretében – érthető módon – a kémelhárítási ismeretek oktatása képezhetette a bevonuló tartalékos tiszti állomány felkészítésének részét, hiszen a végzett tisztek behívásuk, mozgósításuk esetén alapvetően a kémelhárító szolgálatra voltak „kiszemelve”.

Időrendben haladva az áttekintett ÁVH-jelentések⁸ a tartalékos tiszti állománynak tartott alábbi tanfolyamokra vonatkozóan tartalmazzak adatokat:

– 1938-ban az érintett alosztályvezetők rövid, 2–3 hetes tanfolyamokat tartottak a defenzív területre beosztott tartalékos tisztek részére, akik korábban rendőrtisztek, detektívek lehettek. A képzések színhelyeként a levéltári források részben a Hadik laktanyát, részben a Veres Pálné utcában lévő hadtestparancsnokságot jelölik meg.

A tartalékosok behívása vélhetően a hadsereg egyéb területein is jelentkező tiszthiány pótlásának egyik megoldását jelenthette, hiszen például 1940-ben „a hadsereg a szükséges 12 000 fő ht. tiszt helyett csak 7600 fővel rendelkezett”.⁹ A kiképzett állomány lehetséges alkalmazási helyére utalhat, hogy 1939 májusától a Honvéd Vezérkar főnöke a honvédelmi szempontból fontos üzemekbe – legyenek azok állami, városi, köz- vagy magánüzemek – az 1939. évi II. t.c. alapján ellenőrző közegeket, ún. hadiüzemi titkárokat helyezett ki.¹⁰ Feladatuk az ipar katonai szempontból való felderítésének, valamint az ellenséges szabotázscelemek megakadályozása volt. Ezek állományában a 2. vkf. osztály és a vállalatok szerződés nélküli közös alkalmazottai mellett már megjelentek a kiképzett nyugállományú, valamint a tartalékos tisztek is.

⁶ ÁBTL 4.1. A-865. p. 177. Jelentés, 1949. augusztus 29.

⁷ ÁBTL 4.1. A-865. p. 191. Jelentés, 1950. május 3. (Jobbágy Domonkos kézzel írott vallomásának a gépelt változata.)

⁸ ÁBTL 4.1. A-865. p. 175. Jelentés, 1949. augusztus 26.; p. 177. Jelentés, 1949. augusztus 29.; p. 191. Jelentés, 1950. május 3. (Jobbágy Domonkos kézzel írott vallomásának a gépelt változata.)

⁹ VÁRHALMI Iván: A hadapródiskolai tisztképzés története 1940–1945. Magánkiadás, Budapest, 2008. www.owl.hu/tisztkepzes/tisztkepzes.pdf, letöltés: 2014.03.20.

¹⁰ A Honvéd Vezérkar főnökének átirata a belügyminiszterhez a hadiüzemi titkárok működése tárgyában. Budapest, 1939. május 26. 23.818. sz. eln. 2. vkf. D. 1939.

In: BERÁNNÉ NEMES Éva – HOLLÓS Ervin: Megfigyelés alatt. p. 282.

– „1939 vagy 1940 nyarán” a Károly főherceg laktanyában szerveztek hírszerző és kémelhárító tanfolyamot az idősebb (40–55 éves) korosztályból kikerülő tartalékos állomány számára. Az évtized végén megtartott tanfolyamok belső felépítését tekintve az alábbi témaköröket ölelték fel:

- kémelhárítás (nyomozástan a kémelhárítás szolgálatában);
- a kém fogalma, hányféle, hogyan dolgoznak;
- preventív intézkedések;
- nyilvántartás, kiértékelés (def.);
- hírszerző szolgálat (off.);
- kommunista kémkedés;
- idegenrendészet;
- büntető rendelkezések stb.

– A tartalékos tiszti állomány részére tartandó tanfolyamot 1941–1942-ben ismét megrendezték az újonnan behívott állomány számára, amelyet a csendőrnnyomozó alosztály tisztjei tartottak, de erre a hírszerzés területe is küldött előadót. Ezen megismételt tanfolyamok képzési helyszínei már a Hadik laktanyával szemben lévő, volt Horthy Miklós utcai polgári iskola tanterme, a Műegyetem egyik előadóterme, valamint a Szt. Imre Kollégium voltak.

– Az 1942–1943-as években már az Üllői úti Ferenc József laktanyában is tartottak kémelhárítás témakörében előadásokat a bevonuló tartalékos állománynak.

– 1944-ben az ország különböző területeiről érkező tartalékos tiszti iskolai növendékek számára került sor hírszerző és kémelhárító ismereteket oktató tanfolyamra a Ferenc József gyalogsági laktanyában. Mindez a képzésük utolsó negyedének számított és három hónapig tartott. Az 1944-ben megtartott „tiszti iskolás tanfolyamon” a hagyományos katonai tantárgyakon kívül többek között a kémelhárítás, a rejtjelzés és a megfejtés, az idegenrendészet és a határszolgálat, valamint a büntető rendelkezések ismeretei is megjelentek. Mindezeket az érintett szervezetek munkatársai tartották. Mind a tartalékos tiszti iskolások, mind az idősebb állomány számára szervezett későbbi (1944. őszi) tanfolyamok azonban már nem fejeződtek be.¹¹

A hírszerzők képzése

A kémelhárító szakterülettől eltérő képzési rendszerrel és sajátosságokkal találkozhatunk a hírszerzés (ún. off., illetve Koffa) tevékenysége és a külföldre küldendő hírszerzők kiképzése kapcsán. Az első világháború időszakát megelőzően „a hírszerzőtiszték kiválasztása kizárólag a minősítvényi táblázatok alapján történt. A kiválasztott hírszerzőtiszték elméleti kiképzését tanfolyam keretében kapták meg”.¹² A két világháború közötti időszakban azonban ilyen konkrét tanfolyamra

¹¹ ÁBTL. 4.1. A-865. p. 192. Jelentés, 1950. május 3. (Jobbágy Domonkos kézzel írott vallomásának a gépelt változata.)

¹² KESZMANN Oszkár: A magyar katonai hírszerzés az első világháború előtt. In: Felderítő Szemle, VII. évfolyam 2. szám. pp. 91–96.

való utalást az áttekintett anyagokban már nem találtam. Ebben az időszakban a képzések alapvető helyszínei nem állami intézmények vagy más célra is igénybe vett képzési helyszínek lehettek, hanem főként magánlakások, ahol a szakma egyes szakismeretei mellett többek között rejtjelzésre és rádióadásra is kiképezték őket.

Egy, korábban feltehetően a 2. vkf. osztálynál szolgálatot teljesítő, ÁVH-jelentésben hivatkozott személy beszámolója szerint¹³ az osztálynál a beosztott tisztek a beosztási helyeiken kapták meg a konkrét esetekkel összefüggő útmutatást a vezetőiktől, a többi tiszttől. *„Ezen felül szakirodalom, valamint időnként kiadott, s az előfordult érdekesebb lezárt kémelhárítási ügyek hivatalos ismertetése révén igyekeztek a hírszerzésre vonatkozó szolgálatuk sajátosságaival megismerkedni. Ezen kívül már csak a rátermettségükre és a találmányosságukra voltak utalva.”*¹⁴

A hírszerző szolgálatban dolgoztak ún. „K” ügynökök is, akik kutató és megfigyelő munkát végeztek. Képzésükre az egyéves próbaszolgálatuk alatt, a napi (gyakorlati) ügyek intézésével összhangban került sor, ami hozzájárult végleges felvételükhöz is.

Az áttekintett jelentés megjegyzi, hogy a külföldön dolgozó hírszerzők képzése nem történhetett iskolákban vagy csoportos tanfolyamokon, hiszen az érintett személyek (ahogy megfogalmazták: „a láncolatot lebukások” megelőzése miatt) nem ismerhették egymást. Kiképzésüket, oktatásukat az érintett vezető egyénileg, maga oldotta meg, és eligazításukat is saját maga végezte. Az eligazításoknak – amelyek egy-két találkozási pontot jelentettek – az érintett szállása, különböző vendéglők, illetve egyéb nyilvános helyek adtak otthont. Hosszabb időtartamú oktatásnál pedig budapesti nőtlen tisztek garzonjait bérelték ki, amelyeket azon egyeztetett időszakokban vettek igénybe, amikor az adott tiszttel nem tartózkodott otthon. A lakás felhasználója és a lakás tulajdonosa érthető módon nem ismerhette egymást, összetalálkozásukat kerülni kellett. Más esetekben budapesti (nagy)kávéházakban (pl. Pátria, Emke, Valéria, Ostende, Seifert, Stambul¹⁵) vagy a Margitszigeten került sor a hírszerző (H-egyen) konkrét feladattal történő eligazítására, valamint az információk továbbítási módjának egyeztetésére. (Ilyen információtovábbítási módként jelentek meg az osztály által megadott fedőcímmel feladott, vegyi írással írt levelek, vagy a külföldről az osztályhoz diplomáciai postával érkezett levelek, amelyeket vélhetően külföldön is fedőcímmel adtak fel.) Más esetekben gépjárművel vették fel a H-egyént, majd kiutazva, lakott részekről távolabbi területeken eligazításuk már nyugodt légkörben történhetett. Mindennek során a H-egyen elsődlegesen azon személlyel érintkezett, aki őt beszervezte.

Külső helyszíneken, lakásokban, villákban (Szabadsághegy, Rózsadomb), szállodákban zajlott a rádiós H-egyének képzése.¹⁶ Az 1934–1938 közötti időszakban

¹³ ÁBTL 4.1. A-865. pp. 178–181. Jelentés, 1949. augusztus 29. (2)

¹⁴ Uo.

¹⁵ Főként VII. és VIII. kerületi kávéházak.

A helyszíneket bővebben lásd: HAVAS Péter: Kávéház- és eszpresszónevek Budapesten (1920–1944).

<http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/ne/szamok/28/ne2815hp.pdf>; letöltés: 2014.04.10.

A budapesti kávéházak listája 1912-ből.

http://bfl.archivportal.hu/id-727-budapesti_kavehazak_listaja_1912_bol.html; letöltés: 2014.04.10.

¹⁶ ÁBTL 4.1. A-865. „A VKF/2. és kiképzési iskolái, oktatási anyagai 1941/42 év” iratai. pp. 199–204.

a Hollósi Lajos vk. alezredes által vezetett offenzív alosztály (Koffa)¹⁷ rádiós csoportjának feladatai között – a rádiózással kapcsolatos tevékenységek ellátása mellett – a vonatkozó szakterületi kiképzés is szerepelt. A szükséges rádiós ismeretek biztosítása érdekében mindezek mellett rendszeres képzések voltak a Hermina úti Vakok Intézetében (véltetően a rádiós csoport állományát érintően), továbbá az ügynöki rádiózás ismeretei kapcsán magánlakásokban, valamint a magyar rádióamatőr mozgalom¹⁸ (MRAOE) Lendvai u. 28. szám alatti székházában. Az utóbbi, a Honvédelmi Minisztérium támogatásával megalakult szervezetben jelen voltak az osztály állományában szolgálatot teljesítő tisztek is.¹⁹

Zárt, tanfolyami jellegű képzésre a katonai attasék esetében találunk példát. Így 1938-ban a katonai attaséknak kiküldendő vezérkari tisztek (és a melléjük rendelt tisztek) részére tartottak felkészítő tanfolyamot a Hadik laktanya laboratóriumában rádiókezelésről és vegyi eljárásokról.²⁰

Érdekességként talán érdemes a jelen tanulmányban szerepeltetni, hogy a 2. vkf. osztály képzését érintő ÁVH-nyomozás adatai egy speciális hírszerző csoport pápai kiképzését is megemlíti, ahol a szovjet vonalak mögé ejtőernyővel ledobva hírszerzési célú feladatokra képezték ki személyeket. 1940-ben pedig a VKF 6. osztály rendezett Debrecenben Erdélyből titokban áthívott kb. 40 főnek szabotőr iskolát és robbantási tanfolyamot. *„Itt elkövették azt a hibát, hogy a tanfolyam végén bankettet rendeztek az Aranybika szállóban, sokat fecsegték és közös fényképfelvételeket is készítettek.”* Amikor visszamentek, a román elhárítás egyenként elfogta őket.²¹

Mint a tanulmány bevezetőjében is utaltam rá, egy szervezet hatékonyságát közvetlenül befolyásolja munkatársainak szakmai képzettsége. Kádár Gyula véleményét²² idézve Böll G. is megjegyzi tanulmányában a Koffa eredményessége kapcsán, hogy nem voltak kiképzőiskoláik. Egyéb későbbi források²³ is arra utalnak, hogy nem került sor hírszerzők képzésére csoportosan, tanfolyami keretekben. Mindezek alapján feltételezhetnénk, hogy ezen személyek szakismereteiket elsősorban szakavatottabb kollégáiktól, vezetőiktől tanulták. A VKF-es iratok 1941–1945 közötti listáját tartalmazó HM HIM Hadtörténeti Levéltár és Irattári jegyzékén²⁴ azonban néhány, a 2. vkf. osztályhoz kapcsolódó hírszerző, illetve nyelvtanfolyam iratanyagára utaló adat jelzi, hogy tanfolyami keretekben is zajlottak képzések.

¹⁷ DOBÁK Imre: A 2. vkf. osztály és a rádióamatőr mozgalom kapcsolatai.

In: Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam I. szám, 2014. pp. 101–113.

¹⁸ 1934. január 13-án alakult meg a Magyar Rövidhullámú Amatőrök Országos Egyesülete (MRAOE). Hollósi Lajos alezredes 1942-ben bekövetkezett haláláig egyben az MRAOE elnöke is volt.

¹⁹ DOBÁK Imre: A rádióamatőr tevékenység nyomai a 2. vkf. Osztály munkájában.

In: Felderítő Szemle XII. évfolyam 3. szám, pp. 128–137.

²⁰ A 2. vkf. osztálynak „laboratóriuma és speciális nyomdája is volt a hírszerzők felszerelésére szolgáló hamis okmányok, pecsétek, fényképező berendezések, levélfelbontó eszközök stb. elkészítése céljából”. In: HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi Jegyzet, ZMNE, Budapest, 2001. p. 97.

²¹ ÁBTL. 4.1. A-865. p. 198. Jelentés, 1952. szeptember 6. („Takách”-Jelentés)

²² Vk. ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője 1943–1944 között.

²³ ÁBTL 4.1. A-865. pp. 199–204.

²⁴ HM HIM Hadtörténeti Levéltár és Irattár.

www.militaria.hu/adatb/leveltariuj/sites/.../VKF%20iratok%201941-1945.doc; letöltés: 2014.03.10.

1941. 1. oszt. 4226/el.	1941.01.30.	Vk. hírszerző tanfolyamra berendelés.	Eln. 2. vkf. nyíl. – 1941. 10 001. sz. 1 old.
1941. 1. oszt. 4446/el.	1941.02.25.	Csettkéy László vk. szds. H. és K. tanfolyam alóli felmentése.	Eln. 2. vkf. nyíl. –1941. 12 770. sz. 1 sor
1941. 1. oszt. 6398/el.	1941.10.02.	Nyelvtanfolyamok felállítása az 1941/42. évben. /A nyelvtanfolyamok céljára helységek biztosítását kéri./	Eln. 2. vkf. k. – 1941. 23 652. sz. 5 sor
1943.hdm. csf. 712/el.	1943.10.14.	Angol nyelvtanfolyam felállítása a 2. vkf. osztálynál. Vk. tisztek felhívása a tanf. részvételre.	Vkf. 4. 54 607/el. 1 old.

A nyelvképzési lehetőségek a 2. vkf. osztály állományára (mind a hírszerző, mind a kémelhárító szakterület képviselői) számára rendelkezésre álltak. Rendszeresen tartottak nyelvtanfolyamokat azon tisztek számára is, akik „nem bírták a működési területük nyelvét”. A vezérkar más osztálya is szervezett idegen nyelvi képzéseket a Hadiakadémiát elvégzett (köztük a 2. vkf. osztálynál szolgáló) tisztek részére, így pl. 1936-ban a 126 vezérkari tiszt közül 53-nak kellett tanulnia olaszul, 21-nek románul, 19-nek szerbül, 15-nek csehül, hatnak szlovákul és számosan franciául, angolul. Az orosz nyelv tanulására szervezeten csak 1942-ben nyílt lehetőség a 2. vkf. osztály szervezésében, „amelyen a központi beosztásban lévő vezérkari tisztek jelentős része vett részt”. A nyelvismeretek és a nyelvképzés mentén érdemes megemlíteni a vezérkari tiszteket érintő külföldi vezényléseket és utazásokat is, amelyek a 2. vkf. osztály érintett tisztjeinél a „felderítést vagy legalábbis a meglévő felderítési adatok kiegészítését és ellenőrzését is szolgálták”.²⁵

Tankönyvek és szakirodalom

Néhány gondolatot érdemes a korabeli szakirodalom témakörére is fordítani. Egy 1960-ban készült ügynöki jelentés²⁶ annak hiányáról számolt be. „A szakemberek, a titkos szolgálatok értők vagy abban szolgálatot teljesítők, tudtommal egyetlen olyan tárgyú könyvet sem írtak – ami a könyvpiacon megjelent volna – s amely a titkos szolgálatokról szólt volna. Tudomásom szerint a Pilch Jenő-féle 3 kötetes könyv az egyedüli, félig-meddig szakkönyv, amely a titkos szolgálatokról a könyvpiacon megjelent a 30-as évek vége felé. Ez a könyv is inkább meseszerű, kiollózott, innen-onnan, a külföldi, főleg az osztrák–magyar katonai szakirodalomból. Ezt a könyvet – kiadása előtt – a vkf/2. Osztály átnézte és főleg arra helyezte súlyt, hogy kimaradjon belőle mindaz, ami módszereinkre engedett volna következtetni.”

²⁵ KÉRI Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára).

²⁶ ÁBTL 4.1. A-865. „A VKF/2. és kiképzési iskolái, oktatási anyagai 1941/42 év” iratai. p. 199.

A 2. vkf. osztálynál hosszú éveken át dolgozó Pokorny Herman „Láthatatlan kém” című könyve megjelentetésének meghiúsulása is hasonló, a titkosszolgálati ismeretek nyilvánosságra kerülésének „megakadályozását” jelzi. Mint Pokorny elmondja²⁷: „Megkaptam a honvédelmi miniszternek az engedélyét, hogy a berlini Mitler cég kiadja a Láthatatlan kém című könyvemet. [...] 1936 augusztusában Berlinbe hívtak a vezérkarhoz. Közölték, hogy az akkori feszült általános helyzetben nem kívánatos a könyv megjelenése [...] azonban, hogy károm ne legyen, megveszik a könyvet annyiért, amennyit a Mitler cég kínált fel. [...] 1945 januárjában viszont az orosz vezérkar vette át e könyv másolatát [...] a könyvet oroszra fordították, s mint vezérkaruk titkos segédletét használták.”

A belső szakmai körökben használt szakmai oktatási anyagokról, azok létezéséről így utólag nehéz állást foglalni. Hivatalos szabályzatként egyes ismereteket, a magyar katonai hírszerzés működési elveit a HM által 1930-ban kiadott Hírszerző szolgálat című szabályzat tartalmazott²⁸, amely tananyagként (véltetően) a képzés során is megjelent. További írott szakanyagként a Vattay Antal altábornagy által készített segédletet, tanulmányt említik a források, amely általános irányelveket jelentett a hírszerző munkához. Az első világháború hírszerzési tapasztalatairól Keszmann O. tanulmányában két szakmai könyvet (DITRÓI CSIBY Árpád: Katonai felderítő-, kém-, nemzetvédelmi és propaganda szolgálat, Bp. 1933, valamint NEMES WALZEL Kelemen: Kémszolgálat a háborúban, Sopron. 1939) is említ, amelyek kiadási dátumuk alapján véltetően ismertek voltak az akkori hírszerző és kémelhárító szakemberek előtt.

Főként a kémelhárítás területét érintő további irodalom meglétére utal, hogy később, az Ideiglenes Nemzeti Kormány „a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről” szóló 530/1945. M.E. számú rendeletével megjelenő listáján több, a témakörhöz címében kapcsolódó könyv is szerepelt. (Többek között LANTOS Lajos Béla: Kémelhárítás és honvédelmi ismeretek stb. tudnivalók I–II. k. Bp. 1942. könyve és DÖMÖTÖR Gyula Ferenc: Kémek és szabotálók elleni védekezés. 1942. c. munkája.²⁹)

Hírszerzés és kémelhárítás oktatása a Hadiakadémián

Jelen tanulmány felvállalt szándéka alapvetően a 2. vkf. osztály (VKF 2.) hírszerzési és elhárítási képzési témakörébe való rövid betekintés, a speciális ismereteket igénylő „titkos szolgálat” sajátosságainak oktatása kapcsán azonban mindenképpen meg kell említeni a korabeli Hadiakadémián zajló képzést is. Ezen magas szintű oktatási intézmény az 1919-től formálódó magyar vezérkari tisztek képzésének jelentős központja volt. A Hadiakadémia a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlen alárendeltségében működött, adminisztratív feladatait a HM 4., majd később a VKF 4. osztály intézte.

²⁷ POKORNY Hermann: Emlékeim: A láthatatlan hírszerző. Petit Real Kiadó, Budapest, 2000. <http://mek.niif.hu/02000/02095/html/>; letöltés: 2014.04.10.

²⁸ Hírszerző szolgálat I. rész – Hírszerzés, nyilvántartás, propaganda, szabotázs..., Hírszerző Szolgálat II. rész – Utasítás a kémelhárító szolgálat ellátására (HM 118.283/eln. VI-2 1930. sz.-hoz és HM 119.000./eln. VI-2 1930. sz.-hoz).

In: HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története.

²⁹ Ezek belső tartalmát nem vizsgáltam.

A vezérkari tisztképzéssel és továbbképzéssel kapcsolatban a vezérkari főnök kötelemi közé tartozott többek között a Hadiakadémia tantervének elvi meghatározása, tanárainak kiválasztása, valamint irányelvek kiadása a vezérkari tisztek tudományos munkásságára. Ezek részleteinek megvalósítása már a VKF 4. osztály feladatkörében jelent meg, így többek között a vezérkari tisztek elméleti és gyakorlati kiképzésének ügyei, a különböző tanfolyamok és vizsgáztatások kérdései, a tudományos kérdésekkel összefüggő ügyek, valamint a Hadiakadémia ügyei is.

A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémián a képzés általános célja volt, *„hogy széles látókörű, a katonai tudományok minden ágazatában kiterjedt elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező, minden szolgálati helyen alkalmazható, magas kötelességtudású és kitűnő munkabírású, reális érzékű vezérkari tiszteket adjon a honvédségnek, akik parancsnokaik szándékait és elhatározásait hű szellemben és gyakorlatilag megvalósítható módon tudják a valóságba átvinni mind békében, mind háborúban”*.³⁰

Dr. Oroszi Antal fentebb idézett sorokat is tartalmazó tanulmányában részletesen kifejti, hogy az 1920-ban induló³¹ vezérkari képzés tanterve és tananyaga 1920–1924 között részben a bécsi császári és királyi Hadiiskola átdolgozott és magyarra fordított szabályzatain alapult. A kezdeti rövidebb képzési ciklust 1921–1924 között kétéves, majd 1925-től hároméves képzési ciklus váltotta fel, magas arányú elméleti tantárgyi programmal. *„A képzési célok előtérbe állították a korszerű államvezetési és hadvezetési összefüggések megismerését és gyakorlati alkalmazását, a magasan képzett vezérkari tiszt típusának kialakítását, valamint az erkölcsi és jellembeli tulajdonságok megszilárdítását. Ezeket a célokat elsősorban a főtantárgyak oktatása során igyekeztek elérni.”*³²

A hírszerzés és kémelhárítás tantárgy a katonai főtantárgyakat kiegészítve 1925-ben jelent meg, igaz ún. „nem önálló tantárgyként”. A tantárgyi szerkezetből kikerült a Tengerészstan, és helyette új tantárgyak, így a Hadseregszervezés, Repüléstan, Általános vezérkari szolgálat, Hírszerzés és kémelhárítás, Anyag- és energiagazdálkodás, valamint a Jogi ismeretek kerültek be a tantárgyak közé.

Mivel „minden évfolyamnak általában megvolt a saját tanári kara”³³, így a hírszerzés és kémelhárítás tantárgy is, amely oktatásánál a 2. vkf. osztály vezetője, Ujszászy István³⁴ vezérkari ezredes, illetve Padányi Jenő vezérkari őrnagy³⁵ nevét

³⁰ OROSZI Antal: A képzés rendszere a Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémián.

<http://www.zmne.hu/Forum/01juli/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014.03.28.

³¹ Általános szabályait a honvédelmi miniszter az 1920. augusztus 1-jén megjelentetett „A m. kir. hadiakadémia szervezete” című okmányban fektette le.

³² OROSZI Antal: A képzés rendszere a Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémián.

<http://www.zmne.hu/Forum/01juli/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014.03.28.

³³ OROSZI Antal: Kiváló tanári karunk volt – a M. Kir. Honvéd Hadiakadémia egykori hallgatóinak véleménye tantárgyaikról.

<http://www.zmne.hu/Forum/01marc/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014.03.28.

³⁴ Vk. ezredes, később vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály vezetője 1939–1942 között.

³⁵ Koltai Jenő visszaemlékezéseit idézve: „Eszmefuttatásait magas szintre emelik. Padányi színvonalas előadásait feszült figyelemmel hallgatjuk. Igyekszik tárgyát minden romantikától megtisztítva elénk tárni.” OROSZI Antal: Kiváló tanári karunk volt – a M. Kir. Honvéd Hadiakadémia egykori hallgatóinak véleménye tantárgyaikról.

<http://www.zmne.hu/Forum/01marc/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014.03.28.

említik. Kéri Kálmán „A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944³⁶ közötti időszakban” című tanulmánya alapján a külön tantárgyak vagy más tantárgyakba illesztett ismeretek oktatására a VKF osztályaitól vezényelték vezérkari tiszteket, így például a hírszerzést illetően a már említett Ujszászy István mellett Sárkány Jenő neve is szerepel.

A Hadiakadémia tanmenetét áttekintve a hírszerzés és kémelhárítás tantárgy oktatására csak a második évfolyamban, az elméleti kiképzési időszakban került sor. A vezérkari képzés szakmatörténetét feldolgozó több munkában sem lehet azonban – a képzésen oktatott egyéb tárgyakkal ellentétben – a hírszerzés és kémelhárítás tantárgyról bővebb részt, leírást találni. Az ezekben szereplő néhány soros ismertető³⁷ alapján a tárgy belső tartalma az alábbiakat ölelte fel:

- alapelvek ismertetése;
- a seregtesteknél lévő hírszerző- és kémelhárítótisztek működése (példák útján);
- katonai attaséi szolgálat általában.

1960-ban a nyomozó szervek érdeklődését ismételten felkeltette a korábbi katonai hírszerző és elhárító szervek (ki)képzésének rendszere, amely során készült a Frisch Antal néven szereplő ügynökhöz köthető, a „Titkos szolg. kiképzés a v. honvédségben” tárgyú jelentés.³⁸ Itt is megemlítsük a vezérkari akadémián (Hadiakadémia – Hakad) korábban működő, titkosszolgálati kérdéskört érintő szakoktatás. A tantárgy belső tartalmát érintően „felölelte a titkosszolgálat általános történetét, egyes külföldi államok titkos szolgálatainak ismertetését, a katonai diplomáciai szolgálat, valamint a hírszerzés, a kémelhárítás és a katonai nyilvántartás, kiértékelés kérdéseit. Lényegében az előadások célja az volt, hogy a hallgatókat előkészítsék a későbbi, esetleges katonai attachéi szolgálatukra. Más külső civil egyetemeken – habár voltak a vezérkari tisztek által tartott előadások – ilyen jellegű képzés nem létezett”.

Kéri Kálmán korabeli vezérkari tisztképzést bemutató munkája a vezérkari tisztek továbbképzésével is foglalkozik. Ennek során felhasználta a 2. vkf. osztály negyedévi összefoglaló jelentéseit és időszakonkénti megszerkesztett tájékoztatóit, de példát említ arra is, hogy „a spanyol polgárháborúról hadműveleti szempontból hiteles képet nyújtott a VKF. 2. osztálya által 1937-ben készített összefoglaló jelentés, melyet a vezérkari tisztek beható tanulmányozásra megkaptak”. 1941. február 27-től március 8-ig pedig 28 vezérkari tisztnak rendezett a 2. vkf. osztály

---

³⁶ 1944 júliusában még 25 tisztet vettek fel a Hadiakadémiára, amely állománya nem sokkal később Balatonfüredre került kitelepítésre. Itt még 1944. október 15-éig rendszeres oktatásban részesültek, majd október 17-én a Hadiakadémiát feloszlatták és a hallgatók hadibeosztásokba kerültek. Az év végén az utolsó évfolyam hallgatóit ismét egyesítették, majd 1945. február végén a német hadiakadémiához csatolva a háború befejezéséig tartott kiképzésük. Lásd Hadiakadémia, részlet KÉRI Kálmán: A Magyar Vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban című tanulmányából. p. 33.

³⁷ KÉRI Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban.

³⁸ ÁBTL 4.1. A-865. Jelentés, 1960.

hírszerző és kémelhárító szolgálatban való kiképzést szolgáló tanfolyamot.³⁹ Szintén a továbbképzést szolgálta, hogy a vezérkari tisztek az egyetemi városokban időnként különböző előadásokat hallgattak, továbbá a „VKF az összes vezérkari osztályvezetőt, a VKF 2. és VKF 4. osztálya tisztjeinek felét [...] a Magyar Külügyi Társaságba beíratta, így azok a Társaság igen érdekes előadásait hallgathatták, és értékes ismeretésekre tehettek szert”.⁴⁰

Összefoglalva megállapítható, hogy a második világháború idején, illetve az azt megelőző időszakban a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás oktatása alapvetően a 2. vkf. osztály belső rendszerében valósulhatott meg. Igaz, a vezérkari tisztképzés sajátos rendszerében is helyet kapott a „titkos szolgálat” végzéséhez szükséges ismeretek bizonyos szintű ismertetése, de ennek anyaga inkább az alapelvekre, a külső környezetre, a titkos tevékenységek és szervezet általános ismertetésére szorítkozott. Mind a kémelhárítás, mind a hírszerzés területein megtalálhatjuk a tanfolyami jellegű képzésekre való utalásokat is, ezen szakterületek képzési rendszere azonban egymástól eltérő sajátosságokat mutat. Amíg a kémelhárítás szakmai feladataiból adódóan szélesebb irányban (pl. tartalékos állomány, üzemi titkárok, hadtestek kémelhárító osztályai) végezhetett képzéseket is igénylő tevékenységét, addig a hírszerzés területe inkább a speciális, személyre szabott célok mentén látta el kiképzési feladatait. Az utánpótlás, a képzések és a tanfolyamok szervezése az osztályon belül a személyügyi terület, illetve az M Alosztály feladatkörébe tartozott.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- „Kézirat gyanánt” – Hadiakadémia. Részlet KÉRI Kálmán: A Magyar Vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban című tanulmányából. MNVK Tudományos Osztály, Budapest, 1982. MN ZMKA Kutató Könyvtára. p. 33.
- ÁBTL 4.1. A-865. „A VKF/2. és kiképzési iskolái, oktatási anyagai 1941/42 év” iratai
- BERANNÉ NEMES Éva – HOLLÓS Ervin: Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséből 1920–1944. Akadémia Kiadó, Budapest, 1977.
- BÖLL Gábor: A VKF-2 szervezettörténete az újabb források tükrében. In: OKVÁTH Imre (szerk.): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.
- DOBÁK Imre: A 2. vkf. osztály és a rádióamatőr mozgalom kapcsolatai. In: Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam I. szám, 2014. pp. 101–113.
- DOBÁK Imre: A rádióamatőr tevékenység nyomai a 2. vkf. osztály munkájában. In: Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám (online) 2013. december. pp. 128–136.
- DOMBRÁDY Lóránd: Mi volt a Vkf-2? In: História, 1979/3. szám.

---

³⁹ ÁBTL 4.1. A-865. Jelentés, 1960. p. 56.

⁴⁰ Uo. p. 61.

- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001.
- HAVAS Péter: Kávéház- és eszpresszónevek Budapesten (1920–1944). <http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/ne/szamok/28/ne2815hp.pdf>; letöltés: 2014.04.10. http://bfl.archivportal.hu/id-727-budapesti_kavehazak_listaja_1912_bol.html; letöltés: 2014.04.10.
- HORVÁTH Csaba: A magyar katonai felderítés és hírszerzés „háttérintézményei” 1919 és 1944 között. In: Felderítő Szemle, VI. évfolyam 2. szám. 2007. június. pp. 137–153.
- KÁDÁR Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. Magvető Kiadó, Budapest, 1978.
- KÉRI Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti időszakban. Az 1982-ben készült dolgozat 2. bővített kiadása. HM Oktatási és Tudományos Főosztály 1992 (MN ZMKA Kutató Könyvtára)
- KESZMANN Oszkár: A magyar katonai hírszerzés az első világháború előtt. In: Felderítő Szemle, VII. évfolyam 2. szám, 2008. június. pp. 91–96.
- KOVÁCS Tamás: Az úgynevezett szakszolgálati munka a történelemben. pp. 125–132. In: Csóka F. (főszerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából. pp. 437–451.
- OROSZI Antal: A képzés rendszere a Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémián. <http://www.zmne.hu/Forum/01juli/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014. 03.28.
- OROSZI Antal: Kiváló tanári karunk volt – a M. Kir. Honvéd Hadiakadémia egykori hallgatóinak véleménye tantárgyaikról. <http://www.zmne.hu/Forum/01marc/hadiakademia.htm>; letöltés: 2014. 03.28.
- PELLE János: Ujszászy István titokzatos halála, 2007. április 13. http://hvg.hu/velemeney/20070413_ujszaszy_avh_nkvd_horthy; letöltés: 2014.03.20.
- RITTER László: A magyar rádiófelderítés a második világháborúban. In: Felderítő Szemle, IX. évfolyam 2. szám, 2010. június. <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2010-2.pdf>; letöltés: 2013.08.02., 2014.03.10.
- SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922. Budapest, 2012. p. 101.
- SZITA Szabolcs: Ujszászy István tábornok pályafutása. In: Múltunk 2006/02. letöltés: 2014.03.15.
- VÁRHALMI Iván: A hadapródiskolai tisztképzés története 1940–1945. Magánkiadás, Budapest, 2008. www.owl.hu/tisztkepzes/tisztkepzes.pdf; letöltés: 2014.03.20.

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

MOHTÁR BELMOHTÁR TEVÉKENYSÉGE ÉSZAK-AFRIKÁBAN

2014. április 30-án a Magreb¹ és a Száhel² térségekben aktív Katibat al-Mulathameen (Álarcos Brigád) – vagy más néven az al-Mua'qi'oon Biddam (Akik Vérrel Jelölik Meg) – terrorista szervezet vezetője, Mohtár Belmohtár hűségeskütött az al-Kaida központi vezetésének.

1. kép. Mohtár Belmohtár
(Forrás: Reuters)

Belmohtár 2012-ben megalakított szervezetét az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériuma 2013. december 19-én terrorszervezetté nyilvánította³, a vezető fejére pedig ötmillió dolláros vérdíjat tűzött ki.⁴ A francia hírszerzés által csak „elkaphatatlanok” nevezett Belmohtárt gyakran más fedő, illetve gúnynevekkel is illetik.⁵ A „Mr. Marlboro” nevet a cigarettacsempészetben folytatott tevékenységéért „érdemelte ki”, az „Egyszeműt” pedig azért, mert az 1990-es években egy szakszerűtlenül összeszerelt robbanószerkezetet felrobbant mellette, melynek során egyik szemét elvesztette. Az 1972-es születésű Belmohtár mint fiatal mudzsahed harcolt a szovjetek ellen Afganisztánban, később az Ima és

---

¹ Marokkó, Nyugat-Szahara, Algéria, Tunézia és Líbia.

² Mali, Szenegál, Burkina Faso, Etiópia, Szudán és Csád.

³ U.S. Department of State: Foreign terrorist organizations.

<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>; letöltés: 2014.05.23.

⁴ U.S. Department of State: Rewards for Justice – First Reward Offers for Terrorists in West Africa.

<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/06/210204.htm>; letöltés: 2014.05.23.

⁵ BBC: Profile: Mokhtar Belmokhtar.

<http://www.bbc.com/news/world-africa-21061480>; letöltés: 2014.05.23.

Harc Szalafita Csoportból (GSPC⁶) létrejött algériai bázisú Al-Kaida az Iszlám Magreb Földjén⁷ nevű terrorista szervezet egyik vezetője lett. A GSPC gyökerei viszont ahhoz a Fegyveres Iszlám Csoport⁸ nevű szervezethez kapcsolódnak, amely az 1991-es algériai polgárháborúban vált hírhedtté.⁹ Az algériai hatóságok Belmohtárt távollétében 2004-ben életfogytiglani börtönre, 2007-ben és 2008-ban pedig halálra ítélték.¹⁰

Belmohtár 2003 áprilisában, már a GSPC egyik vezetőjeként kivívta társai elismerését, amikor csoportjával 32 európai túszt ejtett az algériai Hoggar-hegységben. Az algériai haderő által szervezett akcióban 17 túszt sértetlenül kiszabadítottak, a többi túszt a terroristák engedték szabadon 2003 augusztusában.¹¹ Két évvel később Belmohtár tovább növelte hírnevét, amikor 150 harcost vezetett a mauritániai Lemgheitiben lévő katonai bázis ellen. A támadásban a terroristák 15 katonát megöltek, 17-et megsebesítettek.

Az észak-afrikai térségben aktív GSPC tevékenységében 2006. szeptember 11. döntő fordulatot hozott. Ezen a napon – az időpontválasztás nem véletlen, a New York-i ikertornyok elleni támadás ötödik évfordulóján – a GSPC hűséget esküdött az al-Kaidának, és annak észak-afrikai fiókszervezeteként felvette az al-Kaida az Iszlám Magreb Földjén nevet.¹² A névváltoztatás nem volt öncélú, a terrorszervezet műveleti tevékenységének jelentős változását is jelentette. Míg a GSPC korábban helyi, elsősorban algériai és mali célpontokra koncentrált, az új terrorszervezet jóval ambiciózusabb célokat tűzött ki maga elé. Ugyan továbbra is egyik legfontosabb feladatának az észak-afrikai, általa korruptnak bélyegzett rezsimek megdöntését és az iszlám törvényeken, a sarián alapuló kalifátus megalakítását tekintette, viszont jóval nagyobb szerepet kívánt vállalni a nemzetközi dzsihádban. A GSPC átalakítása nem volt probléma- és feszültségmentes. Sok harcos nem kívánt szerepet játszani a nemzetközi dzsihádban, ezért elfogadta az algériai kormány által felajánlott amnesztiát és az erőszak további alkalmazásáról lemondva szakított a szervezettel és a terrorizmussal. Azok a harcosok viszont, akik maradtak és kitartottak az új terrorista szervezet mellett, rendkívüli módon elköteleződtek az al-Kaida ideológiája és a nemzetközi dzsihád irányvonala mellett. Az új szervezet al-Kaidával való szövetségének megkötését maga Ajman al-Zavahiri, akkor Oszáma bin Láden helyettese, az al-Kaida jelenlegi vezetője hagyta jóvá, egyben kifejezte reményét, hogy az új szervezet „olyan csont lesz, amelyik az amerikai és a francia keresztetek torkán

---

⁶ Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat, GSPC.

⁷ Al-Qaeda in the Islamic Maghreb, AQIM.

⁸ Groupe Islamique Armé, GIA.

⁹ A polgárháború áldozatainak számát 40 000 és 200 000 közöttire becsülik.

¹⁰ BBC: Profile: Mokhtar Belmokhtar.

<http://www.bbc.com/news/world-africa-21061480>; letöltés: 2014.05.23.

¹¹ STUART, Scott: The Unspectacular, Unsophisticated Algerian Hostage Crisis, 2013.01.24.

<http://www.stratfor.com/weekly/unspectacular-unsophisticated-algerian-hostage-crisis>;
letöltés: 2014.05.23.

¹² DERZSÉNYI Anita: A Maghreb al-Káida.

In: Nemzet és Biztonság, 2009. november. p.6.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/derzsényi_anita-a_maghreb_al_kaida.pdf; letöltés: 2014.05.23.

fog akadni”¹³ Zavahiri az Amerikai Egyesült Államok mint a nemzetközi dzsihád legfőbb és általános célpontja mellett Franciaországot is az új szervezet célpontjának jelölte, hiszen Franciaországnak a gyarmati örökség miatt rendkívül szoros politikai kapcsolatai és gazdasági érdekeltségei vannak a Magreb és a Száhel országokban.

Az AQIM a hagyományosnak számító helyi kormányzati és rendfenntartó erők mellett új célpontokat, elsősorban nyugati érdekeltségeket, külföldi vendégmunkásokat és turistákat kezdett támadni a térségben. A hagyományos és új célpontok kiválasztása, a támadások összehangolása azonban nem volt konfliktusmentes. Az AQIM számos tagja inkább a hagyományos célpontok elleni akciókat részesítette előnyben, míg a terrorszervezet új vezetése inkább az al-Kaida felé kívánta bizonyítani a nemzetközi dzsihád iránti elkötelezettségét. Ennek hatásaként jelentősen növekedett a nagy erejű, gépjárműbe telepített öngyilkos merényletek száma, melyeket elsősorban Algéria fővárosában, Algírban hajtottak végre. A külföldi állampolgárok elleni akciók, elsősorban emberrablások száma is jelentősen megnövekedett.¹⁴ Az elődszervezet, a GSPC is követett el emberrablásokat, ezek száma azonban nem volt jelentős, általában egy-két emberrablás történt évente. 2006 után viszont az AQIM egyre fontosabb bevételi forrásává vált a túszokért kapott váltságdíj, amely 2013-ig meghaladta a 120 millió dollárt.¹⁵ A nemzetközi dzsihádban való aktív szerepvállalást jól jelzi, hogy az AQIM vezetője, Abdelmalek Droukdal több alkalommal is háborút hirdetett Franciaország ellen.

2. kép. Abdelmalek Droukdal
(Forrás: AFP)

¹³ Terrorists Dream of the Islamic State: Geostrategic Ideology of AQIM, 2010.03.03.
<http://al-sahwa.blogspot.hu/2010/03/terrorists-dream-of-islamic-state.html>; letöltés: 2014.05.25.

¹⁴ Évi egyről évi 3–5-re.

¹⁵ STUART, Scott: The Unspectacular, Unsophisticated Algerian Hostage Crisis. 2013.01.24.
<http://www.stratfor.com/weekly/unspectacular-unsophisticated-algerian-hostage-crisis>;
letöltés: 2014.05.23.

Az al-Kaidához történt csatlakozást követően Belmohtár fontos szerepet játszott az új szervezetben. Ugyan nem lett tagja az AQIM központi felső vezetésének, de a terrorszervezet egyik legfontosabb, elsősorban a logisztikai ellátásáért felelős katibájának¹⁶ parancsnoki pozícióját szerezte meg. Kevés idő elteltével nyilvánvalóvá vált, hogy az AQIM központi vezetésével több kérdésben nem ért egyet. A Wikileaks által nyilvánosságra hozott információk szerint az Amerikai Egyesült Államok algíri nagykövetsége a külügyminisztériumának¹⁷ azt jelentette, hogy Belmohtár erős kritikát fogalmazott meg az AQIM vezetése irányában az ártatlan polgári lakosság elleni öngyilkos merényletek hatékonyságával és célszerűségével kapcsolatban. Belmohtár a szervezet műveleti körzeteinek kijelölésével sem értett egyet. A Magreb országaival szemben elsősorban a Száhel területén kívánt akciókat végrehajtani, és a szervezet bázisát ott kívánta kialakítani. A vezetéssel szembeni vitáinak másik, nem kevésbé fontos része anyagi természetű volt. A dohány, az üzemanyag és a lopott gépjárművek csempésztével, továbbá a túszejtések kapcsán Belmohtárnak – a többi katibához képest – jelentős többletbevétele volt, és azt nem kívánta megosztani a terrorszervezet felső vezetésével.

A felmerülő problémák miatt a szakítás elkerülhetetlenné vált Belmohtár és az AQIM között. 2012-ben maga Belmohtár jelentette be, hogy az AQIM-ből kivált szervezete, a Katibat al-Mulathameen (Álarcos Brigád), vagy más néven az al-Mua'qi'oon Biddam (Akik Vérrel Jelölik Meg) megalakult.¹⁸ A szervezet deklarált célja kalifátus létrehozása és a muszlimok egyesítése a Nílustól az Atlanti-óceánig. A szervezet első jelentős akcióját 2013. január 16-án reggel az algériai fővárostól, Algirtól kb. 1300 kilométerre, a líbiai határ mellett fekvő Tigantourine földgázkitermelő létesítmény ellen hajtotta végre.

3. kép. A Tigantourine földgázkitermelő létesítmény
(Forrás: AP)

¹⁶ Kb. egy századnyi harcos.

¹⁷ Az Amerikai Egyesült Államok algíri nagykövetségének 07ALGIERS904 sz. „Bizalmas” jelentése. 2007.06.27.

<http://wikileaks.org/cable/2007/06/07ALGIERS904.html>; letöltés: 2014.05.25.

¹⁸ A szervezet később egyesült a Movement for Oneness and Jihad in West Africa (MOJWA) terrorista csoporttal, amely szintén az AQIM-ből vált ki, és felvette az Al-Mourabitoun nevet.

A kora reggeli órákban kb. 40, Líbiából és Észak-Maliból érkezett iszlamista szélsőséges megtámadta azt a két buszt, amely munkásokat szállított a földgázmezőtől a közelben fekvő In Amenas-i repülőtérre. A fő célpontok azonban nem a munkásokat szállító buszok voltak, hanem maga a földgázkitermelő létesítmény, amelyet a brit energiaóriás, a BP, a norvég Statoil és az algériai Sonatrach vállalatok közösen üzemeltetnek. A létesítmény jelentőségét jelzi, hogy a helyszínen kitermelt gáz mennyisége meghaladja az algériai földgáztermelés 10%-át. Mielőtt a támadók bejutottak a létesítménybe, a kapunál álló biztonsági őrök még sikerült riasztani a létesítmény alkalmazottait, így a dolgozók egy része el tudott bújni, a mérnökök pedig azonnal beindították azokat a vészleállító folyamatokat, amelyekkel sikerült megelőzni az ökológiai katasztrófát. A terroristák az őröt kivégezték, majd a létesítménybe jutva összeterezték a túszoikat. Aki menekülni próbált, azt a helyszínen lelőtték. A foglyokat a lakóbarakkokba irányították, majd a létesítmény egyes részeit aláaknázták, azzal fenyegetve az algériai hatóságokat, hogy bármely túsmentő akció esetén készek a létesítmény azonnali felrobbantására. Eltökélségüket bizonyítandó néhány külföldi munkás testére robbanótölteteket erősítettek. A nap végére több mint 800 túszerült a kb. 40 terrorista fogságába.

A túszejtés során a támadók több követelést is megfogalmaztak, mindenekelőtt azt kívánták elérni, hogy az iszlám szélsőségesek kiszorítására Maliban indított, francia irányítású katonai műveletet azonnal állítsák le.¹⁹

Belmohtar az algériai földgázipari létesítmény célpontként történt kiválasztását azzal indokolta, hogy Algéria lehetővé tette Franciaország számára légtérének használatát a Maliban indított iszlám szélsőségesek elleni katonai műveletben. A terroristavezér további követelése volt az algériai börtönökben raboskodó száz iszlamista harcos és egy amerikai börtönben fogva tartott Omar Abdul-Rahman, más néven a „vak sejk” szabadon bocsátása.

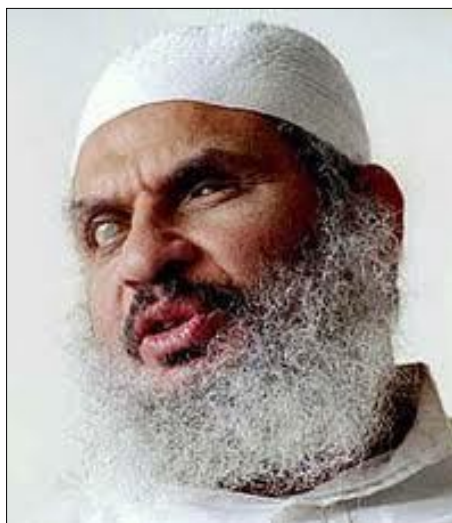
Az 1938-ban Egyiptomban született Abdul-Rahman már gyerekkorában megvakult, cukorbetegség következtében. Szélsőséges nézetei miatt a 80-as évek elején Egyiptomban bebörtönözték, többek között az Anvar Szadat elnök meggyilkolását jóváhagyó vallási kinyilatkoztatása²⁰ (fatva) miatt. Miután kiutasították Egyiptomból, az 1980-as évek közepén Afganisztánba ment, ahol a szovjet hadsereggel szemben harcoló mudzsahedekkel, köztük Oszáma bin Ládennel is találkozott. Afganisztáni tartózkodását követően – terrorista és mudzsahed kapcsolatai ellenére – zöld kártyát kapott az Amerikai Egyesült Államoktól, ahol 1990-ben letelepedett. A Világkereskedelmi Központ elleni első terrortámadást (1993) követően az FBI szoros ellenőrzés alá vonta, majd később letartóztatta Rahmant az Amerikai Egyesült Államok elleni támadásokra történő felbujtás (vallási kinyilatkoztatások) vádjával. 1996-ban életfogytig tartó szabadságvesztésre

---

¹⁹ Maliban a rendszert megdőntő katonai puccsot követően a helyi nomád tuaregek az Azavadi Nemzeti Felszabadítási Mozgalom irányításával, a szélsőséges iszlamistákkal együttműködve megszerezték az ellenőrzést az ország északi, sivatagos része felett. Az iszlamisták azonban később a tuaregek ellen fordultak és lassan kiszorították őket az északi területek irányításából, hogy elérjék fő céljukat, az iszlám törvénykezés, a saria bevezetését.

²⁰ Fatva.

ítélték, azóta is börtönbüntetését tölti.²¹ Belmohtár Rahman szabadon bocsátására irányuló követelése a nemzetközi szent háborúhoz kapcsolódik, hiszen a sejk tevékenysége semmilyen formában nem köthető a Magreb országokhoz és a Száhel térségéhez.

4. kép. Omar Abdul-Rahman
(Forrás: <http://peterlance.com/wordpress/?p=1123>)

Az algériai biztonsági erők nem vártak sokáig a válasszal. Körülvették a létesítményt és másnap, a déli órákban megindították a támadást. A művelet során a terroristák a túsok közül sokat lelőttek, másokat pedig élő pajzsként használtak fel. A terroristaellenes műveletben 39 tús és 29 terrorista vesztette életét, mindazonáltal az algériai hatóságoknak a túsok többségét, 685 algériai munkást és 107 külföldi túszt élve és sértetlenül sikerült kiszabadítaniuk, továbbá a terroristáknak nem volt idejük felrobbantani a földgáztermelő létesítményt.²² A terrortámadásért a felelősséget Mohtár Belmohtár és szervezete, a Katibat al-Mulathameen vállalta magára. Belmohtár a támadást követően videóüzenetet hozott nyilvánosságra, amelyben egyértelműen kinyilvánította, hogy a támadást az al-Kaida érdekében, annak dicsőségére követték el. A fegyveres támadók harmada algériai volt, de az akcióban további nyolc észak-afrikai állam polgára, sőt két kanadai állampolgár is részt vett, ami azt jelzi, hogy az Álarcos Brigád nemzetközi terrorszervezet.

²¹ LANCE, Peter: The Blind Sheikh Omar Abdel Rahman.
<http://peterlance.com/wordpress/?p=1123>; letöltés: 2014.05.23.

²² HARTLEY, Will: The siege of Tigantourine, in Defense and Security Intelligence and Analysis. IHS Jane's, 2013.01.23.
[http://www.ihs.com/ar/products/janes/defence-security-report.aspx?ID=1065975449&channel=security](http://www.ihs.com/ar/products/janes/defence-security-report.aspx?ID=1065975449&channel=security;);
letöltés: 2014.05.23.

A Tigantourine földgázkitermelő létesítmény elleni akció ugyan sikertelen volt, de jól mutatja Belmohtár új szervezetének eltökéltségét, felkészültségét és műveleti képességét. A terroristák valószínűleg nem számítottak arra, hogy az algériai hatóságok – a nagyszámú külföldi vendégmunkás miatt – vállalkoznak a rendkívül kockázatos túszszabadító akcióra. A terroristák célja – a médiafigyelem felkeltése mellett – minden bizonnyal az volt, hogy a túszok egy részével szabadon távozzanak a kormányzati erők által nem ellenőrzött líbiai vagy mali területekre, ahonnan elhúzódó tárgyalásokat folytathattak volna a túszok váltságdíj ellenében történő szabadon bocsátásáról. Belmohtár azt is nyilvánvalóvá tette, hogy az AQIM-mal történt szakítása nem jelenti a nemzetközi dzsihád ideológiájától való elfordulást, illetve a szakítást az al-Kaidával.

2013. március 2-án az Észak-Maliban harcoló csádi erők szóvivője, Zacharia Gobongue tábornok bejelentette, hogy felszámoltak egy iszlamista terrorista bázist, és az akcióban megölték több veszélyes terroristát, köztük a csoport parancsnokát, Mohtár Belmohtárt. A szervezet viszont tagadta vezetőjének elvesztését, és a csádi erőkön kívül a francia csapatok sem erősítették meg Belmohtár halálát.²³

Belmohtár 2013 májusában hallatott újra magáról, amikor szervezete kettős öngyilkos merényletet követett el a Nigerben lévő agadezi katonai bázis²⁴ és az arliti urániumbánya²⁵ ellen.²⁶ Belmohtár az al-Kaida nevében vállalta a felelősséget a támadásokért és kijelentette, hogy a merényletekkel meg kívánták bosszulni Abu Zeid AQIM-parancsnok halálát.

4. kép. Az arliti és az agadezi támadások
(Forrás: <http://africajournalismtheworld.com/tag/france-arevas-arlit-mine/>)

²³ 2013. február 25-én a csádi és a francia erőknek sikerült megölni Abdel-Hamid Abu Zeid sejket, az al-Kaida az Iszlám Magreb Földjén terrorszervezet egyik helyi parancsnokát, akinek halálát a szervezet meg is erősítette.

²⁴ A laktanya elleni támadásban 18 katona veszítette életét.

²⁵ Az urániumbánya a francia atomerőműveket látja el fűtőanyaggal.

²⁶ Chasdi, R 2013 Terrorist Group Dynamics Through the Lens of the Tigantourine Assault in Algeria. *Stability: International Journal of Security & Development*, 2(2): 36, pp. 1–10. DOI. <http://dx.doi.org/10.5334/sta.bw>; letöltés: 2014.05.23.

Az újabb akció jelzi, hogy Belmohtár egy-egy fontosabb csatát elveszít, de „szent háborúját” tovább folytatja. A szélsőséges nézetek térnyerése a Magreb országokban és a Száhel vidékén folytatódik, ennek következményeként a terrorista szervezetek toborzótevékenysége hosszú távon biztosított. Amennyiben a térség országainak kormányai nem tudják érzékelhetően és érdemben növelni a lakosság életszínvonalát, és nem képesek az óriási mértéket öltő, elsősorban a fiatalokat érintő munkanélküliség visszaszorítására, akkor kiábrándult tömegek fordulhatnak az iszlám szélsőséges nézeteket hirdető szervezetek felé. A terrorista szervezetek műveleteit megkönnyíti, hogy a térség országainak kormányai és rendfenntartó erői nem képesek hatékonyan ellenőrizni a hatalmas területeket és az országok közötti határokat.²⁷ A szabadon átjárható határok miatt a térségbe nagy mennyiségű kézi fegyver áramlik be, és a terroristák készek bárhol lecsapni helyi vagy nemzetközi célpontokra. A nemzetközi dzsihád hatására olyan – korábban ismeretlen – műveleti eljárások is mindennaposá váltak a térségben, mint például az öngyilkos merényletek.²⁸ Egyes meg nem erősített információk szerint Belmohtár jelenleg Líbiában tartózkodik és újabb akciók előkészítésén dolgozik.²⁹ A Zavahiri által vezetett al-Kaida központi vezetése számára fontos egy olyan karizmatikus vezető a térségben, aki jól ismeri a régió politikai és földrajzi sajátosságait, képes nagyszabású, látványos műveletek tervezésére és végrehajtására, újoncok toborzására, valamint nem utolsósorban a szervezet pénzügyi szükségleteinek önálló biztosítására. Mohtár Belmohtár az ő emberük.

Az Álarcos Brigád, az al-Kaida az Iszlám Magreb Földjén és más, a térségben működő iszlám bázisú terrorista szervezetek legyőzéséhez az egyes észak-afrikai államok erőfeszítése nem elegendő. Országok közötti, sőt nemzetközi összefogásra van szükség. Ehhez elengedhetetlen a hírszerzési információk cseréje. Ennek hiányában a központi al-Kaidának hűségesküt tett Belmohtár és szervezete még hosszú ideig fenyegetést jelent a térség országainak biztonságára. A nemzetközi fellépés részeként, illetve a Maliban kialakult helyzet megoldására az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2085. számú, 2012. decemberében hozott határozata³⁰ felhatalmazta a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségét (ECOWAS), hogy katonai missziót (AFISMA) indítson Mali területének az iszlám szélsőségesektől történő visszafoglalására.³¹ A kialakult helyzet megoldásában az Európai Unió is aktív szerepet vállal. Az EU külügyminiszterei 2013. január 17-én döntöttek arról,

²⁷ NAGY Mihály: Az al-Káida és „testvérszervezeteinek” előretörése a Maghreb-térségben.

In: Nemzet és Biztonság, 2011. május, p. 22.

[http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nagy_mihaly-](http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nagy_mihaly-az_al_kaida_es_testverszervezeteinek_el_retorese_a_maghreb_tersegeben.pdf)

[az_al_kaida_es_testverszervezeteinek_el_retorese_a_maghreb_tersegeben.pdf](http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nagy_mihaly-az_al_kaida_es_testverszervezeteinek_el_retorese_a_maghreb_tersegeben.pdf); letöltés: 2014.05.23.

²⁸ DERZSÉNYI Anita: A Maghreb al-Káida.

In: Nemzet és Biztonság, 2009. november. pp.8-10.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/derzsényi_anita-a_maghreb_al_kaida.pdf; letöltés: 2014.05.23.

²⁹ Afromarket: Líbiában lapul Észak-Afrika legkeresettebb terroristája.

<http://afromarket.hu/index.php/napi-politika/1991-libiaban-tanyazik-eszak-afrika-legkeresettebb-terroristaja>; letöltés: 2014.05.23.

³⁰ Resolution 2085 (2012) Adopted by the Security Council at its 6898th meeting, on 20 December 2012.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2085%282012%29; letöltés: 2014.05.23.

³¹ Az ECOWAS fellépését megelőző francia vezetésű katonai beavatkozás szükségesszerű volt a szélsőséges erők 2013. január eleji térnyerése következtében.

hogyan az EU katonai kiképző missziót³² indít. A 15 hónapos katonai művelet költsége meghaladja a 28 millió eurót.³³ A műveletben a Magyar Honvédség is részt vesz. A kormány döntése³⁴ alapján az Európai Unió Mali Kiképző Műveletében a Magyar Honvédség állományából legfeljebb 15 fő (váltási időszakban legfeljebb 30 fő) teljesít szolgálatot a művelet mandátumában meghatározott ideig, de legfeljebb 2016. május 18-ig. Az EUTM nem vesz részt harci cselekményekben, az 580 katona feladata elsősorban a helyi biztonsági és rendfenntartó erők részére nyújtott segítségnyújtás és kiképzés.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Kormány 1308/2014. (V. 14.) Korm. határozata az Európai Unió Mali Kiképző Műveletében („EUTM Mali”) történő további magyar katonai szerepvállalásról. In: Magyar Közlöny. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14070.pdf>; letöltés: 2014.05.23.
- Afrmarket: Líbiában lapul Észak-Afrika legkeresettebb terroristája. <http://afrmarket.hu/index.php/napi-politika/1991-libiaban-tanyazik-eszak-afrika-legkeresettebb-terroristaja>; letöltés: 2014.05.23.
- Az Amerikai Egyesült Államok algéri nagykövetségének 07ALGIERS904 sz. „Bizalmas” jelentése, 2007.06.27. <http://wikileaks.org/cable/2007/06/07ALGIERS904.html>; letöltés: 2014.05.25.
- BBC: Profile: Mokhtar Belmokhtar. <http://www.bbc.com/news/world-africa-21061480>; letöltés: 2014.05.23.
- Chasdi, R 2013 Terrorist Group Dynamics Through the Lens of the Tigantourine Assault in Algeria. Stability: International Journal of Security & Development, 2(2): 36, pp. 1–10, DOI. <http://dx.doi.org/10.5334/sta.bw>; letöltés: 2014.05.23.
- DERZSÉNYI Anita: A Maghreb al-Káida, In: Nemzet és Biztonság, 2009. november. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/derzsenyi_anita_a_maghreb_al_kaida.pdf; letöltés: 2014.05.23.
- EU Training Mission in Mali. http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf; letöltés: 2014.05.23.

---

³² European Training Mission Mali, EUTM Mali.

³³ EU Training Mission in Mali. http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf; letöltés: 2014.05.23.

³⁴ A Kormány 1308/2014. (V. 14.) Korm. Határozata az Európai Unió Mali Kiképző Műveletében („EUTM Mali”) történő további magyar katonai szerepvállalásról. In: Magyar Közlöny. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14070.pdf>; letöltés: 2014.05.23.

- HARTLEY, Will: The siege of Tigantourine, in Defense and Security Intelligence and Analysis: IHS Jane's, 2013.01.23.
<http://www.ihs.com/ar/products/janes/defence-security-report.aspx?ID=1065975449&channel=security>; letöltés: 2014.05.23.
- LANCE, Peter: The Blind Sheikh Omar Abdel Rahman,
<http://peterlance.com/wordpress/?p=1123>; letöltés: 2014.05.23.
- NAGY Mihály: Az al-Káida és „testvérszervezeteinek” előretörése a Maghreb-térségben, In: Nemzet és Biztonság, 2011. május. p.22.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nagy_mihaly-az_al_kaida_es_testverszervezeteinek_el_retorese_a_maghreb_tersegben.pdf;
letöltés: 2014.05.23.
- Resolution 2085 (2012) Adopted by the Security Council at its 6898th meeting, on 20 December 2012.
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2085%282012%29;
letöltés: 2014.05.23.
- STUART, Scott: The Unspectacular, Unsophisticated Algerian Hostage Crisis, 2013.01.24.
<http://www.stratfor.com/weekly/unspectacular-unsophisticated-algerian-hostage-crisis>;
letöltés: 2014.05.23.
- Terrorists Dream of the Islamic State: Geostrategic Ideology of AQIM, 2010.03.03.
<http://al-sahwa.blogspot.hu/2010/03/terrorists-dream-of-islamic-state.html>;
letöltés: 2014.05.25.
- U.S. Department of State: Foreign terrorist organizations.
<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>; letöltés: 2014.05.23.
- U.S. Department of State: Rewards for Justice – First Reward Offers for Terrorists in West Africa.
<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2013/06/210204.htm>; letöltés: 2014.05.23.

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

**RUTH M. ANDERSON – J. M. (ANDY) ANDERSON:
BARBED WIRE FOR SALE, THE HUNGARIAN
TRANSITION TO DEMOCRACY 1988–1991¹ –
KÖNYVISMERTETŐ**

A „Szögesdrót eladó², a magyarországi demokratikus átalakulás 1988–1991” című – angol nyelvű – könyv egy amerikai katonaházaspár visszaemlékezése a katonadiplomáciai szolgálatban Magyarországon – a rendszerváltás időszakában – töltött éveiről. A szerzőpáros tagjai Ruth M. Anderson ezredes és férje, J. M. (Andy) Anderson alezredes, jelenleg mindketten az amerikai légierő nyugállományú tisztjei.

Anderson ezredes, aktív katonanőként, 1988 júliusában kezdte meg hároméves katonadiplomáciai szolgálatát az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségén mint légügyi attasé.³ Később véderő- és légügyi attasévá nevezték ki. Magyarországi kiküldetésére (házastársként) elkísérte az amerikai légierő állományából akkor már (alezredesi rendfokozatban) nyugállományba vonult férje is. A házaspár Magyarország legújabb kori történetének talán legizgalmasabb időszakában érkezett hazánkba. Szemtanúja lehetett országunk és a magyar haderő demokratikus átalakulásának, a piacgazdaság kiépítésének. A szerzők tapasztalataikat – hazatérésüket és Anderson ezredes asszony nyugállományba vonulását (1992) követően – könyvben összegezték, amely 1999-ben Washington államban, a Poetic License kiadó gondozásában jelent meg.

A **269 oldalas**, képekkel illusztrált könyv **négy fő részből áll**, összesen **tíz fejezetbe és három ún. közbevetett fejezetbe** rendezve (utóbbiak szerzője Andy Anderson) tartalmazza a szerzőpáros naplórészlet-szerűen megjelenő feljegyzéseit, visszaemlékezéseit.

Természetesen egy ilyen terjedelmű – szerteágazó élményeket, tapasztalatokat és véleményeket megjelenítő – kötetről olyan ismertetőt írni, amely részleteiben tükrözi annak tartalmát, szinte lehetetlen. Ehelyett arra vállalkozom, hogy **a könyv fő mondanivalójának általános bemutatásán túl** – figyelembe véve, hogy cikkem a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szakmai folyóiratában, a Felderítő Szemlében jelenik meg – **a kötet néhány** (általam fontosnak tartott) **katonadiplomáciai vonatkozását, valamint az attasé és a katonai hírszerzés kapcsolatát** vegyem górcső alá. Utóbbi vizsgálatát azért is tartom szükségesnek, mivel **napjainkban mintha szégyenkezve és szemlesütve viselkednénk, amikor ez a témakör jön szóba**.

---

¹ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.:

Barbed Wire for Sale, The Hungarian Transition to Democracy, 1988–1991.

Graham, Washington, Published by Poetic License, 1999. ISBN 0-967414-0-X.

² A cím a hidegháború időszakában hazánk nyugati határán épült „vasfüggöny” rendszerváltást követő lebontására és az abba beépített, nagy mennyiségű szögesdrót feleslegessé válására utal.

³ Működési engedélyét a magyar külügyminisztérium 1987. december 29-én adta ki.

A cikket olvasók helyzetének megkönnyítése céljából, valamint a **hitelesség érdekében** a fenti témákkal kapcsolatos bekezdéseket **magyar nyelven idézem**, és írásomban **dőlt betűvel szedve** jelenítem meg.

A könyv **Előszavában** Anderson ezredes katonadiplomáciai beosztásba kerülésének történetéről ír:

„Amikor azzal a gondolattal kezdtem el foglalkozni, hogy az amerikai légierő első női attaséja legyek, már 21 éve szolgáltam hírszerző-, valamint politikai és katonai ügyekkel foglalkozó tisztként. Nem sokkal korábban előléptetett ezredesként azt gondoltam, hogy az attaséi kinevezéssel használni tudom tapasztalataimat egy olyan országban, amelynek érdekei ellentétesek a miénkkel. Andy⁴, aki úgyszintén a légierőnél szolgált 20 éven át hírszerzőtisztként, beleegyezett abba, hogy alezredesként nyugállományba vonul, és együtt vetjük bele magunkat a kalandba. Hírszerzői tapasztalatainkkal és két korábbi európai szolgálattal a hátunk mögött különösen alkalmasak voltunk arra, hogy a szovjet blokk egyik országába kerüljünk.

A szerencse ránk mosolygott. Magyarország neve felbukkant a személyi állomány kiküldetési lehetőségeit bemutató számítógép képernyőjén. 1987 áprilisában kb. 50 – a szárazföldi csapatoktól, a haditengerésztől, a tengerészgyalogságtól és a légierőtől oda vezényelt – tisztársammal együtt három hónapos felkészítő tanfolyamot kezdtem a Védelmi Hírszerző Ügynökség (Defense Intelligence Agency – DIA) Washington D.C.-ben található Bolling Légierő Bázisán. A vezénylés nem jelentett gondot számunkra, mivel mindketten a Pentagonban dolgoztunk, így nem kellett költöznünk.

A DIA, az attaséfelkészítés kiegészítéseként, a feleségek számára is szervezett programot. Andy a felkészítés kényelmesebb részén vehetett részt, amelynek során emlékeztette az iskola törzsének tagjait, hogy a 'feleségek' szó használata helyett a 'házastárs' kifejezést használják. Andy öntudatosan vállalta új szerepét és elsajátította a diplomaták vendégül látásának fogásait is. Bizonyos tekintetben mi jobb helyzetben voltunk, mint a többi felkészülő házaspár. Andy nemcsak jó szakács volt, de pontosan tudatában volt kiküldetésünk lényegével is.

1987 késő nyarán kilenc hónapig tartó magyar nyelvtanfolyamot kezdtünk...

1987 decemberében – felkészülésünk keretében – előadáson vettünk részt a „Woodrow Wilson Intézetben”.⁵ Amint a konferencia kellemes előadótermében ültünk a program kezdetére várva, egy érintést éreztem a vállamon. Megfordulva, egy széles mosolyú fiatalembert láttam magam mögött, aki nem volt más, mint Polgár Viktor, a magyar nagykövetség sajtóattaséja.

---

⁴ Anderson ezredes asszony férje.

⁵ Kormányzati intézmény, 1968-ban alapították. Hivatalos neve „Woodrow Wilson International Center for Scholars”, amelyet az Amerikai Egyesült Államok tudományos fokozattal rendelkező egykori elnökétől kapta. Az intézmény mottója: független kutatás, nyílt párbeszéd, működőképes gondolatok. http://en.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson_International_Center_for_Scholars; letöltés: 2014.02.21.

*'Gratulálok!', mondta miután bemutatkozott, 'megkaptuk a működési engedélyét'. Csodálatos hír, nincs több leküzdendő akadály előttem.'*⁶

A könyv **első fő része** „**A budapesti kinevezés, 1988. július–december**” címet viseli és az Anderson házaspár magyarországi tartózkodása első hat hónapjának eseményeit örökíti meg. **Három fejezetet** (1., 2., 3.) és **egy közbevetett fejezetet tartalmaz.** Az első, „**A vállzsinór lazítása**” című fejezet a magyarországi megérkezésről, a beilleszkedésről, az ismerkedésről (az országgal, Budapesttel, a nagykövetséggel, az attasélakással, a magyar elhárítással stb.), az akkreditálásról és az attasétestületről (tagjainak részletes bemutatásáról) szól. A budapesti attasétestületről Ruth Anderson ezredes az alábbiakat írja:

„A Varsó Szerződés valamennyi országa – a Szovjetunió, Kelet-Németország (a Német Demokratikus Köztársaság⁷), Románia és Bulgária, valamint Jugoszlávia – vezényelt legalább egy tisztet budapesti nagykövetségére. Az attasétestület doyenje a román szárazföldi csapatok egyik ezredese volt. Ugyancsak Magyarországon tartózkodtak kubai, észak-koreai, vietnami és kínai katonadiplomata, míg a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PLO) által delegált, valamint az etióp, az egyiptomi és az indiai tiszték más országból kerültek átakkreditálásra. A NATO-tagállamok közül az Egyesült Királyság és Olaszország egy-egy szárazföldi és légügyi attaséval, míg Nyugat-Németország (a Német Szövetségi Köztársaság⁸) és Franciaország egy-egy szárazföldi attaséval képviseltette magát. A kanadai szárazföldi és a belga légügyi attasé Jugoszláviában és Ausztriában is akkreditálva volt, így csak akkor csatlakoztak hozzánk, ha elfoglaltságuk engedte. Az osztrák és a svájci attasék Magyarországon tartózkodtak, de más országokban is akkreditálva voltak. Egy finn tiszt is csatlakozott hozzánk évente néhány alkalommal. Megérkezésemkor összességében, a helyetteseket is beszámítva, kb. 35 fő katonadiplomata (tiszt) alkotta az attasétestületet.”⁹

A második fejezet „**A magyarok földje**” címet kapta és az ország rövid történetét mutatja be az államalapítástól Trianonon, a második világháború eseményein, 1956 és 1968 évein át a szocializmus időszakának jellemzéséig.

A harmadik „**A munka kezdete**” című fejezet, amely az attasé szakmai tevékenységébe enged betekintést. A hivatal rendeltetéséről Anderson ezredes az alábbiakat írja:

„A véderőattasé-hivatal kettős feladattal rendelkezett. Egyrészt képviselte az Amerikai Egyesült Államok katonai vezetőit és szervezeteit Magyarországon és az ide akkreditált attasék előtt, másrészt figyelemmel kísérte és jelentette a Magyarország területén települt szovjet és magyar katonai erők helyzetét. A képviselési feladat majdnem mindennapos elfoglaltságot jelentett, míg a katonai erők kérdésének kezelése tervezést és szerencsét igényelt.”¹⁰

⁶ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. Foreword x-xi.

⁷ A cikk szerzőjének megjegyzése.

⁸ A cikk szerzőjének megjegyzése.

⁹ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp. 6–7.

¹⁰ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 35.

A fejezetben ezt követően szó esik a nagykövettel való együttműködésről, a magyar katonai vezetőkkel történt megismerkedésről, nézeteikről. A szerző (ismételten) érinti az attasék felkészítésének kérdését, valamint ír az attaséhivatal jelentőtevékenységéről is:

„A hidegháború időszakában a Védelmi Hírszerző Ügynökség által szervezett attaséfelkészítés két csoportra tagozódott. A baráti vagy semleges országokba kiküldésre került attasékat arra készítették fel, hogy hogyan alapozzák meg, illetve hajtsák végre a katonai csereprogramokat, hogyan kezeljék a haditechnikai eszközök eladásával kapcsolatos ügyeket, hogyan fogadják a katonai szervezetek képviselőit, a kongresszusi delegációkat és miként hajtsák végre összekötői feladataikat. Az attasék másik csoportjának tagjai, amelybe a Varsói Szerződés országaiba kiküldött attasék is tartoztak, kevesebbet hallottak a kétoldalú együttműködési programokról és a magas szintű látogatások megszervezésének feladatairól, nekik elsősorban a megfigyelési (felderítési) és jelentési feladataikra kellett koncentrálniuk.”¹¹

„Ami az állomáshelyen történő jelentőtevékenységet illeti, szárazföldi attasékollégám kezelte a szárazföldi csapatok tevékenységével kapcsolatos kérdéseket, míg én a légi erőt, de miután mindketten felkészítést kaptunk mindkét feladatra, arról jelentettünk, amiről az attaséutazások során információkat szereztünk. Úgyszintén tanulmányoztuk a magyar haderő folyóiratát és az attaséutazások során tájékoztatókat kaptunk a meglátogatott szervezetek parancsnokaitól is. A haderő demokratikus átalakításának megkezdését követően egyre több információt kaptunk az információcsere keretében is. Ezen túlmenően – a hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek csökkentésére és ellenőrzésére vonatkozó megállapodás keretében átadott haderőadatoknak köszönhetően – meglehetősen valós információk álltak rendelkezésre a haderő létszámáról és technikai eszközeiről. A haderő gyenge oldalát ugyanakkor nehezebb volt megállapítani.”¹²

A fejezet további részében a szerző ír az akkori magyar haderő technikai eszközeiről, elhelyezéséről, létesítményeiről, a Magyar Néphadsereg egészségügyi rendszeréről, a katonai eseményekről (pl. díszszemlékről, gyakorlatokról), az attasék éves programjairól. Kiemeli a VSZ és a NATO közötti dialógus kezdetét, a feszültség csökkenését, a bizalom erősödését. A fejezet végén megemlíti szereplését a Magyar Televízióban is:

„A nagyméretű gyakorlaton történt televíziós szereplésemet követően kerekasztal-beszélgetésre kaptam meghívást a Magyar Televízióba, amelynek vendéglátója Körmendi István, a külügyminisztérium fegyverzetcsökkentési szakértője volt. Attasékollégáim közül a rangidős szovjet, a brit, az osztrák és a nyugatnémet attasék kaptak még meghívást. Elsőként Palmer nagykövetet¹³ kérdeztem, aki a minisztériumtól tudott már a programról és határozottan támogatta

¹¹ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp. 37–38.

¹² ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 38.

¹³ Mark Palmer amerikai politikus, diplomata 1986.12.08. – 1990.01.31. között az Egyesült Államok budapesti nagykövete.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Mark_Palmer; letöltés: 2014.02.22.

részvételemet. Ezt követően a Pentagonban lévő elöljáróimhoz fordultam engedélyért. Meglepetésemre és csalódottságomra nagyon bátorító üzenetet kaptam a Védelmi Hírszerző Ügynökségnél lévő feletteseimtől, akik engedélyezték a részvételt és útmutatással is szolgáltak számomra.

A TV-felvételt november 30-ára tervezték az egyik budapesti szállodában...

A felvételt udvarias légkör jellemezte. Körmendi úr kérdéseit anyanyelvünkre fordították, saját nyelvünkön válaszoltunk és a hallgatóság magyar nyelven hallotta válaszainkat. Körmendi úr kérdése arra irányult, hogy milyen tapasztalatokat szereztünk az általunk közelmúltban megszemlélt (koalíciós)¹⁴ gyakorlaton. Egyszerűen nem tudtam nem kihasználni a lehetőséget, hogy elmondjam szovjet kollégámnak, Danilko ezredesnek, hogy nem voltunk túlzottan elragadtatva a látottaktól, mivel a gyakorlat megrendezettnek tűnt és nem hasonlított egy háborús helyzetre. Szegény Arkagyij¹⁵ nem volt hozzászokva ahhoz, hogy bárki ellenkezzen vele, pláne, hogy egy nyugati diplomata, egy nő mondjon sértő szavakat egy szovjet csatlós állam területén.”¹⁶

A könyv első fő része **utolsó, közbevetett fejezetének** szerzője **Andy Anderson**, aki a magyarországi küldetéssel aktív szolgálati státusból aktív házastársi státusba került. A fejezetben ír a DIA három hónapos, attasékat és családtagjaikat felkészítő tanfolyamáról, az eredetileg két év időtartamra tervezett vezénylésről, a reprezentációs célú rendezvények szervezéséről, a készpénz-használat otthonitól eltérő gyakorlatáról, a vezetékes telefon magyarországi dominanciájáról és a magyar nyelv nehézségeiről. A fejezet végén megemlíti, hogyan készült róla riport egy amerikai folyóiratban:

„Az Egyesült Államok Légierőjének folyóirata, az Airmen érdekes történeteket keresett számaihoz. Levélben tájékoztattam őket, hogy korábban tisztként szolgáltam, jelenleg pedig 'feleségként' dolgozom. A folyóirat szerkesztősége publikációs tervet dolgozott ki a világ különböző részein szolgálatot teljesítő attasé házaspárokról, így 1989 tavaszán újságíróból és fotósból álló csapatot küldött, hogy készítsenek riportot velem. Amikor már úton voltak, akkor derült ki, hogy a Szovjetunió nem adott vízumot számukra, így mi töltöttük ki a helyet a módosult útitervükben. Elkísérték egy diplomaták számára szervezett vacsorához történő bevásárlásra, és végigkövették a vacsora elkészítését is. A vacsoraasztalhoz is meghívtam őket, ahol a brit légierőt képviselő katonadiplomata kollégáink és a Magyar Légierő főnöke voltak vendégeink. Érdekességként jegyzem meg, hogy az utóbbi vendég, kérésére, a cikkben név nélkül szerepelt, ami egy újabb bizonyítéka volt a tisztikar akkori elbizonytalanodásának.”¹⁷

A könyv **második fő része** „**A végzet éve, 1989**” címet kapta. A magyarországi demokratikus átalakulás kezdetének és kibontakozásának időszakát mutatja be. Az első fő részhez hasonlóan **három fejezetet** (4., 5., 6.) és **egy közbevetett fejezetet** tartalmaz.

¹⁴ A cikk szerzőjének beszúrása.

¹⁵ Danilko ezredes keresztnéve, a cikk szerzőjének beszúrása.

¹⁶ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 48.

¹⁷ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 68.

A negyedik, „Kezdődjön a március”¹⁸ című fejezet Magyarország egyre mélyülő pénzügyi, gazdasági és politikai-társadalmi válságáról szól, amely felkeltette a Budapesten akkreditált diplomaták érdeklődését is. Anderson ezredes asszony erről könyvében az alábbiakat írja:

„1988 őszén Palmer nagykövettel arról beszélgettünk, hogyan tudnánk az amerikai katonai vezetés figyelmének középpontjába állítani a magyarországi eseményeket. Úgy döntöttünk, hogy a legjobb megoldás, ha a legfelsőbb vezetési szinthez fordulunk. Ennek érdekében javaslatot küldtem haza, hogy a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke fogadja Palmer nagykövetet a Pentagonban. A meghívás útban volt, így 1989 januárjában hazarepültünk. A megbeszélés William Crowe¹⁹ tengernaggyal, a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága elnökével és a haderőnemi vezérkari főnökökkel rendben megtörtént. Tényfeltáró kérdéseket tettem fel, és Crowe tengernagy felkérte a tervezésért felelős főnököt, hogy mérje fel egy kétoldalú katonai csereprogram indításának a lehetőségeit. Rendkívül hálás voltam nekik és Palmer nagykövetnek. Miután visszatértünk, egy váratlan, de rendkívül elismerő hangú levelet kaptam Crowe tengernagytól.”²⁰

A szerző a fejezet további részében ír az Ausztriába irányuló magyar bevásárló turizmusról, a többpártrendszer irányába történő elmozdulásról, az Ellenzéki Kerekasztal megalakulásáról és a változás jeleit magában hordozó 1989. március 15-i ünnepségekről. Beszámol arról, hogy 1989 tavaszától megélénkültek a NATO-tagállamok és Magyarország közötti kétoldalú konzultációk, a különböző együttműködési formák keresése:

„Az amerikai–magyar kétoldalú katonai csereprogram az amerikai szárazföldi csapatok történéseinek látogatásával kezdődött 1988 tavaszán. Ezt követően, nem hivatalos látogatás keretében, számos magas beosztású tisztet és látogató csoportot fogadtunk. Március 1-jén Marryott altengernagy, a DIA igazgatóhelyettese érkezett rövid látogatásra és találkozott magyar tisztekkel. Tekintettel arra, hogy Marryott altengernagy előljáróim közé tartozott, különösen érdekelt voltam abban, hogy a látogatás sikeres legyen. Az is volt, amelynek során tájékoztatást adtam a változásokról és arról is, hogy milyen leterheltek vagyunk.”²¹

Ezt követően az olvasó információkat kap a „vasfüggöny” lebontására vonatkozó kormányzati döntés meghozataláról, egy kecskeméti attaséutazásról, a magyar tisztikar hangulatáról, a Munkásörségről. A szerző ismételten érinti az attasé jelentési kötelezettségét is:

¹⁸ A fejezet címe kétértelmű. Az angol nyelvben ugyanis a „march” szó nagybetűvel írva márciust, kisbetűvel írva pedig menetelést jelent. A szerzőpáros feltehetően tudatosan választotta a fejezet címének ezt az áthallásra alkalmas nyelvi formulát. (A cikk írójának megjegyzése.)

¹⁹ William J. Crowe, Jr. tengernagy, 1985.10.01. és 1989.09.30. között volt a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke. 2007.10.18-án elhunyt.

http://en.wikipedia.org/wiki/William_J._Crowe; letöltés: 2014.03.05.

²⁰ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 72.

²¹ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp.76–77.

„A Védelmi Hírszerző Ügynökségnek ugyancsak jelenteni kellett a végbemenő eseményekről szerzett benyomásainkat. Kevés eligazítást kaptam a politikai-katonai²² kérdések figyelemmel kísérését illetően. Ahogy a politikai helyzet változott, Sean-nal²³ kidolgoztunk egy kérdéssort, amelyről azt gondoltuk, hogy rajta kell tartanunk a szemünket. Kötelességszerűen felterjesztettük elemzésünket a DIA-nak, de a többi prioritás figyelemmel kísérését sem hanyagoltuk el. Tudtuk, hogy politikai tartalmú jelentéseink fontosak, mivel valamennyi Magyarországra látogató amerikai hivatalnok olvassa azt. A prioritások változatlanul hagyása miatt azonban minden egyes üzenet, amelyet ebben a témában készítettünk, eltért a hidegháborús feladatrendszerünkötől és kevés hasznot láttunk a jelentések felterjesztéséből.

Végül egy magas beosztású elemző munkatárs érkezett Budapestre, aki hangsúlyozta, hogy a jövőben munkánkban a politikai-katonai jelentőtevékenység kiemelt prioritást kell, hogy kapjon. Ez lehetőséget biztosított számomra. Tájékoztattam, hogy hivatalunktól még egy ilyen jellegű felterjesztés mindaddig nem fog érkezni, amíg nem kapunk hivatalos feladatszabást ezzel kapcsolatban. Feltételezem, hogy ezt elhitte nekem, mert rövidesen megkaptuk az új prioritásokat, és ezt követően több figyelmet fordíthattunk az országban végbemenő folyamatokra, így munkánk értékesebbé vált. A feladatszabás úgyszintén hasznosnak bizonyult a nagykövetség politikai munkatársainak meggyőzésében, hogy nekünk is feladatunk az átalakulással kapcsolatos politikai információk jelentése. A legfontosabb az volt, hogy megértessük az Egyesült Államok politikusaival a szemünk előtt végbemenő hihetetlen horderejű változásokat.”²⁴

A fejezet zárásaként Anderson ezredes – egyebek mellett – ír a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó, civil ruhát viselő elhárításról, az Amerikai Egyesült Államok felső szintű katonai oktatási intézménye (US National War College – NWC) hallgatóinak (a könyv szerzője számára) csalódást okozó látogatásáról és érinti a magyar tisztikar politikai változásokkal kapcsolatos véleményét is.

A második fő rész **ötödik fejezete** „**A világ a feje tetejére áll**” címet kapta. Ebben a részben a szerző tovább követi az 1989. évi magyarországi változásokat. Más témák mellett ír az MSZMP volt főtitkárának elhunytáról és temetéséről, George W. Bush amerikai elnök magyarországi látogatásáról, fogadtatásáról, programjáról, a határnyitásról és egy háromnapos egri attaséprogramról, továbbá az Európában állomásozó amerikai fegyveres erők parancsnokságain a nagykövettel együtt tett vizitekről.

Anderson asszony ebben a fejezetben megemlíti a nagykövetségi hierarchiában elfoglalt helyét és szakmai minősítésének rendjét is:

---

²² A mi értelmezésünk szerint ez a fogalom politikai, katonapolitikai kérdéskört takar. (A cikk szerzőjének megjegyzése.)

²³ Anderson ezredes asszony munkatársa.

²⁴ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp. 79–80.

„A nagykövetségen a nagykövetnek tartoztam felelősséggel, elfogadva vezető szerepét és politikai iránymutatásait. Távollétében ezt a feladatot a külképviselet helyettes vezetője látta el. A nagykövet évente értékelést készített tisztii teljesítményértékelésemhez (Officer Efficiency Report – OER) és megküldte azt közvetlen előjárómnak a DIA-hoz. Ott a szárazföldi csapatok egy ezredese, a légiőrök egy dandártábornoka és ugyancsak a szárazföldi csapatok egy vezérőrnagya töltötte ki az értékelőlapomat és küldte meg a légiőröknek. Én készítettem el szárazföldi attasém értékelését és együttműködtünk az állományunkba tartozó többi személy értékeléseinek elkészítésében, mielőtt felterjesztettük volna azokat a DIA-hoz.”²⁵

A fejezet további részében a szerző megemlíti az MSZMP szétesését, a Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltását, az Európában szolgálatot teljesítő amerikai katonadiplomáták (attasék) DIA által szervezett németországi regionális konferenciáját. Ír a Magyar Néphadsereg Varsói Szerződésben játszott szerepéről, a romániai forradalom eseményeiről, a magyar haderő állománya 25%-os (második) csökkentéséről és a Munkásörtség feloszlásáról is.

A könyv **6. fejezete** a „**Diplomáciai véderőattasé-hivatalok**” címet kapta, amelyben a diplomáták közösségének életébe kapunk betekintést. Az első bekezdések egyikében a rendezvények időpontja megválasztásának fontosságáról ír a szerző:

„A diplomáciai rendezvények szervezésének szabályai lassan tudatosultak katonás gondolkodásunkban. A rendezvényeket csak hétfőtől csütörtökig, a délutáni vagy az esti órákban lehetett szervezni, soha más ország nemzeti vagy fegyveres erői napi ünnepén, és soha nem olyan ünnepi alkalomkor, mint például karácsony. Palmer nagykövet, rendkívül nagyvonalúan, rendszeresen meghívta a nagykövetség diplomatáit az általa szervezett fogadásokra és vacsorákra. Hamarosan megtanultuk azonban egy általa hozott fontos szabályt: az utolsó külföldi vendég távozását követően nekünk is el kell hagyni a rendezvény helyszínét.”²⁶

Ezt követően Anderson ezredes asszony a saját, a magyar Honvédelmi Minisztérium és a különböző országok nagykövetségei és attaséhivatalai (attaséi) által szervezett rendezvényekről, élményeiről ír:

„Egy napon meghívtam szovjet attasé kollégámat, Arkagyij Danilkót, hogy csatlakozzon hozzám ebédre az egyik szálloda éttermében. Tudtam, hogy az étterem vezetése angol és francia nyelvre is lefordította az étlapot. Azzal számoltam, hogy kb. egy órában át tudunk beszélgetni egymással. Elfogadva meghívásomat, találkoztunk az étteremben és nekikezdtünk az étlap tanulmányozásának. Arkagyij hamarosan letette az étlapot és kijelentette, ő is azt választja, amit én, azzal a különbséggel, hogy ő vodkát is kér az étel mellé. Később jöttem rá, hogy feltehetően nehezen igazodott el a 'nyugati' színvonalú étterem ételválasztékában.”²⁷

²⁵ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 96.

²⁶ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 108.

²⁷ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 113.

A fejezet további oldalain a diplomata-öltözködéséről és annak nehézségeiről, a szerző számára meghatározó magyarországi kulturális élményekről (Opera, 100 tagú Cigányzenekar), a külföldi látogatók fogadásáról, a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonásáról, az attasé sajtóval való kapcsolatáról, továbbá a mezőgazdasági és a sárkányrepülőknél tett látogatásáról olvashatunk.

A könyv második fő részének **utolsó, közbevetett fejezete „A történéssz”** címet viseli, és Andy Anderson magyar és nemzetközi történelem iránti rendkívüli érdeklődését bizonyítja. A fejezetben a szerző – egyebek mellett – beszámol a II. világháború magyar és amerikai vonatkozású közös eseményeiről, pl. egy amerikai Liberator típusú repülőgép 1944-es magyarországi katasztrófájáról, a kisújszállási templom harangjának a német csapatok általi elviteléről (az 1944 nyarán Németországba irányított vasúti szállítmányt egy amerikai bombázó repülőgép megtámadta) és a harang utáni kutatómunkáról, továbbá más érdekes élményekről. Olvashatunk a magyar történelem neves személyiségeit és eseményeit megjelenítő köztéri jelzésekről, utcanévtáblákról és szimbólumokról, a II. világháborúban elesettek előtti tisztelgésről, a huszárokról, a magyar történelem kutatóiról. A fejezetet a könyv illusztrálására szolgáló 33 db fénykép zárja.

A könyv **harmadik fő része „A kis ország, amely képes volt, 1990”** címet kapta. **Két fejezetet** (7., 8.) tartalmaz. **A hetedik, „A politika nem olyan, mint korábban”** című fejezet első oldalait Anderson ezredes asszony az 1990 januárjában állomáshelyéről távozott nagykövete, Mark Palmer méltatásának szenteli, aki – az ő megítélése szerint is – meghatározó szerepet játszott a magyarországi békés rendszerváltás elősegítésében. Ezt követően felidézi a NATO és a VSZ közötti, 35 ország által aláírt és az EBESZ égisze alatt életre hívott, a bizalom és a biztonság erősítésével, valamint a haderők csökkentésével kapcsolatos egyezményt, továbbá a „Nyitott Égbolt” megállapodást. Ír a magyar honvédelmi minisztérium megkezdett átszervezéséről és megemlíti a Budapesten működő amerikai véderőattasé-hivatal állományát ért elismerést is:

„1989 közepén a Védelmi Hírszerző Ügynökség elhatározta, hogy versenyt hirdet díj elnyeréséért a véderőattasé-hivatalok számára. Amikor kézhez vettem a pályázati feltételeket, átadtam Palmer nagykövetnek egy hosszú listát a végzett munkánkról. Azonnal hajlandónak mutatkozott arra, hogy elismerő szavakkal támogassa jelölésünket a díjak egyikére.

A rendkívül mozgalmas év eltelt, áthajóztunk a következő évbe, és már rég elfeledkeztünk a versenyről. Az egyik nap aztán, amint éppen egy megbeszélésre indultam, távirat érkezett. Az okmány 'feladó' rovatában a közvetlen DIA-főnököm által vezetett osztály neve volt olvasható. Gyorsan átfutottam a táviratot, amely arról tájékoztatott, hogy elnyertük 'A kiemelkedően teljesítő véderőattasé-hivatal, 1989' megtisztelő címet. Ebben az időben közel száz amerikai hivatal működött a világban. Mint egy kiskutya, úgy örültem a hírnek, és azonnal összehívtam a hivatal állományát, hogy egyenként gratuláljak nekik. Ők tették lehetővé, hogy ez megtörténhetett, nagyon büszke voltam rájuk.²⁸

---

²⁸ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp. 163–164.

A továbbiakban a szerző megemlíti a politikai változások miatt Magyarországra látogató külföldi politikusok és katonai vezetők egyre növekvő számát, felidéri az 1989 júniusában a pekingi Tienanmen téren történt összecsapásokat, megemlékezik az 1990 márciusában tartott első szabad magyar parlamenti választásokról, a haderő állománya részvételi lehetőségéről a választásokon. Megemlíti a magyar határőrség átalakítását, az új, koalíciós kormány megalakítását, Dr. Király Béla ny. vezérezredes hazatérését, a magyar védelmi költségvetés drasztikus csökkenését. Szól az új kormány által kinevezett honvédelmi minisztériumi és katonai vezetőkéről, valamint beszámol az attasétestület szolnoki ejtőernyősöknél tett látogatásáról is.

A könyv **harmadik fő részének utolsó, nyolcadik fejezete „A demokrácia hajnala”** címet kapta. A fejezet első bekezdéseiben a szerző a nagykövetség állományát érintő váltásokról ír, majd kitér magyar tisztek attasélakáson történt vendégül látásának kérdésére is:

„Az idő múlásával egyre fejlődött kapcsolatunk a magyar tisztekkel. Egy bátor lépésként Olly²⁹ és Anne Knight 1990 kora nyarán tartott búcsú fogadásán behálóztuk a magyar légierő három vadászrepülő-ezredének parancsnokát és feleségeiket, hogy a fogadás után csatlakozzanak hozzánk egy könnyű vacsorára, otthonunkban. Ez volt az első alkalom, hogy az Összekötő Hivatal megkérdezése nélkül hívtunk meg tiszteket. Abban is biztos voltam, hogy a meghívott tisztek esetében is először fordult elő, hogy az Összekötő Hivatal megkerülésével kaptak meghívást egy nyugati attasé otthonába.

Legnagyobb örömünkre mindannyian elfogadták a meghívást és követtek bennünket otthonunkba. Az amerikai légierő éppen akkor küldött egy videofelvételt az újonnan bemutatott F-117 típusú, 'stealth' technológiával készült vadászrepülőgépről. Magánlakrészünkbe invitáltuk vendégeinket, hogy megnézzük a videót. Úgy vélem, vendégeink nagyra értékelték a lehetőséget, ami erősítette közöttünk a bajtársiasság érzését.”³⁰

A szerző a későbbiekben ír az amerikai–magyar katonai kutatási-fejlesztési kapcsolatfelvételtől, amely érintette a légierőt és a katonai egészségügy területét is. Feleleveníti az amerikai légierő dzsesszzenekarának a budai Várban történt vendégszereplését, F-16-os típusú vadászrepülőgépek kecskeméti látogatását egy repülőnapon, Dr. Göncz Árpád köztársasági elnökké választását (1990.08.03.), az új amerikai nagykövet, Charlie Thomas érkezését és a nagykövetség romló biztonsági helyzetét.

A későbbiekben felidéri azt is, hogy 1990 őszére valamennyi korábbi VSZ-tagállam lecseréli Budapesten akkreditált véderőattaséját, de megemlíti, hogy a német diplomáciai képviselő vezetője is lecserélődött a német egyesítést követően.

Olvashatunk még William Soyster altábornagynak, a DIA igazgatójának (és feleségének) budapesti, továbbá Dr. Antall József miniszterelnök és Dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter 1990. októberi washingtoni látogatásáról. A szerző beszámol

²⁹ Wing Commander Olly Knight Budapesten akkreditált brit légügyi attasé.

³⁰ ANDERSON Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 181.

egy meghívás teljesüléséről is, amelynek kapcsán férjével ellátogathatott az osztrák–magyar határövezetbe.

A fejezet utolsó lapjain megemlítésre kerül az 1990-es budapesti taxisblokádnak, a VSZ és a NATO között 1990. november 19-én aláírt CFE-egyezmény az európai hagyományos fegyveres erők és fegyverzetek csökkentéséről, valamint a Magyar Honvédség parancsnokának, Lőrincz Kálmán altábornagynak³¹ 1990. december 5-én kezdődött amerikai látogatása.

A könyv **negyedik fő része a „Búcsú, szabad barátok”** címet kapta. **Két fejezetet (9., 10.) és egy közbevetett fejezetet** tartalmaz.

A **kilencedik, „A szovjet szétkapcsolás” című fejezetet** a szerző szinte teljes egészében a szovjet csapatok magyarországi állomásoztatásával és hazánk területéről történő kivonásával kapcsolatos információk megőrkítésének szenteli. Beszél a Magyarországon települt szovjet „Déli Hadseregcsoport” állományáról, elhelyezéséről, haditechnikai eszközeiről, a személyi állomány évente két alkalommal történő váltásáról. Felidéri a '70-es években történt szovjet közepes hatótávolságú (SS–20 típusú) atomrakéták Szovjetunió nyugati területén történt telepítését, valamint az arra adott NATO- és amerikai választ. Részletesen ír az Esztergomban települt szovjet harcokcsihadosztály – nyugati attasék jelenlétében történt – kivonási ünnepségéről, továbbá egy szovjet repülőalakulat kivonásáról a debreceni légibázisról:

„A szovjeteknek a debreceni légibázisról történő kivonása felnyitotta a szemünket. A magyar fél a kivonás előestéjén az attasétestület tagjait autóbusszal Debrecenbe szállította, ahol egy kormány tulajdonában lévő szállodában kaptunk elhelyezést. Másnap, kora reggel, vendéglátóink a légibázisra szállítottak bennünket, ahol már felsorakoztak a MiG–27 típusú repülőgépek a betonbunkerek előtti rámpán. Alig akartam elhinni, hogy egy szovjet légibázis területén vagyok. Sokszor reménykedtünk abban, hogy egyszer lehetőségünk nyílik látni a repülőgépek le- és felszállását. És akkor ott álltunk a betonon, hozzáférve mindenhez, sőt még tolmácsokat is biztosítottak, hogy beszélhessünk a repülőgépek pilótáival és a földi kiszolgáló személyzet tagjaival. Körbejárva fényképeket készítettünk, hasonlóan, mint egy nyugati nyílt repülőnapon. Lenyűgöző volt.

Természetesen érdekelt bennünket, hogy a repülőalakulat hová kerül áttelepítésre, de többszöri próbálkozásunkra is csak egy mosolyt és vállrándítást kaptunk a személyzettől. Hatékony kommunikációs biztonság, gondoltam, miközben megállapítottam, hogy a szovjeteknek a műveleti biztonságra nagyobb figyelmet kellett volna fordítaniuk. A repülőgép oldalán ugyanis a személyzet már felfestette az új egység jelzését. Feltételezésem szerint egy haditengerészeti alakulat jelzése volt, amelyet később más források is megerősítettek, miszerint a repülőgépek egy haditengerészeti bázisra települtek át.”³²

---

³¹ Jelenleg nyugállományú vezérezredes.

³² ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 211.

A fejezet zárásaként Anderson ezredes asszony beszámol a szovjet szárazföldi csapatok Ukrajna területén át történt kivonásáról, a szovjet légi sármelléki távozásáról és attaséként a magyarországi szovjet csapatoknál tett látogatásai során szerzett élményekről.

A negyedik fő rész **közvetített fejezete** az „**Ideiglenes alkalmazásban**” címet viseli. Oldalain Andy Anderson az amerikai nagykövetségeken hozzátartozóként betölthető rész- és teljes munkaidős beosztásokról és önkéntes munkákról, majd saját magyarországi elfoglaltságairól ír. Megemlíti, hogy feladata volt a budapesti amerikai nagykövetségen működő katonai élelmiszerellátó felügyelete, de a kereskedelmi attasé kérésére elkészítette a Magyarországon működő amerikai vállalatok listáját, és részt vett magyar–amerikai kereskedelmi és védelmi ipari programok szervezésében is. A fejezet végén büszkén számol be arról, hogy 1990 őszétől – angol nyelvtanárként – az akkori Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián tanított. Beszámolóját azzal zárja, hogy hazatérésüket és felesége nyugállományba vonulását követően mindketten tagjai lettek a Tucson-i és a Seattle-i magyar–amerikai baráti közösségeknek.

A könyv **tizedik (befejező) fejezete** „**A távozás**” címet kapta. Első bekezdéseiben a szerző feleleveníti Magyarország rendszerváltás utáni első évét, a romló gazdasági helyzetet, a magyar Országgyűlés által hozott ún. kárpótlási törvényt, a piacgazdaság kiépítésével járó nehézségeket és ellentmondásokat, amerikai befektetők érdeklődését Magyarország iránt, a magyar védelmi ipar kapcsolatkeresését.

A fejezet további oldalain Ruth Anderson felidézi az 1994-es országgyűlési választások kimenetelét, az öbölháború idején magyar orvoscsoport Szaúd-Arábiába küldését, amerikai szállító repülőgépek magyar légtéren keresztül történő (déli irányú) átrepülését és az arra adott magyar választ:

„Ősszel átrepülési engedélyt kértünk a Németországból az Öböl térségébe tartó amerikai szállító repülőgépek számára. Az engedélyt megkaptuk, ugyanakkor a magyar Parlament kérte, hogy az amerikai légierek magyar légtéren keresztül történő átrepülését tartsuk titokban. Mi kötelességszerűen teljesítettük a kérést és nem hoztunk semmit nyilvánosságra, bár tudtuk, hogy számos bevetésre került sor naponta a magyar légtérben. Repülőgépeink személyzete jelentette, hogy a magyar légi irányítók szakszerűen biztosítják az átrepüléseket, több más országhoz hasonlóan.

Amint valamennyi ország hozzájárulását adta az átrepülésekhez, a sajtó valamilyen módon tudomást szerzett az ügyről. Amikor a cseh és a román kormány is elismerte az átrepüléseket, az egyik magyar napilapban megjelent egy térkép, ami azt ábrázolta, hogy repülőgépeink eléri a magyar határt és folytatják útjukat az ország másik határától. Egy nagy olló és egy kérdőjel fedte le Magyarország területét. A nagykövetség nem ismerte el, de nem is cáfolta a hírt, de végül az állampolgárok részéről nem érkezett negatív visszajelzés az átrepülésekkel kapcsolatban.”³³

---

³³ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 234.

A következőkben a szerző ír Magyarországról NATO-hoz és a Szövetség „Partnerség a békéért” programjához történő csatlakozásáról, **megemlékezik a magyar katonai hírszerzés új vezetőjével**, Kovács János vezérőrnaggyal **történt megismerkedéséről**. 1989 őszétől, miután Szücs Ferenc altábornagy, az MNVK 2. csoportfőnöke nyugállományba vonult:

„... és a katonai vezetés lecserélődött, a katonai hírszerzés új főnöke, Kovács János vezérőrnagy és én nekiláttunk a szorosabb munkakapcsolat kiépítésének... Kovács tábornok egy másik szereplőként jelent meg a színen... Barátságos, nyitott, vitára fogékony, segített megérteni nekem szolgálata múltját. ... Áttekintettük, hogy mire van szüksége a megváltozott biztonságpolitikai környezetben a Magyarországgal szemben jelentkező fenyegetések kezeléséhez. Kapcsolatunk meglehetősen gyorsan fejlődött, miután a tábornok elhatározta, hogy a múltat maga mögött hagyva, új körülmények közötti feladataira összpontosít. ... Megvitattuk a katonai hírszerzés szervezetét, állományát, kiképzését. Nem okozott meglepetést, amikor megállapítottuk, hogy nagyon hasonló katonai pályafutást tudhatunk magunkénak a vasfüggöny két oldalán.”³⁴

Ami az országainkat érintő korábbi **kémügyeket** illeti, Anderson asszony a következőket írta:

„Sem Kovács tábornok, sem pedig én nem kértünk elnézést kormányaink akcióiért. Ilyen jellegű 'modus operandi' hozzátartozott országaink hidegháborús tevékenységéhez. Mindketten megállapítottuk, hogy a kölcsönös információcsere mennyivel hatékonyabb titkaink ellopásánál.”³⁵

A szerző ezt követően beszámol magyar és amerikai katonai vezetők látogatásairól, valamint véleményt mond a magyar haderő képességeiről és javasolt átalakítási irányairól is. A kedvező magyarországi változások elismeréseként megemlíti az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (Central Intelligence Agency – CIA) budapesti nagykövetségen működő hivatalos képviselője személyének felfedését és a szervezet magyar partnerszolgálatával történt kapcsolatfelvételét.

A könyv utolsó bekezdéseit Anderson asszony a búcsú és az elköszönés eseményeinek szenteli, majd **könyvét az alábbi sorokkal zárja**:

„Amint repülőgépünk emelkedett és a magasból visszatekintettünk az országra, imádkoztam, hogy e különleges hely számára minden jól alakuljon. Magyarok! Ti talpra álltatok, amikor hazátok hívtok.³⁶ Maradjatok örökké szabadok!”³⁷

A Ruth és Andy Anderson szerzőpáros könyvét zárszó, függelék és köszönetnyilvánítás zárja. A kötetben történő eligazodást, a benne előforduló nevek visszakeresését, jól használható névmutató segíti.

³⁴ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. pp. 237–238.

³⁵ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 238.

³⁶ A szerző ezzel a mondattal Petőfi Sándor „Nemzeti dal” című versének első sorára utal.

³⁷ ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.: i. m. p. 248.

A szerzők (a könyv hátsó borítója)

A könyv előlapja

Záró gondolatok

A könyvet ajánlom mindazoknak, akik a katonadiplomáciai tevékenység irányításával foglalkoznak, vagy annak gyakorlói, érdeklődnek a szakterület iránt, vagy egyszerűen csak kíváncsiak arra, hogy egy külföldi katonadiplomata hogyan végezte munkáját hazánkban és milyen személyes, helyszíni benyomásokat, élményeket szerzett a magyarországi politikai rendszerváltás időszakáról.

A könyv Magyarországon nem jelent meg és nem is kapható. Információk szerint azonban több tíz példány található belőle magánszemélyeknél. Ez annak tulajdonítható, hogy a könyv megjelenését követően a szerzőpáros Magyarországra látogatott és több tucat példányt hozott magával az angol nyelvű könyvből. Ezekből megajándékozta mindazokat, akikkel budapesti szolgálatuk során közelebbi kapcsolatot alakítottak ki. Közöttük politikusok, tábornokok, tisztek egyaránt megtalálhatók. A megmaradt példányok sorsáról nincs információ. A könyv megjelenését követően **többször is szóba került a kötet magyar nyelvű kiadása.** Ez eddig, nem ismert okok miatt, elmaradt. Nagy eredmény lenne, ha a könyvről megjelenő tematikus recenzió ismét ráirányítaná a figyelmet a magyarországi rendszerváltás eseményeit hitelesen megörökítő könyvre, és ez által a magyar nyelvű kiadás előkészítése újabb lendületet kaphatna. A kiadvány ugyanakkor egyes külföldi internetes könyvterjesztőknél jelenleg is beszerezhető.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDERSON, Ruth M. – ANDERSON, J. M.:
Barbed Wire for Sale, The Hungarian Transition to Democracy, 1988–1991.
Graham, Washington, Published by Poetic License, 1999. ISBN 0-967414-0-X.
- http://en.wikipedia.org/wiki/William_J._Crowe;
letöltés: 2014.03.05.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson_International_Center_for_Scholars;
letöltés: 2014.02.21.
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Mark_Palmer;
letöltés: 2014.02.22.

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. SZENES ZOLTÁN NY. VEZÉREZREDES

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG A GLOBÁLIS ERŐTÉRBE

Magyarország 2014. május 1-jén ünnepelte 10 éves uniós tagságát. Az évforduló kapcsán a tanulmány azt vizsgálja, hogyan változott az EU – és benne Magyarország – helye, szerepe és erősznya a globális versenyben, hogyan képes magát pozicionálni az EU a multipoláris világban. A nemzetközi sztenderdek szerint végzett elemzés rámutat az unió meggyengülésére, különösen a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság után. Az EU nehézségekkel küszködik a stratégiai partnerekkel (Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Kína) való kapcsolataiban, bár relatíve jól használja ki előnyét a közel-térségben, Brüsszel csak nehézségekkel tudja fenntartani a válságkezelésben és a fejlesztésben ambicionált szerepvállalását. Az uniós tagságunk második felében Magyarországot is jelentős gazdasági válság sújtotta, így a hatalmi tényezők tekintetében nem tudta kompenzálni az unió gyengülését. A külügyi stratégia 2011-es módosításával hazánk megváltoztatta alkalmazkodó uniós politikáját, és a globális nyitással, a nemzeti érdekek előtérbe helyezésével aktivista külpolitikát valósít meg.

Kulcsszavak: Európai Unió, Magyarország uniós tagsága, globális verseny, külpolitika, biztonságpolitika.

IVLEV ALEKSZEJ ALEZREDES

AZ OROSZORSZÁG ÉS A NATO KÖZÖTTI KAPCSOLATOK: A „STRATÉGIAI” EGYÜTTMŰKÖDÉSTŐL A STRATÉGIAI VISSZAVONULÁSIG

A cikk az Oroszországi Föderáció és a NATO kapcsolatainak elemzéséről szól. A kutatás keretében Oroszország és a NATO együttműködésének a „hidegháború” vége utáni legfőbb szakaszai kerülnek bemutatásra. Az együttműködés jellemzőinek és tartalmának ismertetése után a két fél azon érdekeinek meghatározása és összehasonlítása következik, amelyek meghatározták Moszkva és Brüsszel biztonságpolitikájának alakulását.

Oroszország és a NATO együttműködése gyakorlati tapasztalatainak összegzésére alapozva meghatározásra kerülnek azok az elsődlegesen vagy részben egybeeső érdekek, amelyek esetében célszerű a kölcsönös együttműködés, valamint az ellentétes érdekek területei, amelyek konzultációk lefolytatását és az álláspontok közelítését igénylik.

A következtetésekben kiemelésre kerülnek az Oroszország és a NATO közötti válság okai, valamint ajánlások olvashatók a bizalom növelését elősegítő célszerű lépésekre.

Kulcsszavak: Nemzetközi biztonság, stratégiai stabilitás, Oroszország–NATO együttműködés, Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatai, Oroszország és a NATO érdekei.

CONTENTS

COLONEL GENERAL ZOLTÁN SZENES DR., CSc

THE EUROPEAN UNION AND HUNGARY IN THE GLOBAL POWER COMPETITION

Hungary celebrated the 10 year anniversary of her EU membership on 1st May 2014. Taking this opportunity the article examines the changing world – how has EU's (and Hungary's) role and power changed over the last 10 years, how could the EU strengthen its position in the multipolar world. The analysis made according to international standards is showing the weakening position of the EU particularly after the 2008 economic and financial crisis. The EU has problems in cooperation with her strategic partners (USA, Russia, China). Although she operates relatively successfully in the Middle East, Brussels has problems in maintaining her ambitions in crisis management and development policy. In the second part of her EU membership Hungary has also suffered from the economic and financial crises and she was not able to compensate the EU's weakening. Having changed the foreign policy strategy Hungary has modified her EU policy and established a more active foreign policy with global opening and strongly defending the Hungarian national interests.

Keywords: European Union, Hungary's EU membership, global power competition, foreign policy, security policy.

LIEUTENANT COLONEL IVLEV ALEXEY

RELATIONS BETWEEN RUSSIA AND NATO: FROM „STRATEGIC CO-OPERATION” TO STRATEGIC RETREAT

This article is devoted to the research of relations between the Russian Federation and NATO. In the framework of the research the main stages of Russian cooperation with NATO in the post-cold war period is highlighted. It examines their nature and content, and determines and compares interests, which shape security policies of both Moscow and Brussels.

Based on a summary of practical experience of NATO-Russia cooperation, the preferential or overlapping interests are defined, where useful or mutually beneficial cooperation is possible, as well as areas of opposite interests, which implies the need for consultation and convergence.

In conclusion summary of the causes of the crisis between Russia and NATO are determined, as well as some appropriate measures to increase trust are suggested.

Keywords: International security, strategic stability, Russia–NATO partnership, Russia–USA relationship, Russian and NATO interests.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

EGYSZERŰ NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK I. – MINTÁK ALKALMAZÁSA AZ ELEMZÉS- ÉRTÉKELÉS SORÁN

A szerző a tanulmányában a nemzetbiztonsági elemző-értékelő eljárásokat vizsgálja, amelynek keretében kísérletet tesz osztályozásukra. Ezt követően az egyszerű elemző-értékelő eljárások elemezésére helyezi a hangsúlyt, amelynek keretében felsorolja azokat, valamint megvizsgálja, hogy az adott problémára melyiket lehet kiválasztani. A cikk következő, fő részében a minták alapján végzett elemző-értékelő eljárást mutatja be. Az eljárás alkalmazása mellett áttekinti azokat az eseteket is, amelyek során mintákat lehet használni.

Kulcsszavak: hírszerzés, elemzés-értékelés, elemző-értékelő módszerek, mintaelemzés.

KOVÁCS ZOLTÁN ALEZREDES

A BÉKEMŰVELETEK HÍRSZERZŐ TÁMOGATÁSA

A különböző békeműveletekben történő részvétel növekedésével párhuzamosan a NATO-tagállamok haderőinél, így a Magyar Honvédségnél is megjelent az igény a katonai és a politikai vezetők, illetve a felkészülő és a műveletben részt vevő parancsnokok és katonák felderítési adatokkal való kiemelt ellátására. A feladat végrehajtása érdekében létrehozott felderítőrendszer fokozatosan nyerte el a mai formáját és alakult ki annak funkciója.

A felderítőrendszer alapját a műveleti területen tevékenykedő nemzeti hírszerző elem (NIC) alkotja, amely összegyűjti, feldolgozza, elemzi és jelenti a különböző felhasználók számára releváns információt. A NIC információkat szerez a saját maga által foglalkoztatott kapcsolati körből, az alárendelt nemzeti hírszerző támogató csoport (NIST) által felterjesztett információból, a műveletet vezető koalíciós parancsnokság felderítő szervezete által elkészített összefoglalókból, az együttműködő NIC-ek által átadott információból, a felettes nemzeti szervezet által biztosított anyagokból, illetve egyéb forrásokból.

A megszerzett információ rendszerezése és elemzése után a NIC jelentéseket készít a műveleti területen tevékenykedő magyar csapatok parancsnokai és törzsei, a felettes nemzeti szervezet, a műveletet vezető koalíciós parancsnokság, valamint az együttműködő NIC-ek számára.

A felhasználók információval történő hatékony ellátása érdekében a NIC rendszeres (heti, havi), eseti (egy témáról vagy egy megtörtént eseményről szóló) és azonnali (fenyegetettség-előrejelzés) jelentéseket készít és juttat el a fenti parancsnokok és szervezetek részére.

A fentiekből adódóan a NIC legfontosabb feladata a különböző csatornákon befolyó információ, illetve feladatszabás menedzselése. Ennek keretében a NIC folyamatosan figyeli, rendszerezi és a megfelelő csatornákon továbbítja a különböző felhasználók információigényeit a felettes nemzeti szervezet, az alárendelt nemzeti felderítő elemek, a műveletet vezető koalíciós parancsnokság, az együttműködő NIC-ek, valamint egyéb partnerei számára.

LIEUTENANT COLONEL CSABA VIDA DR., PhD

**SIMPLE INTELLIGENCE ANALYSIS METHODS I. –
APPLICATION OF PATTERNS IN ANALYSIS**

In his study, the author examines the analysis methods and makes an attempt to group them. Then he focuses attention on the simple analysis methods by enumerating them and selecting the one that is the best to be applied to the given issue. In the main part of his article, he presents the pattern analysis. In addition, he gives an overview of cases when pattern analysis can be successfully used.

Keywords: intelligence, intelligence analysis, analysis methods, pattern analysis.

LIEUTENANT COLONEL ZOLTÁN KOVÁCS

INTELLIGENCE SUPPORT OF PEACE OPERATIONS

Parallel with increasing participation in peace operations, the need appeared in NATO, as well as in the Hungarian Defence Forces, to provide political and military leaders, also tactical commanders preparing for and participating in operation with more accurate intelligence. The intelligence structure that was created for this task has gained its present form and function gradually.

The basis of the intelligence structure is the National Intelligence Cell (NIC) that is situated in the theatre of operation. The NIC collects, processes, analyses and reports relevant information to different users. The NIC gathers information from its own connections, from the subordinated National Intelligence Support Team (NIST), from bulletins created by the intelligence unit of the coalition command, leading the operation, from information handed over by co-operating NICs, from information provided by its superior national organization and from other sources.

After organizing and evaluating the gathered information, the NIC prepares reports to the commanders and HQs of Hungarian contingents present in the theatre of operation, to its superior national organization, to the coalition command leading the operation and to co-operating NICs.

In order to effectively provide customers with information the NIC prepares and disseminates periodical (weekly, monthly), special (on a certain topic or event) and immediate (on threats) reports.

Based on the above mentioned, the most important task of the NIC is to manage information and tasks coming in through different channels. Therefore the NIC continuously monitors, organizes and – using adequate channels – disseminates requests for information of different customers to its superior national organization, to its subordinated intelligence units, to the coalition command, leading the operation, to co-operating NICs and to its other partners.

A NIC ezzel párhuzamosan folyamatosan begyűjti, összegzi, elemzi és jelenti a különböző csatornákon beérkező információkat a felhasználók felé. A feladatok hatékony végrehajtása érdekében elengedhetetlen, hogy a NIC folyamatos és aktív, lehetőleg személyes kapcsolatban legyen minden együttműködő partnerével.

Az így kialakított rendszer a gyakorlatban bizonyította működőképességét és hasznosságát a koalíciós műveletek végrehajtásában.

Kulcsszavak: békeműveletek, hírszerzés, információ, tájékoztatás.

DR. PORKOLÁB IMRE EZREDES

**A KÜLÖNLEGES MŰVELETI ERŐK ÉS
A HÍRSZERZÉS ÚJSZERŰ ALKALMAZÁSA
AZ ASZIMMETRIKUS FENYEGETÉSEK KEZELÉSE SORÁN**

A szerző a cikkében az iraki és az afganisztáni hadszíntereken szerzett tapasztalatai alapján elemzi a hírszerző szervezetek és a különleges műveleti erők összefonódásának, illetve a hírszerző szervezetek szervezeti kultúrájának irányultságait. A különleges műveleti erők jövőbeni irányait vizsgálva a JSOC szervezetét veszi alapul, és elsősorban az új integrált szervezeti rendszer, valamint vezetési módszerek hatékonyságára hívja fel a figyelmet. Megállapítja továbbá, hogy a hírszerző szervezetek Afganisztánban nem voltak képesek megfelelően támogatni a felkelésellenes stratégiát, mert túlságosan az ellenségre koncentráltak, vagyis az ellenséges erőket derítették fel, és nem voltak képesek a lakosság támogatásához szükséges átfogó elemzések elkészítésére. Az elemzés eredményeként javasolja áttekinteni, hogy a jövőbeni aszimmetrikus konfliktusokban történő részvétel során hogyan lehet a hazai hírszerző és felderítő képességfejlesztést hatékonyabbá tenni, illetve javasolja a hírszerző és a különleges műveleti képességfejlesztések szorosabb összekapcsolását.

Kulcsszavak: különleges műveleti erők, hírszerzés, Irak, Afganisztán, felkelés, terrorizmus.

DR. TÓTH SÁNDOR ALEZREDES

**CLAUZEWITZTŐL A VILÁGÚRIG:
HUMÁN GEOGRÁFIA, TECHNIKAI HÍRSZERZÉS**

A 10. GEOINT Szimpóziumon (2014. április 14–17., Tampa, USA) az amerikai geoinformációs hírszerző közösség nem csak fejlettebb eszközök és a világűrben lévő képességek hatékonyabb alkalmazását célozta meg, hanem a humán tényezők megismerésének és megértésének szintjét is emelni kívánja. Az írás rövid betekintést ad az Amerikai Egyesült Államok Geoinformációs Hírszerző Alapítványa gondozásában, a szociokulturális információk technikai adatokat kiegészítő szerepéről megjelent legújabb társadalomföldrajzi monográfiába, eközben rámutat a földrajz és a hadelmélet kapcsolatára, illetve ezek lehetséges hatására napjaink biztonsági kihívásaira.

Kulcsszavak: Afganisztán, Amerikai Egyesült Államok, Carl von Clausewitz, földrajz, geoinformációs hírszerzés, hadelmélet, hadtudomány, Irak, közösségi média hírszerzés, társadalomföldrajz, vízbiztonság.

The NIC also continuously collects, summarizes, analyses and reports intelligence to its customers, coming in through different channels. In order to effectively conduct these tasks, the NIC must continuously be in personal contact with all of its partners.

The system created in such a way has proved its functionality and use in practice during coalition operations.

Keywords: peace operations, intelligence, information, reporting.

COLONEL IMRE PORKOLÁB DR., PhD

SOF AND INTEL ADAPTATION IN ASYMMETRIC CONFLICTS

The author in this article analyses two cases studies and looks at the integration of the organizational cultures of the intelligence community and special operations forces based on his experiences in Iraq and Afghanistan. He suggests that the integration of the different organizations in JSOC, as well as the unconventional leadership methods used in this joint organization were the main reasons for JSOC's unique and very effective operations. He also suggests that the intelligence community in Afghanistan was not able to support the COIN strategy, as it was too focused on developing targeting folders for the CT strategy. As a result he suggests a revision of the intelligence community's focus, as well as a way ahead for a more integrated intelligence and SOF cooperation at the HDF.

Keywords: SOF, intelligence, Iraq, Afghanistan, COIN, CT.

LIEUTENANT COLONEL SÁNDOR TÓTH DR., PhD

FROM CLAUSEWITZ TO SPACE: HUMAN GEOGRAPHY, TECHNICAL INTELLIGENCE

The 10th GEOINT Symposium (April 14-17, 2014, Tampa, USA) not only reassured the American geospatial intelligence community's way forward towards more advanced capabilities and usage of space assets, but would also raise the community's knowledge and understanding of the human terrain. Amid short review of a new human geographic monograph about socio-cultural information adding value to technical data released by the United States Geospatial Intelligence Foundation, the article sheds light on the relevant connection between geography and military theory, and the possible effects of these on today's security challenges.

Keywords: Afghanistan, Carl von Clausewitz, human geography, geography, geospatial intelligence, Iraq, military science, military theory, social media intelligence, United States of America, water security.

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A NÉMET NEMZETBIZTONSÁGI SZEKTOR MŰKÖDÉSI KERETE

A demokratikus keretek között működő nemzetbiztonsági struktúrákra többek között a német rendszert szokták említeni példaként. Ebben az országban ugyanis több alkalommal is szembe kellett nézni a rendszer demokratizálódásával és azzal a jogalkotási folyamattal, amely a diktatúrákra jellemző titkosszolgálati struktúrákkal szemben kialakította a nemzetbiztonsági szolgálatok jogszabályi és ellenőrző keretét.

A tanulmány a jelenlegi német nemzetbiztonsági szolgálatok működésével, ellenőrző rendszerével és az új biztonsági helyzet teremtette kihívásokkal foglalkozik. Történeti visszatekintés csak annyiban képezi a tanulmány anyagát, amennyiben az a jelenlegi struktúra és szabályozás megértéséhez szükséges.

Kulcsszavak: Nemzetbiztonság, Németország, alkotmányvédelem, hírszerzés, elhárítás, katonai elhárítás.

DR. DOBÁK IMRE

ADALÉKOK A 2. VKF. OSZTÁLY KÉPZÉSTÖRTÉNETI KÉRDÉSEIHEZ...

A titkosszolgálatok munkájára és eredményességére közvetlen hatással van állományuk szakmai képzettsége és hozzáértése. Szerteágazó, összetett, konspiráltan végzett feladataik az emberi tényezők mellett speciális ismereteket is megkövetelnek. Igaz volt ez a második világháború végéig működő, kiemelt szakmai ismeretekkel rendelkező magyar katonai hírszerző és elhárító szervezet (2. vkf. osztály) esetében is. Kitűnően képzett, több nyelven beszélő szakemberekkel rendelkeztek, így joggal merülhet fel a kérdés, hogy honnan szerezték a mások által is elismert szakmai ismereteiket. Jelen tanulmány ezen szervezet vélt képzési szerkezetére és egyes kérdéseire kíván visszatekinteni.

Kulcsszavak: 2. vkf. osztály, hírszerzés, képzés, titkosszolgálatok.

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

MOHTÁR BELMOHTÁR TEVÉKENYSÉGE ÉSZAK-AFRIKÁBAN

Mohtár Belmohtár a Magreb és a Száhel térségei egyik legveszélyesebb terroristavezetője. Évek során a szovjet csapatok ellen Afganisztánban harcoló mudzsahed harcosból vált önálló szervezettel rendelkező nemzetközi terrorista vezérrel. Célpontjai között vannak a térségben működő külföldi (elsősorban nyugati) érdekeltségek, nyugati turisták és a helyi hatalom képviselői is. Szervezetének műveleti körzete Nigertől Algériáig, Líbiától Maliig terjed.

LÓRÁND UJHÁZI DR., PhD

OPERATIONAL FRAMEWORK OF GERMAN NATIONAL SECURITY SECTOR

The German system is usually mentioned as an example of a national security system that operates in a democratic way. This country had to face the democratisation and legislative procedure several times when creating the political and legal control of national security services, which differs from that of dictatorships.

This study elaborates the current functioning of the German national security services, their controlling systems and the challenges posed by the new security situation. The historical retrospection is only a part of the study inasmuch it is necessary to understand the present structure and measures.

Keywords: Germany, national security, protection of constitution, intelligence, counterespionage, military counterespionage.

IMRE DOBÁK DR., PhD

REMARKS ON THE TRAINING HISTORY OF 2. DEPARTMENT OF GENERAL STAFF

The work and efficiency of the secret agencies are directly influenced by their employees' professionalism and expertism. Besides of the human factors, their diversified, complex tasks fulfilled in secret also demand some special knowledge. This fact was also true regarding the secret intelligence service with special knowledge (i.e. Department of General Staff) that worked until the end of the 2nd World War. They worked with well-trained experts who spoke many languages thus the question – how they had got their professional knowledge accepted even by other services – may arise with reason. The purpose of this essay is to retrospect to the training structure and the related problems of the above mentioned department.

Keywords: 2. Department of General Staff, intelligence, training, secret services.

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

ACTIVITY OF MOKHTAR BELMOKHTAR IN NORTH AFRICA

Mokhtar Belmokhtar is one of the most dangerous terrorist leaders in the Maghreb and Sahel regions. As a mujahidin fighter he fought the Russians in Afghanistan and it took years for him to become an international terrorist leader commanding his own organisation. On his target list there are foreign (especially Western) interests, Western tourists and representatives of the local authorities. The area of operations of his organisation extends from Niger to Algeria, and from Libya to Mali.

A hatalmas térség, az átjárható határok, a bukott államok, a korrupció biztosítja azt, hogy Belmohtár várhatóan hosszú ideig aktív marad a térségben. Nemzetközi összefogás, a hírszerzési információk cseréje nélkül a központi al-Kaidának hűségesküt tett Belmohtár és szervezete még hosszú ideig fenyegetést jelent a térség országainak biztonságára.

Kulcsszavak: Észak-Afrika, Magreb, Száhel, terrorista, tús, Mohtár Belmohtár.

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

**RUTH M. ANDERSON – J. M. (ANDY) ANDERSON:
BARBED WIRE FOR SALE, THE HUNGARIAN TRANSITION
TO DEMOCRACY 1988–1991 – KÖNYVISMERTETŐ**

A „Szögesdrót eladó, A magyarországi demokratikus átalakulás 1988–1991” című, angol nyelvű könyv egy amerikai katonaházaspár visszaemlékezése Magyarországon, katonadiplomáciai szolgálatban, a rendszerváltás időszakában töltött éveiről. A szerzőpáros tagjai Ruth M. Anderson ezredes és férje J. M. (Andy) Anderson alezredes. Ruth M. Anderson ezredes, aktív katonanőként, 1988 júliusában kezdte meg hároméves katonadiplomáciai szolgálatát az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségén, mint légügyi attasé.

A házaspár Magyarország legújabb kori történetének talán legizgalmasabb időszakában érkezett hazánkba. Szemtanúja lehetett országunk és a magyar haderő demokratikus átalakulásának, a piacgazdaság kiépítésének. A szerzők tapasztalataikat – hazatérésüket és Anderson ezredes asszony nyugállományba vonulását (1992) követően – könyvben összegezték, amely 1999-ben, Washington államban, a Poetic License kiadó gondozásában jelent meg. A könyvismertető – a könyv általános felépítésének és tartalmának bemutatásán túl – bemutatja a véderőattasé feladatrendszerét, valamint a katonadiplomácia és a katonai hírszerzés kapcsolatát.

Kulcsszavak: katonai hírszerzés, katonadiplomácia, Amerikai Egyesült Államok, Védelmi Hírszerző Ügynökség.

The vast area, the porous borders, the failed states and the corruption ensure Belmokhtar's long lasting activity in the region. Without international efforts and exchange of intelligence Belmokhtar – who just recently pledged allegiance to core al-Qaeda – and his organisation will pose a threat to the security of the region for a long time to come.

Keywords: North Africa, Maghreb, Sahel, terrorist, hostage, Mokhtar Belmokhtar.

BRIGADIER GENERAL ISTVÁN MAGYAR DR.

**RUTH M. ANDERSON – J. M. (ANDY) ANDERSON:
BARBED WIRE FOR SALE, THE HUNGARIAN TRANSITION
TO DEMOCRACY 1988–1991 – BOOK REVIEW**

The English language book „Barbed wire for sale, the Hungarian Transition to democracy 1988–1991” is a reminiscence of an American military couple, working in Hungary as military diplomats during the years of transition. The authors are Colonel Ruth M. Anderson and her husband Lt. Colonel (Ret.) JM (Andy) Anderson. Colonel Ruth M. Anderson was assigned to the American embassy, Budapest, Hungary for three years in 1988.

The couple arrived to Hungary in probably the most exciting period of new age history. In Hungary they witnessed the democratic shift of the Armed Forces and the establishment of market economy. The authors, upon retirement in 1992 assessed their experiences in a book, which was published in 1999 by Poetic License, Washington. This book review – above introducing the structure and content of the book – also presents the main tasks and duties of a Defence Attaché and the connection between military intelligence and military diplomacy.

Keywords: military intelligence, military diplomacy, United States of America, Defence Intelligence Agency.

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Dobák Imre	PhD, egyetemi docens, NKE Nemzetbiztonsági Intézet
Ivlev Alekszej	alezredes, a Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam hallgatója
Kovács Zoltán	alezredes, a KNBSZ munkatársa, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Lakatos Zsolt	alezredes, a KNBSZ munkatársa, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Magyar István	ny. dandártábornok, a Felderítők Társasága Egyesület Tudományos Bizottságának elnöke
Dr. Porkoláb Imre	ezredes, PhD, a Honvédelmi Minisztérium munkatársa
Dr. Szenes Zoltán	ny. vezérezredes, CSc, az NKE egyetemi tanára
Dr. Tóth Sándor	alezredes, PhD, az US CENTCOM munkatársa
Dr. Ujházi Lóránd	PhD, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola adjunktusa
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi adjunktus, az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa

---

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban, a rendelkezésre álló pénzkeret függvényében – szerzői honoráriumot fizetünk;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmaznia kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (2) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (3) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

---

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Resperger István ezredes
06(30) 996-5064, HM 29-420
e-mail: resperger.istvan@uni-nke.hu
drresi@gmail.com

Dr. Vida Csaba alezredes
06(1) 386-9344/5300, HM 65-300
e-mail: vida.csaba@knbsz.gov.hu

Tóth Krisztina zászlós
06(1) 386-9344/5021, HM 65-021
e-mail: toth.krisztina@knbsz.gov.hu